

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

Promotion of tourism in the city of Phra Chanok Chakri, Buddhist culture.

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

Tourism Development of Phra Chanok Chakri, Buddhist Culture.

โดย

ดร.ประคอง มาโต

พระครูอุเทศธรรมสาทิส,ดร.

นายชลิต วงษ์สกุล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765020

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

Promotion of tourism in the city of Phra Chanok Chakri, Buddhist culture.

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

Tourism Development of Phra Chanok Chakri, Buddhist Culture.

โดย

ดร.ประคอง มาโต

พระครูอุเทศธรรมสาทิส,ดร.

นายชลิต วงษ์สกุล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765020

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research sub-project 3

Promotion of tourism in the city of Phra Chanok Chakri, Buddhist culture.

Under Research plan

Tourism Development of Phra Chanok Chakri, Buddhist Culture.

BY

Dr.Prakong Mato

Phakruutastrammasatis,Dr.

Mr.Shalis Vongsakul

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Uthai Thani College

B.E.2565

Research Project Funded

By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800765020

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ
 ผู้วิจัย: ดร. ประคอง มาโต
 ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี
 ปีงบประมาณ: ๒๕๖๕
 ทูลอดหนุนการวิจัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมือง สร้างกลยุทธการส่งเสริมการท่องเที่ยว และส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ เป็นรูปแบบวิจัยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mired Menthol Research) โดยการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยทำการเลือกชุมชนเมืองพระชนกจักรี จังหวัดอุทัยธานี จากลักษณะความโดดเด่นของวัฒนธรรมวิถีพุทธ ประชากรกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น ๑๔๙ คน

ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ จากศักยภาพการวางแผนสู่แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ประเด็นดังต่อไปนี้ วางแผนการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนด้วยการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อ สนับสนุน ให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวและซื้อสินค้า OTOP สร้างสินค้าทางการท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักยิ่งขึ้น เจาะกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น ๖. ถ่ายทอดสดวีดีโอบน Facebook Live ในกิจกรรมและเทศกาลงานประเพณีที่มี ชื่อเสียงของจังหวัด กลยุทธการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ประกอบด้วย ๙ ด้าน ๑๘ กลยุทธ ดังต่อไปนี้ ด้านที่ ๑ พื้นที่และทรัพยากร กลยุทธที่ ๑ มีการสื่อสารประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่างๆ กลยุทธที่ ๒ การจัดเส้นทาง การเดินทางไปวัด แผนผังการเดินทางเที่ยวงานวัฒนธรรมวิถีพุทธ กลยุทธที่ ๓ การปรับปรุงทัศนียภาพในวัดให้สงบ สะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย กลยุทธที่ ๔ การจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่ ด้านที่ ๒ องค์การชุมชน กลยุทธที่ ๑ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมงานวัฒนธรรมวิถีพุทธ ด้านที่ ๓ การเรียนรู้ กลยุทธที่ ๑ การนำเสนอข่าวสารข้อมูล ด้วยการใช้ภาษาสร้างสรรค์ กลยุทธที่ ๒ จัดนิทรรศการให้ความรู้ เรื่อง งานวัฒนธรรมวิถีพุทธ ด้านที่ ๔ กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่า กลยุทธที่ ๑ การโน้มน้าวใจด้วยการสร้างคุณค่าของจุดท่องเที่ยวที่น่าสนใจและแปลกใหม่ในจังหวัดอุทัยธานี กลยุทธที่ ๒ การจัดจุดสำหรับถ่ายรูป, เช็คอิน, หรือจัดทำข้อความ คำคมที่ดึงดูดและสะดุดตาให้กับผู้มาร่วมงาน ด้านที่ ๕ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ กลยุทธที่ ๑ การสร้างภาพลักษณ์วัตถุประสงค์ กลยุทธที่ ๒ การสร้างภาพลักษณ์ด้านการทำประโยชน์ต่อสังคม และกระแสนุรักษ์วัฒนธรรมซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการ

ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านที่ ๖ การวางแผนการดำเนินงาน กลยุทธ์ที่ ๑ จัดประชุมคณะกรรมการวัด ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับการวัตถุประสงค์และ กำหนดการจัดงาน ด้านที่ ๗ กำหนดเครื่องมือพัฒนา กลยุทธ์ที่ ๑ ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการจัด กิจกรรมในปีที่ผ่านมา กลยุทธ์ที่ ๒ การจัดตกแต่งสถานที่ภายในบริเวณการจัดงานฯ ด้านที่ ๘ การจัดการ การ กลยุทธ์ที่ ๑ จัดการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิตและผลงานสร้างสรรค์ที่มี ลักษณะพิเศษโดดเด่นให้ได้รับ ความเพลิดเพลินได้ความรู้ ดูผลงานสร้างสรรค์ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เข้าใจต่อ สภาพสังคมและวัฒนธรรม ด้านที่ ๙ การประชาสัมพันธ์ กลยุทธ์ที่ ๑ การเชิญชวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติมาเที่ยว กลยุทธ์ที่ ๒ การนำเสนอข้อเท็จจริงโดยเชื่อมโยงแนวคิดของงานกับจุดท่องเที่ยว ภายในงาน กลยุทธ์ที่ ๓ การนำเสนอสารประชาสัมพันธ์ด้วยการใช้บุคคลมีชื่อเสียงเพื่อผลทางการจัดงาน

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ส่งเสริมในยุทธศาสตร์การส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ซึ่งมีกลยุทธ์ที่ควรส่งเสริม ได้แก่ พื้นฟูและอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพิ่มศักยภาพและพัฒนาขีดความสามารถการบริหารจัดการและการ แข่งขัน และพัฒนาบุคลากร สินค้า และบริการด้านการท่องเที่ยว และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ ข้อมูลหลักชี้ให้เห็นว่าการดำเนินงานตามกลยุธินั้นยังไม่ถูกปฏิบัติอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม เป็นการวาง กำกับให้เป็นทิศทางการส่งเสริมในปีต่อไป ซึ่งอาจประสบปัญหาการโยกย้ายเปลี่ยนแปลงในระดับผู้นำ ของจังหวัด ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงส่วนงานต่างๆ อยู่เสมอการดำเนินงานตามกลยุทธ์ของยุทธศาสตร์ ดังกล่าวจึงขาดการเชื่อมต่อและอาจไม่ถูกปฏิบัติให้เกิดขึ้นจริง ส่งผลให้ยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว วัฒนธรรมวิถีพุทธขาดการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ที่ทางจังหวัดกำหนด ไว้ควรมีการดำเนินงานจริงภายในช่วงเวลาที่กำหนด และควรมีการสานต่อในแนวทางเดิมหากมีการ เปลี่ยนแปลงโยกย้ายผู้นำก่อนเวลาที่เหมาะสม เพื่อให้กลยุทธ์ต่างๆ นั้นสัมฤทธิ์ผลและเมื่อพิจารณากลยุทธ์ ที่ถูกกำหนดขึ้น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ เนื่องจากการพัฒนา บุคลากร สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว ยังเป็นสิ่งที่ขาดอยู่สำหรับจังหวัดอุทัยธานีอย่างเห็นได้ชัด การเพิ่มศักยภาพและพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการ จะเป็นการทำให้การท่องเที่ยวของ จังหวัดอุทัยธานีมีระดับมาตรฐานที่สูงขึ้น การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมจะเป็น การรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวต่างๆให้คงอยู่สืบไป

คำสำคัญ

การส่งเสริม,การท่องเที่ยว,วัฒนธรรม,วิถีพุทธ

Research Title: Promotion of tourism in the city of Phra Chanok Chakri, Buddhist culture.

Researchers: Mr. Prakrong Mato

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Uthai Thani College

Fiscal Year: 2565/2022

Research Scholarship Sponsor : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

“ABSTRACT”

The objective of this research is to study the guidelines for promoting urban tourism Create a tourism promotion strategy and promote tourism in the city of Phra Chanok Chakri, Buddhist culture This research is a research that combines methods (Mired Menthol Research) by combining research of 3 types of research, namely documentary research, qualitative research, and action research. (Action Research) by selecting the community of Phrachanok Chakri Uthai Thani Province from the distinctive characteristics of Buddhist culture The total sample population was 149 people.

The results showed that Guidelines for promoting tourism in Phra Chanok Chakri, Buddhist culture From planning potential to tourism promotion guidelines, the following issues are addressed. Planning for the development of cultural tourism models Promote the development of community tourism by promoting tourism to encourage tourists to travel and buy OTOP products, creating tourism products to be more well known. Penetrate more cultural tourists 6. Live video on Facebook Live in activities and festivals that have prefecture's reputation Strategies for promoting tourism in Phra Chanok Chakri, Buddhist culture, consist of 9 aspects and 18 strategies, as follows: Area 1: Areas and Resources Strategy 1: Public relations through various media Strategic 2: Organizing travel routes to temples Roadmap for Buddhist cultural events. Strategy 3: Adjusting the landscape within the temple to be calm, clean, and orderly Strategic 4: Allocating budgets for area development Buddhist cultural activities, part 3 learning, strategy 1, presentation of news and information. Strategy 2: Organize an exhibition to educate about Buddhist cultural work, aspect 4: Creative activities to add value Strategic 1: Persuasion by creating value of interesting

and exotic tourist spots in Uthai Thani Province Strategic The second place is to set up a spot for taking photos, checking in, or creating a message. Attractive and eye-catching quotes with the attendees. Section 5: Building a network of cooperation, Strategy 1: Building an image of the objective, Strategy 2: Building an image of social contribution. and cultural preservation trends, which are the heart of cultural tourism. Section 6: Operational Planning Strategic 1: Organize meetings of temple committees, community leaders, local government organizations relevant government agencies To receive the objectives and schedule of the event. Section 7: Determine the development tools. Strategy 1: Study information on the format of activities in the past year. Strategy 2: Decoration of the venue within the event area. Side 8: Management. Strategy 1: Organize tourism in rural villages with distinctive lifestyles and creative works. enjoyment of knowledge See the creations of folk wisdom Understanding of social and cultural conditions, aspect 9, public relations, strategy 1, inviting both Thai and foreign tourists to visit, strategy 2, presenting facts by linking the concept of the event to tourist spots within the event, strategy 3, presenting the message Public relations by using famous people for the results of the event. Promotion of tourism in the city of Phra Chanok Chakri, Buddhist culture. Promote in the strategy of promoting tourism in the city of Phra Chanok Chakri, Buddhist culture. The strategies that should be promoted include the restoration and conservation of natural resources and the environment. Enhance and develop competence in management and competition and develop personnel, products and services in tourism And data from in-depth interviews with key informants indicated that the implementation of the strategy was not clearly implemented. It is to be directed as a direction for promotion in the coming years, which may encounter problems with migration changes at the provincial leadership level. causing changes in various departments The implementation of such strategies is therefore disconnected and may not be implemented. As a result, the Buddhist culture tourism strategy lacks concrete implementation. Therefore, the strategy or strategy that the province has set should actually be implemented within the specified period. And there should be a continuation of the old way if there is a premature change in the transfer of leaders. to make various strategies It was successful and considering the strategy that

was set up. Promotion of tourism in the city of Phra Chanok Chakri, Buddhist culture. due to personnel development Tourism products and services It is still something that is clearly lacking for Uthai Thani province, to increase capacity and develop management capabilities. This will make the tourism of Uthai Thani province have a higher standard. restoration and conservation of natural resources and Environment will preserve various tourism resources to last forever.

Keywords

Promotion, Tourism, Culture, Buddhist way

“กิตติกรรมประกาศ”

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงไปด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก พระสุธีรัตนบัณฑิต,ดร. และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้กรุณาสละเวลาให้คำปรึกษา แนะนำ และให้ข้อคิดเห็นในการแก้ไข ส่วนที่บกพร่องในงานวิจัยให้มีความถูกต้อง ผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง และขอกราบขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต,ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ พระมหาชุตีภัก อภินนโท ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผนและส่งเสริมการวิจัย ที่ให้โอกาส กระผม พร้อมในการติดต่อประสานงานและเรื่องอื่นๆ เกี่ยวกับสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ขอขอบพระคุณ นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี เทศบาลหนองฉาง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจังหวัดอุทัยธานี กำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน ทุกคณะ และประชาชนในพื้นที่ ที่ท่านให้ข้อมูลและสละเวลาในการให้สัมภาษณ์ และพูดคุยกลุ่มให้ข้อคิด และข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ “สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ที่ได้สนับสนุนทุนในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณวิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี พระราชอุทัยโสภณ, ดร. เจ้าคณะจังหวัดอุทัยธานี เจ้าอาวาสวัดหนองขุนชาติ ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี ที่ให้การสนับสนุนเวทีกระผมได้แสดงออก

ขอขอบคุณ ครอบครัว ผู้เป็นดังแรงบันดาลใจ เป็นกำลังใจ ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา และการฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

คุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอบมอบแด่บุพการีผู้ให้กำเนิด ครู อาจารย์ที่ให้ความรู้ ตลอดจนผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในครั้งนี้

ดร. ประคอง มาโต

๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(๑)
ABSTRACT.....	(๓)
กิตติกรรมประกาศ.....	(๖)
สารบัญ.....	(๗)
สารบัญแผนภาพ.....	(๙)
สารบัญรูปภาพ.....	(๑๐)
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย.....	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตของโครงการวิจัย.....	๕
๑.๕ นิยามศัพท์.....	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวกับการพัฒนา.....	๘
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว.....	๒๓
๒.๓ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว.....	๒๘
๒.๔ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	๓๐
๒.๕ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	๔๘
๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	๕๗
๒.๗ ทฤษฎีการจัดการเชิงกลยุทธ์.....	๘๓
๒.๘ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘๕
๒.๙ กรอบแนวคิด.....	๘๙

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย.....	๙๐
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๙๐
๓.๒ พื้นที่ในการศึกษาวิจัย.....	๙๑
๓.๓ ประชากร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๙๒
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๙๒
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย.....	๙๕
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๙๖
๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๙๗
บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๙๙
๔.๑ แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระนครศรีอยุธยา.....	๙๙
๔.๒ กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระนครศรีอยุธยา.....	๑๒๐
๔.๓ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระนครศรีอยุธยา.....	๑๓๑
๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้.....	๑๔๕
บทที่ ๕ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะการวิจัย.....	๑๔๘
๕.๑ สรุปความเป็นมา วัตถุประสงค์ ขอบเขต และวิธีการวิจัย.....	๑๔๘
๕.๒ สรุปผลการศึกษา.....	๑๕๒
๕.๓ อภิปรายผล.....	๑๖๒
๕.๔ ข้อเสนอแนะ.....	๑๖๕
บรรณานุกรม	๑๖๖
ภาคผนวก	๑๗๑
ประวัติผู้วิจัย	๑๙๙

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
แผนภาพที่ ๒.๑	กรอบแนวคิด	๘๙
แผนภาพที่ ๓.๑	สรุปกิจกรรมและขั้นตอนการวิจัย	๙๘
แผนภาพที่ ๔.๑	ผังกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ	๑๒๓
แผนภาพที่ ๔.๒	แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๔๗

สารบัญรูปภาพ

รูปภาพที่		หน้า
ภาพที่ ๔.๑	แหล่งท่องเที่ยวเมืองพระนครศรีอยุธยา	๑๒๒
ภาพที่ ๔.๒	พื้นที่ทำบุญสักการะรอยพระพุทธรูปจำลอง	๑๓๘
ภาพที่ ๔.๓	พื้นที่ปิดทองอดีตเจ้าอาวาส หลวงพ่อสุข หลวงพ่อสี หลวงพ่อตุ้ม	๑๓๘
ภาพที่ ๔.๔	พื้นที่ทำบุญพระประจำวัน	๑๓๙
ภาพที่ ๔.๕	พื้นที่ทำบุญพระร้อย	๑๓๙
ภาพที่ ๔.๖	พื้นที่ทำบุญผ้าไตรอุปสมบทนาคนุ่ม	๑๓๙
ภาพที่ ๔.๗	พื้นที่ทำบุญติดผ้าป่าลอยฟ้า	๑๔๐
ภาพที่ ๔.๘	พื้นที่ทำบุญถวายสังฆทาน	๑๔๐
ภาพที่ ๔.๙	พื้นที่ทำบุญโสังศพ	๑๔๑
ภาพที่ ๔.๑๐	พื้นที่ทำบุญทอเสื่อ	๑๔๑
ภาพที่ ๔.๑๑	พื้นที่ทำบุญบริจาคซื้อที่ดินถวายวัด	๑๔๑
ภาพที่ ๔.๑๒	กิจกรรมการทำขวัญนาคนุ่ม	๑๔๒
ภาพที่ ๔.๑๓	พื้นที่อัฐฐบริหารบวชนาค	๑๔๒
ภาพที่ ๔.๑๔	พื้นที่ถวายเครื่องอัฐฐบริหาร	๑๔๓
ภาพที่ ๔.๑๕	จัดสถานที่รถขบวนแห่นาคนุ่ม	๑๔๓
ภาพที่ ๔.๑๖	พื้นที่จัดแสดงสำหรับควา-หวาน สำหรับถวายพระ	๑๔๓
ภาพที่ ๔.๑๗	พื้นที่การแข่งขันฟุตบอล	๑๔๔
ภาพที่ ๔.๑๘	พื้นที่การแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน	๑๔๔
ภาพที่ ๔.๑๙	พื้นที่การแข่งขันเปตอง	๑๔๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้กับประเทศ เป็นอย่างมาก ถือเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อกลไกการพัฒนาประเทศไทย การส่งเสริมการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ต่างๆ ซึ่งนำมาสู่การสร้างอาชีพ การจ้างงาน เกิดการกระจายรายได้ ไปสู่ชุมชนและท้องถิ่นมากขึ้น นำไปสู่การสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจ และมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งการท่องเที่ยวสถานที่สำคัญเชิงภูมิวัฒนธรรมเป็นการสิ่งใหม่และน่าสนใจในยุคปัจจุบัน^๑

ทั้งนี้การท่องเที่ยวยังเป็นกิจกรรมการผ่อนคลายความเครียดที่ปัจจุบันได้รับความนิยมเพิ่มสูงขึ้นพร้อมๆ รูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการผ่อนคลายความเครียดแล้วกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างผลกระทบทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่งด้วย กล่าวคือ รายได้ที่จะกระจายสู่แหล่งท่องเที่ยวและชุมชนที่เกี่ยวข้องในลักษณะของการสร้างงาน นำไปสู่การสร้างรายได้แก่คนในท้องถิ่น ซึ่งรัฐได้กำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของประเทศ

การท่องเที่ยวโดยชุมชนถือเป็นอีกรูปแบบการท่องเที่ยวหนึ่งที่เป็นกลไกสนับสนุนชุมชนในกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ดูแลรักษาสีงแวดล้อมหรือธรรมชาติ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมรับประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งทางตรงและทางอ้อม มีส่วนร่วมกับการกำหนดแนวทาง เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นผลดีต่อการนำไปสู่การจัดการทรัพยากรทั้งมวล ด้วยวิถีทางที่ตอบสนองความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ ในขณะเดียวกันก็คงไว้ซึ่งบูรณาภาพวัฒนธรรม กระบวนการนิเวศวิทยาที่จำเป็น ความหลากหลายทางด้านชีวภาพและระบบต่าง ๆ ที่เอื้อต่อชีวิต สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น เพื่อให้การพัฒนายกระดับคุณภาพในการดำเนินในสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนให้

^๑ ยวดี นิรันดร์ตระกูล. ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย. พ.ศ.

มีศักยภาพเพิ่มขึ้น ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมโดยมุ่งเน้นใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า มีการบำรุงรักษา เพื่อจะได้มีทรัพยากรคงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน^๒

วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญา เป็นสิ่งสะท้อนถึง ความสามารถของผู้คนในท้องถิ่น อันเกิดจากการสั่งสมสติปัญญาความรู้ที่หลากหลาย และการปรับตัวผสมผสานให้เกิดความกลมกลืนกับธรรมชาติกระบวนการเหล่านี้ ได้ผ่านมายาวนานชั่วอายุคนจนสืบทอดเป็นวิถีในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับ สังคมไทย ศาสนาคือหนึ่งในปัจจัยที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ วัฒนธรรมไทยซึ่งมีรากฐานมาจากพุทธศาสนาได้รับการถ่ายทอด สืบต่อกันมาในรูปแบบของความเชื่อ พิธีกรรม ศีลธรรม กฎหมาย วรรณกรรม ภาษา ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี “วัฒนธรรมถือเป็นเครื่องหล่อหลอม สมาชิกของสังคมให้เกิดความผูกพัน สามัคคี และอบรมขัดเกลาให้มีทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมที่สอดคล้องกัน นอกจากนี้วัฒนธรรมยังเป็นสิ่งที่มิได้หยุด นิ่งอยู่กับที่ หากแต่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาไปตามยุคสมัย”^๓ ดังนั้น วัฒนธรรม วิถีชีวิตจึงเป็นส่วนในการพัฒนา จัดการการท่องเที่ยวในเชิงชุมชนบูรณาการการท่องเที่ยวกับวัฒนธรรม ศาสนา วิถีชีวิตของชุมชน

การท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานี มีรายได้จากการท่องเที่ยว จำนวน ๑,๔๔๔.๓๗ ล้านบาท ในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยเพิ่มขึ้นจาก ปี พ.ศ.๒๕๖๑ คิดเป็นการขยายตัวร้อยละ +๓.๓๖ จัดเป็นลำดับ ๑๖ ของภาคเหนือ เมื่อพิจารณาจำนวนผู้เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดอุทัยธานีพบว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากจำนวนผู้เข้ามาท่องเที่ยวเยี่ยมชมเยือนในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ รวมทั้งสิ้น ๗๙๙,๘๑๔ คน ซึ่งมีจำนวนมากกว่าปี พ.ศ.๒๕๖๑ ด้วยอัตราเปลี่ยนแปลงที่ร้อยละ +๑.๙๙ มีรายได้จากการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาจากผู้เยี่ยมชมเยือนชาวไทย ๑,๔๒๕.๗๐ ล้านบาท^๔

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือ โรคโควิด ๑๙ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ถึงปัจจุบัน ทำให้เศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานีมีสถานะเป็นศูนย์รายได้ลดลงสภาพเศรษฐกิจ สภาพคล่องกับการใช้จ่ายหรือรายได้ ก็ลดลงเป็นศูนย์ด้วย ในวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๖๔ นี้ รัฐบาลได้ให้การผ่อนปรนมาตรการเฝ้าระวังการแพร่ระบาด เพื่อให้เศรษฐกิจเกิดสภาพคล่องขึ้น และจากการคาดการณ์ของสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติว่า “เศรษฐกิจไทยในปี ๒๕๖๔ เศรษฐกิจไทยจะเติบโต ประมาณร้อยละ ๓.๕ – ๔.๕ จากการฟื้นตัวของเศรษฐกิจโลก ที่เริ่มเห็นสัญญาณบวกของการบริโภคจากภาคเอกชน การเบิกจ่ายและมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาล และขณะที่ภาคการท่องเที่ยวฟื้นตัวจากตลาดนักท่องเที่ยวในประเทศ

^๒ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, พ.ศ. ๒๕๕๖

^๓ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา พิมพ์ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๕๙ หน้า ๑๒

^๔ แผนพัฒนาจังหวัดอุทัยธานี พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๕ (ฉบับทบทวน) หน้า ๘

คณะผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการที่จะทำวิจัยเกี่ยวกับประเด็นการท่องเที่ยววัฒนธรรม เพราะจังหวัดอุทัยธานีเป็นจังหวัดเล็กๆ ที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์แห่งความเป็นเมืองพุทธภูมิ ในฐานะเมืองพระชนกจักรี ที่มีกลิ่นอายของวิถีชีวิตไทยชนบทดั้งเดิม มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย น่าอยู่ น่าสัมผัส มีแหล่งธรรมชาติที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ จังหวัดอุทัยธานีตั้งอยู่ ตอนล่างสุดของภาคเหนือบนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสะแกกรังมีพื้นที่ ๖,๗๓๐ ตารางกิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพมหานคร ราว ๒๒๒ กิโลเมตร มีคำขวัญประจำจังหวัดว่า “อุทัยธานี เมืองพระชนกจักรี ปลาแรดรสดี ประเพณีเทโว สัมโอบบ้านน้ำตก มรดกโลกห้วยขาแข้ง แหล่งต้นน้ำสะแกกรัง ตลาดนัดดังโคกระบือ” บนถนนสาย ๓๓๓ ซึ่งการเดินทาง สถานที่พักผ่อนมากขึ้น สะดวกสบายขึ้น จึงทำให้จังหวัดอุทัยธานีมีความเหมาะสมอย่างลงตัวในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม ในฐานะที่เมืองอุทัยธานี เป็นเมืองเก่าแก่ทางวัฒนธรรมของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อประมาณ ๓,๐๐๐ ปี จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในสถานที่ต่างๆ เช่น ภาพเขียน โครงกระดุก เป็นต้น ตำนานเก่าเล่าว่า ในสมัยสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองนั้น “ท้าวมหาพรหม” ได้เข้ามาสร้างเมืองที่บ้านอุทัยเก่า คือ อำเภอหนองฉางในปัจจุบันนี้ แล้วพาคนไทยเข้ามาอยู่ท่ามกลางหมู่บ้านคนมอญ และคนกะเหรี่ยง จึงเรียกว่า “เมืองอุไทย” เรียกชื่อตามกลุ่มที่อยู่หรือที่อยู่ของคนไทย ซึ่งพากันมาตั้งบ้านเรือนอยู่อย่างหนาแน่น มีพืชพันธุ์ และอาหาร ที่อุดมสมบูรณ์กว่าแห่งอื่น

จังหวัดอุทัยธานีได้ชื่อว่าเป็นเมืองของพระชนกจักรี เพราะได้ถือกำเนิดที่บ้านอุไทย จังหวัดอุทัยธานีในปัจจุบัน โดยพระนามเดิมว่า นายทองดี เป็นบุตรคนโต ของหมื่นมหาสนิท (ทองคำ) ต่อมาย้ายไปรับตำแหน่งเป็นพระอักษรสุนทรศาสตร์ อยู่กรุงศรีอยุธยา ได้แต่งงานกับคุณดาวเรืองมีบุตรธิดา ๕ คน คนแรกเป็นหญิง ชื่อ सा คนรองเป็นชาย ชื่อ ราม คนที่สามเป็นหญิง ชื่อ แก้ว คนที่สี่และห้าเป็นชาย ชื่อ ทองด้วงและบุญมา ต่อมาพระยามหากษัตริย์ศึก (ทองด้วง) ได้ปราบดาภิเษกเป็นปฐมกษัตริย์ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราช รามาธิบดี (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) ได้นำบรรดาศักดิ์สุดท้ายของพระบิดา คือ “พระยาจักรีศรีอครักษ์” มาใช้เป็นชื่อราชวงศ์จักรีและได้สถาปนา พระอัฐพระบิดาขึ้นเป็น “สมเด็จพระชนกาธิบดี” ใน พ.ศ. ๒๕๓๘ จังหวัดอุทัยธานีได้สร้างพระอนุสาวรีย์สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกบนยอดเขาแก้ว (เขาสะแกกรัง) บ้านสะแกกรัง ซึ่งเป็นสถานที่เกิดไว้เป็นอนุสรณ์ แล้วเสร็จในปี ๒๕๒๒ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ ๙) เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพระวิสูตรพระอนุสาวรีย์ เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๒๒ ปัจจุบัน รูปหล่อพลาจิตร์มูข หน้าบรรณศาลาตราจักรี ซึ่งเป็นที่ประดิษฐาน พระบรมรูปของสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก บนยอดเขาแก้ว ใช้เป็นตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดอุทัยธานี

คณะผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานี เมืองพระชนกจักรี จังหวัดอุทัยธานี เป็นพื้นที่ในการศึกษาวิจัยเนื่องจากพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานีมีทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม

หลากหลายอันสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแต่คงไว้ซึ่งความยั่งยืนของชุมชน ซึ่งมีความเก่าและมีคุณค่าทางประวัติและศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจยิ่ง ๆ ขึ้นไปได้อีก

การท่องเที่ยวของอุทยานนี้ที่ผ่านมาได้ให้ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนเมืองพระชนกจักรี อำเภอเมืองอุทัยธานี ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทั้งทางด้านบวกหรือด้านลบ ทั้งในด้านทรัพยากร สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ทั้งนี้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ส่งผลดีและผลเสียต่อวิถีชีวิตของชุมชน อันเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดการปรับตัวของระบบการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก และต้องมีการวางแผนการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ร่วมทั้งการประสานงานกันระหว่าง ภาครัฐ และเอกชน รวมทั้งชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวอีกประการหนึ่งด้วย

ดังนั้นประโยชน์จากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ โดยอยู่ภายใต้ขอบเขตความสามารถในการรองรับของทรัพยากรท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับแผนแม่บทโลก และยังเป็นการกระจายรายได้ไปสู่ประชาชนในพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานี อีกทั้งยังเป็นการรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ผลการวิจัยยังเป็นการเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวให้หลากหลายเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางสู่ชุมชนในอนาคต เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวนำเสนอเอกลักษณ์ วัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองอุทัยธานี และการตลาดให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไปในอนาคต สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ ให้เข้ามาท่องเที่ยวมีกระบวนการรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดอุทัยธานี

๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

๑.๒.๒ เพื่อสร้างกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์กลยุทธ์การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธเป็นอย่างไร

๑.๓.๒ การสร้างกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธได้อย่างไร

๑.๓.๓ การวิเคราะห์กลยุทธ์การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของโครงการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่จังหวัดอุทัยธานี โดยเน้นสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ มีศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลัก แหล่งโบราณสถาน วัด ชุมชน และการพัฒนา ประกอบไปด้วยพื้นที่ ๒ พื้นที่

๑. อำเภอหนองฉาง (เทศบาลหนองฉาง)

๒. อำเภอหนองฉาง (ชุมชนหนองสรวง วัดหนองขุนชาติ)

๑.๔.๒ ขอบเขตเนื้อหา

ทำการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานีเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม ของชุมชน ภาครัฐ เทศบาล ประชาชน และวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานี ประเด็น แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว กลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยว และส่งเสริมพื้นที่และกิจกรรมการจัดการการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ในการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนด ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

๑. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๑) พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนในพื้นที่การส่งเสริม การท่องเที่ยว ๒ พื้นที่ๆ ละ ๕ ราย จำนวน ๑๐ ราย

๒) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยว และการกีฬาประจำจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และบริษัทท่องเที่ยว/ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การส่งเสริม การท่องเที่ยว ๒ พื้นที่ๆ ละ ๕ ราย จำนวน ๑๐ ราย

๓) ประชาชนท้องถิ่น ผู้อาวุโส และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่การส่งเสริม การท่องเที่ยว ๒ พื้นที่ๆ ละ ๕ ราย จำนวน ๑๐ ราย

๔) กลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่การส่งเสริมการท่องเที่ยว ๒ พื้นที่ๆ ละ ๕ ราย จำนวน ๑๐ ราย

๒. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๑) รวบรวมข้อมูลการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธเมืองพระชนกจักรี

๒) วิเคราะห์ swot ข้อมูลแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธเมืองพระชนกจักรี

๓) จัดเวทีเสวนาสร้างและกำหนดกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธเมืองพระชนกจักรี ร่วมกับหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวจำนวน ๑๕ ราย

๔) จัดเวทีนำเสนอกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธเมืองพระชนกจักรีแก่ชุมชน ๒ พื้นที่ จำนวนไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ราย

รวมประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย จำนวน ๑๕๕ ราย

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา

ระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๖๔ – เดือนกันยายน ๒๕๖๕ รวมระยะเวลา ๑๒ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์

การส่งเสริมการท่องเที่ยว หมายถึง รูปแบบในการกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวที่มุ่งเสนอลักษณะทางวัฒนธรรมประวัติศาสตร์โบราณคดีและสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น และเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม เป็นการท่องเที่ยวในเชิงการให้ความรู้และความภาคภูมิใจ รวมถึงความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆ เช่น ภาครัฐ ภาคชุมชน ภาคองค์กร เป็นต้น ของชุมชนเมืองพระชนกจักรี ได้แก่ เทศบาลหนองฉาง ชุมชนวัดหนองขุนชาติ

กลยุทธ์การท่องเที่ยว หมายถึง ชุดของเป้าหมาย แนวทาง หรือวิธีทำงานที่ดีที่สุดของการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ โดยการสร้างกำหนดและนำเสนอนโยบายเพื่อใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ เพื่อให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ พัฒนากระบวนการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

การท่องเที่ยว หมายถึง การท่องเที่ยวจะนำมาซึ่ง การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และประชาชนของประเทศ รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสารของสถานที่ที่น่าสนใจ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นและเข้าใจถึงวัฒนธรรมประเพณีและ นอกเหนือจากนั้นทำให้นักท่องเที่ยวได้พักผ่อน มีประสบการณ์ สร้างความสัมพันธ์ภาพที่ดี ต่อผู้ร่วมเดินทางและเพื่อนมนุษย์อีกด้วย ของชุมชนเมืองพระชนกจักรี ได้แก่ชุมชนวัดหนองขุนชาติ

เมืองพระชนกจักรี หมายถึง พื้นที่ของอำเภอหนองฉาง เทศบาลหนองฉาง วัดหนองขุนชาติ พื้นที่การท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ โดยเป็นพื้นที่แสดงถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม พระพุทธศาสนา ความเป็นมา โบราณสถาน โบราณวัตถุของพื้นที่

วัฒนธรรมวิถีพุทธ หมายถึง วัฒนธรรม ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยเรื่อง ราวเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ หน้าที่พลเมือง

วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต รวมถึงพระพุทธศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม ความรู้ความเข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ และเข้าใจถึงการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ตามกาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเองและเข้าใจผู้อื่น ยอมรับในความแตกต่าง มีคุณธรรม มีความอดทน อดกลั้น สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต มีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก ของประชาชนในเมืองพระชนก

กระบวนการมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการมีส่วนร่วมประชาชนทุกคนต้องได้เข้ามามีส่วนร่วมเริ่มต้นจากขั้นตอนการวางแผน (Planning) ซึ่งประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและตัดสินใจกำหนดวิธีการแก้ไขร่วมกันและใช้ทรัพยากรในการบริหารให้เกิดประโยชน์ร่วมกับการดำเนินงานพัฒนาร่วมคิดตัดสินใจแก้ปัญหของตนเองเน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของประชาชนใช้ความคิดสร้างสรรค์

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้แนวทางวิธีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรี
วัฒนธรรมวิถีพุทธ
๒. ได้กลยุทธ์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรม
วิถีพุทธ
๓. ได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ
๔. ได้สร้างองค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์กับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ และ
ผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวสามารถนำองค์ความรู้ไป ปรับและประยุกต์ใช้ในการ
ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อีกรูปแบบหนึ่ง

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธนี้ คณะผู้วิจัยจะได้นำแนวคิดและทฤษฎีมาใช้ในการศึกษาเป็นแนวทางในการศึกษารวม ดังต่อไปนี้ คือ

๑. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนา
๒. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
๓. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
๔. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
๕. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
๖. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
๗. ทฤษฎีการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์
๘. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๙. กรอบแนวคิด

๑. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนา

แนวความคิดเกี่ยวกับ “การพัฒนา” เริ่มมีมาตั้งแต่อดีตกาล ด้วยการที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ดำรงชีวิตด้วยการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคมแล้วมีการคัดเลือกผู้นำเพื่อดำเนินการพัฒนากลุ่มของตนเองเพื่อการอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ อันเป็นการปฏิบัติสืบต่อกันมา กระทั่งถึงปัจจุบันก็ยังคงต้องมีการพัฒนากันอยู่ตลอดไป นับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา การกำหนดแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนามักได้รับอิทธิพลทางความคิดจากสำนักคิดต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุดังกล่าว คำว่าพัฒนาจึงได้กลายเป็นคำที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วโลก เพราะจากการที่ประเทศต่าง ๆ ต้องประสบกับปัญหาจากสงครามจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสวงหาแนวทางและวิธีการเพื่อดำเนินการปรับปรุง ฟื้นฟู แก้ไขสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในประเทศของตนเอง จึงทำให้มีการนำคำว่าพัฒนาไปใช้ในหลายรูปแบบ กว้างขวางและแพร่หลาย เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม การพัฒนาการเมืองและการพัฒนาด้านอื่น ๆ เป็นต้น ดังนั้นการนำคำว่าพัฒนาไปใช้ ก็จะมีความหมายแตกต่างกันออกไปตามวัตถุประสงค์ที่นำไปใช้ โดยเนื้อหาในบทนี้เป็นการกล่าวถึงพื้นฐาน

ของแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา ซึ่งประกอบไปด้วย ความหมายของการพัฒนา ลักษณะของการพัฒนา แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา ความสำคัญของการพัฒนา และยุทธศาสตร์การพัฒนา^๕

๑.๑ ความหมายของการพัฒนา

ความเป็นมาของคำว่า การพัฒนาดังกล่าวเบื้องต้นเมื่อพิจารณาแล้วพบว่า กระแสแห่งความเจริญของประเทศตะวันตกหรือประเทศที่พัฒนาแล้วได้หล่อไหลไปสู่ประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศ ที่มีความเจริญน้อยกว่า คำว่า การพัฒนาจึงได้ถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายความก้าวหน้าให้ทัดเทียมกับประเทศในตะวันตก ซึ่งมีความหมายครอบคลุมหลายแง่มุม ไม่เป็นที่เข้าใจอย่างเดียวกันในแต่ละประเทศแต่ละช่วงเวลา เราจะพบว่าในช่วงแรก ๆ ของการนำเอาแนวความคิดการพัฒนามาใช้ จะเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่ทันสมัย หรือการปรับให้เป็นอุตสาหกรรม เป็นต้น ต่อมานักสังคมศาสตร์สาขาต่าง ๆ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาที่แตกต่างกันออกไป ทำให้รูปแบบ วิธีการและยุทธวิธีในการพัฒนาประเทศต่าง ๆ มีความแตกต่างกันออกไป แนวคิดของการพัฒนาจึงครอบคลุมถึงด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมด้วย ดังนั้นจึงขอเสนอความหมายคำว่า การพัฒนา ตามทัศนะของนักวิชาการไทย ดังนี้ การพัฒนา คือกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการจัดสรรทรัพยากรของสังคม เพื่อการเปลี่ยนแปลงในการที่จะบรรลุเป้าหมายที่สังคมนั้นได้เลือกสรรแล้ว ด้วยการควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ดิเรก ฤกษ์ห่วย ให้ความหมายว่า การพัฒนานั้นเป็นกระบวนการ (Process) ที่จะต้องมีองค์ประกอบของเครื่องชี้วัดที่สำคัญและต้องผสมผสานระหว่าง ^๖

๑.๑.๑. มีการเปลี่ยนแปลง (Change) ในทางบวก ได้แก่ การปรับปรุงเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตเสมอ ถ้าเปลี่ยนแปลงในทางลบไม่ถือว่าเป็นการพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องดีขึ้น เจริญขึ้น งอกงามขึ้น และต้องเกี่ยวข้องกับ ๔ แกนหลัก คือคน โครงสร้าง เทคโนโลยีและระบบหรืองาน (รวมทั้งสิ่งแวดล้อมด้วย)

๑.๑.๒. การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องมีการควบคุม (Control) ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงได้ โดยการกำหนดเป็นแผนที่ชัดเจนและนำไปสู่การปฏิบัติที่ดำเนินตามเป้าหมายอย่างเด่นชัดและปรับเปลี่ยนยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์และเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีจุดเน้นของการพัฒนาโดยประชาชน เพื่อประชาชนและเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน

๑.๑.๓. ผลของการพัฒนานั้นต้องเกิดความเสมอภาค (Equity) และการกระจายใหม่ (Redistribution) ในการกระจายความเป็นธรรมในเรื่องรายได้ และการกระจายความเป็นธรรม

^๕ ญัฐวุฒิ ทรัพย์อุบลมภ์ ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี หน้า ๑-๓

^๖ ดิเรก ฤกษ์ห่วย. พฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๔๓. หน้าที่ ๒๘๒

ในเรื่องคุณภาพชีวิต (Quality of Life) แก่กลุ่มคนในสังคมอย่างยุติธรรมและจะต้องทำให้เกิดความเท่าเทียมกันอย่างแท้จริงในเรื่องโอกาส (การศึกษา การทำงาน ความก้าวหน้า ฯลฯ) สัญญา สัญญาวิวัฒน์ กล่าวว่าการพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Planned or Directed Change) นั่นคือการพัฒนาได้เป็นเรื่องธรรมชาติหากเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ช้าเร็วอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาและเป็นผู้ถูกพัฒนา เป็นต้น^๗ นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร (ม.ป.ป. : ๕) ได้อธิบายว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการในการที่จะเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ของประชาชนส่วนใหญ่ให้ดีขึ้น ซึ่งรวมถึงเรื่องที่ดีสินคุณค่าของคนในแต่ละสังคมด้วย ความหมายของการพัฒนาจึงแตกต่างกันออกไปตามกาลเวลา สถานที่ และลักษณะของปัญหาหรือความต้องการของแต่ละสังคม โดยมีปัจจัยที่สนับสนุนส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปทิศทางที่พึงประสงค์ ดังนี้

๑. เป็นการเปลี่ยนแปลงที่นำมาซึ่งการปรับปรุงให้ดีขึ้นสำหรับคนส่วนใหญ่
๒. ควรจะเป็นอันตรายน้อยที่สุดและเป็นประโยชน์ต่อทุก ๆ คน
๓. อย่างน้อยที่สุดควรจะตอบสนองความต้องการพื้นฐานหรือความต้องการที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต
๔. มีความสอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่
๕. ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมในความหมายพื้นฐานการพัฒนา ก็คือการทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนในทุก ๆ ด้านของสังคมทั้งมวล การพัฒนาได้เป็นเพียงการพัฒนาด้านรายได้หรือด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวและไม่ใช่ว่าเรื่องเทคนิค แต่การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงในแนวความคิดและเปลี่ยนแปลงการกระทำที่เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองความต้องการและก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกหมู่เหล่าให้ดีขึ้น

สนธยา พลศรี ได้จำแนกความหมายของการพัฒนาแต่ละประเภทไว้ ดังนี้^๘

๑. ความหมายจากรูปศัพท์ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่น ๆ

^๗ สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๙ หน้า ๓

^๘ สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและการพัฒนาชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ ๕). กรุงเทพฯ . โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์ . ปี ๒๕๔๗ หน้า ๒-๕

๒. ความหมายโดยทั่วไป หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้คุณภาพดีขึ้นกว่าเดิม ความหมายนี้นับว่าเป็นความหมายที่รู้จักกันโดยทั่วไป เพราะนำมาใช้มากกว่าความหมายอื่นๆ แม้ว่าจะไม่เป็นที่ยอมรับของนักวิชาการก็ตาม

๓. ความหมายทางเศรษฐศาสตร์ หมายถึง ความเจริญเติบโตแต่เป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการเน้นความหมายในเชิงปริมาณ คือการเพิ่มขึ้นหรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ

๔. ความหมายทางพัฒนาบริหารศาสตร์ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งในด้านคุณภาพ (ดีขึ้น) ด้านปริมาณ (มากขึ้น) และด้านสิ่งแวดล้อม (มีความเหมาะสม) ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

๕. ความหมายทางด้านเทคโนโลยี หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยด้วยความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความหมายอีกแนวทางหนึ่ง

๖. ความหมายทางการวางแผน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเตรียมการของมนุษย์ไว้ล่วงหน้าในลักษณะของแผนและโครงการ แล้วบริหารหรือจัดการให้เป็นไปตามแผนและโครงการจนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ จะเห็นได้ว่าความหมายของการพัฒนาทางการวางแผนกำหนดให้การพัฒนาเป็นกิจกรรมของมนุษย์และเกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้เกิดจากการวางแผนโดยมนุษย์ไม่ใช่เป็นการพัฒนาในความหมายนี้

๗. ความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติ คำว่าพัฒนาในความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติหรือการปฏิบัติการนี้ เป็นความหมายต่อเนื่องจากความหมายทางการวางแผน โดยมุ่งเน้นถึงการวางแผนและโครงการไปดำเนินการอย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่องเพราะถึงจะมีแผนและโครงการแล้วแต่ถ้าหากไม่มีการนำไปปฏิบัติการพัฒนา ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้

๘. ความหมายในทางพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนให้มีความสุข มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การพัฒนาในความหมายนี้มีลักษณะเดียวกันกับการพัฒนาในความหมายทางการวางแผน คือเป็นเรื่องของมนุษย์เท่านั้น แตกต่างกันเพียงการวางแผนให้ความสำคัญที่วิธีการดำเนินงาน ส่วนพุทธศาสนาเน้นผลที่เกิดขึ้น คือความสุขของมนุษย์เท่านั้น

๙. ความหมายทางสังคมวิทยา นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของการพัฒนาโดยเน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม คือมนุษย์ กลุ่มทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายในทางพุทธศาสนา คือการเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้มีความสุข และมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายทางการวางแผน คือด้วยวิธีการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งนักวางแผนเรียกว่าการบริหารและการจัดการ

๑๐. ความหมายทางการพัฒนาชุมชน นักพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายคำว่า การพัฒนาเอาไว้ใกล้เคียงกับนักสังคมวิทยา คือการพัฒนาเป็นวิธีการเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสังคมมนุษย์ให้ดีขึ้น แต่นักพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นที่มนุษย์ในชุมชนจะต้องร่วมกันดำเนินงานและได้รับผลจากการพัฒนาร่วมกัน นอกจากนี้สนธยา พลศรี ยังได้สรุปภาพรวมความหมายของคำว่า การพัฒนาไว้ว่า หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและดำเนินงานโดยมนุษย์เพื่อประโยชน์แก่ตัวมนุษย์เอง

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ กล่าวสรุปเกี่ยวกับการพัฒนาไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีกว่าเดิม เพื่อให้ประชาชนหรือชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีความเจริญก้าวหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนั้นได้มีการกำหนดไว้ก่อนและครอบคลุมทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ หรืออาจแบ่งเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง นอกจากนี้แล้วการพัฒนาในแง่ที่เป็นกระบวนการ (Process) จะประกอบด้วยหลายขั้นตอน (Stages) ที่มีความสัมพันธ์หรือเชื่อมโยง (Relation or Linkage) และสอดคล้องกัน การพัฒนายังเป็นกระบวนการต่อเนื่อง (Continuing Process) คือหลังจากดำเนินกิจกรรมพัฒนากิจกรรมหนึ่งผ่านไปแล้วก็จะนำสู่การดำเนินกิจกรรมพัฒนาอีกเรื่องอื่น ๆ ต่อไปอีกจากทั้งหมดที่กล่าวมาสรุปได้ว่า “การพัฒนา” คือกระบวนการเปลี่ยนแปลงตามแผนด้วยการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าหรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง นั่นคือการพัฒนาเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น มีการกำหนดทิศทางหรือกำหนดรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่าใคร ทำอะไร อย่างไร เมื่อใด เป็นต้น โดยเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาอยู่ที่คนและคุณภาพชีวิตของคน การพัฒนาคนจึงรวมถึงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมวัฒนธรรมและเทคโนโลยี นอกจากนี้ความหมายของการพัฒนายังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจคุณค่าของคนในแต่ละสังคมอีกด้วย^๙

๑.๒ ลักษณะของการพัฒนา

จากความหมายของการพัฒนาดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการ ซึ่งลักษณะสำคัญของการพัฒนานั้น สนธยา พลศรี อธิบายไว้ ดังนี้^{๑๐}

๑.๒.๑. เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้นหรือให้มีความเหมาะสม อันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ ซึ่งเป็นลักษณะตามความหมายทางด้านพัฒนบริหารศาสตร์

^๙ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐ. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์นิติธรรม. ๒๕๔๘ หน้า. ๔๒-๔๓

^{๑๐} สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและการพัฒนาชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ ๕). กรุงเทพฯ . โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์. ปี ๒๕๔๗ หน้า ๕-๖

๑.๒.๒. มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนและอย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งได้

๑.๒.๓. มีลักษณะเป็นพลวัต คือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้า ๆ ปริมาณมากหรือน้อยก็ได้

๑.๒.๔. เป็นแผนโครงการ คือเกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใคร ด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้น ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า

๑.๒.๕. เป็นวิธีการ การพัฒนาเป็นมรรควิธีหรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนด เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

๑.๒.๖. เป็นปฏิบัติการ คือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิดหรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

๑.๒.๗. เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการในการที่จะพัฒนาตนเองและสิ่งต่าง ๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตาม ถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้วจะไม่ใช่การพัฒนาแม้ว่าจะมีลักษณะอื่น ๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

๑.๒.๘. ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุข เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

๑.๒.๙. มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือสามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพ ปริมาณ สิ่งแวดล้อม ความคงทนถาวร การประเมินผลจากผู้ที่เกี่ยวข้องว่ามีความเหมาะสมหรือพึงพอใจหรือไม่และระดับใด เป็นต้น

๑.๒.๑๐. สามารถเปลี่ยนแปลงได้ การพัฒนานอกจากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อมนุษย์สังคมและสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์แล้ว รูปแบบ กระบวนการและวิธีการพัฒนาก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้มีความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วย การพัฒนาใหม่ ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ

๑.๓ แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

จากการนำคำว่า การพัฒนามาใช้ด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันจึงให้เกิดแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาต่างกันไปหลายแนวความคิด ซึ่งสามารถจำแนกออกได้ดังต่อไปนี้

๑.๓.๑. แนวคิดด้านมนุษยนิยม เป็นการอธิบายแนวคิดพื้นฐานการพัฒนาของมนุษย์ที่เน้นเรื่องค่านิยมกับจริยธรรม โดยมองว่าเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาอยู่ที่มนุษย์และค่านิยมด้านจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญในสังคมมนุษย์ ตามแนวคิดนี้ถือว่าคนเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา คนเป็นผู้บันดาลให้สิ่งต่าง ๆ ในเกิดขึ้นหรือดับสลายได้ จุดหมายปลายทางสูงสุดของการพัฒนาคือการพัฒนาคน ซึ่งหมายถึงการทำให้คนมีทั้งคุณภาพและคุณธรรม

๑.๓.๒. แนวคิดทางด้านเศรษฐกิจ เป็นการอธิบายถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะเน้นไป ในเรื่องของการออมและการลงทุน มองว่าการพัฒนาเปรียบเสมือนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยถือว่าเมื่อมีกระบวนการพัฒนาเกิดขึ้นแล้ว ผลแห่งการพัฒนาจะแพร่กระจายไปยังประชาชนที่ละน้อย และประชาชนจะพัฒนาตามไปด้วย ซึ่งผลประโยชน์ของการเจริญเติบโตจะกระจายไปสู่ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในรูปของงานและโอกาสทางเศรษฐกิจ โดยผลของการกระจายนี้จะเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้แก่กลุ่มที่ยากจนกว่า

๑.๓.๓. แนวความคิดด้านความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เป็นผลมาจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของหลาย ๆ ประเทศและประเทศต่าง ๆ เริ่มตระหนักว่าการดำเนินการพัฒนาที่ผ่านมาไม่ได้ส่งผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการพัฒนาควรจะถูกกำหนดให้ไปสู่แนวคิดความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การศึกษาและสุขภาพอนามัย รวมไปถึงความต้องการด้านต่าง ๆ ของประชาชนเป็นอันดับแรก แทนการมุ่งลงทุนในด้านอุตสาหกรรม นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาและแนวทางในการปฏิบัติแล้วการพัฒนาจะมุ่งไปที่สวัสดิการของประชาชนเพื่อลดความยากจน ลดการว่างงานและลดความไม่เท่าเทียมกันด้วย

๑.๓.๔. แนวความคิดแบบการปฏิบัติการทางสังคม เป็นแนวคิดที่เกิดจากรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ พยายามที่จะปรับปรุง แก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในรูปของการวางแผนและปฏิบัติการ เช่น การปฏิรูปที่ดิน การสหกรณ์ การพัฒนาชนบท เป็นต้น และเรียกวิธีการนี้ว่าการพัฒนา

๑.๓.๕. แนวคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม เป็นแนวคิดของการพัฒนาประเทศด้วยระบอบสังคมนิยมที่นำทฤษฎีความขัดแย้งมาใช้เป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและระบบสังคม โดยถือว่าการนำระบอบสังคมนิยมเข้ามาใช้แทนระบบที่ใช้อยู่เดิม ถือเป็นการพัฒนาในแนวความคิดนี้

๑.๓.๖. แนวคิดแบบการพัฒนาชุมชน เป็นแนวคิดที่องค์การสหประชาชาตินำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาที่กล่าวมาแล้วในเรื่องความเป็นมาของการพัฒนา กล่าวคือทำให้คนและ

กลุ่มคนในชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและเป็นผู้ได้รับผลของการพัฒนาตามหลักการและวิธีการพัฒนาชุมชน

๑.๓.๗. แนวคิดแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นแนวคิดที่องค์การสหประชาชาติเรียกร้องให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้ตระหนักถึงผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนเกินขีดจำกัดของทรัพยากรโลก เป็นแนวคิดการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกด้านอย่างสมดุลใน ๕ ด้าน คือด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ด้านสังคมและด้านการเมืองจากแนวคิดหลักในการพัฒนาทั้ง ๗ ประการดังกล่าว การพัฒนาชุมชนถือเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะ คือมุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงในตัวมนุษย์รวมถึงศักยภาพของมนุษย์เป็นหลัก กล่าวได้ว่าการที่จะทำความเข้าใจความหมาย ลักษณะและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนานั้น จำเป็นจะต้องตระหนักในความจริงที่ว่า การพัฒนาเป็นแนวคิดเชิงปทัสฐาน การกำหนดความหมาย ทิศทางและแนวทางของการพัฒนานั้นย่อมจะแตกต่างกันไปตามค่านิยมและความเชื่อพื้นฐานหรืออุดมการณ์ของสังคมและกาลเวลา ดังนั้น แนวทางการพัฒนาของประเทศที่มีความยึดมั่นในอุดมการณ์ทุนนิยมจึงอาจจะแตกต่างจากประเทศอุดมการณ์สังคมนิยมและเนื่องจากปทัสฐานที่มองเห็นว่าเป็นสิ่งที่ปรารถนาเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา ความหมาย แนวคิดและแนวทางการพัฒนาอาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลาด้วยเช่นกัน

๑.๔ ความสำคัญของการพัฒนา

จากสภาพความแตกต่างของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งมีทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา ส่วนทางด้านสังคมก็มีทั้งสังคมเมืองและสังคมชนบท ทำให้เกิดความพยายามในการพัฒนาเพื่อที่จะลดช่องว่างของระหว่างประเทศและสังคม ประกอบกับสภาพปัญหาที่สังคมเผชิญอยู่ทำให้เกิดความพยายามที่จะแก้ปัญหาเหล่านั้นและยังต้องการพัฒนาสิ่งที่ดียิ่งขึ้นกว่าเดิมหรือหากในกรณีที่เมื่อสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป แนวทางการพัฒนาที่ทำอยู่เดิมไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับแนวทางการพัฒนาหรือปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิม^{๑๑} ความสำคัญของการพัฒนาจึงมีใน ๒ แนวทาง ดังนี้

๑. การพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา
๒. การพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดีกว่าเดิม

๑.๕ ยุทธศาสตร์การพัฒนา

คำว่า “ยุทธศาสตร์” เดิมเป็นคำที่ใช้ในทางการทหาร เนื่องจากการทำสงครามนั้นต้องมุ่งเอาชนะข้าศึกให้ได้อย่างรวดเร็ว จึงต้องมีการวางแผนและกำหนดขั้นตอนในการทำสงครามที่กระชับชัดเจน เพื่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะได้เข้าใจตรงกัน สามารถปฏิบัติได้ถูกต้องในเวลาที่กำหนดไว้ การ

^{๑๑} ธีรวัลย์ ศิลารัตน์. การจัดการความรู้ชุมชน. จันทบุรี. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. ๒๕๔๙ หน้าที่ ๘-๙

วางแผนและการกำหนดขั้นตอนหลัก ๆ ในการทำสงครามดังกล่าวนี้ ก็คือการกำหนดยุทธศาสตร์การสงครามนั่นเอง ยุทธศาสตร์ได้ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาตั้งแต่ระดับโลก ลงไปจนถึงหน่วยย่อยในระดับครอบครัวและปัจเจกบุคคลด้วย และได้ถูกนำไปใช้ในการพัฒนาแทบทุกวงการ ทั้งภาคอุตสาหกรรม ธุรกิจการค้าเอกชนและภาคบริการ เป็นต้น เนื่องผู้ที่ทำการพัฒนาด้านต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มุ่งหวังให้เกิดผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างรวดเร็ว ยุทธศาสตร์การพัฒนา มีความหมายว่าเป็นแนวทาง กลวิธีในการพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ประเทศต้องการ สำหรับประเทศไทย เนื่องจากสังคมส่วนใหญ่เป็นสังคมชนบทและผลจากการพัฒนาก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างชนบทและเมืองเพิ่มมากขึ้น จึงมีความจำเป็นในการแสวงหายุทธศาสตร์เพื่อต่อสู้กับความยากจน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างความเท่าเทียมกันในสังคม ซึ่งยุทธศาสตร์การพัฒนามีหลายรูปแบบ แต่ละยุทธศาสตร์อาจจะมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกระแสของการพัฒนาและนโยบายในการพัฒนาประเทศ รวมไปถึงแนวคิดและทฤษฎีที่ผู้รับผิดชอบมีความเชื่อเป็นพื้นฐาน เพื่อนำไปเป็นกรอบในการกำหนด ในที่นี้จะกล่าวถึงบางยุทธศาสตร์ที่ได้ถูกนำมาใช้ในประเทศไทย ดังนี้

๑.๕.๑. ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเกษตร

ยุทธศาสตร์นี้มีวัตถุประสงค์หลัก คือการเพิ่มผลผลิตของเกษตรด้วยการปรับปรุงเทคนิคในการผลิต วัตถุประสงค์ที่สอง คือการปรับปรุงชีวิตครอบครัวในชนบทด้วยการสอน คหกรรมศาสตร์ให้แก่ผู้หญิงและการสร้างกลุ่มเกษตรกร โดยมีจุดเน้นที่เทคโนโลยีในการผลิต ส่วนด้านเศรษฐกิจ เช่น การวางแผนจัดการไร่นา แหล่งเงินกู้ปัจจัยการผลิตและตลาด ถือเป็นปัจจัยสำคัญรอง ได้มีการเผยแพร่วิธีการปฏิบัติที่ได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญระดับสูงไปยังเกษตรกร โดยผ่านวิธีการส่งเสริมแบบต่าง ๆ ซึ่งอิงอยู่กับการผสมผสานของทฤษฎีด้านการเรียนการสอน การสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ ขั้นตอนที่สำคัญ คือสร้างการตระหนักรู้ สร้างความสนใจ ให้ข้อมูลข่าวสาร การสาธิต การทดลองนำไปปฏิบัติ แนวทางอีกอย่างหนึ่งของยุทธศาสตร์นี้ คือมีตัวนำวิคุณ โดยผ่านผู้นำชาวนาที่ก้าวหน้ายุทธศาสตร์นี้มีจุดกำเนิดในต้นทศวรรษปีที่ ๑๙๔๐ ในประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วยทศวรรษที่ ๑๙๕๐ ได้นำไปเผยแพร่ยังประเทศเอเชียอีกหลายประเทศ ในรูปของโครงการช่วยเหลือทางวิชาการ งานส่งเสริมของกรมส่งเสริมการเกษตรได้รับรูปแบบนี้มาปฏิบัติ ซึ่งเป็นผลผลิตของยุทธศาสตร์การส่งเสริมแบบดั้งเดิม ตัวอย่างเช่น โครงการที่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากธนาคารโลก คือระบบการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน

๑.๕.๒. ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน

เป็นแนวคิดของอังกฤษและอเมริกัน ซึ่งเน้นที่วัตถุประสงค์ของสังคม (Social Goal) ยุทธศาสตร์นี้ได้รับการพัฒนาจากความพยายามในการเตรียมการที่จะช่วยประเทศในอาณานิคมให้ได้รับอิสรภาพด้วยสันติภาพ โดยการสนับสนุนให้ประเทศเหล่านี้สร้างชุมชนที่มีความมั่นคงและพึ่งตนเองได้ กลุ่มเป้าหมายกิจกรรมต่าง ๆ คือชุมชนท้องถิ่น สมมติฐานของยุทธศาสตร์นี้ คือแนวคิด

ที่ว่า รัฐบาลกลางนั้นไม่สามารถที่จะให้หรือจัดหาบุคคลที่ได้รับการฝึกฝนในการให้ความสนับสนุนกระบวนการทำให้ทันสมัยของชุมชนชนบทด้วยผู้เชี่ยวชาญได้ จึงต้องมีผู้ทำงานระดับหมู่บ้านในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ บทบาทของเขา คือการกระตุ้น ติดต่อสื่อสาร สนับสนุนกิจกรรมระดับหมู่บ้านในงานด้านเกษตรกรรม การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา สาธารณสุข การฝึกอบรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาปรัชญาของการพัฒนาชุมชน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อในศักยภาพหรือขีดความสามารถของคน การให้โอกาส การพัฒนาศักยภาพและการให้คามยุติธรรมอย่างเสมอภาคแก่คนในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือคนในชุมชน สิ่งแวดล้อมในชุมชน วัสดุอุปกรณ์ กลวิธีในการพัฒนา กระบวนการพัฒนา การสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐบาลและภาคเอกชน การบริหารและการจัดการ การประสานงาน โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรม มีความสุข ให้ชุมชนเข้มแข็งและมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนในประเทศไทยได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี ๑๙๕๐ ด้วยการสนับสนุนทั้งด้านการเงินและวิชาการจากรัฐบาลของสหรัฐอเมริกา เช่นเดียวกันกับจำนวนกว่า ๖๐ ประเทศในภูมิภาคเอเชีย แอฟริกาและลาตินอเมริกา มาจนถึงปัจจุบันองค์การความช่วยเหลือของสหรัฐได้ปิดแผนงานพัฒนาชุมชนและหลายประเทศก็ได้ลดหรือระงับการดำเนินงานโครงการพัฒนาชุมชน แต่ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนภายใต้ความรับผิดชอบของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ยังคงเป็นยุทธศาสตร์ที่ปฏิบัติการในชุมชนทั่วประเทศอย่างกว้างขวาง โดยได้ปรับเปลี่ยนการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาลและกระแสการเปลี่ยนแปลงของสถานะของสังคมอย่างไ้ก็ตาม การดำเนินงานพัฒนาชุมชนมีข้อจำกัดหลายด้านที่ทำให้อาจไม่บรรลุตามปรัชญาและเป้าหมายของการพัฒนา สรุปได้ดังนี้^{๑๒}

๑. ระบบการเมืองการปกครองเป็นแบบรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง จึงไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานพัฒนาชุมชนที่มีปรัชญา แนวความคิด หลักการให้ประชาชนในท้องถิ่นดำเนินการพัฒนาด้วยตนเอง แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาชุมชนจึงเกิดขึ้นได้ค่อนข้างยาก

๒. นโยบายการพัฒนาของรัฐบาลที่ผ่าน ๆ มา มุ่งเพิ่มการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคน ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน จึงไม่ใช่เป็นวิธีการของการพัฒนาชุมชนที่แท้จริง

๓. ระบบราชการ ข้าราชการไทย มีอุปนิสัยเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชน เช่น ความไม่รับผิดชอบ ยึดถือพวกพ้อง อนุรักษ์นิยม ขาดจิตสำนึกของการพัฒนา ขาดความกระตือรือร้น ชอบสั่งการมากกว่าการคิดร่วม

^{๑๒} มนตรี กรรพุมมาลย์ และภุชงค์ กุณทลบุตร, ม.ป.ป. การพัฒนาแบบยั่งยืน.เชียงใหม่.คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.หน้า: ๖๑-๖๓

๔. คนไทยมีลักษณะนิสัยไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาชุมชน เช่น ไม่ชอบทำงานเป็นกลุ่ม ยอมรับในอำนาจนิยม พึ่งพาผู้อื่น รักเสรีไม่ชอบถูกจัดระเบียบ ซึ่งเป็นระบบขั้นตอนของ กระบวนการพัฒนาชุมชน

๕. ความเป็นวัตถุนิยมทำให้คนไทยยึดติดกับวัตถุมากกว่าจิตใจ ทำให้การพัฒนาตาม หลักการและวิธีการพัฒนาชุมชนเกิดขึ้นได้ยาก

๑.๕.๓. การฟื้นฟูชีวิตชนบท

เป็นยุทธศาสตร์ที่คล้ายคลึงกับการพัฒนาชุมชน แต่ต้นแบบเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนา ของอดีตประเทศอาณานิคมของฝรั่งเศสในแอฟริกาตะวันตกที่ได้รับเอกราชในระหว่างทศวรรษที่ ๑๙๕๐ ภูมิหลังทางปรัชญาของยุทธศาสตร์นี้ สืบเนื่องมาจากทฤษฎีการพัฒนาแนวสังคมนิยมของ ประเทศฝรั่งเศส และแนวคิดด้านมนุษยนิยมของศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก ยุทธศาสตร์นี้ส่งเสริมให้ ผู้นำในชุมชนเป็นผู้นำในการปรับปรุงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ เพิ่มผลผลิตทางการเกษตร สร้างองค์กร ระดับท้องถิ่น ด้วยวิธีการให้การศึกษา ฝึกอบรม และหลักจากฝึกอบรมผู้นำเหล่านี้ร่วมกับชาวบ้าน เพื่อร่วมวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมพึ่งตนเองและเพิ่มผลผลิต ทางทางการเกษตร ส่งเสริมการสร้างความเข้าใจและปฏิบัติตามนโยบายการพัฒนาแห่งชาติในระดับ หมู่บ้าน นอกจากนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้จัดการหาวัสดุและความช่วยเหลือด้านวิชาการให้แก่ ชุมชนทั้งการพัฒนาชุมชนและการฟื้นฟูชีวิตชนบทเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ได้รับการริเริ่มและ ควบคุมโดยรัฐบาล ในอันที่จะกระตุ้นให้ชุมชนชนบทช่วยกันทำงานเพื่อวัตถุประสงค์ของงานพัฒนา และเริ่มสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล แนวปฏิบัติของยุทธศาสตร์นี้เป็นระบบจากเบื้องบน นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนมักจะมีจำกัดและเป็นการขึ้นอย่างใดก็ตามความร่วมมือกับชุมชนชนบท นั้นเป็นเรื่องของการกระจายข่าวสารข้อมูลและทรัพยากรสู่ชาวบ้านเท่านั้นเอง ทั้งสองยุทธศาสตร์ ละเลยต่อความจริงที่ว่า ชุมชนชนบทนั้นมีความหลากหลาย ซึ่งผลที่ตามมา คือการที่กลุ่มผู้มีอำนาจ และผู้มีโอกาสเป็นกลุ่มคนที่ได้รับประโยชน์จากกระบวนการนี้ ดังนั้นนักพัฒนาชุมชนและนักฟื้นฟูชีวิต ชนบทก็กลายเป็นผู้แทนของรัฐบาลในระดับท้องถิ่นที่แบกรับภาระอันหนักอึ้งของงานบริหารและงาน อื่น ๆ พวกเขาได้กลายเป็นตัวแทนของรัฐ ไม่ใช่ผู้ทำงานพัฒนาให้แก่ชุมชน ด้านการพัฒนาชุมชนนั้น ได้ถูกมองว่าเน้นการทำงานในชุมชนโดยปราศจากการพัฒนาถึงภาคชนบทโดยส่วนรวมในลักษณะที่ เป็นการมองเฉพาะภายในไม่ใช่ภายนอก ทั้ง ๆ ที่สองยุทธศาสตร์เน้นความพยายามในการพึ่งตนเองใน ระดับชุมชนแต่ทั้งสองยุทธศาสตร์ก็ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

๑.๕.๔. การพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ

นับเป็นแนวทางการพัฒนาการเกษตรที่ผสมผสานและกว้างขวาง ยุทธศาสตร์นี้อยู่บน สมมติฐานที่ว่าความร่วมมือปัจจัยต่าง ๆ เท่านั้นจึงจะทำให้การเกษตรก้าวหน้าไปได้ ปัจจัยเหล่านี้ นอกจาก เทคโนโลยีการศึกษาแล้วยังรวมถึงสถาบันและโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพในชนบทที่ช่วยให้มีการ

ขนส่งที่สะดวก การเข้าถึงแหล่งสินเชื่อ ปัจจัยการผลิตและบริการด้านตลาด รวมทั้งราคาที่ดีและข้อมูล ที่จำเป็นต่อการพัฒนา ยุทธวิธีนี้มีการนำไปปฏิบัติในโครงการพัฒนาการเกษตรแบบเบ็ดเสร็จที่ได้รับค่า ชี้แนะโดยรัฐบาล องค์การระหว่างประเทศ รวมทั้งผู้ประกอบการเอกชน อย่างไรก็ตามโครงการเหล่านี้ ได้ประสบปัญหาในการกระจายรายได้อย่างไม่เท่าเทียมกัน รวมทั้งผลข้างเคียงทางสังคมในด้านลบอีก ด้วยในประเทศไทยนั้นยุทธศาสตร์ที่เพิ่มการเจริญเติบโตทางการเกษตรยังได้รับการปฏิบัติอยู่หลาย หน่วยงานและเป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนในระดับชาติหรือระดับนานาชาติ โครงการเหล่านี้มี ลักษณะร่วมกัน คือมีการส่งเสริมผลผลิตทางการเกษตร โดยการปรับปรุงระบบการส่งเสริมบริการให้ดีขึ้น และปรับปรุงด้านการตลาดแก่เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายของโครงการทั่วไป คือการปรับปรุงผลผลิต ทางการเกษตรและสภาพความเป็นอยู่ของชาวชนบท โดยกิจกรรมสำเร็จรูปทางเศรษฐกิจที่นำไป พัฒนาชาวบ้าน โดยระบบนำส่ง (Delivery System) ที่จัดให้แก่เกษตรกรรายบุคคล บางครั้งโครงการ เหล่านี้ก็เรียกตนเองว่า โครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน เนื่องจากมีการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการ พัฒนาด้านการเกษตรแบบเบ็ดเสร็จนั่นเอง

๑.๕.๕. การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานมีวัตถุประสงค์หลายอย่าง เช่น การเพิ่ม ผลผลิต การว่างงานที่สูงขึ้น การกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกัน ด้วยการผสมผสานขบวนการรายย่อย ผู้ เข้าที่ดินและแรงงานไร้ที่ทำกินเข้ากับส่วนอื่น ๆ ของชุมชนชนบท โดยให้คนเหล่านี้ได้มีส่วนร่วมใน กระบวนการผลิตและมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา องค์ประกอบหลักนั้นรวมถึง โครงการสำเร็จรูปต่าง ๆ (Package Program) ในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การพัฒนา อุตสาหกรรมในชนบทและการกระจายการเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรม การทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ของประชาชนและการมีหลักประกันในการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม โดยเน้นที่การระดมทรัพยากร มนุษย์ สหสัมพันธ์ระหว่างการผลิตทั้งหมด การเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ยุทธศาสตร์การพัฒนา ชนบทแบบผสมผสานนั้นกว้างขวางกว่ายุทธศาสตร์แบบอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้ว เนื่องจากเป็นโครงการ แบบสหสาขา (Multi Sectoral) ที่รวมกันเพื่อให้บรรลุถึงการผสมผสานทางเศรษฐกิจ สังคมของกลุ่ม รายได้ต่างระดับในประเทศการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์นี้ต้องการความคิดสร้างสรรค์ การวางแผนระดับ ท้องถิ่น รวมทั้งการตอบสนองต่อสถาบันและการบริหารต่าง ๆ ในอีกด้านหนึ่งยุทธศาสตร์นี้ต้องเป็น ส่วนหนึ่งของการวางแผนพัฒนาระดับชาติและมีความต้องการความสนับสนุนช่วยเหลือจากการ ตัดสินใจทางการเมืองเป็นอย่างมากดังนั้นการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานจึงต้องเริ่มจากการตัดสินใจ ทางการเมือง ซึ่งต้องมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง โดยพิจารณาตามความเกี่ยวข้องกับการผลิต การจ้างงาน นโยบายประชากรและบทบาทสตรี นอกจากนี้การบริหารงานแบบกระจายอำนาจ การ วางแผนพัฒนาภูมิภาค กรอบนโยบายในระดับชาติจะต้องเปลี่ยนจุดเน้นไปที่ภาคชนบท อย่างไรก็ตาม การตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายระดับชาติมีความจำเป็น เพราะการกระจายอำนาจและทรัพยากรไม่อาจ

จัดทำได้ในระดับท้องถิ่นและต้องการการตัดสินใจจากส่วนกลางด้วยเหตุนี้การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน จึงเป็นยุทธศาสตร์ทางการเมืองในการพัฒนาชนบทมากกว่าเป็นวิธีการพัฒนาทางวิชาการ แต่กระนั้นก็มีจุดอ่อน เพราะต้องมีการรอบความคิดเกี่ยวกับสถาบัน ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นส่วนสนับสนุนเท่านั้น แต่เป็นเงื่อนไขเบื้องต้นด้วย อันได้แก่ การปฏิรูปทางการเมือง เศรษฐกิจ นโยบายราคาและสินเชื่อ องค์การตลาด นโยบายสหกรณ์ การศึกษาที่เหมาะสม (ทั้งในระบบและนอกระบบ) การวิจัย การส่งเสริมบริการต่าง ๆ เทคโนโลยีที่เหมาะสม (โดยเฉพาะการใช้แรงงาน) การปฏิรูปและปรับปรุงระบบการบริหารงาน ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานนี้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานระหว่างประเทศและทวิภาคี จนมีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาชนบทในส่วนภูมิภาค แต่เนื่องจากการแก้ไข ปัญหาของชนบทมีความซับซ้อนทั้งจากสาเหตุภายนอกและการตัดสินใจทางการเมือง ยุทธศาสตร์นี้จึงมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบต่อมาภายหลัง

๑.๕.๖. ยุทธศาสตร์ความจำเป็นพื้นฐาน

ยุทธศาสตร์นี้มีจุดกำเนิดในกลางทศวรรษที่ ๑๙๗๐ เป็นวิธีการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการในขั้นต่ำให้แก่คนกลุ่มที่ยากจนที่สุดในชุมชน เน้นการช่วยเหลือและปรับปรุงสถานการณ์ของผู้ว่างงาน ผู้ทำงานระดับต่ำ ผู้ไร้การศึกษา ผู้อ่อนแอและเจ็บป่วย ในแนวคิดความจำเป็นขั้นพื้นฐานแบบเสรีนิยมนั้นก็เพื่อต่อสู้กับความยากจน แต่ในทางตรงกันข้ามในทัศนะของความจำเป็นขั้นพื้นฐานแบบก้าวหน้าจะถือว่าปัญหาสำคัญ คือการจัดสรรอำนาจ (Redistributing Power) ความจำเป็นพื้นฐานในแนวคิดแบบเสรีนิยมเห็นว่า ความยากจนนั้นเป็นสภาพที่จะต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุงโดยรัฐ ซึ่งจะต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่ได้มาจากระบบเศรษฐกิจที่ดี ดังนั้นแนวคิดของความจำเป็นพื้นฐานจึงเป็นความสำคัญลำดับรองของการจัดสรรสินค้าและบริการ นโยบายทางสังคมและการบริหารความยากจน ถ้าตีความตามรูปศัพท์แล้ว แนวคิดนี้จะใช้ได้ในประเทศโลกที่หนึ่ง ซึ่งเครือข่ายของมาตรการทางสังคมประกันให้ปัจเจกบุคคลมีรายได้ขั้นต่ำอย่างน้อยที่สุด ในกรณีที่เขาถูกกีดกันจากการทำงานไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตามแนวความคิดความจำเป็นพื้นฐานแบบก้าวหน้าหรือแบบโครงสร้างได้ชี้ให้เห็นว่า ความยากจนนั้นเป็นผลของกระบวนการโครงสร้างทางประวัติศาสตร์ ซึ่งทำให้คนจนนั้นดำรงความยากจนอยู่ต่อไป รัฐนั้นมีความมุ่งมั่นเพียงเพื่อให้โครงสร้างดำรงอยู่ต่อไป ผลก็คือได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาไม่ใช่ส่วนของการแก้ปัญหา จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางอำนาจทั้งในระดับการเมืองและเศรษฐกิจ ในการจัดสรรเบื้องต้นเกี่ยวกับปัจจัยในการผลิตเสียใหม่ ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน เงินทุนหรือเทคนิควิทยาการ ซึ่งจะช่วยให้คนยากจนบรรลุความต้องการได้ยุทธศาสตร์ความจำเป็นขั้นพื้นฐานได้รับการสนับสนุนจากธนาคารโลกและองค์การแรงงานระหว่างประเทศในกลางศตวรรษที่ ๑๙๗๐ หลังจากได้แก้ไขวิกฤติการณ์น้ำมัน จนกระทั่งถึงช่วงที่สภาพเศรษฐกิจฝืดเคืองในปลายทศวรรษที่ ๑๙๗๐ ยุทธศาสตร์นี้จึงเกิดขึ้น โดยมีเงินทุนสำหรับคน

ยากจนในประเทศโลกที่สาม โดยอุดมการณ์ของยุทธศาสตร์ความจำเป็นพื้นฐานนั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญต่อไปนี้

๑. การเจริญเติบโต โดยมองจากการขยายตัวของอาหาร การบริการและสิ่งทำให้เกิดความพอใจอื่น ๆ

๒. ความเป็นธรรม หรือความเป็นธรรมในการแจกจ่าย

๓. การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการตัดสินใจ การปฏิบัติการ การควบคุมและการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการรับผลพวงแห่งการพัฒนาอย่างเป็นธรรม

๔. การจ้างงาน เพื่อเป็นหลักประกันในการมีรายได้ขั้นต่ำ

๕. การพึ่งตนเอง หรือการมีทรัพยากรในการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับชาติและระดับนานาชาติ

๖. การพัฒนาระบบนิเวศ หรือการจัดการที่ดีในด้านระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติยุทธศาสตร์ความจำเป็นพื้นฐานได้ถูกตั้งข้อสังเกตว่า ส่วนใหญ่เป็นแนวทางด้านสวัสดิการเกี่ยวกับความต้องการในด้านวัตถุ เช่น อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัยและบริการที่สำคัญบางอย่าง เช่น การศึกษา การสาธารณสุข น้ำดื่ม การสุขภาพ การคมนาคมขนส่ง สำหรับความต้องการที่ไม่อยู่ในรูปของวัตถุ เช่น การจ้างงาน การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ความเสมอภาค การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง ด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เสรีภาพของมนุษย์ ความมั่นคงปลอดภัยและอื่น ๆ นั้นไม่ได้รับการกล่าวถึง อย่างไรก็ตามความต้องการที่ไม่ใช้ในรูปแบบวัตถุนั้นจะทำให้เกิดการเคลื่อนไหวที่ได้มาซึ่งความต้องการอื่น รัฐบาลกลางแห่งชาติซึ่งได้รับอิทธิพลจากโครงสร้างทางอำนาจในระดับท้องถิ่นและระดับนานาชาติมักจะไม่เต็มใจหรือไม่สามารถปฏิบัติตามนโยบายจัดสรรทรัพยากรใหม่ (Redistribution Policy) อย่างแท้จริงได้ ในขณะเดียวกันกลุ่มผู้ยากจนอยู่ในลักษณะเป็นสัดส่วนที่ไม่ได้จัดตั้ง ดังนั้นกลุ่มคนยากจนก็ต้องดำรงความยากจนอยู่ต่อไป และไม่ได้รับโอกาสที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจระดับเศรษฐกิจของชาติเช่นเดิมจะเห็นได้ว่ายุทธศาสตร์การพัฒนาในสังคมไทยได้เน้นการพัฒนาในภาคชนบท โดยใช้ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเกษตร เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบทด้วยภาวะทันสมัย มีเป้าหมายสูงสุด คือการพัฒนาคน การฟื้นฟูชีวิตชนบทเป็นยุทธศาสตร์ที่คล้ายคลึงกับการพัฒนาชุมชน แต่เนื่องจากมิได้มีหน่วยงานของรัฐรับผิดชอบในการนำยุทธศาสตร์นี้ไปใช้ดำเนินการอย่างจริงจัง จึงมิได้รับการสนับสนุนเท่ายุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ยุทธศาสตร์การพัฒนาการเกษตรแบบเบ็ดเสร็จ การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน เป็นความพยายามในการพัฒนาการเกษตรเป็นองค์รวม โดยคำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง สำหรับยุทธศาสตร์ความจำเป็นขั้นพื้นฐานเป็นวิธีการพัฒนาเพื่อสนองตอบความต้องการขั้นต่ำให้แก่คนกลุ่มที่ยากจนที่สุดในชนบท ซึ่งแต่ละยุทธศาสตร์อาจจะเป็นวิธีการการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ใช้ได้ดีเหมาะสมกับช่วงเวลาหนึ่ง แต่ในเวลา

ต่อมาถ้ามีการเปลี่ยนแปลงของสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมของกระแสโลกเกิดขึ้นก็จำเป็นต้องคิดค้นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เหมาะสมต่อไป

๑.๗ สรุป

ความหมายของการพัฒนาได้เปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ มิได้มุ่งเน้นเพียงด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวเท่านั้นแต่ยังต้องคำนึงถึงด้านอื่น ๆ ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น รวมทั้งมุ่งให้เกิดความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคมและการให้ความสำคัญกับคนในฐานะเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาการพัฒนาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงตามแผนด้วยการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าหรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง ซึ่งเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยเป้าหมายสุดยุดของการพัฒนาอยู่ที่คนและคุณภาพชีวิตของคน ซึ่งลักษณะโดยรวมของการพัฒนา คือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน การพัฒนามีความสำคัญ คือเป็นการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของสังคมและการพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งแนวทางทั้ง ๒ นี้เป็นแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ ๘ จนกระทั่งถึงฉบับปัจจุบัน คือฉบับที่ ๑๒ โดยการพัฒนาจะมีแนวคิดแตกต่างหลายแนวความคิด คือ แนวคิดด้านมนุษยนิยม แนวคิดด้านเศรษฐกิจ แนวคิดด้านความจำเป็นขั้นพื้นฐานแนวคิดแบบการปฏิบัติการทางสังคม แนวคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม แนวคิดแบบการพัฒนาชุมชน และแนวคิดแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนประเทศไทยได้ผ่านยุคของการพัฒนามาแล้วระยะหนึ่ง ซึ่งมีพัฒนาการของการพัฒนาในตัวของมันเอง การพัฒนาที่ผ่านมาดังกล่าวมีผลกระทบต่อชุมชน สังคมเป็นอย่างมาก จนกระทั่งมีการนำแนวคิดการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มาใช้ปรับปรุงคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทย ทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากวิกฤติเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนผ่านทางวัฒนธรรมที่มีความเจริญก้าวหน้าอย่างมาก ทำให้ก่อเกิดปัญหาและความต้องการใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น จึงเป็นการยากที่จะทำการแก้ไขและตอบสนองให้แก่ประชาชนได้โดยรัฐฝ่ายเดียว ดังนั้นทุก ๆ ฝ่ายจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ด้วยการร่วมมือร่วมแรงในการที่จะทำการพัฒนาชุมชน สังคม ประเทศชาติของตนเองให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้น^{๑๓}

^{๑๓} ญัตติวุฒิชัย ทวีปอุบลรัตน์ ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี หน้า ๑-๓๕

๒. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

๒.๑ ความหมายของการท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยวจากที่องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมว่าด้วย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยขึ้น ณ กรุงโรมประเทศอิตาลี^{๑๔} ได้ให้ความหมาย ของการท่องเที่ยวไว้คือ การท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทางที่มีค่า ๓ ค่า เป็นเงื่อนไขในการท่องเที่ยว คือ

๒.๑.๑ การท่องเที่ยวจะต้องมีการเดินทาง (Travel) หมายถึง การเดินทางจากสถานที่หนึ่ง ไปยังสถานที่หนึ่งโดยใช้นานพาหนะนำไปเป็นระยะทางไกลหรือไกลก็ได้

๒.๑.๒ การท่องเที่ยวจะต้องมีจุดหมายปลายทาง (Destination) หมายถึง มีสถานที่ที่เลือก เดินทางไปเยือนและใช้ช่วงเวลาหนึ่งอยู่ ณ ที่นั้นมักมีสถานที่ที่มีความสวยงามทางทัศนียภาพมาก หรือเป็นสถานที่ที่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่หรือเป็นสถานที่ที่มีวัฒนธรรม ประเพณี ๘ กิจกรรมที่น่าสนใจซึ่ง ณ ที่นั้นมีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการท่องเที่ยวที่เพียงพอสำหรับ สนองความต้องการและความพอใจแก่ผู้มาเยือน

๒.๑.๓ การท่องเที่ยวจะต้องมีจุดมุ่งหมาย (Purpose) หมายถึง มีจุดประสงค์ในการเดินทาง ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือไปอยู่ประจำ แต่มีความมุ่งหมายในการเดินทางอย่างอื่นโดยผู้เดินทางอาจมีจุดมุ่งหมายในการเดินทางมากกว่า ๑ อย่างก็ได้

จี และโชว (Gee & Choy, ๑๙๘๙) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางที่ทำให้ นักท่องเที่ยวมีความเพลิดเพลินสนุกสนาน โดยที่นักเดินทางนั้นคือนักท่องเที่ยวนั่นเอง

เศกสรรค์ ยวงนิชัย ได้กล่าวถึง ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว ด้วยความสมัครใจตามวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ได้ ที่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้^{๑๕}

นิคม จารุมณี ได้กล่าวถึง การท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวเพื่อการศึกษาและพักผ่อนหย่อนใจหรือก่อให้เกิดการกระทำ ร่วมกันของมนุษย์ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคม จนเป็นเหตุดึงดูดใจให้เดินทางไปศึกษาและ ท่องเที่ยวตามแหล่งต่าง ๆ^{๑๖}

^{๑๔} นิคม จารุมณี. การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : บริษัทโอเอส พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๔๔.

^{๑๕} เศกสรรค์ ยวงนิชัย. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). ขอนแก่น: ภาควิชา สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ๒๕๔๑.

^{๑๖} นิคม จารุมณี. การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : บริษัทโอเอส พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๔๔.

สรุปแนวความคิดต่าง ๆ และความหมายของการท่องเที่ยวคือ การท่องเที่ยวจะนำมาซึ่ง การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และประชาชนของประเทศ รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของสถานที่ที่น่าสนใจเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นและเข้าใจถึงวัฒนธรรมประเพณีและนอกเหนือจากนั้นทำให้นักท่องเที่ยวได้พักผ่อน มีประสบการณ์ สร้างความสัมพันธ์ภาพที่ดี ต่อผู้ร่วมเดินทางและเพื่อนมนุษย์อีกด้วย

๒.๒. ความสำคัญของการท่องเที่ยว

ไพฑูรย์ พงศบุตร และวิลาสวงค์ พงศบุตร กล่าวว่า ความสำคัญของการท่องเที่ยวคือ ปัจจุบันถือได้ว่าการท่องเที่ยวมีความสำคัญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และมีความร่วมมือระหว่างประเทศในอันที่จะสนับสนุนส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ^{๑๗}

นิคม จารุมณี ได้สรุปบทบาทและความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเพิ่มเติมซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ ^{๑๘}

๒.๒.๑ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นต้นมา รายได้จากการท่องเที่ยวได้กลายเป็นรายได้ลำดับ ๑ เมื่อเทียบกับรายได้จากสินค้าออก อื่น ๆ

๒.๒.๒ รายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ได้มาในรูปเงินตราต่างประเทศนี้มีส่วนช่วยใน ๙ การสร้างเสถียรภาพให้กับดุลยภาพชำระเงิน

๒.๒.๓ รายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นรายได้ที่กระจายไปสู่ประชาชน อย่างกว้างขวาง สร้างงานสร้างอาชีพมากมาย และเป็นการเสริมอาชีพด้วยอาชีพที่เกิดต่อเนื่องจากการท่องเที่ยว

๒.๒.๔ อุตสาหกรรมท่องเที่ยว มีบทบาทในการสร้างงานสร้างอาชีพอย่างมากมายและกว้างขวาง เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมบริการที่ต้องใช้คนทำหน้าที่บริการโดยเฉพาะในธุรกิจ ทางตรง

๒.๒.๕ การท่องเที่ยวจะมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิต และนำเอาทรัพยากรของ ประเทศมาใช้ประโยชน์สูงสุด ซึ่งส่งผลต่อการกระตุ้นการผลิตหรือที่เรียกว่าผลของตัวทวีคูณทางการท่องเที่ยวซึ่งอยู่ในลักษณะที่สูงมากเมื่อเทียบกับการผลิตสินค้าหรืออุตสาหกรรมอื่น ๆ

๒.๒.๖ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัดในการจำหน่ายอาจเรียกได้ว่า เป็น Limitless Industry เมื่อเปรียบกับอุตสาหกรรมอื่น ๆ

^{๑๗} ไพฑูรย์ พงศบุตร และวิลาสวงค์ พงศบุตร. คู่มือการอบรมมัคคุเทศก์. (พิมพ์ครั้งที่๓). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.๒๕๓๖.

^{๑๘} นิคม จารุมณี. การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : บริษัทโอเอส พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๔๔.

๒.๒.๗ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในเรื่องการผลิต เพราะไม่ต้องพึ่งดินฟ้าอากาศ เหมือนการเกษตรอื่น ๆ

๒.๒.๘ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวช่วยสนับสนุนฟื้นฟู อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณี

๒.๒.๙ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะมีบทบาทในการสร้างสรรค์ความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ

๒.๒.๑๐ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นมาตรการที่ช่วยส่งเสริมความปลอดภัย และความมั่นคง ให้แก่พื้นที่ที่ได้รับการพัฒนา

๒.๒.๑๑ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีส่วนช่วยเสริมสร้างสันติภาพสัมพันธไมตรี และความเข้าใจ อันดีด้วยเป็นหนทางที่มนุษย์ต่างสังคมพบปะทำความเข้าใจและเข้าใจกัน

๒.๓. องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

สถาบัน ว.ท. ได้สรุปสาระสำคัญของระบบและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวไว้ ว่า การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก ๓ ด้าน คือ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) และ การตลาดท่องเที่ยว (Tourism Market or Tourist) ซึ่งแยกกล่าวแต่ละประเด็น คือ แหล่งท่องเที่ยว บริการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยว การให้บริการแก่นักท่องเที่ยวด้วย ในประเทศไทยโดย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้คำจำกัดความที่เกี่ยวข้องบางส่วนดังนี้^{๑๙}

๒.๔. องค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

อภิชาติ อินทร์พงษ์พันธ์ ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า องค์ประกอบของ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ไว้ว่า หมายถึง ธุรกิจและบริการสิ่งอำนวยความสะดวกทุกประเภท ที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว มีรายละเอียดดังนี้

๑. การคมนาคมขนส่ง การท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นโดยปราศจากการเดินทางเห็นจะไม่ได้ การคมนาคมจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะทำให้การท่องเที่ยวขยายตัวจนกลายเป็นอุตสาหกรรม

๒. ที่พัก เมื่อมีการเดินทางก็จำเป็นต้องมีการพักแรม ซึ่งถือว่าอุตสาหกรรมที่พักเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้เป็นอันดับสองรองจากอุตสาหกรรมของที่ระลึก

๓. ร้านอาหารภัตตาคาร กิจกรรมร่วมที่ต้องเกิดในระหว่างที่นักท่องเที่ยวเดินทาง

๔. บริการนำเที่ยวเป็นธุรกิจที่ดำเนินการเกี่ยวกับการเดินทางอำนวยความสะดวกในการเดินทางให้นักท่องเที่ยว

๕. สิ่งดึงดูดใจเพื่อการท่องเที่ยว ทั้งสิ่งดึงดูดใจที่เป็นธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น

^{๑๙} สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. รายงานขั้นสุดท้ายการ ดำเนินการกำหนดนโยบายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.(๒๕๔๒).

๖. ร้านขายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง เป็นธุรกิจที่ทำรายได้สูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับ ธุรกิจอื่นในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

๗. ความปลอดภัย ก็เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญมากเช่นกัน^{๒๐}

มนัส สุวรรณ สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวเป็นสรรพสิ่ง รองรับในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วย ความสะดวกสบาย ปลอดภัย โดยสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว แบ่งออกได้ ๒ ประเภท คือ

๑. สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยตรง เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ได้แก่ การอำนวยความสะดวกในการเข้าออกประเทศ การให้บริการการท่องเที่ยว

๒. สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยอ้อม เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในประเทศแล้ว แม้จะไม่มีนักท่องเที่ยว รัฐบาลก็ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ให้แก่ประชาชนของตน ส่วนการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวถือเป็นผลพลอยได้ประกอบด้วย สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ จำเป็นต่อการยังชีพของประชาชน สิ่งอำนวยความสะดวก ด้านความปลอดภัย เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่รัฐบาลให้ความปลอดภัยทั้งร่างกายทรัพย์สินและ การเดินทางแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกด้านอื่น ๆ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่เสริม หรือสนับสนุนเพิ่มความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว^{๒๑}

๒.๕. องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวเป็นจุดที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งต้องประกอบด้วย องค์ประกอบ หลาย ๆ อย่างผสมผสานกัน

มูการ์ต และเมดิล (Burkart & Medilk) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวต้องประกอบด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ คือ สิ่งดึงดูดใจ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น (Amenity)^{๒๒}

มิล และเมอร์ริสัน (Mill & Morrison) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ ในด้านความสวยงาม ความน่าประทับใจ สิ่งอำนวยความสะดวกในเรื่องที่พัก ร้านอาหารร้านขายของที่ระลึกหรือบริการอื่น ๆ ปัจจัยพื้นฐานในเรื่อง ระบบการสื่อสารและสาธารณูปโภค การขนส่ง^{๒๓}

^{๒๐} อภิชาติ อินทร์พวงพันธ์. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: อุกฤษฏ์ ออฟเซต.(๒๕๔๐).

^{๒๑} มนัส สุวรรณ และคณะ. โครงการศึกษาแนวทางและการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบล. กรุงเทพฯ:การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.(๒๕๔๑).

^{๒๒} Burkart and Medlik. Tourism : Past, Present and Future. New York : Harper & Row. (๑๙๘๑). ๕๙.

สรุปได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพนั้นต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ องค์ประกอบด้านสิ่งดึงดูดใจ องค์ประกอบด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และองค์ประกอบด้านคมนาคมขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ เพื่อช่วยสนับสนุนให้ นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งที่ท่องเที่ยวอย่างสะดวกสบาย และมีความสุข รูปแบบการท่องเที่ยว สำนักงานการท่องเที่ยว ได้แบ่งรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

๑. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้ การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อ การรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๒. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการเกษตรเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวหลัก สามารถดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว มีการจัดระบบการให้บริการไว้รองรับ นักท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐาน และเป็นการสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร รวมทั้งมีการวางแผนป้องกัน และแนวทางแก้ไขปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ

๓. การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการชมหรือสัมผัส ศิลปวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ รวมทั้งงานเทศกาล ประเพณี ตลอดจนเที่ยวชมมรดกทางประวัติศาสตร์ ที่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และศาสนสถาน สามารถแบ่งได้เป็นการท่องเที่ยว เชิงศิลปกรรม ประเพณี และแหล่งประวัติศาสตร์

๔. การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น เป็นการท่องเที่ยวเพื่อแสวงหา การสัมผัสโดยตรงกับคนที่มีเชื้อชาติและภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากตัวนักท่องเที่ยว ไม่ใช่การสัมผัสผ่านสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม

๕. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกีฬาเป็นการท่องเที่ยวเพื่อบำบัดโรค บำรุงสุขภาพกาย หรือสุขภาพจิต การออกกำลังกายหรือการเล่นกีฬาเพื่อรักษาสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยว เชิงผจญภัย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมย่อยของการเล่นกีฬาด้วย^{๒๔}

^{๒๓} ประกอบศิริ ภักดีพินิจ. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. บัณฑิตวิทยาลัย.มหาวิทยาลัยนเรศวร.(๒๕๔๕).

^{๒๔} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ :การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.(๒๕๔๖).

๓. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยว ในพจนานุกรม Webster's Third New International Dictionary ได้ให้ความหมายของคำว่า Tourism หรือ การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อสราญใจ การบริหารงานธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ส่วน Tourist หมายถึง นักท่องเที่ยว ผู้ที่เดินทางจากอีกจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง เพื่อเฝ้าหาสุขารมณ์หรือ เพื่อความรู้ทางวัฒนธรรมแล้วกลับมา ณ จุดเริ่มต้น คำว่า “การท่องเที่ยว” จึงเป็นคำที่มีความหมายกว้าง มิได้มีความหมายเพียงการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่ยังหมายถึง การเคลื่อนย้ายประชากรจากแห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่ง รวมทั้งการเดินทางภายในประเทศและเดินทางระหว่าง ประเทศการท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน มีกิจกรรมร่วมกัน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ได้รับความรู้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ในปัจจุบันการท่องเที่ยวจึงเป็นธุรกิจที่กว้างขวาง ความหมายของ การท่องเที่ยว นั้นอาจสรุปได้ในเงื่อนไข ๓ ประการ คือ ประการแรก ต้องเดินทางจากถิ่นที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นชั่วคราว ประการที่สองต้องเดินทางไปด้วยความสมัครใจและประการสุดท้ายเดินทางด้วยจุดมุ่งหมายใดก็ได้ ที่มีใช้เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้^{๒๕}

๓.๑ ปัจจัยของการท่องเที่ยว แบ่งได้เป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) หมายถึง สิ่งที่สามารถดึงดูดหรือโน้มน้าวใจให้เกิดความสนใจปรารถนาที่จะไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยว พื้นที่ที่นักท่องเที่ยวไปเยือนจะต้องเป็น พื้นที่ที่มีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ในแหล่งท่องเที่ยวจะมีจุดที่เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว จุดหนึ่งหรือหลายจุดก็ได้ถ้ามีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวหลายจุด แหล่งท่องเที่ยว นั้นจะมีนักท่องเที่ยวและ สนใจนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวกันมาก

สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ

(๑) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่ธรรมชาติให้มา (Natural Attraction Factors) คือ ความงามตามธรรมชาติที่สามารถดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปเที่ยวในพื้นที่นั้น เช่น หาดทรายที่สวยงาม สภาพป่า และชีวิตสัตว์ป่า เป็นต้น

(๒) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Historical and Cultural Attraction Factors) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นแล้วสามารถดึงดูดใจให้มนุษย์ไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น สิ่งก่อสร้าง ที่เป็นสถาปัตยกรรมได้แก่วัดวังเมืองโบราณ เป็นต้น

^{๒๕} วรรณา วงษ์วานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

(๓) คน เช่น ตลาดน้ำ ก็เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่มนุษย์ทำให้เกิดขึ้นมา รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่คนเราสร้างขึ้น เช่น การแข่งกีฬา การแสดง การจัดเทศกาล เช่น งานเทศกาลอาหาร งานเทศกาลผลไม้ เป็นต้น

๒) สิ่งอำนวยความสะดวก (Facility) หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่รองรับการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปได้อย่างสะดวกสบายที่สำคัญมากที่สุดคือเรื่องที่พักรวม ไม่ว่าจะเป็น ที่พักในรูปแบบโรงแรม รีสอร์ท บังกะโล เกสต์เฮาส์ สิ่งสำคัญอันดับรองลงมา คือ การบริโภค จึงต้องมีร้านอาหารบริการสำหรับนักท่องเที่ยวตลอดจนข่าวสารข้อมูลเพื่อการเดินทางไว้บริการนักท่องเที่ยว

๓) การเข้าถึงได้ (Accessibility) หมายถึง การไปถึงแหล่งท่องเที่ยวได้คือ ต้องมีการคมนาคมขนส่งนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งเที่ยวนั้นอย่างสะดวก

ปัจจัยในการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวของแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกันไปตาม ความพึงพอใจ หรือความต้องการที่จะได้รับการไปท่องเที่ยว โดยที่บางคนต้องการไปท่องเที่ยว ธรรมชาติอย่างเดียว แต่บางคนอาจจะต้องการความสะดวกสบายในเรื่องของที่พักรวมหรืออาหาร เป็นต้น

การท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก ๓ ด้าน คือ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการท่องเที่ยว (Tourism Service) และการตลาด การท่องเที่ยว (Tourism Market of Tourist) แต่องค์ประกอบย่อยๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน เป็นเหตุและผล ซึ่งกันและกัน ความแตกต่างของแต่ละรูปแบบการท่องเที่ยวจึงอยู่ที่ความแตกต่างใน องค์ประกอบย่อยและ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั่นเอง^{๒๖} ทั้งนี้การท่องเที่ยวจึงเป็นปรากฏการณ์ของ มนุษย์ที่สร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกกับสภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นธรรมชาติและวัฒนธรรมในการเดินทาง ไป ท่องเที่ยวแต่ละสถานที่ย่อมมีจุดหมายของการเดินทางไปท่องเที่ยวที่ต่างกัน

๓.๒ วัตถุประสงค์กับการท่องเที่ยว

โรบินสัน (Robinson) ได้กล่าวไว้ว่า วัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวของบุคคล มีอยู่ ๘ ประการ คือ

- ๑) เพื่อฟื้นฟูสุขภาพและร่างกาย
- ๒) เพื่อสุขภาพอนามัย เพื่อสูดอากาศบริสุทธิ์ อาบแดด อาบน้ำแร่
- ๓) เพื่อเข้าร่วมหรือชมกิจกรรมทางกีฬา
- ๔) เพื่อไปชมสิ่งที่แปลกใหม่ในต่างประเทศ
- ๕) เพื่อความรื่นเริงบันเทิงใจ ความสนุกสนาน ความสดชื่น เพื่อการพักผ่อน

^{๒๖} อรุณ ชิลป์ มณีพันธ์. ลักษณะชายฝั่งทะเลที่พึงประสงค์ของนักท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่ง ทะเล ประเทศไทย. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (๒๕๔๓), หน้า ๑๙๑.

๖) เพื่อสาเหตุส่วนตัว เช่น ไปเยี่ยมญาติไปพบเพื่อนใหม่หรือเพื่อหลบหนีคนที่
ใกล้ชิดจำเจ

๗) เพื่อเหตุผลทางด้านจิตใจ ศาสนา

๘) เพื่ออาชีพและการธุรกิจ

ตามมติเอกฉันท์ของสหประชาชาติในการประชุมครั้งที่ ๒๑ ในปีพ.ศ.๒๕๑๐ อันเป็นปี
ท่องเที่ยว สากลว่า “การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่มนุษยชาติต้องการมากที่สุด ควรที่รัฐบาลของ
ทุกประเทศ และมนุษยทุกคนจะสนับสนุน”^{๒๗} จากมูลเหตุจูงใจเพื่อการท่องเที่ยวที่กล่าวมานี้ คงจะไม่
มีมูลเหตุจูงใจอันใดอันหนึ่งที่เป็นตัวกระตุ้นที่เด่นที่สุด แต่มีลักษณะผสมผสานกัน

๔. หลักการของการพัฒนาท่องเที่ยวโดยชุมชน

๔.๑. ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community - Based Tourism) คือ
การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน กำหนดทิศทาง
โดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของในการจัดการ ดูแล เพื่อให้เกิด
การเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

๔.๒. องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน มี ๗ องค์ประกอบ

๔.๒.๑ มีองค์กร/กลไก ในการบริหารจัดการท่องเที่ยว

(๑) มีองค์กร/กลไก ที่เกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชน เพื่อเป็นแกนนำในการ
บริหารจัดการท่องเที่ยว

(๒) การมีส่วนร่วมของสมาชิกและชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว

๔.๒.๒ มีระบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

(๑) มีระบบบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชน และกฎกติกาที่ใช้ในการบริหารการ
ท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนาด้านอื่นๆ ของชุมชน

(๒) การเสริมศักยภาพของคนในกลุ่มท่องเที่ยวและชุมชน

(๓) การปฏิบัติตามกฎระเบียบและรูปแบบที่ใช้สำหรับบริหารจัดการท่องเที่ยวของ
ชุมชน

(๔) การตลาดและประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างรายได้ทางการท่องเที่ยวให้เกิ
ขึ้นกับชุมชนอย่างยั่งยืน

๔.๒.๓ สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชน

(๑) สนับสนุนการพัฒนาชุมชน

^{๒๗} Burkart and Medlik. *Tourism : Past, Present and Future*. New York : Harper &
Row. (๑๙๘๕).๕๙.

(๒) กระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวชุมชนอย่างเป็นธรรมและสร้างโอกาสในการมีรายได้เสริม

๔.๒.๔ ส่งเสริมวัฒนธรรมของชุมชน

(๑) กลุ่มท่องเที่ยวมีข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น

(๒) มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากภายในสู่คนภายนอก

(๓) มีกฎ กติกา และแนวทางเพื่อเคารพและปกป้องวัฒนธรรมชุมชน

(๔) กลุ่มท่องเที่ยวมีการส่งเสริม อนุรักษ์ พื้นฟู และสืบทอดวัฒนธรรม

๔.๒.๕ มีส่วนในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชน

(๑) กลุ่มท่องเที่ยวมีข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(๒) มีการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

(๓) จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

(๔) มีการป้องกัน จัดการ และแก้ไขปัญหาเฉพาะ

๔.๒.๖ สร้างการเรียนรู้

(๑) กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้ ความเข้าใจในวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชน ให้แก่ผู้มาเยือน

(๒) สร้างจิตสำนึกและองค์ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งคนในชุมชนและผู้มาเยือน

๔.๒.๗ มีการบริการที่ดีและปลอดภัย ทั้งด้านที่พัก ยานพาหนะ นักสื่อความหมายท้องถิ่น เจ้าของบ้าน และการประสานงานที่ดีระหว่างกลุ่มในชุมชนเพื่อให้บริการ

๔.๓. ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน

๔.๓.๑ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนสนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน

ความอยู่รอดของชุมชนขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรธรรมชาติวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน คนในชุมชนมีความเชื่อมโยงผูกพันกับทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน สร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชนในการเผยแพร่ภูมิปัญญาในการจัดการ ทรัพยากร สร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวให้ผู้มาเยือนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สร้างความร่วมมือของหน่วยงานในการทำงานเป็นพันธมิตรร่วมกับชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๔.๓.๒ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนสนับสนุนการพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่น

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บอกถึงอัตลักษณ์ความเป็นชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนจะทำให้ชุมชนสามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมโดยที่ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีให้สอดคล้องกับยุคสมัย มีการสืบทอดสู่คนรุ่นหลังได้อย่างต่อเนื่อง การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชนในการนำเสนอ “ของดี” ชุมชนให้คนภายนอกได้รับรู้ ทำให้เกิดการสืบค้น ถิ่นทอด และฟื้นฟูวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น ชุมชนมีการบริหารจัดการและร่วมกันกำหนดว่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอะไรบ้างที่ ชุมชนพร้อมในการนำเสนอและสร้างการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ตลอดจนมีแนวทางปฏิบัติตัวสำหรับนักท่องเที่ยว การที่มีนักท่องเที่ยวสนใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมคนท้องถิ่น เป็นตัวกระตุ้นอีกทางหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ และมีชีวิตชีวาในการนำเสนอข้อมูล สามารถสร้างการมีส่วนร่วมให้กับนักท่องเที่ยวในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของตน ทำให้เยาวชนคนรุ่นหลังเห็นคุณค่าของชุมชนตนเอง

๔.๓.๓ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนสนับสนุนการพัฒนาคน

ความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่น หรือชาติพันธุ์ ความร่วมมือและความสามัคคีของคนในชุมชน การมีพื้นที่ทางสังคม ได้รับการยอมรับจากคนภายนอก เป็นหัวใจสำคัญของการดำรงไว้ซึ่งความเป็นชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนช่วยให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมและกำหนดบทบาทของชุมชนต่อการท่องเที่ยว มีกระบวนการในการจัดการความรู้ภายในชุมชน สร้างระบบในการบริหารจัดการและแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวภายในชุมชนโดยชุมชนเอง มีการพัฒนาทักษะและเพิ่มเติมความรู้ใหม่ให้กับสมาชิกในชุมชนในการบริหารจัดการท่องเที่ยว ให้คนในชุมชนมีความเชื่อมั่นในการนำเสนอปัญหาและความต้องการกับหน่วยงานภายนอก นำเสนอประสบการณ์และความสำเร็จในการพัฒนากับคนและหน่วยงานที่มาศึกษา-ดูงาน นอกจากเป็นการพัฒนา “คนใน” แล้วยังให้การศึกษากับ “คนนอก” ด้วย

๔.๓.๔ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนและคุณภาพชีวิตคนท้องถิ่น

การท่องเที่ยวเป็นการดึงคนจากภายนอกมาเรียนรู้ชุมชน แรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนคือ วิถีชีวิตที่แตกต่าง วัฒนธรรมดั้งเดิม และแหล่งท่องเที่ยวที่มีความอุดมสมบูรณ์ จุดดึงดูด คือ วิถีชีวิตที่เรียบง่ายและมีการดำรงชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นรายได้เสริมที่สามารถนารายได้นั้นไปดำรงชีพ โดยที่คนในชุมชนยังคงดำเนินวิถีดั้งเดิมหรือเป็นการสร้างทางเลือกเรื่องรายได้ ให้กับบางครอบครัว ในการสร้างอาชีพเสริมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว สร้างงานให้กับคนในชุมชนการท่องเที่ยว โดยชุมชน จัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยวสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและสาธารณประโยชน์

๔.๔ แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พจนานา สนวนศรี ได้ระบุว่า แนวคิดและต้นกำเนิดของคำว่า อีโคทัวร์ริซึม (ecotourism) มาจากประเทศตะวันตก มีการให้คำนิยามคำนี้หลากหลายขึ้นอยู่กับภูมิหลังของแต่ละคนหรือสังคมที่ผู้เขียนหรือนักวิชาการคลุกคลีอยู่ โดยส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาที่คู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในบริบทสังคมไทยที่คนกับธรรมชาติมีความผูกพันใกล้ชิดกัน แนวคิดนี้จึงเน้นบทบาทของคนและชุมชนมากขึ้น^{๒๘}

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า “การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน” ซึ่งมองว่าคนและชุมชนเข้าไปมีบทบาทในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในลักษณะของการเข้าไปมีส่วนร่วมกับส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีแหล่งธรรมชาติเป็นฐาน

จากบทเรียนของการพัฒนาประเทศ โครงการพัฒนาหลายโครงการเป็นโครงการที่ดีแต่ไม่สามารถทำได้เนื่องจากมองที่โครงการเป็นตัวตั้งไม่ได้มองที่ประชาชน ดังนั้น การให้บทบาทและความสำคัญของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในส่วนขององค์กรประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เห็นว่าหากจะให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยั่งยืน ต้องมองที่ชุมชนเป็นศูนย์กลาง จึงเกิดแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น

“การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community base sustainable tourism) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน” โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม ๕ ด้าน พร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ

นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวจะรุกคืบเข้าไปถึง หรือต้องการเปิดเผยชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ให้มีการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผน การบริหารจัดการทรัพยากรและกระจายอำนาจการตัดสินใจโดยเน้นความสำคัญของการจัดการธรรมชาติแวดล้อมและใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน

^{๒๘} พจนานา สนวนศรี. *คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ :โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ พ.ศ. ๒๕๔๖. หน้า ๑๓๘-๑๓๙.

ในช่วง ๒ - ๓ ปี ที่ผ่านมาคำว่า "Community-based Tourism : CBT" การท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนเป็นฐานการบริหารจัดการ "การท่องเที่ยวโดยชุมชน" เป็นที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลายในหลายๆความหมาย ความเข้าใจและประสบการณ์ ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ เป็นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการด้านโฮมสเตย์ ที่ต้องมี "ชุมชน" เป็นส่วนประกอบสำคัญ

การท่องเที่ยวกลายเป็น"เครื่องมือ"ที่รัฐบาลให้ความสำคัญเนื่องจากมีความสำคัญต่อการสร้างรายได้ เพื่อพัฒนาประเทศอย่างมากและยังเป็นรายได้ที่เป็นอันดับต้นๆ ของประเทศ และมีการกระจายไปในหลายภาคอย่างค่อนข้างชัดเจน เช่นการเดินทาง ที่พัก การซื้อของที่ระลึก ภัตตาคาร ร้านค้าต่างๆ จึงมีการประกอบกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งโดยตรงและทางอ้อม ขยายมากขึ้น เช่นการเพิ่มขึ้นของสถานที่พัก ทั้งโรงแรมขนาด ๕ ดาว ๔ ดาว ไปจนถึงที่พักแบบพื้นบ้านที่เรียกว่า โฮมสเตย์ การเพิ่มขึ้นของร้านอาหาร และแหล่งบริการอื่นๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ และการขยายตัวไปในแทบทุกภูมิภาคของไทย ก่อให้เกิดการตื่นตัว เพราะมองว่าเป็นเรื่องง่ายที่จะมีรายได้เพิ่มจากการท่องเที่ยว ที่เป็นผู้มาซื้อสินค้าถึงที่ไม่ว่าจะที่ได้ก็ตาม

แต่จากการที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีจำกัดไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ซึ่งผู้ดูแลหรือเป็นเสมือนเจ้าของก็คือประชาชนที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ ว่าจะมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างไร เพราะทรัพยากรทุกอย่างต้องมีข้อจำกัดในการใช้ทั้งสิ้น ใช้อย่างไรคือการใช้อย่างยั่งยืน และเป็นไปได้หรือไม่ที่จะดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และควรทำอย่างไร เมื่อ "ชุมชน" กลายเป็น "สินค้า" หรือ "เครื่องมือ" ที่เป็นทั้งผู้กระทำ และผู้ถูกกระทำ ในขณะเดียวกันเป็นสิ่งที่ทำลายและละเลยต่ออ่อนอย่างยิ่ง เหมือนกับการที่ต้องคำนึงถึงความรู้สึก ความยินดีของผู้เกี่ยวข้อง ทั้งยังเป็นผู้ที่ถูกกล่าวอ้างถึงอยู่ตลอดเวลาในการที่รัฐบาลจะดำเนินการพัฒนาใดๆจึง "ต้องให้ความสำคัญต่อชุมชนในระดับต้นๆ และชุมชนต้องได้รับประโยชน์" อยู่เสมอ

เมื่อชุมชนมาเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวก็จะมีคำใหม่ๆเกิดขึ้น อาทิเช่น การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวผ่านชุมชน การท่องเที่ยวในชุมชน ก็ขึ้นอยู่กับนิยามแห่งการสื่อความหมายต่อคำดังกล่าว แต่ที่แน่นอนก็คือ "ชุมชน" เป็นสิ่งที่ต้องถูกกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และอย่างไรคือการท่องเที่ยวโดยชุมชน "Community Based Tourism : CBT " ที่เหมาะสมอันจะเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมและเห็นผล

การท่องเที่ยวโดยชุมชน : "Community-based Tourism : CBT"

"เป็นเรื่องของการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นและผู้มาเยือน ในการที่จะดูแลรักษาทรัพยากรด้านต่างๆ ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน"

กระบวนการเรียนรู้ของ CBT : มุ่งองค์ประกอบที่สำคัญคือ

- **ศักยภาพของคน** ต้องเริ่มที่คนในชุมชนที่จะต้องรู้จักรากเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อน เพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลและคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความสามัคคี ทำงานร่วมกันได้

- **ศักยภาพของพื้นที่** หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมา คนในชุมชนต้องรู้จัก ต้องรักและหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตน สามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ทั้งนี้แล้วชุมชนต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้ ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องแนวคิด พื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการในพื้นที่ได้ด้วย

- **การจัดการ** เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักที่จะทำอะไร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืน สมดุลในกลุ่มคนหมู่มาก ดังนั้นชุมชนที่จะสามารถบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน : "Community-based Tourism : CBT" ได้ต้องเป็นชุมชนที่มีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ มีความคิด มีวิสัยทัศน์ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการพูดคุยกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชนรู้ว่าพื้นที่ของตนเองมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร ควรมีกิจกรรมอะไรบ้าง และจะมีการกระจาย จัดสรรรายได้อย่างไร ทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานั้น สิ่งสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือการมีส่วนร่วม อันหมายถึง ร่วมในทุกๆ สิ่ง ทุกอย่างเพื่อส่วนรวม

- **มีส่วนร่วม มีได้อย่างไร** การสื่อสารพูดคุย เป็นการสื่อความคิดเห็น การแก้ปัญหา รวมถึงการหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวจากการระดมความคิดจากประสบการณ์ของนักวิจัยท้องถิ่นพบว่าชุมชนจัดให้มีเวทีพูดคุย ร่วมกันคิดวางแผนดำเนินการ ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน สร้างกฎระเบียบของชุมชนทางด้านต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนรวมถึงผู้มาเยือนปฏิบัติตาม

- **ผลกระทบจากการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน : "Community-based Tourism : CBT"** ทุกอย่างที่ดำเนินการย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งที่ตั้งอยู่ สิ่งแวดล้อมโดยรอบทั้งสิ้น ซึ่งมีผลกระทบด้านบวกและด้านลบ^{๒๙} ได้แก่

^{๒๙} วีระพล ทองมา. การจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. เชียงใหม่ : คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้. พ.ศ. ๒๕๔๗. หน้า ๑๗-๒๒

๑. ผลกระทบด้านบวก ส่งผลให้ชุมชนมีจิตสำนึกเกิดการพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเอง คิดเป็นทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนา เกิดรายได้เพิ่มขึ้นมีการรวมตัวกัน สร้างความเข้มแข็งในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ตามความคาดหวังและความพยายามที่จะดำเนินการเพื่อให้เป็นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านเศรษฐกิจ ๒) ด้านสังคมวัฒนธรรม ๓) สิ่งแวดล้อม และสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนคือการรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา สืบสานสืบทอด ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ได้ เกิดความรักความภาคภูมิใจในความรู้สึกเป็นเจ้าของมีส่วนร่วมในทรัพยากรของชุมชน และเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันในที่สุด

๒. ผลกระทบด้านลบ เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ จำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยว การใช้น้ำ ระบบนิเวศธรรมชาติ การรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบ มีความขัดแย้งทางความคิด เสียความเป็นส่วนตัวในการที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยว และที่สำคัญคืออาจถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไป

ในส่วนการตลาดนั้นแต่ละชุมชนจะต้องให้ข้อมูลแนะนำชุมชนตนเองและชุมชนอื่นที่ถูกต้องและน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว และที่น่าภูมิใจสำหรับชุมชนคือ การรักษาระยะห่างแห่งทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา แต่ชุมชนไม่ได้ละทิ้งพื้นฐานเดิม หรือปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามกระแสวัฒนธรรม และไม่ได้มุ่งหวังรายได้จากการท่องเที่ยวที่จะได้ให้เป็นรายได้หลักของชุมชนโดยละทิ้งอาชีพดั้งเดิมที่จะเป็นการที่จะปรับตัวเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวที่เข้าไปในชุมชน

หลักการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มองชุมชนเป็นศูนย์กลางหรือฐานเพื่อกำหนดทิศทาง แผนงาน แผนปฏิบัติการของตนเองโดยดำเนินการพร้อมกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมนั้น จึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมและเกี่ยวกับกลุ่มคนต่างๆ มากมาย เมื่อมองในบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวจึงควรต้องมีหลักการร่วมกัน ดังนี้

๑. การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการวินิจฉัยวิเคราะห์สภาพปัญหา ผลกระทบการท่องเที่ยวอย่างรอบด้านแล้ว ชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร

๒. สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วม ทำกิจกรรมร่วม ติดตามประเมินผลร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันและรับประโยชน์ร่วมกัน

๓. ชุมชนต้องการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นองค์กร หรือจะเป็นองค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้วเช่นกัน องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก็ได้ เพื่อกลไกที่ทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมด

ในระดับหนึ่ง และดำเนินการด้านการกำหนดทิศทาง นโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชนที่เห็นร่วมกัน

๔. รูปแบบ เนื้อหา กิจกรรม ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องคำนึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกัน ความเป็นธรรม และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และลดผลกระทบในเชิงลบ

๕. มีกฎ กติกาที่เห็นร่วมจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้

๖. ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไปและนักท่องเที่ยว ควรมีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกันและกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสม และมีความชัดเจน

๗. การท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องมีมาตรฐานที่มาจากข้อตกลงร่วมภายในชุมชนด้วย เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และพิจารณา ร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับ

๘. รายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว มีส่วนไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษา สิ่งแวดล้อม

๙. การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อำชีพหลักของชุมชน และชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ได้ ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยว จะเป็นการทำลายชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน

๑๐. องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองในแง่ความพร้อมของชุมชน และประสิทธิภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นไปได้ด้วยดีนั้นยังต้องพิจารณาจากมิติดอกชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยได้แก่ การตลาด นโยบายรัฐ ที่เข้ามาสนับสนุน และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

กระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

หากชุมชนมีความพร้อมมีปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการเข้ามามีบทบาทจัดการการท่องเที่ยว แล้วนั้น ผู้นำชุมชนและแกนนำที่หลากหลาย ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร ฯลฯ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น องค์กรบริการส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ครูอาจารย์ในโรงเรียน เป็นต้น ร่วมกันประชุมสัมมนาเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการฝึกกำลังความคิดสร้างสรรค์ ประสานแนวคิดของทุกคนให้เห็นเป็น ภาพเดียวกัน ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำวิสัยทัศน์ที่ได้มากำหนดเป็นเป้าหมาย เป็น

ทิศทางของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะต่อไป ดังที่พจนา สวนศรี ได้กล่าวไว้ว่า^{๓๐}

วิสัยทัศน์

ชุมชนหลายแห่งตัดสินใจเปิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเป็นฝ่ายจัดการเองนั้น มีรูปแบบการคิดตัดสินใจด้วยการมองวิสัยทัศน์ ๓ รูปแบบด้วยกัน คือ

๑. มองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกับคนภายนอก ให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสภาพปัญหาชุมชนที่ประสบอยู่ และหวังว่าจะได้เพื่อนที่เข้าใจ ร่วมแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกัน อันเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เพื่อประสานการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้น

๒. การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม จำเป็นที่ชุมชนต้องรวมตัวกันเข้ามามีการจัดการให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติอยู่ในกฎ กติกาของชุมชน การจัดระเบียบการแบ่งปันผลประโยชน์แก่ผู้คนที่เกี่ยวข้องและผลประโยชน์ในชุมชน การสร้างมาตรฐานต่างๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง ทั้งเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบมากเกินไปจนขีดความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้

๓. การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการสร้างโอกาสในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อม โดยมองที่รายได้เป็นเพียงแค่ผลพลอยได้จากกระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการท่องเที่ยว

ซึ่งทั้ง ๓ รูปแบบนี้มีพื้นฐานการคิดจากชุมชนเอง ที่มีความภูมิใจในวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของตนเองที่พร้อมจะสื่อต่อคนภายนอก โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด นอกจากนั้นแล้ว ชุมชนเองยังต้องการความเข้าใจ ความร่วมมือของนักท่องเที่ยวในเคารพในกฎ กติกาที่ชุมชนร่วมกันสร้างไว้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมาจากการกำหนดจากวิสัยทัศน์ที่จัดทำร่วมกันในชุมชน และนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ที่เป็นรูปธรรม ให้มีความชัดเจนขึ้นโดยชุมชนจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์หลักอยู่ ๔ ประการด้วยกัน คือ

๑. เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในรูปแบบอื่นๆ ที่ต้องเอื้ออำนวยความสะดวกต่อการกันและกันได้ เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ไปเยือนชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน นักท่องเที่ยวควรเกิดการเรียนรู้บทบาทของประมงขนาดเล็กที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งด้วย

^{๓๐} พจนา สวนศรี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ :โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิต และธรรมชาติ พ.ศ. ๒๕๔๖ หน้าที่ ๑๘๕-๑๘๘

๒. เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวได้เข้าใจ ให้คุณค่า ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้กลับฟื้นคืนสภาพได้ในระยะต่อไป

๓. เพื่อก่อให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชน ที่เผชิญต่อผลกระทบทางการท่องเที่ยวแบบเดิม ให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการลดผลกระทบดังกล่าว และจัดระเบียบชุมชนให้เป็นระบบที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๔. เพื่อเป็นเครื่องมือการเผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตกับสาธารณชนภายนอก

จะเห็นได้ว่าในมิติของชุมชนไม่ได้มองเรื่องราวได้เป็นเรื่องหลัก ผิดกับในระดับนโยบายการท่องเที่ยวมักจะให้ความสำคัญเรื่องราวได้เป็นอันดับแรก หากเอาคุณค่า วิธีคิดที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญในสังคมไทย อันได้แก่ การมีน้ำใจ ความเอื้ออารี ประกอบกับการมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ความรักในศิลปวัฒนธรรม อันเป็นทุนทางสังคมของคนไทย ก็จะทำให้การริเริ่มและมองการท่องเที่ยวได้ถูกทิศทางยิ่งขึ้น

การประเมินความเป็นไปได้ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนภายนอก ดังนั้นทักษะ ความชัดเจน การจัดการให้เหมาะสม จึงเป็นเรื่องที่ชุมชนเองยังมีความกังวลอยู่พอสมควร แม้ว่าจะมีปัจจัยที่เอื้อ และการสนับสนุนจากภายนอกพอสมควร แต่ชุมชนเองต้องสามารถคาดการณ์และประเมินว่า วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงไร โดยการร่วมกันอภิปราย ระดมความคิดเห็น จากชุมชนให้กว้างขวางจนสามารถสรุปด้วยมติของชุมชนเอง ซึ่งมีองค์ประกอบการประเมินอยู่ ๗ ประการด้วยกัน คือ

๑. ผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชน สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอก และสภาพปัญหาชุมชนตลอดจนมองแนวทางแก้ไขปัญหามาได้แบบชัดเจน และมองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่ง หรือกิจกรรมร่วมเชื่อมต่อทิศทางการแก้ไขปัญหามาโดยภาพรวมของชุมชนได้ แล้วจึงได้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์เป้าหมายการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว

๒. การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมด เนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับสิทธิของชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมชุมชนที่ชุมชนต้องมีการคิดไตร่ตรองวินิจฉัย และร่วมตัดสินใจจะเปิดหมู่บ้านรองรับอย่างไร ควรเป็นรูปแบบใด ใครบ้างที่เกี่ยวข้อง ใครมีบทบาทจัดการอย่างไร และภายหลังนักท่องเที่ยวกลับแล้วมีการลดผลกระทบอย่างไร ด้วยวิธีการใด ตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์ภายในชุมชน

๓. ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดตั้งองค์กรภายในชุมชน เพื่อรับผิดชอบกิจกรรมนี้ หรือผลักดันให้องค์กรชุมชนอื่นที่พิจารณาแล้วว่า มีความพร้อมทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นหน่วยงานหนึ่ง

ขององค์กรนั้นๆ แต่ทั้งนี้การดำเนินการขององค์กรต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใส เพราะมีผลประโยชน์ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

๔. การพิจารณาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น หรือของดีในชุมชนเพื่อจัดปรับเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องต่อชุมชน ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้น้อยที่สุดเท่าที่สามารถทำได้

๕. ความพร้อมของผู้ที่สนใจจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยว จะมีบทบาทหลากหลายมากขึ้น คือจะมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับที่พัก อาหาร การดูแลความปลอดภัย การนำพานักท่องเที่ยว การสื่อความหมาย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต้องไม่ใช่กระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มแกนนำภายในชุมชนเท่านั้น ควรมีระบบกระจายที่ทั่วถึงและเป็นธรรม

๖. การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ที่ระรอนักท่องเที่ยวเพื่อสามารถจัดปรับกระบวนการให้เหมาะสม สอดคล้องยิ่งขึ้น และร่วมแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องตลอดจนการลดผลกระทบของการท่องเที่ยวในครั้งต่อไป

๗. ประสบการณ์ทักษะในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องบูรณาการความต้องการ ความผลิตเพิลิน ความตื่นตัวและการเรียนรู้ ให้เป็นโปรแกรมและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่

การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นเสมือนงานพัฒนาชุมชนอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่ดูเหมือนง่ายแต่ทำยาก ที่ว่ายากนั้นก็เพราะการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองกระแสบริโภคนิยม การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนหลุดออกจากฐานการผลิตเดิมในภาคการเกษตร สู่อุตสาหกรรมบริการ กำลังซื้อที่สูงกว่าของนักท่องเที่ยวจึงสามารถกำหนด “สินค้า” และ “บริการ” ได้ตามความต้องการ ทำให้สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวมักถูกครอบงำจากวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาพร้อมกับนักท่องเที่ยวเป็นดาบสองคมและมีความเสี่ยงอย่างยิ่งในการนำไปใช้ในการพัฒนา

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะเปิดหมู่บ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรจะต้อง “รู้ตัว” เข้าใจและตระหนักต่อการท่องเที่ยวนี้ตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการเตรียมความพร้อมชุมชน ซึ่งผู้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีกระบวนการทำงาน ตามที่พจนา สวนศรี^{๓๑} ได้กล่าวไว้ว่าดังนี้

ขั้นที่ ๑ ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวให้ชุมชนในการพิจารณาทั้งด้านบวกและลบของการท่องเที่ยว ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจะมีเฉพาะผู้นำหรือกลุ่มสนใจ

^{๓๑} พจนา สวนศรี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ :โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ พ.ศ. ๒๕๔๖ หน้าที่ ๑๘๙-๑๙๐

ขั้นที่ ๒ สร้างการมีส่วนร่วม เป็นการดึงเอากลุ่มที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ และผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางธรรมชาติมาพูดคุยเรื่องผลดี-ผลเสีย อีกครั้ง เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้ร่วมกันตัดสินใจเรื่องนี้ร่วมกัน

ขั้นที่ ๓ ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน โดยการทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อศึกษาในหัวข้อดังนี้

- การสำรวจทางกายภาพ
 - ทำแผนที่รอบนอก (แสดงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินทำกิน)
 - แผนที่รอบในหมู่บ้าน (แสดงที่ตั้งของบ้านเรือน ทรัพยากรคนสร้างและทรัพยากรธรรมชาติ)

● ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน

● ศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว

● ศึกษากลุ่มต่างๆ ในชุมชน

ซึ่งผลการศึกษาจะทำให้เห็นศักยภาพ-ข้อจำกัดของชุมชน และปัญหาของชุมชนร่วมกัน

ขั้นที่ ๔ วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ-ข้อจำกัด โอกาสและความเสี่ยง ในขั้นตอนนี้จะทำให้ชุมชนได้มองเห็นได้ด้วยตนเอง และสามารถเชื่อมโยงเรื่องท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้จะทำให้เกิดการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และอาจพบว่าเพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุด อาจจะไม่จำเป็นต้องใช้เรื่องการท่องเที่ยวเลยก็ได้

ขั้นที่ ๕ ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน อาทิ

● รวบรวมองค์ความรู้ ซึ่งแต่ละชุมชนจะแตกต่างกันออกไปมีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน เช่น บางชุมชนเด่นด้านการพัฒนาชุมชน บางชุมชนเด่นระบบการจัดการนิเวศที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งชุมชนต้องร่วมกันดึงเอกลักษณ์ ให้เห็นร่วมกันก่อนนำสู่การเผยแพร่ออกไป

● ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้อง ปลอดภัย ไม่ทำลายระบบนิเวศเดิมมากนัก เช่น การปรับทางเดินในป่าเขา เป็นต้น

● ปรับปรุงบ้านพักและความสะอาดภายในชุมชนให้เป็นมาตรฐานของชุมชนแต่ละแห่งที่ตกลงร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการของชุมชน ตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ

● ฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น นักสื่อความหมาย การสร้างเวทีเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งในขั้นตอนนี้จะเห็นความสามารถของชุมชน ในการรองรับการ

ท่องเที่ยวทั้งความพร้อมจำนวนบุคลากร และขีดความสามารถในการรองรับทั้งพื้นที่ทางธรรมชาติ และรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

ขั้นที่ ๖ วางรูปแบบการบริหารจัดการ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาทำงาน หรืออาจใช้องค์การที่ชุมชนมีอยู่เดิมแต่เพิ่มเติมบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน กำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยว โปรแกรมและราคาการจัดสรรผลประโยชน์ สู่ชาวบ้านและชุมชน และมาตรการในการป้องกันผลกระทบ โดยอาจจะเป็นการสร้างกฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

ขั้นที่ ๗ ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รับรู้และช่วยให้ข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจ

ขั้นที่ ๘ ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ในขั้นตอนนี้อาจมีการจัดท่องเที่ยวนำร่อง เพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน โดยการเชิญบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่มีประสบการณ์หรือเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นทิศทางต่อไปในอนาคต

ขั้นที่ ๙ ประเมินผล ในขั้นตอนประเมินผล อาจแยกออกมาเป็น ๒ ส่วน คือ การประเมินผลและสรุปบทเรียนหลังเสร็จกิจกรรมทุกครั้ง และการประเมินผลเป็นช่วงๆ ทุกๆ ๓-๖ เดือน เป็นต้น ซึ่งการประเมินผลจะช่วยให้เกิดการทบทวนตนเอง และแก้ไขข้อบกพร่อง

ขั้นที่ ๑๐ พัฒนานองค์กร

● การฝึกอบรม เช่น การบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วม การสื่อความหมาย เป็นต้น

● การศึกษาดูงาน สำหรับแกนนำองค์กรชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยว เพื่อเสริมโลกทัศน์ พัฒนาทักษะการบริหาร การจัดการในชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน เพื่อเป็นตัวอย่างนำไปประยุกต์ หรือเป็นบทเรียนที่ชุมชนต้องพึงระวังผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และวางมาตรการป้องกันไว้แต่เริ่มแรก

กระบวนการทั้ง ๑๐ ขั้นตอนแล้ว จะเหมือนการทำงานพัฒนาปดินั่นเอง แต่สิ่งที่ยากก็คือเรื่องท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคยมาก่อน และไม่มั่นใจว่าตนเองจะทำได้ แต่ละคำถามในแต่ละขั้นตอนในกระบวนการเตรียมชุมชน จะต้องเป็นการปลุกกระตือรือร้นของท้องถิ่น ให้คนท้องถิ่นอยากรู้จักตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง การท่องเที่ยวก็จะเกิดความชัดเจนมากขึ้นว่า เป็นการเข้ามาเพื่อให้ชุมชนได้นำเสนอตัวอย่างต่อสาธารณะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว นอกจากปลุกสำนึกของชุมชนแล้วยังเป็นการสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้เข้ามาเยี่ยมชม

สรุปหลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

● **การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน** มีเป้าหมายอยู่ที่การอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนภายใต้

เงื่อนไข การบีบคั้นจากนโยบาย ที่ทำให้มีการแย่งชิงทรัพยากร (ความรู้ อำนาจ กฎหมายอยู่ในมือของภาครัฐ) เช่น ความขัดแย้งเรื่องไร่หมุนเวียน การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกมองว่าเป็นทัวร์เถื่อน

● การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

- ความเป็นชุมชน วัฒนธรรมชนเผ่า
- กฎหมายบางอย่างไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชนเผ่า

● เกิดเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว โดยสร้างผลกระทบคือ พื้นวิถีชีวิต เกิดรายได้

เสริม

หน่วยงานและบุคคลภายนอกเข้าใจวิถีชีวิต

● กระบวนการทำงานของโครงการในประเด็นการท่องเที่ยว

♥ แผนงาน

๑. เตรียมความพร้อมชุมชน
๒. งานสร้างเครือข่าย
๓. งานพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน / ของที่ระลึก

♠ วิธีการทำงาน

● เตรียมความพร้อมของชุมชน

- ศึกษาศักยภาพ ความเป็นไปได้
- อบรมการบริหารจัดการ
- เตรียมแหล่งท่องเที่ยวและบริการต่างๆ
- อบรมการสื่อความหมายทางธรรมชาติและวัฒนธรรม
- จัดทัวร์นำร่อง
- ประเมินผลประจำปี
- จัดทัวร์ประเมินผล

● สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวระหว่างหมู่บ้าน, องค์กรท้องถิ่น, ภาคเอกชน

● พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน/ของที่ระลึก

- สำรวจผลิตภัณฑ์ชุมชนและตลาด
- ช่วยชุมชนพัฒนาผลิตภัณฑ์

- จัดตั้งร้าน แสงหาทุน

♣ ผลการดำเนินงาน

๑. หมู่บ้านสามารถจัดการท่องเที่ยว
๒. เกิดศูนย์ประสานงานท่องเที่ยว
๓. ผลิตภัณฑ์ที่กำลังสูญหายได้รับการฟื้นฟู
๔. มีการประชาสัมพันธ์ผ่าน Website , สื่อต่างๆ

◆ ปัญหา-อุปสรรค

๑. พื้นที่ห่างไกล การเดินทางยากลำบาก
๒. ศักยภาพของการทำงานมีจำกัด
๓. ผู้ประสานไม่ต่อเนื่อง

๔.๕ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

องค์การการท่องเที่ยวแห่งโลก (WTO, ๒๐๐๔) ได้ให้อธิบายคำจำกัดความล่าสุดของการพัฒนา การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable Tourism) ว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะไม่ใช่เป็นเพียงแค่การท่องเที่ยว ขนาดเล็กหรือการตลาดเฉพาะกลุ่ม (Niche tourism segments) หากแต่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะต้อง ครอบคลุมถึงการตลาดโดยรวมหรือที่เรารู้จักกันในชื่อที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวแบบมวลชน” (Mass tourism) โดยทั่วไปการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อการเสมอภาคระหว่างเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมรวมถึงสังคมและวัฒนธรรมของคนทั้งในรุ่นปัจจุบันต่อไปจนถึงคนในอนาคต ดังนั้น หลักการและ แนวคิดที่สำคัญของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในคำจำกัดความของ WTO จึงประกอบด้วย

- การท่องเที่ยวต้องตระหนักและใช้ทรัพยากรธรรมชาติความหลากหลายทางชีวภาพให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด

- การเคารพในสังคม วัฒนธรรม และประเพณีของประชาชนพื้นเมือง รวมไปถึงการรู้จักปรับตัว และเข้าใจถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมและประเพณีของแต่ละชุมชน

- การสร้างความเจริญมั่นคงทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรก่อให้เกิด การกระจายของรายได้อย่างเป็นธรรมและทั่วถึงแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว (tourism stakeholder) นอกจากนี้ยังควรที่จะก่อให้เกิดการจ้างงานและการสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น รวมไปถึงการมีส่วนร่วมสำคัญ ในการช่วยลดความยากจนในท้องถิ่นด้วย

นอกจากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะต้องให้ความสำคัญในด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และ เศรษฐกิจแล้ว ยังจะต้องคำนึงถึงความร่วมมือกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว (Tourism stakeholder) ทุกฝ่ายรวมถึงจะต้องสามารถรักษาความพึงพอใจสูงสุดของ

นักท่องเที่ยว การดำเนินการ วางแผนอย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญจะต้องมีเครื่องมือดัชนีที่ใช้วัดประสิทธิภาพต่อผลกระทบของ การดำเนินการในส่วนต่างๆ เพื่อสามารถนำไปปรับปรุงและแก้ไข เพื่อให้เกิดความยั่งยืนได้ต่อไปในอนาคต

ปัจจัยสำคัญ ๕ ประการ ในการนำมาพิจารณาเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนประกอบด้วย

- ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งแวดล้อมต่างๆ ทั้งที่เป็นสิ่งแวดล้อมที่กำเนิดขึ้นมาเอง ตามธรรมชาติและสิ่งทีมนุุษย์สร้างขึ้นแล้วสืบทอดต่อกันมา เช่น ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ ๑๒

- นักท่องเที่ยว เป็นกลุ่มคนที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในฐานะผู้บริโภค ทรัพยากรการท่องเที่ยว มีความต้องการ (Demand) ที่ทำให้คนในแหล่งท่องเที่ยวและกลุ่มนักท่องเที่ยวต้องตอบสนองซึ่งก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทรัพยากรการท่องเที่ยวและก่อผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมด้วยเหตุนี้ นักท่องเที่ยวที่มี คุณภาพจึงจำเป็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

- กลุ่มธุรกิจท่องเที่ยว กลุ่มธุรกิจให้ความสำคัญกับธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก และพยายาม ที่จะเปลี่ยนแปลงทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว จนอาจจะเลยผลกระทบ ด้านลบที่อาจจะเกิดขึ้น ถ้าจะทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน กลุ่มธุรกิจนี้จะต้องคำนึงถึงขีดความสามารถ ในการรองรับนักท่องเที่ยวและเป็นตัวกลางที่จะช่วยกลั่นกรอง คุณภาพของนักท่องเที่ยว

- ชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยวมีบทบาทเป็นทั้งผู้ผลิตทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของคนในชุมชน ขณะเดียวกันในชุมชนเองมีบทบาทเป็นผู้ดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน ที่ผ่านมามคนในแหล่งท่องเที่ยวมักเป็นฝ่ายตั้งรับการท่องเที่ยวที่เข้ามา โดยคนในแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ จะมองเห็นผลประโยชน์ในเชิงรายได้แต่อาจไม่ตระหนักและคาดการณ์ถึงผลกระทบที่เกิดตามมา นอกจากการ ตั้งรับกับทรัพยากรที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว คนในชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยวกลับไม่ได้รับผลประโยชน์จากการ ท่องเที่ยวอย่างยุติธรรม หรืออาจกล่าวได้ว่าคนในชุมชนได้ประโยชน์เพียงส่วนน้อยเมื่อเทียบกับผลกระทบ ที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจึงให้ความสำคัญกับเรื่องการกระจายผลประโยชน์ ให้กับคนในท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกัน ความรักท้องถิ่นเป็นอีกปัจจัยหนึ่งอยู่ในหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเน้นการให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวที่มีส่วนช่วย อนุรักษ์วิถีชีวิตและทรัพยากรของชุมชน สร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น ทำให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการกับทรัพยากรของตนเองซึ่งเป็นความสำคัญอย่างยิ่งที่คนในชุมชนจะต้องมีสิทธิเลือกได้ว่าต้องการให้ทรัพยากรของตนเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวหรือไม่และควรมีรูปแบบเช่นไร

● นักวิชาการและสถาบันการศึกษา ได้เข้ามามีบทบาทในการเป็นหน่วยงานสนับสนุน (Facilitator) ที่ช่วยนำความรู้ในทางวิชาการหรือภูมิปัญญาสาขามาใช้ในการศึกษาค้นคว้าเพื่อยกระดับและคำอธิบาย องค์ความรู้ท้องถิ่นที่เรียกว่า ภูมิปัญญาให้เป็นองค์ความรู้ที่เป็นสากลได้และยังทรัพยากรการท่องเที่ยวได้รับ การศึกษาค้นคว้ามากเท่าใด คนในชุมชน นักท่องเที่ยว และกลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยวก็จะเห็นคุณค่าของ ทรัพยากรการท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากบทบาทการเป็นผู้ศึกษาค้นคว้าแล้วนักวิชาการอาจเข้าไปมีบทบาท ในการเป็นวิทยากรช่วยประสานงานและอำนวยความสะดวกให้เกิดการพูดคุยกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) หมายถึง การพัฒนา การท่องเที่ยวที่มุ่งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป ในขณะเดียวกันก็ให้ชุมชน ท้องถิ่นมีส่วนร่วม และได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน หลักการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้น จึงประกอบด้วยหลักการที่สำคัญอยู่ ๑๐ ประการ คือ

๑. อนุรักษ์โดยใช้ทรัพยากรอย่างพอติ(Using resource sustainable) หมายถึง ต้องมีวิธีการจัดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เดิม ทั้งมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมอย่างเพียงพอ หรือ ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้อย่างประหยัดต้องคำนึงถึงต้นทุนอันเป็นคุณค่า คุณภาพของธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย

● การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง การสงวนรักษาคุณภาพของทรัพยากรให้มีคุณค่าต่อชีวิตที่ดีรู้วิธีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ปรับปรุง บำรุงให้เกิดประโยชน์ได้นาน เพิ่มพูน และ เสริมสร้างไว้ให้มากเพียงพอต่อการใช้ในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม

● การปรับปรุงและฟื้นฟูทรัพยากรนั้น ต้องคงความเป็นเอกลักษณ์อย่างดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด เกิดผลกระทบอันเป็นผลเสียน้อยที่สุด โดยการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านประยุกต์กับเทคโนโลยีแบบใหม่ การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดอย่างเหมาะสมจะสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยาวนาน

๒. ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นกับการลดของเสีย (Reducing overconsumption and waste) ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องร่วมกันวางแผนการจัดการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่าง มีประสิทธิภาพหรือจัดหาทรัพยากรอื่นที่มีคุณสมบัติและมีคุณภาพเหมือนกันใช้ทดแทนกันได้เพื่อลดการใช้ ทรัพยากรที่หายาก ส่วนการลดของเสีย เช่น ขยะปฏิกูลต้องหาวิธีการจัดการโดยการแยกประเภทขยะ ขยะแห่งอาจนำระบบการหมุนเวียนการใช้การใช้ซ้ำ และการแปรรูปกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (Reuse Renew Recycle) ขยะเปียกอาจนำไปทำปุ๋ยอินทรีย์และนำหมักปุ๋ยจุลินทรีย์ได้

๓. รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติสังคม และวัฒนธรรม (Maintain diversity) ต้องวางแผนขยายรากฐานการท่องเที่ยว โดยการรักษาและส่งเสริมให้มีความหลากหลาย

เพิ่มขึ้นใน แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม โดยการเพิ่ม คุณค่าและมาตรฐานการบริการ เพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในการท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้นนานขึ้นหรือกลับไป เที่ยวซ้ำอีก

๔. ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating tourism into planning) ต้องมีการประสาน แผนการพัฒนาในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาล, อบต.) แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนากลุ่มจังหวัด แผนพัฒนาของกระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อให้การ พัฒนาการดำเนินงานในสถานที่ท่องเที่ยวเดียวกันมีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น

๕. นำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น (Supporting local economy) ต้องประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม กิจกรรม การท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยสรรหาความโดดเด่นของทรัพยากรในท้องถิ่นนำไป ประชาสัมพันธ์และส่งเสริม การขายการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวให้มากขึ้นเป็น การสร้างรายกระจายสู่ประชากร ที่ประกอบการในท้องถิ่น

๖. การมีส่วนร่วมโดยการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น (Involving local communities) ต้องร่วมทำงานกับท้องถิ่นแบบเป็นองค์รวม (Participation Approach) โดยเข้าร่วม ๑๔ ในลักษณะหน่วยงานร่วมจัด เช่น เป็นหน่วยงานร่วมทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เป็นหน่วยงานร่วม วิเคราะห์หรือร่วมแก้ปัญหาด้วยกัน เป็นหน่วยงานร่วมส่งเสริมการขายการท่องเที่ยวด้วยกัน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังต้องประสานเครือข่ายระหว่างองค์กรและท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพของการจัดการ การท่องเที่ยวในท้องถิ่น

๗. มีการประชุมกับผู้ที่เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (Consulting stakeholders and the public) ต้องมีการประสานกับประชาคมในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้ประกอบการ ท่องเที่ยว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบในพื้นที่ ร่วม ประชุมหารือ ทั้งการเพิ่มศักยภาพให้กับแหล่งท่องเที่ยว การประเมินผลกระทบการท่องเที่ยว การ แก้ไขปัญหาที่เกิดจาก ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการตลาด โดยจัดการประชุมกันอย่าง สม่ำเสมอเพื่อร่วมปฏิบัติ ในทิศทางเดียวกัน เป็นการลดข้อขัดแย้งในด้านผลประโยชน์ที่ต่างกัน

๘. การพัฒนาบุคลากร (Training staff) ต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ความรู้ การฝึกอบรม การส่งเจ้าหน้าที่ดูงานอย่างสม่ำเสมอให้มีความรู้มีแนวคิด และวิธีปฏิบัติในการพัฒนา การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาบุคลากรในองค์กร และเป็นการช่วยยกระดับมาตรฐานการบริการ การท่องเที่ยว

๙. การจัดเตรียมข้อมูล คู่มือในการบริการข่าวสารการท่องเที่ยว (Marketing tourism responsibly) ต้องร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว ข่าวสารการบริการการ

ขาย ให้พร้อมและเพียงพอต่อการเผยแพร่ อาจจัดทำในรูปสื่อทัศนูปกรณ์รูปแบบต่างๆ เช่น คู่มือการท่องเที่ยว คู่มือการตลาดการท่องเที่ยวในรูปเอกสาร แผ่นพับ หนังสือคู่มือ วีดีโอ แผ่นซีดีรอม เป็นต้น

๑๐. ประเมินผล ตรวจสอบ และวิจัย (Undertaking research) จำเป็นต่อการแก้ปัญหาและ เพิ่มคุณค่าคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว การลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว โดยจะต้องมีการประเมินผล การ ตรวจสอบผลกระทบ และการศึกษาวิจัยอย่างสม่ำเสมอ โดยการสอบถามผู้ให้บริการโดยตรง การสอบ ความเห็นจากใบประเมินผลหรือการวิจัยตลาดการท่องเที่ยว เพื่อทราบผลของการบริการนำมาปรับปรุง และแก้ไขการจัดการการบริการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อความประทับใจและความพึงพอใจของ นักท่องเที่ยว

๕. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

๕.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วม

การจัดทำงบประมาณนั้นมีหลายขั้นตอน ฉะนั้นจึงต้องมีการมีส่วนร่วมในการ ทำงานของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณของสำนักงานงบประมาณ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อ การปรับเปลี่ยนงบประมาณวิธีการทำงานและบทบาทของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณ อันจะส่งผลให้สิ่งประสิทธิผลและความสำเร็จในการปฏิบัติงานของสำนักงานงบประมาณ

การมีส่วนร่วม (participation) คือ เป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความ ต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงและความเห็นพ้องต้องกัน จะต้องมีการเกิด ความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลเบื้องต้นของการที่มีคนมารวมกันใดควร จะต้องมีการตระหนักว่า ปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมด ที่ทำโดยกลุ่มหรือใน นามกลุ่มนั้น กระทำผ่านองค์การ (organization) ดังนั้นองค์การจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้^{๓๒}

Erwin ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการมี ส่วนร่วมไว้ว่า คือ กระบวนการให้บุคคลเข้ามา มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง เน้นการมีส่วนร่วม เกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของ บุคคล แก้ไขปัญหาร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามการ ปฏิบัติงานขององค์การและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

๕.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมมี ๕ ทฤษฎี ซึ่ง อคิน รพีพัฒน์ ได้สรุปไว้ดังนี้

๕.๒.๑ ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion)

Maslow กล่าวว่า การเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียน เพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำ ซึ่งการ เกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการ

^{๓๒} ยูพาพร รูปงาม. การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ. บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. พ.ศ. ๒๕๔๕ หน้า ๕-๙

ปฏิบัติงานและถ้าจะให้ เกิดผลดีผู้เกี่ยวข้องจะต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกี่ยวข้อง^{๓๓}

โดยเฉพาะในเรื่อง ความต้องการของคนตามหลักทฤษฎีของ Maslow ที่เรียกว่าลำดับขั้น ความต้องการ (hierarchy of needs) คือ ความต้องการของคนจะเป็นไปตามลำดับจาก น้อยไปมาก มีทั้งหมด ๕ ระดับ ดังนี้

๕.๒.๑.๑ ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา (physiological needs) เป็นความต้องการ ขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (survival needs) ได้แก่ ความต้องการทางด้านอาหาร ยา เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และความต้องการทางเพศ

๕.๒.๑.๒ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (safety and security needs) ได้แก่ ความต้องการที่อยู่อาศัยอย่างมีความปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกาย หรือถูก ขโมย ทรัพย์สิน หรือความมั่นคงในการทำงานและการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม

๕.๒.๑.๓ ความต้องการทางด้านสังคม (social needs) ได้แก่ ความต้องการความรัก ความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

๕.๒.๑.๔ ความต้องการที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียง (self-esteem needs) ได้แก่ ความภาคภูมิใจ ความต้องการดีเด่นในเรื่องหนึ่งที่จะให้ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ความต้องการ ด้านนี้ เป็นความต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความมั่นใจในตัวเองในเรื่องความสามารถ และความสำคัญของบุคคล

๕.๒.๑.๕ ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (self-actualization needs) เป็นความต้องการในระบบสูงสุด ที่อยากจะให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิด ของตนเองเพื่อจะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ความต้องการนี้จึงเป็นความต้องการ พิเศษของบุคคลที่จะพยายามผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นแนวทางที่ดีที่สุด

๕.๓ ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Morale)

คนเรามีความต้องการทางกายและใจถ้าคนมีขวัญดีพอ ผลของการทำงานจะสูง ตามไปด้วย แต่ถ้าขวัญไม่ดีผลงานก็ต่ำไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากว่าขวัญเป็นสถานการณ์ทาง จิตใจที่แสดงออกในรูปพฤติกรรมต่าง ๆ นั่นเอง การจะสร้างขวัญให้ดีต้องพยายามสร้าง ทศณคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การไม่เอารัดเอาเปรียบ การให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงาน การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เป็นต้น และเมื่อใดก็ตามถ้าคนทำงานมีขวัญดีจะ เกิดสำนึกในความรับผิดชอบ อันจะเกิดผลดีแก่หน่วยงานทั้งใน

^{๓๓} อคิน รพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของชุมชนในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณการพิมพ์. พ.ศ. ๒๕๒๗. หน้า ๗-๘

ส่วนที่เป็นขวัญส่วนบุคคล และขวัญของกลุ่ม ดังนั้น จะเป็นไปได้ว่าขวัญของคนเราโดยเฉพาะคนมีขวัญที่ดีย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ได้เช่นกัน^{๓๔}

๕.๔ ทฤษฎีสร้างความรู้สึกราชาชาตินิยม (Nationalism)

ปัจจัยประการหนึ่งที่น่าสู่การมีส่วนร่วมคือ การสร้างความรู้สึกราชาชาตินิยมให้ เกิดขึ้น หมายถึง ความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศหรือ เน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ ส่วนรวมของชาติ มีความพอใจในชาติของตัวเอง พอใจเกียรติภูมิ จงรักภักดี ผูกพันต่อ ท้องถิ่น

๕.๕ ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership)

การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการร่วมกลุ่มคน จูงใจไปยังเป้าประสงค์ โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดีเรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (positive leader) ผู้นำพลวัต คือ เคลื่อนไหวทำงานอยู่เสมอ (dynamic leader) และผู้นำไม่มีกิจ ไม่มีผลงานสร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนิเสธ (negative leader) ผลของการให้ทฤษฎีการสร้างผู้นำ จึงทำให้เกิดการระดมความร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญกำลังใจ งานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และร่วมรับผิดชอบ ดังนั้น การสร้างผู้นำที่ดี ย่อมจะนำไปสู่ การมีส่วนร่วมใน กิจกรรมต่าง ๆ ด้วยดีนั่นเอง

๕.๖ ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administration and Method)

การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือเป็นวิธีหนึ่งที่ยั่งยืนเพราะใช้กฎหมายระเบียบ แบบแผน เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตามผลของ ความร่วมมือยังไม่มีระบบใดที่ดีที่สุดในเรื่องการใช้บริหาร เพราะธรรมชาติของคน ถ้าทำงานตามความสมัครใจอย่างตั้งใจไม่มีใครบังคับก็จะทำงานด้วยความรัก แต่ถ้าไม่ ควบคุมเลยก็ไม่เป็นไปตามนโยบายและความจำเป็นของรัฐ เพราะการใช้ระบบบริหาร เป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเพิ่มความคาดหวังผลประโยชน์

๕.๗ แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ และทบวงมหาวิทยาลัย ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจ ในการกำหนด นโยบายพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนใน การควบคุมประเมินผลโครงการต่าง ๆ ของท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังได้ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วมว่ามี ๒ ลักษณะ คือ^{๓๕}

^{๓๔} ยุพาพร รูปงาม. การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ. บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. พ.ศ. ๒๕๔๕ หน้า ๘

^{๓๕} สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษาและทบวงมหาวิทยาลัย. วิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพฯ: เอส. อาร. พ.ศ. ๒๕๔๖ หน้า ๑๑๔

๑.การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การคิดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

๒.การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือ ชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการ และ โครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับ ผลประโยชน์จากการพัฒนา

การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชน มีบทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจในการวางแผน จากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคต ของตนเอง

นรินทร์ จงวุฒิเวศย์ ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของ บุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุ จุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย ^{๓๖}

นรินทร์ชัย พัฒนพงศาได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วม การตัดสินใจหรือเคยมาเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมี อิสรภาพ เสมอภาค มิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและ การเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ ^{๓๗}

ชิต นิลพานิช และกุลธณ ธนาพงศธร ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม ของประชาชนในการพัฒนาชนบท หมายถึง การที่ประชาชนทั้งในเมืองและชนบทได้เข้ามีส่วนร่วมหรือเข้ามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาชนบทขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอนแล้วแต่เหตุการณ์จะ

^{๓๖} นรินทร์ จงวุฒิเวศย์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.พ.ศ. ๒๕๒๗ หน้าที่ ๑๘๓

^{๓๗} นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐานเทคนิคและกรณีตัวอย่าง. กรุงเทพมหานคร: พ.ศ. ๒๕๔๖ หน้าที่ ๔

^{๓๘} ชิต นิลพานิช และกุลธณ ธนาพงศธร. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. . นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. พ.ศ. ๒๕๓๒ หน้าที่ ๓๕๐

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุก ขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจ การตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมเข้าร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ ผู้มีส่วนได้เสียต้องการที่สุดนั้น จักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มาก ขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน^{๓๙}

๕.๘ ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

โกวิท พวงงาม ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชน ในการพัฒนา ควรจะมี ๔ ขั้นตอน^{๔๐} คือ

๑. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวชนบทยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา ในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อม ไร้ประโยชน์ เพราะชาวชนบทจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการ ดำเนินงานเหล่านั้น

๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวชนบทรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการ นำเอาปัจจัยข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน

๓. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมี ฐานะยากจน แต่ก็มีแรงงานของตนเองที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน จะทำให้ชาวชนบทสามารถคิดต้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนิน กิจกรรมอย่างใกล้ชิด

๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชาวชนบทย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำ ไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันใน โอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความยากลำบาก

นอกจากนี้สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย ยังได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการพัฒนา ๕ ขั้นตอน^{๔๑} ดังนี้

^{๓๙} วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. พ.ศ. ๒๕๓๑. หน้า ๑๐

^{๔๐} โกวิท พวงงาม. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท. พ.ศ. ๒๕๔๕. หน้า ๘

^{๔๑} สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษาและทบวงมหาวิทยาลัย. วิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พ.ศ. ๒๕๔๖. หน้า ๑๑๖

๑.ชั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจน กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความ ต้องการ

๒.ชั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากร และแหล่งทรัพยากรที่ใช้

๓.ชั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

๔.ชั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนาหรือยอมรับ ผลประโยชน์อันเกิดจากการ พัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

๕. ชั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วม ประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

๕.๙ ระดับของการมีส่วนร่วม

นรินทรชัย พัฒนพงศา ได้กล่าวถึงระดับของการมีส่วนร่วมตาม หลักการทั่วไปว่า แบ่งเป็น ๕ ระดับ^{๔๒} คือ

๑. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล ของตน/ครอบครัว/ชุมชนของตน
๒. การมีส่วนร่วมรับข้อมูลข่าวสาร
๓. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ โดยเฉพาะในโครงการที่ตนมีส่วนได้เสีย โดย แบ่งเป็น ๓ กรณีแล้วแต่กิจกรรมในตนอยู่ในขั้นตอนใดต่อไปนี้
 - ๓.๑ ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจน้อยกว่าเจ้าของโครงการ
 - ๓.๒ ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจเท่ากับเจ้าของโครงการ
 - ๓.๓ ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจมากกว่าเจ้าของโครงการ
๔. การมีส่วนร่วมทำ คือร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมด
๕. การมีส่วนร่วมสนับสนุน คืออาจไม่มีโอกาสร่วมทำ แต่มีส่วนร่วมช่วยเหลือ ในด้านอื่น ๆ

นอกจากนี้ยังได้มีการแบ่งระดับของการมีส่วนร่วมเป็นระดับของการมีส่วนร่วม ตามแนวทางพัฒนาชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยได้ แบ่งไว้ดังนี้

๑. ร่วมค้นหาปัญหาของตนให้เห็นว่าสิ่งใดที่เป็นปัญหารากเหง้าของปัญหา

^{๔๒} นรินทรชัย พัฒนพงศา. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐานเทคนิคและกรณีตัวอย่าง.

๒. ร่วมค้นหาสิ่งที่จำเป็นของตนในปัจจุบันคืออะไร

๒.๑ ร่วมคิดช่วยตนเองในการจัดลำดับปัญหา เพื่อจะแก้ไขสิ่งใดก่อนหลัง

๒.๒ วางแผนแก้ไขปัญหานั้นเป็นเรื่อง ๆ

๒.๓ ร่วมระดมความคิด ถึงทางเลือกต่าง ๆ และเลือกทางเลือกที่เหมาะสมเพื่อ แก้ไขปัญหาที่วางแผนนั้น

๒.๔ ร่วมพัฒนาเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้

๒.๕ ร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น ๆ

๒.๖ ร่วมติดตามการดำเนินงานและประเมินผลการดำเนินงาน

๒.๗ ร่วมรับผลประโยชน์/หรือร่วมเสียผลประโยชน์จากการดำเนินงาน

๕.๑๐ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

หลักการสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนมี ดังนี้^{๔๓}

๑. หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างทางราชการกับประชาชน โดย ยึดถือความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อหน่วยงานหรือต่อบุคคล

๒. หลักการจัดความขัดแย้ง ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์และความคิด จะมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานพัฒนาเป็นอย่างมากเพราะจะทำให้งานหยุดชะงักและล้มเหลว

๓. หลักการสร้างอุดมการณ์และค่านิยมในด้านความขยัน ความอดทน การร่วมมือ การซื่อสัตย์ และการพึ่งตนเอง เพราะอุดมการณ์เป็นเรื่องที่จะจูงใจประชาชนให้ ร่วมสนับสนุนนโยบายและเป้าหมายการดำเนินงาน และอาจก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจ ในการปฏิบัติงาน

๔. การให้การศึกษาอบรมอย่างต่อเนื่องเป็นการส่งเสริมให้คนมีความรู้ความคิด ของตนเอง ช่วยให้ประชาชนมั่นใจในตนเองมากขึ้น การให้การศึกษาอบรมโดยให้ ประชาชนมีโอกาสทดลองคิด ปฏิบัติ จะช่วยให้ประชาชนสามารถคุ้มครองตนเองได้ รู้จักวิเคราะห์เห็นคุณค่าของงาน และนำไปสู่การเข้าร่วมในการพัฒนา

๕. หลักการทำงานเป็นทีม สามารถนำมาใช้ในการแสวงหาความร่วมมือในการ พัฒนา
ได้ดี

๖. หลักการสร้างพลังชุมชน การรวมกลุ่มกันทำงานจะทำให้เกิดพลังในการ ทำงานและ
ทำให้งานเกิดประสิทธิภาพ

^{๔๓} ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. .

อนึ่ง สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ๒ ประการคือ^{๔๔}

๑. การจัดกระบวนการเรียนรู้ สามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

๑.๑ จัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านเพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นต่าง ๆ

๑.๒ จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือจัดทัศนศึกษาระหว่างกลุ่มองค์กร ต่าง ๆ ภายในชุมชนและระหว่างชุมชน

๑.๓ แก่อบรมเพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะด้านต่าง ๆ

๑.๔ ลงมือปฏิบัติจริง

๑.๕ ถ่ายถอดประสบการณ์และสรุปบทเรียนที่จะนำไปสู่การปรับปรุง กระบวนการทำงานที่เหมาะสม

๒. การพัฒนาผู้นำเครือข่าย เพื่อให้ผู้นำเกิดความมั่นใจในความและ ความสามารถที่มี จะช่วยให้สามารถริเริ่มกิจกรรมการแก้ไขปัญหา หรือกิจกรรมการ พัฒนาได้ ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

๒.๑ แลกเปลี่ยน เรียนระหว่างผู้นำทั้งภายในและภายนอกชุมชน

๒.๒ สนับสนุนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนอย่างต่อเนื่อง และสนับสนุน ข้อมูลข่าวสาร ที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง

๒.๓ แลกเปลี่ยนเรียนและดำเนินงานร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดกระบวนการจัดการและจัดองค์กรร่วมกัน

๕.๑๑ กรรณวิธีในการมีส่วนร่วมของประชาชน

กรรณวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถทำได้หลายวิธี ที่สำคัญมี ดังต่อไปนี้

^{๔๕}

๑. การเข้าร่วมประชุมอภิปราย เป็นการเข้าร่วมถกปัญหาหรือเนื้อหาสาระของแผนงานหรือโครงการพัฒนา เพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชน

๒.การถกเถียง เป็นการแสดงความคิดเห็นโต้แย้งตามวิถีทางประชาธิปไตยเพื่อให้ทราบถึงผลดี ผลเสียในกรณีต่าง ๆ โดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่นที่มีผลกระทบ ทั้งทางบวกและทางลบต่อความเป็นอยู่ของเขา

^{๔๔} สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษาและทบวงมหาวิทยาลัย. วิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พ.ศ. ๒๕๔๖ หน้าที่ ๑๑๘

^{๔๕} โกวิท พวงงาม.การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท. พ.ศ. ๒๕๔๕ หน้าที่ ๑๑

๓. การให้คำปรึกษาแนะนำ ประชาชนต้องร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการ บริหารโครงการเพื่อให้ความมั่นใจว่ามีเสียงของประชาชนที่ถูกผลกระทบ เข้ามีส่วนร่วม รับรู้และร่วมในการตัดสินใจและการวางแผนด้วย

๔. การสำรวจ เป็นวิธีการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่อง ต่าง ๆ อย่างทั่วถึง

๕. การประสานงานร่วม เป็นกรรมวิธีที่ประชาชนเข้าร่วมตั้งแต่การคัดเลือก ตัวแทนของกลุ่มเข้าไปเป็นแกนนำในการจัดการหรือบริหาร

๖. การจัดทัศนศึกษา เป็นการให้ประชาชนได้เข้าร่วมตรวจสอบข้อเท็จจริง ณ จุดดำเนินการ ก่อนให้มีการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง

๗. การสัมภาษณ์หรือพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้นำ รวมทั้งประชาชนที่ได้รับผลกระทบเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่น

๘. การไต่สวนสาธารณะ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้าร่วมแสดง ความคิดเห็นต่อนโยบาย กฎ ระเบียบในประเด็นต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน โดยรวม

๙. การสาธิต เป็นการใช้เทคนิคการสื่อสารทุกรูปแบบเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ให้ประชาชนรับทราบอย่างทั่วถึงและชัดเจนอันจะเป็นแรงจูงใจให้เข้ามามีส่วนร่วม

๑๐. การรายงานผล เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทบทวนและสะท้อนผลการตัดสินใจต่อโครงการอีกครั้งหนึ่ง หากมีการเปลี่ยนแปลงจะได้แก้ไขได้ทันที่

๕.๑๒ ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

Rose ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของ ประชาชนไว้ กล่าวคือ ชุมชนใดที่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมาก เท่าใด ก็จะทำให้การพัฒนาชุมชนนั้นสามารถเป็นไปได้โดยสะดวก และสามารถดำเนิน ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้ ทั้งนี้โดยมีความเชื่อพื้นฐานที่ว่า คนมีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลง คุณค่าของความคิดและสมรรถภาพของคนเรานั้นจะไม่มี ความหมาย ถ้าหากขาด การมีส่วนร่วมกับบุคคลอื่น^{๕๖}

๕.๑๓ กระบวนการมีส่วนร่วม

Szentendre กล่าวถึงการแบ่ง กระบวนการการมีส่วนร่วมออกเป็น ๔ ขั้นตอน^{๕๗} คือ

๑. การมีส่วนร่วมคานการวางแผน

๒. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ

^{๕๖} สานิตย์ บุญชู. การพัฒนาชุมชน: การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. พ.ศ. ๒๕๒๗ หน้า ๗

^{๕๗} สถาบันพระปกเกล้า. การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ธรรมดาเพรส. พ.ศ. ๒๕๔๕ หน้า ๓๐-๓๑

๓. การมีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์

๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

๖. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๖.๑ รูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทย

การท่องเที่ยว เป็นการเปิดโลกทัศน์ให้กับตนเองอีกแนวทางหนึ่ง ที่ทำให้เกิดความสุข สนุกสนาน เพลิดเพลิน บันเทิงใจ และเกิดการเรียนรู้ตลอดเวลา ซึ่งทุกคนต่างก็ได้ทำความรู้จักกับ ความหมายและวัตถุประสงค์ ของการท่องเที่ยวกันอยู่บ้างแล้ว จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยที่เกิดขึ้น จึงทำให้ธุรกิจการท่องเที่ยวชะงักงัน แต่เมื่อมีการปรับวิถีชีวิตทำให้เมื่อไม่กี่ปีมานี้ การท่องเที่ยวไทยได้รับการกระตุ้นให้ ตื่นตัวเป็นอย่างมาก จนเกิดเป็นกระแสการท่องเที่ยวที่นับว่ามา แรงมากเลยทีเดียว และด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้มีการจัดรูปแบบของการท่องเที่ยวภายในประเทศให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เพื่อเพิ่มความแปลกใหม่ที่น่าสนใจและสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ อย่างดี

การจัดรูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทยนั้น ได้แบ่งออกไปตามปัจจัยหลายๆ อย่าง ซึ่งทำให้การท่องเที่ยวเกิดขึ้นในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปอย่างหลากหลาย แต่รูปแบบการท่องเที่ยว ที่Travel in Thailand ได้จัดแบ่งไว้มีดังนี้^{๔๘}

๑. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (natural based tourism) ได้แก่

๑.๑ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวไปในแหล่งธรรมชาติ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ เกิดกระบวนการเรียนรู้ ร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นการปลูกจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๑.๒ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (marine ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวใน แหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทาง ทะเล อย่างมีความรับผิดชอบ และเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การ จัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นการปลูกจิตสำนึกที่ดีในการ รักษา ระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๑.๓ การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (geo-tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่ง ธรรมชาติที่มีลักษณะเป็นหินผาลานหินทราย อุโมงค์โพรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อชมความ งามและศึกษาภูมิทัศน์ต่างๆ บนพื้นผิวโลกที่เกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นหิน ดิน แร่ต่างๆและฟอสซิล เพื่อให้เกิดความรู้และได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่ บนพื้นฐานของจิตสำนึกใน

^{๔๘} รูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทย, <http://www.travel.in.th/th/review/knowledge/>, [24 ตุลาคม 2564].

การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

๑.๔ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (agro tourism) เป็นการท่องเที่ยวในพื้นที่เกษตรกรรม ไร่ สวน ฟาร์มปศุสัตว์ สวนสมุนไพร เพื่อชมความงาม และเกิดการเรียนรู้และประสบการณ์โดยมีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่นั้นๆ

๑.๕ การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (astrological tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมและศึกษาปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ และเรียนรู้ระบบสุริยจักรวาล เช่น สุริยุปราคาจันทรุปราคา ฝนดาวตก และการดูดาวจักราศี ให้เกิดความรู้ ความประทับใจ ความทรงจำและประสบการณ์ โดยจะต้องมีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งประชาชนในท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวร่วมกันอย่างยั่งยืน

๒. การท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (cultural based tourism) ได้แก่

๒.๑ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (historical tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์เพื่อชมความงาม ให้เกิดความเพลิดเพลินใจ และเพื่อเรียนรู้ให้เกิดเป็นประสบการณ์ โดยนักท่องเที่ยวจะต้องมีจิตสำนึกและรับผิดชอบต่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวด้วย

๒.๒ การท่องเที่ยวชมงานวัฒนธรรมและประเพณี (cultural and traditional tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมและร่วมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น ให้เกิดความเพลิดเพลิน ความทรงจำ และประสบการณ์ที่ดี รวมทั้งเพื่อเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นพิธีกรรมและความเชื่อต่างๆ ด้วยการมีจิตสำนึกที่ดีและมีความรับผิดชอบต่อรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นมรดกอันล้ำค่า โดยชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

๒.๓ การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (rural tourism / village tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านตามชนบท เรียนรู้การสร้างสรรคผลงานซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น เพื่อให้เกิดความรู้ ประสบการณ์ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น และเกิดความเพลิดเพลิน โดยจะมีชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

๓. รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (special interest tourism) ได้แก่

๓.๑ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (health tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน และเรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพกายและใจ ในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม ให้เกิดความเพลิดเพลิน และสุนทริยภาพ ซึ่งอาจจัดอยู่ในรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและความงาม (health beauty and spa) โดยนักท่องเที่ยวจะต้องมีจิตสำนึกในการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น และประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวด้วย

๓.๒ การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (edu-meditation tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการทัศนศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ปรัชญาทางศาสนา สัจธรรมแห่งชีวิต ด้วยการฝึกสมาธิ โดยจะได้รับประสบการณ์และความรู้ที่แปลกใหม่ และทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ต้องมีจิตสำนึกในการรักษาสีงแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น และประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ให้การมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ จะมีนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่มุ่งเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ไม่ว่าจะเป็นการทออาหารไทย การนวดแผนไทย เป็นต้น

๓.๓ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (ethnic tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่างๆ เพื่อประสบการณ์และความรู้ใหม่ๆ ด้วยการมีจิตสำนึกต่อการรักษาสีงแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๔ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (sports tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการออกกำลังกายให้ได้รับความเพลิดเพลิน ความสนุกสนาน ความตื่นเต้นเร้าใจ ซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นการดำน้ำตกลา กอล์ฟ สนุกเกอร์ สกีน้ำ กระดานโต้คลื่น เป็นต้น โดยจะต้องมีจิตสำนึกในการรักษาสีงแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งประชาชนในท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๕ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (adventure travel) เป็นการท่องเที่ยวที่สนุกสนาน ตื่นเต้น เร้าใจ ผจญภัยไปในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในแบบพิเศษ ซึ่งจะสร้างความทรงจำความประทับใจ และได้ประสบการณ์ใหม่ๆ จากการท่องเที่ยว

๓.๖ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์(home & farm stay) เป็นการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับผู้ชอบใช้ชีวิตร่วมกับผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ แบบใกล้ชิด เพื่อที่จะเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรม รวมทั้ง ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีจิตสำนึกในการรักษาสีงแวดล้อมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งชาวบ้านจะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในท้องถิ่นให้ยั่งยืน

๓.๗ การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (longstay) เป็นการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่ต้องการใช้ชีวิตในบั้นปลาย หรือผู้ที่ต้องการท่องเที่ยวในต่างแดนเป็นเวลานานอย่างน้อย ๑ เดือน

๓.๘ การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (incentive travel) เป็นการท่องเที่ยวที่ถูกจัดขึ้นเพื่อเป็นการสมนาคุณแก่ผู้ที่ประสบความสำเร็จในการทำยอดขายได้ตามเป้าหมาย โดยกลุ่มผู้แทนบริษัทต่างๆ จะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าที่พัก และค่าอาหารระหว่างการเดินทางในระยะเวลา ๒ - ๗ วัน ซึ่งจะเป็นการนำเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ หรืออาจมีการผสมผสานกับการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นๆ

๓.๙ การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม (MICE ย่อมาจาก M=meeting,

I=incentive, C=conference, E=exhibition) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อบริการให้กับผู้ที่เข้าร่วมประชุมที่มีการจัดรายการนำเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ทั่วประเทศ ซึ่งมีทั้งแบบเที่ยววันเดียว และแบบเที่ยวพักค้างแรม ๒ - ๔ วัน โดยมีการคิดราคาแบบเหมารวมค่าอาหารและบริการ โดยการนำเที่ยวจะมีก่อนประชุม (pre-tour) หรือ หลังประชุม (post-tour)

๓.๑๐ การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน เป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ผู้จัดรายการนำเที่ยว ได้คัดสรรรูปแบบการท่องเที่ยวมาอย่างดีแล้ว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความแตกต่างจากการเดินทางท่องเที่ยวในระยะเวลาหลายวัน

๖.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และเชิงวัฒนธรรม

๖.๒.๑ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นแนวความคิดที่เพิ่งปรากฏขึ้นเมื่อไม่นานมานี้และยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่นๆ ที่ให้ความหมายเช่นเดียวกัน ที่สำคัญได้แก่ Nature Tourism, Biotourism, Green Tourism เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวดังกล่าวล้วนแต่เป็นการบ่งบอกถึง การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) ซึ่งจากการประชุม Globe ๑๙๙๐ ณ ประเทศแคนาดา ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยว แบบยั่งยืนว่า "การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวน รักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวนี้มีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย" โดยมีลักษณะที่สำคัญคือ เป็นการท่องเที่ยวที่ดำเนินการภายใต้ขีดจำกัดความสามารถของธรรมชาติ และต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยวอีกทั้งต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน และต้องขึ้นนำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นๆ^{๔๙}

สำหรับความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้มีบุคคลหรือองค์กรต่างๆ ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้มากมาย เป็นที่ยอมรับในระดับหนึ่งและได้รับการอ้างอิงถึงเสมอที่สำคัญมีดังนี้

Ceballos Lascurain (๑๙๙๑) อาจจะเป็นคนแรกที่ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า "เป็นการท่องเที่ยว รูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติโดยไม่ให้เกิดการรบกวนหรือทำความเสียหายแก่ธรรมชาติแต่มีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชมศึกษา

^{๔๙} สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : กองบริการที่ปรึกษาสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๓.

เรียนรู้และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น"

Elizabeth Boo (๑๙๙๑) ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า "การท่องเที่ยวแบบอิงธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์อันเนื่องมาจากการมีเงินทุนสำหรับการปกป้องดูแลรักษาพื้นที่ มีการสร้างงานให้กับชุมชนหรือท้องถิ่น พร้อมทั้งให้การศึกษาและ สร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม"

The Ecotourism Society (๑๙๙๑) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า "การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ด้วยความระมัดระวัง ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของ ระบบนิเวศและในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น"

Western (๑๙๙๓) ได้ปรับปรุงคำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของ The Ecotourism Society ให้สั้นและกะทัดรัด แต่มีความหมายสมบูรณ์มากขึ้นคือ "การเดินทางท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติซึ่งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทำให้ชีวิตความเป็น อยู่ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้น"

The Commonwealth Department of Tourism (๑๙๙๔) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คือ การท่องเที่ยว ธรรมชาติที่ครอบคลุมถึงสาระด้านการศึกษา การเข้าใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการจัดการเพื่อรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืน คำว่า ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมยังครอบคลุมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นด้วย ส่วนคำว่ารักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืนนั้นหมายถึง การป้อนผลประโยชน์ต่างๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่นและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ.

เสรีเวชบุษกร (๒๕๓๘) ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า "การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยว ที่เป็นธรรมชาติและต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งหมายรวมถึงวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น ตลอดจนโบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีอยู่ใน ท้องถิ่นด้วย"

จากการให้ความหมายและคำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ดังกล่าวข้างต้นพอจะสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือทำความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่นเพื่อชื่นชม ศึกษา เรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาส ทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นด้วย ดรรรชนี เอมพันธุ์ และสุรเชษฐ์

เชษฐมาส (๒๕๓๙) กล่าวว่า โดยทั่วไปแล้วการวางแผนการท่องเที่ยวซึ่งรวมไปไปถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้วยนั้น จะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ ดังนี้

๑. ทรัพยากรการท่องเที่ยว (natural resource tourism) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่ยังดำรงไว้ซึ่งสภาพดั้งเดิมของระบบนิเวศ (first hand ecosystem) และวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ส่วนใหญ่ จึงมักปรากฏอยู่ในพื้นที่พื้นที่อนุรักษ์ เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่า และอุทยานประวัติศาสตร์ เป็นต้น สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (๒๕๓๙) กล่าวถึงแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติว่าเป็นแหล่งที่มีจุดเด่นเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว (nature attractions) และตัดขาดจากโลกภายนอก (solitude) ซึ่งนักท่องเที่ยวจะไม่ได้สัมผัสที่บ้าน นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวว่า หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมาย (destination) ของการท่องเที่ยว ซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่รองรับนักท่องเที่ยว พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวจะมีทรัพยากรที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ความดึงดูดใจ เหล่านี้ อาจเป็นความดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวประเภทใดประเภทหนึ่ง แต่อาจไม่ใช่ว่าดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวประเภทอื่น ดังนั้นสภาพ ทรัพยากรจึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับตลาดการท่องเที่ยว นอกจากความดึงดูดใจในทรัพยากรแล้ว ในบางพื้นที่ยังมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ดังนั้น ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวจึงหมายรวมถึงศักยภาพในการประกอบกิจกรรมของนักท่องเที่ยวด้วย โดยได้แบ่งแหล่ง ท่องเที่ยวออกเป็น ๓ ประเภทใหญ่ๆ คือ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (nature destination) และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (cultural destination) ซึ่งรวมเอาแหล่งท่องเที่ยวศาสนา ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี (historical, archaeological and regions destination) และแหล่งท่องเที่ยวศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณี (art, culture and traditional destinations) เข้าไว้ด้วยกัน

ดังนั้น หากมองการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นอุตสาหกรรมบริการอย่างหนึ่งแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้น จัดได้ว่าเป็นวัตถุดิบเพื่อรองรับ การท่องเที่ยว และเป็นวัตถุดิบประเภทใช้แล้วไม่หมดไป หรือสูญหายหากมีการควบคุมป้องกันด้วยการวางแผนอย่างเป็นระบบ และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่องซึ่งจะเป็นการสนับสนุนให้แหล่งท่องเที่ยว ยังประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนโดยไม่เสื่อมโทรมลงไป ทั้งยังไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศจนเกินขีดความสามารถของระบบที่จะรองรับได้ (carrying capacity)

๒. นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย (๒๕๔๐) ระบุว่า นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สามารถจำแนกได้เป็น ๔ ประเภท คือ

ประเภทที่ ๑ นักท่องเที่ยวแบบหัวกระติ (hard-core nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่เน้นความสำคัญในการศึกษาค้นคว้าขณะที่เที่ยวชมธรรมชาติ

ประเภทที่ ๒ นักท่องเที่ยวธรรมชาติแบบอุทิศตน (dedicated nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่เน้นเจาะจงไปเที่ยวสถานที่ ธรรมชาติโดยเฉพาะ เพื่อจะได้รู้ได้เข้าใจในธรรมชาติหรือ ประเพณีท้องถิ่น

ประเภทที่ ๓ นักท่องเที่ยวธรรมชาติเป็นหลัก (mainstream nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่ชอบไปสถานที่แปลกๆ ที่ไม่เคยไปมาก่อน เช่น ไปเยือนลุ่มน้ำอเมซอน (Amazon) อุทยานกอริลาในรวันดา (Rawanda Gorilla Park) หรือจุดหมายปลายทางอื่นๆ ที่เป็นการริเริ่มสำหรับโปรแกรมท่องเที่ยวพิเศษ

ประเภทที่ ๔ นักท่องเที่ยวธรรมชาติตามโอกาส (casual nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่บังเอิญต้องไปชมธรรมชาติเพราะเป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมท่องเที่ยวที่ตนได้เลือกไป

นอกจากนี้ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (๒๕๓๙) ได้กล่าวถึงลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า จะต้องเป็นนักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ในการศึกษาหาความรู้และประสบการณ์ เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกใน การอนุรักษ์ธรรมชาติ

๓. การตลาด การตลาดนับเป็นส่วนสำคัญในการชักจูงนักท่องเที่ยวให้ไปท่องเที่ยวโดย เป็นสื่อกลางระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในเชิงการตลาดจะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีลักษณะอย่างไร โดยการให้ข้อมูลและสิ่งที่คาดหวังจากการท่องเที่ยว (expectation) อย่างถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการช่วยให้ นักท่องเที่ยว ตัดสินใจว่า รูปแบบของการท่องเที่ยวในลักษณะเช่นนี้เหมาะสม กับความสนใจ และตรงตามความต้องการของตนเองหรือไม่และสามารถยอมรับกฎ หรือกติกาของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้หรือไม่

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการตลาดเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเลือกสรรประเภทและคุณภาพ ของนักท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมสนับสนุน การท่องเที่ยวในเชิงคุณภาพ (qualitative tourism) มากกว่า การท่องเที่ยวในเชิงปริมาณ (quantitative tourism) อันจะเป็นหนทาง นำไปสู่การท่องเที่ยวอย่าง ยั่งยืน ซึ่งส่วนใหญ่งานด้านการส่งเสริมการตลาดเป็นหน้าที่ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

๔. การบริการการท่องเที่ยวซึ่งรวมถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จำเป็นต่อการสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ในขณะที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นต้องการบริการที่เน้นการให้ข้อมูลข่าวสาร และการบริการเพื่อให้ นักท่องเที่ยว ได้รับประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นท้องถิ่น เช่น บริการด้านสื่อความหมายธรรมชาติการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในภาค บริการ ซึ่งได้แก่การจัดที่พักที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นมัคคุเทศก์นำ ทางในการเดินป่า เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นทางเลือกของนักท่องเที่ยวโดยให้ความสำคัญของความ ยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติการทำงานและการสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น และเพื่อพัฒนา

เศรษฐกิจและฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยมีแนวคิดที่ต้องคำนึงถึงความยั่งยืนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมถึงวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นว่าต้องสามารถใช้ทรัพยากรเหล่านั้นถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน ไม่ทำลายทรัพยากร ทำให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด ที่สำคัญคนในท้องถิ่นต้องได้รับประโยชน์จากทรัพยากรนั้น และต้องมีส่วนร่วมและรับรู้ในการวางแผนการจัดการให้ประชาชนได้รับการศึกษา ได้รับความเข้าใจที่ถูกต้องถึงทรัพยากรในท้องถิ่นของตน ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้รับการผลักดันและส่งเสริมให้เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของการพัฒนาแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นโดยมีสาเหตุมาจากแนวโน้มสองประการมาบรรจบกันคือ แนวโน้มเกี่ยวกับการอนุรักษ์และแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงเรื่องอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวซึ่งสามารถสรุปเป็นสาระสำคัญดังนี้

๑. แนวโน้มเรื่องการอนุรักษ์ การที่ประชากรเพิ่มขึ้นและภาวะทางเศรษฐกิจถดถอยในหลายประเทศกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ อย่างเช่น การตัดไม้ทำลายป่า การทำเหมืองแร่ และการเกษตรเกิดขึ้นภายในและบริเวณทั่วไปซึ่งส่วนใหญ่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อระบบนิเวศจนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและผลที่ตามมาก็คือความไม่ยั่งยืนของการพัฒนาทางเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาประเทศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายจึงได้พยายามผสมผสานเรื่องของการอนุรักษ์เข้ากับการพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยการใช้ประโยชน์พื้นที่อนุรักษ์ที่จัดตั้งขึ้นก่อนหน้าแล้วและที่กำลังประกาศจัดตั้งขึ้นให้เป็นแหล่งพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมควบคู่ไปกับการสงวนรักษาระบบนิเวศตามธรรมชาติทั้งนี้โดยการส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยวในบริเวณพื้นที่อนุรักษ์อย่างเช่นอุทยานแห่งชาติด้วยความเชื่อว่าการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติเป็นทางเลือกอย่างหนึ่งที่เปิดโอกาสให้มีการจ้างงานและสร้างรายได้จำนวนมากทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติซึ่งเท่ากับเป็นการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจให้แก่ราษฎรในชนบท เพื่อจะได้ตระหนักถึงความสำคัญและหันมาช่วยกันสนับสนุนการสงวนรักษาพื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติตลอดจนเป็นแรงผลักดันให้กลุ่มอนุรักษ์และประชาชนทั่วไปยอมรับทั่วกันว่า การท่องเที่ยวมีการวางแผนที่ดีจะมีศักยภาพใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ประเภทอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี

๒. แนวโน้มเรื่องการท่องเที่ยว สำหรับแนวโน้มเรื่องการท่องเที่ยวนั้นปรากฏค่อนข้างแจ่มชัดในระยะ ๑๐ ปีที่ผ่านมามนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการใช้เวลาว่างในการเดินทางท่องเที่ยวโดยมีแนวโน้มว่าต้องการท่องเที่ยวแบบผจญภัยเข้าไปมีส่วนร่วมและสัมผัสกับธรรมชาติอย่างแท้จริง นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังอยากที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสถานที่ที่ไปเยือนตั้งแต่เรื่องระบบนิเวศ ไปจนถึงชนิดพันธุ์พืช หรือสัตว์ที่หายากหรือกำลังจะสูญพันธุ์และประเด็นปัญหาด้านการอนุรักษ์ เช่น การสูญเสียทรัพยากรป่าไม้การลักลอบล่าสัตว์ป่า ฯลฯ ดังจะเห็นได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มสูงขึ้นตามลำดับตามอุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ประเภทอื่นๆ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้

สาเหตุสำคัญจากการตื่นตัวและให้ความสนใจเกี่ยวกับคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นในประเทศต่างๆ ทั่วโลก

จากแนวโน้มสองประการดังกล่าวข้างต้นมาบรรจบกัน ส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศขึ้น ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงมีความหมายมากกว่าการท่องเที่ยวแบบธรรมดา แต่จะหมายความรวมถึงการท่องเที่ยวที่จะต้องมีการอนุรักษ์ควบคู่ไปด้วย

การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศหรืออาจเรียกว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Ecotourism” ซึ่งเป็นคำผสมกันระหว่างคำว่า Ecology หรือ นิเวศวิทยากับ คำว่า Tourism หรือการท่องเที่ยว ในวงการท่องเที่ยวยังมีคำภาษาอังกฤษอื่นๆ ที่สำคัญและใช้ในความหมายใกล้เคียงกัน อาทิ Nature Based, Green Tourism, Bio Tourism, Low impact Tourism, หรือคำในภาษาไทยว่า นิเวศสัญจร การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์นักวิชาการบางท่านสนใจเฉพาะพื้นที่ธรรมชาติแต่นักวิชาการบางท่านกล่าวว่าต้องพิจารณาด้านสังคม และวัฒนธรรมด้วย ความขัดแย้งดังกล่าวจะนำเสนอออกมาในลักษณะของการเรียกขาน กล่าวคือได้มีความพยายามบัญญัติคำขึ้นมาหลายคำ อาทิ Eco-cultural Tourism คำเหล่านี้บัญญัติขึ้นเพื่อพยายามจะชี้ให้เห็นว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) แต่คำที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายที่สุด คือ Ecotourism ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยใช้คำในภาษาไทยว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” และต่อมาก็ใช้คำว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ”

ความหมายดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อศึกษา ชื่นชมความงดงามสุนทรีย์ภาพ โดยผู้ที่เดินทางต้องมีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อม และสามารถสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนในท้องถิ่น”

จากนิยามและความหมายดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้ความหมายที่เป็นสาระสำคัญ ดังนี้

๑. แหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริมและพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ควรเป็นพื้นที่ธรรมชาติ ที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม และอาจรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดีและวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย

๒. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ และระบบนิเวศโดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

๓. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสหรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมทาง

ธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังจะเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณในด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกด้วย

๔. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนในท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม

๕. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จะมุ่งเน้นที่คุณค่าธรรมชาติหรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวไม่ใช่เน้นที่การเสริมแต่งหรือการพัฒนาอำนวยความสะดวกต่างๆ

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศน์ปัจจุบันได้รับการผลักดันให้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนส่วนการแปลขั้นตอนมาเป็นหลักการ เบื้องต้นมีดังนี้

๑. มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศก่อน ส่วนการพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างประเทศนั้นจะต้องเหมาะสมกับระบบสาธารณูปโภคที่รองรับเป็นสำคัญ

๒. ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ (Local Participation)

๓. ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ทุกๆ ด้านทั้งทางด้านของจำนวนนักท่องเที่ยวต่อสถานที่ท่องเที่ยวชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรวม

๔. มุ่งใช้วัสดุและผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น (Local Products)

๕. เน้นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น โดยมุ่งประโยชน์ในระยะยาวของชุมชน

๖. คุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมนั้น เป็นคุณค่าที่มีอยู่ในตัวเอง (Intrinsic Value) จึงมีคุณค่ามากกว่าในฐานะเพียงเป็นแหล่งรองรับการท่องเที่ยวเท่านั้น ความอยู่รอดในระยะยาวจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจละเลยได้

๗. การปรับตัวเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นสิ่งจำเป็น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดกับหลักการดังกล่าวข้างต้น

๘. ภาครัฐกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐมีหน้าที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาค และวางอยู่บนหลักการข้างต้น

จากแนวความคิดดังกล่าว ที่มีการแปลออกมาเป็นหลักการเบื้องต้นก็จะมี ความสอดคล้องกับหลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์(Principles of Ecotourism) ๗ ประการ คือ

๑. มีพื้นฐานอยู่บนธรรมชาติ วัฒนธรรม และชุมชน (Nature-based/Cultural based/community-based)

๒. มีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน (Sustainable Manage)

๓. คำนึงถึงเรื่องสังคมและวัฒนธรรม (Inclusive of Social and Cultural Aspect)

๔. ให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น (Education to Tourist and Local People)

๕. คนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ (Benefit to Local People)

๖. คนท้องถิ่นมีส่วนร่วม (Involvement of Local People)

๗. แหล่งท่องเที่ยวต้องเป็นของแท้ดั้งเดิม (Product Authentic)

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีองค์ประกอบสำคัญที่ควรพิจารณาอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. การจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

๓. การมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายรายได้

การวางแผนและจัดการในเรื่องการท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบทั้ง ๓ ประการข้างต้นเสมอ สำคัญขององค์ประกอบดังกล่าว อาจสรุปได้ดังนี้

๑. การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและระบบนิเวศ หากปัจจัยข้างต้นได้รับผลกระทบกระเทือนจากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใดก็ตาม โอกาสที่จะเกิดความเสื่อมโทรมหรือถูกทำลายจนด้อยคุณค่าไปก็มีอยู่สูง ดังนั้นการให้ความรู้ความเข้าใจให้แก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งการสร้างจิตสำนึกในการปกป้องรักษาธรรมชาติแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งจำเป็น รวมถึงการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ให้กับราษฎรท้องถิ่นมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวนั้นด้วยวิธีการสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์สำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปได้แก่ การจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติเช่น การจัดตั้งศูนย์สื่อความหมายธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว การจัดเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษาเรียนรู้การจัดนิทรรศการ/แผ่นป้ายบรรยายตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ การจัดทำเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติรวมถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสิ่งต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวพบเห็น

๒. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในลักษณะต่างๆ ทั้งสภาพภูมิทัศน์ตามธรรมชาติตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่ยากล บากต่อการเดินทางและทำทนาย นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จึงต้องการการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติในแง่มุมต่างๆ ทั้งในระดับกว้างและระดับลึก ซึ่งเป็นเสมือนการเพิ่มพูนประสบการณ์และได้รับความพึงพอใจในการท่องเที่ยว

๓. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาว และขณะเดียวกันการท่องเที่ยวมีผลต่อการคงอยู่ของธรรมชาติแวดล้อม ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม และทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และลดการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติลง ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการหนึ่งในการส่งเสริมการอนุรักษ์ซึ่งมีความสำคัญต่อสังคมส่วนรวมระดับประเทศ

จากแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับแนวความคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีทางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยพิจารณาถึงเป้าหมายและองค์ประกอบหลัก ๔ ประการ คือ

๑. ต้องดำเนินการในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว

๒. ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว

๓. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

๔. ต้องขึ้นตามความปรารถนาของประชาชนและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นๆ

๖.๒.๒ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวนับเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่ได้นำเอาวัฒนธรรมมาเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวอเมริกันและยุโรป ที่ต่างสนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์เยี่ยมชมงานสถาปัตยกรรม และสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในประเทศนั้น โดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชียและแอฟริกา รวมถึงชื่อของที่ระลึกที่เป็นงานหัตถกรรมผลงานฝีมือที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในประเทศนั้น การท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าว เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น^{๕๐} ประกอบด้วย

๑. ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์

๒. โบราณคดีและพิพิธภัณฑ์

๓. งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิม

๔. ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้นและแกะสลัก

๕. ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่างๆทางศาสนา

^{๕๐} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, “การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน”, รายงานการวิจัย, (เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๘๙ - ๙๒.

๖. ดนตรีการแสดงละคร ภาพยนตร์
๗. ภาษาและวรรณกรรม
๘. วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย อาหาร
๙. ประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้าน เทศกาลต่างๆ
๑๐. ลักษณะงานและเทคโนโลยี

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้เฉพาะท้องถิ่นประเทศต่างๆ ได้เล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการสร้างรายได้ให้กับประเทศของตนอย่างมหาศาล จึงนำวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในกลยุทธ์ของประเทศ เช่น ประเทศเกาหลีได้มีการจัดตั้งหน่วยงานอิสระที่สนับสนุนภาคเอกชนในการส่งออกสินค้าวัฒนธรรมซึ่งเราจะเห็นโฆษณาการท่องเที่ยวของเกาหลีที่เน้นการสัมผัสวัฒนธรรมและเทคโนโลยีรวมถึงการโฆษณาแฝงในภาพยนตร์ซีรีส์ต่างๆ ของเกาหลีในขณะที่ประเทศสิงคโปร์ก็พยายามใช้ความหลากหลายของเชื้อชาติ เป็นจุดขายในการท่องเที่ยวเช่นกันภายใต้แนวคิดที่ว่า Uniquely Singapore โดยมีการฟื้นฟูแหล่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนสิงคโปร์เชื้อชาติจีน อินเดียและมลายูในประเทศให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว สำหรับประเทศมาเลเซีย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะเน้นความเป็นมุสลิม สำหรับนักท่องเที่ยวที่อยากสัมผัสวิถีชีวิตต่างๆ ของมุสลิม ยังมีประเทศอื่นๆ อีกมากมายที่มีการจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เช่น จีน ประเทศในยุโรปและออสเตรเลีย ในขณะที่บางประเทศมีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ยังมีปัญหาในด้านการเมืองภายในประเทศ หรือยังไม่มีนโยบายที่ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว เช่น พม่า เวียดนาม ประเทศในแอฟริกาและตะวันออกกลาง เป็นต้น สำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของประเทศไทย

World Tourism Organization^{๕๑} ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเอาไว้ว่า เป็นการเคลื่อนไหวของผู้คนที่เกิดขึ้นจากปัจจัยกระตุ้นทางวัฒนธรรม เช่น การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมศิลปวัฒนธรรม ประเพณีเทศกาล การเข้าเยี่ยมชมอนุสรณ์สถาน การเดินทางเพื่อศึกษาขนบธรรมเนียมความเชื่อที่สืบทอดกันมาของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนความเชื่อทางศาสนา

The European Center for Traditional and Religious Culture หรือ ECTARC^{๕๒} ได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอันได้แก่

๑. โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่างๆ

^{๕๑} วาสิกา แสนคำ, การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่, การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖.

^{๕๒} สุดชีวัน นันทวัน ณ อยู่ธยา, การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง, การศึกษานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, เศรษฐศาสตร์การเมือง, (๒๕๔๘), หน้า ๑๖.

๒. สถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้าง รวมถึงซากผังเมืองในอดีต
๓. ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ประเพณีและเทศกาลต่างๆ
๔. ความน่าสนใจทางดนตรี
๕. การแสดงละคร ภาพยนตร์มหรสพต่างๆ
๖. ภาษาและวรรณกรรม
๗. ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา
๘. วัฒนธรรมเก่าแก่โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมย่อย

จากแนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการดำเนินการเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวก็คือ ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อแสดงความคิดเห็น และแจ้งถึงระดับความต้องการในการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม นอกจากนี้การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากคนในท้องถิ่น และเอกชน ในฐานะที่เป็นผู้ชำนาญการ เพื่อการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชนต่อไป^{๕๓}

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมามองตนเองอย่างเข้าใจอาจตอบสนองออกมาในรูปแบบต่างๆ นอกจากนี้การรับรู้อาจจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ความรู้และประสบการณ์เดิม เป็นต้น

จึงสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวที่ผู้มาเยือนต้องการสัมผัสถึงวัฒนธรรมอันแท้จริง ความแตกต่างของวิถีชีวิต วิถีชีวิตที่เรียบง่ายของท้องถิ่นที่ไปเยือน และการได้แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดซึ่งกันละกัน ระหว่างเจ้าของท้องถิ่นและผู้มาเยือน เช่น การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมศิลปวัฒนธรรม หรือเข้าร่วมประเพณีเทศกาล ของท้องถิ่นที่ไปเยือน การเดินทางเพื่อศึกษาขนบธรรมเนียมความเชื่อที่สืบทอดกันมาของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนความเชื่อทางศาสนา เรื่องราว และงานเทศกาลที่จัดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว จะต้องสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพทางภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น โดยเมืองที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้นั้นควรมีองค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอันได้แก่ พิพิธภัณฑสถานสถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้าง รวมถึงซากผังเมืองในอดีต ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ประเพณีและเทศกาลต่างๆ ดนตรีพื้นบ้าน การแสดงละคร และมหรสพ ภาษาและวรรณกรรม ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และวัฒนธรรมเก่าแก่โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมย่อย การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวว่ามีผลต่อเศรษฐกิจในสังคมของตนเสียก่อน เพราะโดยธรรมชาติมนุษย์ย่อมคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเป็นที่ตั้งเสมอ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์จึงสำคัญ

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

ยิ่ง เงินลงทุน แรงงาน รวมทั้งนักบริหารทางการท่องเที่ยว ควรสนับสนุนให้คนในชุมชนเจ้าของถิ่นเข้ามีส่วนร่วมมากขึ้น หากสามารถสร้างความเข้าใจแก่คนในชุมชนได้ว่า การท่องเที่ยวและการบริการเป็นส่วนที่ทำให้เกิดรายได้แก่ท้องถิ่นมากที่สุด เกิดการจ้างงาน สร้างรายได้ทั้งในทางตรงและทางอ้อม การรักษาวัฒนธรรมและทรัพยากรท้องถิ่นไว้จะเป็นผลดีต่อการท่องเที่ยว จะทำให้คนในท้องถิ่นมีความรู้สึกในความเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกัน สิ่งเหล่านี้จะสามารถสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและทรัพยากรของแต่ละท้องถิ่นได้

ในการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ไม่ควรให้มีผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่น ทั้งผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม และสังคม ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องในการวางแผนจึงต้องมีความระมัดระวังควรมีการกำหนดกฎเกณฑ์แก่ผู้มาเยือนและให้ข้อมูลความเป็นมา ความสำคัญของวัฒนธรรม งานประเพณีและโบราณสถาน แก่ผู้มาเยือนเพื่อให้ผู้มาเยือนได้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมและธรรมเนียมปฏิบัติของที่ที่ไปเยือน เพื่อที่จะลดผลกระทบจากความแตกต่างของวัฒนธรรม ศาสนา ภาษา สามารถรักษาวัฒนธรรม ค่านิยม และรูปแบบของงานประเพณีของท้องถิ่นให้คงอยู่ได้รวมทั้งควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับความสามารถในการรองรับพื้นที่และความต้องการของชุมชนว่าจะต้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนมาน้อยเพียงใด

๖.๒.๓ พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

วัดถือว่าเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีโอกาสดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มาก เกิดจากการที่ตัวของวัดเองมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมศิลปกรรมหรือความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่น่าสนใจ หรือวัดอาจอยู่ในพื้นที่ซึ่งมีทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ เป็นตัวดึงดูดทำให้วัดเป็นผลพลอยได้จากทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ ซึ่งควรมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอื่นๆ ไปพร้อมๆ กันด้วย ดังนั้นจึงควรพิจารณาศึกษาเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์พัฒนา และเป็นเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ตามตลาดของการท่องเที่ยว ดังที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อันจะเป็นผลทางอ้อมกับการพิจารณาวัดพื้นบ้านเล็กๆ ซึ่งมีคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่น่าสนใจซึ่งอยู่ในพื้นที่ที่มีแนวโน้มว่าจะอาจขยายเขตของกลุ่มท่องเที่ยวออกไปถึงได้^{๕๔}

การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาเป็นพฤติกรรมอีกประเภทหนึ่งที่กระแสสังคมในปัจจุบันต้องการ เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเป็นการเดินทางที่นักท่องเที่ยวปฏิบัติตนให้

^{๕๔} กรณียัดนามกุล, พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดสกลนคร, การศึกษาอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการตลาด, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗), หน้า ๗๔.

กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของสังคมไทย ดังนั้นพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงควรได้รับการส่งเสริมให้มีมูลค่าตลาดเพิ่มขึ้นในกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ^{๕๕}

การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มาจากคำว่า Buddhist Tourist ซึ่งสามารถสรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาได้คือ

- (๑) เป็นการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี
- (๒) เป็นการท่องเที่ยวที่เป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา และ
- (๓) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มพูนคุณประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม และป็นผลประโยชน์ต่างๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งชุมชนต่างๆ ที่วัดตั้งอยู่ ทำให้เกิดธุรกิจข้างเคียง เช่น ร้านค้าขายของ ธุรกิจปล่อยเต่า ปล่อยปลา ขายอาหารปลา ตลอดจนขายสินค้าผลิตภัณฑ์พื้นเมืองในท้องถิ่น เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายในการเพื่อก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน และยังเป็น การสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติมาท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวประเภทวัดมากขึ้น ตลอดจนเกิดทัศนคติของเจ้าอาวาสที่มีต่อการส่งเสริมให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว

พฤติกรรมนักท่องเที่ยว

แรงจูงใจที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมตัดสินใจในการเดินทางของนักท่องเที่ยว ประกอบด้วยองค์ประกอบพื้นฐาน ๔ ประการ คือ^{๕๖}

๑. สิ่งกระตุ้นความต้องการในการท่องเที่ยว (Energizers of Demand) หมายถึง ความน่าสนใจของสิ่งจูงใจต่างๆ ของสถานที่ท่องเที่ยวอันเป็นสิ่งชักนำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจที่จะเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวไปยังสถานที่ดังกล่าว หรือช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวสามารถที่จะเดินทางเพื่อการพักผ่อนหรือทำกิจกรรมต่างๆ

๒. สิ่งกั้นกรองความต้องการ (Filterers of Demand) หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่ทำให้ความต้องการทางการท่องเที่ยวถูกระงับหรือทำให้นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกต้องการในการเดินทางลดน้อยลง อันได้แก่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม ทัศนคติทางด้านวัฒนธรรม ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา

^{๕๕} ฌฐพงษ์สิบุญเรืองและคณะ, ปัจจัยจิตสังคมที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา, (Psycho-Social Correlation of Buddhist Tourism Behavior), รายงานวิจัย, (ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒-๑๓.

^{๕๖} สุรรัตน์เตชาทวีวรรณ, เอกสารประกอบการสอนวิชาพฤติกรรมนักท่องเที่ยว, (คณะวิทยาการจัดการ ภาควิชาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๕), หน้า ๖๓-๖๔.

๓. สิ่งกระทบ (Affecters) หมายถึง ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวได้รับทั้งทางตรงและทางอ้อมจากแหล่งข้อมูลหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการส่งเสริมการขาย ซึ่งส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ทัศนคติและมองภาพและแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ แตกต่างกันไป

๔. บทบาทของนักท่องเที่ยว (Roles) หมายถึง สถานภาพของนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไปในการการณ์หรือในช่วงเวลาที่แตกต่างกันและส่งผลให้เกิดพฤติกรรมตัดสินใจหรือรูปแบบทางการท่องเที่ยวที่ต่างกัน

สิ่งกระตุ้นในการท่องเที่ยว (Tourism Motivation)

สิ่งกระตุ้นทางการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งต่างๆ อันเป็นสาเหตุที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจในความต้องการที่จะเดินทางหรือวางรูปแบบที่ใช้เพื่อการท่องเที่ยว หรือเป็นสิ่งที่กำหนดรูปแบบพฤติกรรมในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวให้มีความแตกต่างกัน แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ สิ่งกระตุ้นที่เกิดจากภายในนักท่องเที่ยวได้แก่สิ่งกระตุ้นทางด้านจิตใจ ทางด้านร่างกาย ทัศนคติความรู้สึก เป็นต้น และสิ่งกระตุ้นที่เกิดจากภายนอก เช่น การให้บริการทางการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ความปลอดภัยในการท่องเที่ยว เป็นต้น ลักษณะความสัมพันธ์ของสิ่งกระตุ้นทั้งสองประเภททางการท่องเที่ยวนั้นมีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนและเป็นไปตามลำดับขั้นตอน บางครั้งไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันอย่างชัดเจนอย่างใดก็ตามสิ่งกระตุ้นจากภายในของนักท่องเที่ยวนั้นมีพื้นฐานลำดับขั้นของความต้องการตามทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of needs) ทำให้ (Dann, ๑๙๘๑) ได้กำหนดลักษณะของสิ่งกระตุ้นที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวออกเป็น ๗ ประการ ดังนี้

๑. การท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ทดแทนความต้องการที่ขาดหาย
๒. สถานที่ท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดใจให้เกิดแรงกระตุ้นในการท่องเที่ยว
๓. ภาพลักษณ์ทัศนคติของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสถานที่ท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่กระตุ้นการมี การท่องเที่ยว

๔. ข้อมูลข่าวสาร สื่อประเภทต่างๆ เป็นสิ่งกระตุ้นการท่องเที่ยว
๕. วัตถุประสงค์ในการเดินทางเป็นสิ่งกระตุ้นทางการท่องเที่ยว
๖. ประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งกระตุ้นในการท่องเที่ยว
๗. สิ่งกระตุ้นเป็นสิ่งที่มีความหมายและกำหนดรูปแบบด้วยตัวของมันเอง

ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

๑. เป็นปัจจัยภายใน ซึ่งได้แก่ ความต้องการ การสนใจ และความจำเป็น การรับรู้ การเรียนรู้บุคลิกภาพ รูปแบบการดำรงชีวิต แนวคิดเกี่ยวกับตนเอง ทัศนคติ

๒. เป็นปัจจัยภายนอก ซึ่งได้แก่ วัฒนธรรม และวัฒนธรรมย่อย ชั้นของสังคม กลุ่มอ้างอิง ผู้นำความคิดเห็น ครอบครัว เพื่อนฝูง

ปัจจัยในการสร้างความแตกต่างของนักท่องเที่ยว

ภูมิหลังของนักท่องเที่ยวที่มีความแตกต่างกันนั้น สามารถศึกษาหาวิธีการที่จะให้บริการได้อย่างเข้าใจนักท่องเที่ยวมากขึ้นโดยดูจากปัจจัย ๓ ข้อดังต่อไปนี้

๑. วัฒนธรรม (Culture) วัฒนธรรมของแต่ละประเทศไม่เหมือนกัน เพราะความคิดความเชื่ออยู่บนพื้นฐานที่ต่างกัน โดยวัฒนธรรมมีความสำคัญที่จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมหรือแนวทางปฏิบัติให้คนแต่ละชาติมีความเฉพาะแตกต่างกัน

Singer (๑๙๘๖) ได้ให้คำจำกัดความว่า “วัฒนธรรมประกอบด้วยกระบวนการพฤติกรรมทั้งภายในและภายนอก ซึ่งได้รับและถ่ายทอดกันมา มีผลทำให้มนุษย์แต่ละชาติแต่ละภาษามีความแตกต่างกัน ในด้านความคิดและพฤติกรรมที่แสดงออก” ซึ่งคล้ายคลึงกับความคิดเห็นของ Sitaram (๑๙๗๒) ที่กล่าวว่า “วัฒนธรรมคือผลรวมของพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ของกลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์หนึ่งๆ พฤติกรรมเหล่านี้เป็นประเพณีของคนกลุ่มนั้น และยังถูกถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นต่อไป วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปทีละน้อยแต่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ” Porter (๑๙๗๓) สรุปเพิ่มเติมว่า วัฒนธรรมแสดงออกให้ปรากฏในรูปแบบของภาษา ความคิด ในรูปของกิจกรรมและพฤติกรรม

พระยาอนุมานราชธนได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมดังนี้ “วัฒนธรรม คือ ปัญหาความรู้สึกรู้จักคิดและกิริยาอาการ ที่มนุษย์สำแดงออกให้เห็นเป็นสิ่งที่ต่างๆ และเป็นนิสัยความประพฤติในส่วนรวม ซึ่งไม่มีขึ้นเองตามธรรมชาติแต่มีขึ้นเพราะมนุษย์สร้างขึ้นหรือจากการงานของมนุษย์

อาจสรุปได้ว่า “วัฒนธรรม คือ รูปแบบหรือแบบแผนในการดำเนินชีวิตของบุคคลส่วนใหญ่ในสังคม” โดยแยกคุณลักษณะของวัฒนธรรมได้ดังนี้

๑. เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น (ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ)

๒. เป็นมรดกของสังคม

๓. มีการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้เพื่อความเจริญในวิถีชีวิตส่วนรวม

๔. บุคคลส่วนใหญ่ได้เลือกยึดถือปฏิบัติเป็นระยะเวลานานจนมีการถ่ายทอดต่อๆ มา

วัฒนธรรมทางด้านการกินอยู่ชาติทางตะวันตกบางชาติการกินอยู่ซับซ้อน ยุ่งยากและใช้เวลานาน อุปกรณ์ประกอบการกินมีมาก มีระเบียบวิธีการมาก เช่น ชาติฝรั่งเศส มีขั้นตอนความสำคัญของการกินมาก ส่วนอเมริกัน การกินไม่สำคัญ อะไรก็ได้ง่ายๆ ออสเตรเลียคล้ายคลึงกับอเมริกัน คือไม่พิถีพิถันหรือระเบียบขั้นตอน ชาติทางตะวันออกไม่มีอุปกรณ์การกินมาก ไม่มีขั้นตอนการกินยุ่งยาก ส่วนมากนิยมกินของร้อนๆ

วัฒนธรรมทางด้านครอบครัว ชาติดังตะวันตกให้เกียรติผู้หญิง มารยาททางสังคม ผู้หญิงจะต้องมาก่อนเสมอ เช่น ผู้ชายต้องลุกขึ้นยืนให้เกียรติเวลาผู้หญิงเดินมาที่ผู้ชายนั่งอยู่ การปิดประตูให้ การให้ที่นั่งแก่ผู้หญิงก่อน เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวมีน้อย ส่วนใหญ่แต่งงานแล้วจะแยกย้ายออกไปหาที่อยู่เอง ไม่อยู่รวมกับพ่อแม่ เพื่อจะได้มีความเป็นอิสระในการที่จะทำอะไร เป็นตัวของตัวเอง เพราะฉะนั้นในวัยชรามักจะอยู่ตามลำพัง ไม่มีลูกหลานห้อมล้อมหาความอบอุ่นในครอบครัว ส่วนในชาติตะวันออกผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง เป็นแม่บ้านทำงานทุกอย่างโดยเฉพาะผู้หญิงทางชาติตะวันออกกลางจะถูกกดขี่ไม่ให้เกียรติมีชีวิตความเป็นอยู่คล้ายทาส ชาติดังเอเชียมีความผูกพันระหว่างครอบครัวมาก การให้ความเคารพนับถือ และดูแลเอาใจใส่ให้ความสะดวกสบายแก่ญาติผู้ใหญ่มากกว่าชาติดังตะวันตก

๒. ศาสนา (Religion) คำสอนต่างๆ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจของมนุษย์มีอิทธิพลทางด้านความคิด ความเชื่อมั่น ค่านิยม ในสิ่งต่างๆ บนพื้นฐานที่คล้ายคลึงกัน และเป็นแนวทางแบบอย่างในการแสดงออกด้านพฤติกรรมของแต่ละศาสนา

- ศาสนาอิสลาม ไม่กินหมู อาหารทุกชนิดไม่มีส่วนประกอบของหมูไม่ดื่มเหล้า ไม่เล่นการพนัน ไม่ลักขโมย จะต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะในช่วงถือบวช การได้ไปเคารพสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาที่เมกกะถือว่าการสร้างบุญกุศลเป็นอย่างมาก

- ศาสนาพุทธ สอนให้คนรู้จักผูกมิตร ให้อภัย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เคารพที่ความดีของคน

- ศาสนาคริสต์สอนให้คนรู้จักช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของศาสนาอย่างเคร่งครัด ถือเลข ๑๓ บางสถานที่จะไม่มีการเลข ๑๓ บนเครื่องบินจะไม่มีหมายเลข

- ศาสนายิว การปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างเคร่งครัดมาก ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติตน อาหารการรับประทานอาหาร เช่น อาหารโครเชอร์(Krosheer) คนอื่นจะเปิดอาหารก่อนไม่ได้เจ้าตัวเองต้องเป็นคนเปิดเอง

๓. ภาษา (Language) ความหลากหลายและแตกต่างของภาษาที่มีอยู่ทั่วโลกนั้นทำให้วงการธุรกิจท่องเที่ยวและโรงแรมจำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีความสามารถใช้ภาษาต่างๆ ได้ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจและรู้จักนักท่องเที่ยว นอกจากภาษาที่หมายถึงคำพูดที่ใช้ในการติดต่อกันแล้วภาษายังรวมถึงการแสดงกริยาอาการหรือท่าทาง (body language) ในการสื่อความหมาย ซึ่งแต่ละชาติมีภาษาท่าทางในการแสดงออกไม่เหมือนกัน เพราะได้รับการถ่ายทอดและปลูกฝังแตกต่างกัน ในกรณีของนักท่องเที่ยว การแสดงออกทาง น้ำเสียง การแสดงออกทางท่าทางต่างๆ ก็เป็นการแสดงออกที่มีความเฉพาะแตกต่างกันซึ่งผู้ให้บริการควรเรียนรู้และศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการตอบสนองความพึงพอใจต่อผู้ใช้บริการ เช่น ชาวจีนมักพูดจาเสียงดังเหมือนทะเลาะกันแต่อาจเป็นแค่การพูดคุยกัน

ตามปกติส่วนชาวญี่ปุ่นแทบแยกน้ำเสียงหรือระดับเสียงไม่ออกเวลาพอใจกับไม่พอใจแม้แต่ท่าทางในการผงกศีรษะที่แสดงออกถึงการตกลงและไม่ตกลง ก็มีความหมายแตกต่างกันในบางประเทศ การเรียนรู้ถึงท่าทางที่สื่อความหมายของชาติต่างๆ นั้น นับว่ามีความสำคัญมากต่อการติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวและธุรกิจบริการ

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นมรดกแห่งสังคม มีทั้งส่วนจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น ศิลปะขนบธรรมเนียมประเพณีรูปแบบการดำรงชีวิต การแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ อาหารการกินงานเทศกาล ประเพณี เป็นต้น นอกจากนี้วัฒนธรรมยังเป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ และภูมิปัญญาทั้งหมดที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้นๆ อยู่รอด และเจริญสืบต่อไปและเป็นอยู่มาจนถึงปัจจุบัน และสามารถเจริญงอกงามต่อไป

ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและมีเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นจุดดึงดูดสำคัญด้านการท่องเที่ยว แต่การเปิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือขาดการจัดการที่ดีทำให้คุณค่าทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมเกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นจนขาดความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของพื้นที่และส่งผลกระทบทางลบต่อการท่องเที่ยวในที่สุด ดังนั้น การกำหนดกรอบหรือเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจนสำหรับในหน่วยงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเพื่อยกระดับมาตรฐานในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศไทย และยังสามารถใช้เป็นสิ่งบ่งบอกให้นักท่องเที่ยวรับรู้ในคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว และมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ซึ่งหมายถึงการเพิ่มขึ้นของรายได้ทางการท่องเที่ยวด้วย รวมทั้งเป็นการเพิ่มมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น^{๕๗}

วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวมี ๑๐ ประการ คือ^{๕๘}

๑. เพื่อยกระดับจิตสำนึก ศักดิ์ศรีและคุณค่าการเป็นคนไทย ที่เรียกว่ามิติทางจิตวิญญาณ ไม่ใช่มีแต่มิติทางวัตถุหรือเงินทองเท่านั้น

๒. เพื่อกระตุ้นการวิจัย เช่น การวิจัยประวัติศาสตร์ตำบล ความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาความรู้ในท้องถิ่นด้านต่างๆ โดยมีการทำเป็นระบบข้อมูลไว้

^{๕๗} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, รายงานประจำปี ๒๕๕๒, <http://thaitourismthailand.org/about-tat/annual-report>, [๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

^{๕๘} ประเวศ วะสี, “การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”, จุลสารการท่องเที่ยว, ปีที่ ๑๔, ฉบับที่ ๓, (กรกฎาคม-กันยายน, ๒๕๔๔), หน้า ๕ - ๑๐.

๓. เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรม โดยให้เยาวชนและประชาชนในแต่ละท้องถิ่นได้เรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรทางวัฒนธรรมด้านต่างๆ ในชุมชนของตน ซึ่งมีได้มีความหมายถึงศิลปะแขนงต่างๆ เท่านั้น หากยังรวมถึงวิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มชนนั้นๆ ด้วย

๔. เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น โดยการท่องเที่ยวสามารถใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจความยากจน ซึ่งชุมชนสามารถให้บริการที่พัก อาหารสินค้าชุมชน โดยสร้างความเชื่อมโยงกับการวิจัยประวัติศาสตร์ตำบลหรือทรัพยากรในท้องถิ่น

๕. เพื่อส่งเสริมให้มนุษย์กับมนุษย์ได้สัมผัสและได้พัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น (Human Touch) เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นการเคลื่อนไหวให้คนได้มาพบและมาเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การที่มนุษย์ได้มีปฏิสัมพันธ์กันนั้นจะทำให้เกิดความรัก ความเข้าใจกันมากขึ้น

๖. สร้างและกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม หากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับรายได้อย่างเป็นธรรม และเห็นความยุติธรรมนั้น เขาจะพยายามรักษาระบบ ซึ่งวิธีการหนึ่งที่สำคัญ คือ จะต้องมีการพัฒนาระบบบัญชีที่ทุกคนดูง่ายโดยระบบบัญชีนี้จะเป็นทั้งข้อมูล (Information) และการสื่อสาร (Communication) เพื่อแสดงความยุติธรรม ฉะนั้นระบบบัญชีการท่องเที่ยวในชุมชนจะต้องให้ทุกคนดูง่ายว่ารายได้มาอย่างไร และกระจายไปที่ใดบ้าง

๗. ก่อให้เกิดความสุขอย่างสร้างสรรค์ ความสุขที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายวัฒนธรรม ความสุขที่ได้จากการเรียนรู้ว่าผู้คนอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนได้อย่างไร การท่องเที่ยวควรนำไปสู่การสร้างสรรค์ดังนั้นต้องมีการตั้งเป้าหมายไว้ว่าการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ดีเมื่อนักท่องเที่ยวไปเที่ยวแล้วได้สัมผัสและได้เรียนรู้ในสิ่งที่ดีก็จะเกิดแรงบันดาลใจในการทำสิ่งที่ดีด้วย

๘. พัฒนาการศึกษการท่องเที่ยวสามารถมีส่วนส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาการวิจัยการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรในท้องถิ่น รวมถึงการอบรมบุคลากรในท้องถิ่นให้สามารถเป็นมัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่นได้

๙. ส่งเสริมให้เกิดสังคมโปร่งใสและยุติธรรม การท่องเที่ยวสามารถเป็นสื่อกลางในการนำเสนอข้อมูลในสังคม เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นระบบที่มีการเกี่ยวข้องของบุคคลหลายฝ่ายทั้งชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นบุคคลภายใน ในขณะที่เดียวกันการท่องเที่ยวยังต้องมีการสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกหรือนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารแบบสองทางได้คือ ทั้งจากภายในออกสู่ภายนอก และจากภายนอกเข้าสู่ภายใน การรับรู้ข้อมูลต่างๆ นี้เองเป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญของการสร้างสังคมโปร่งใส

๑๐. พัฒนาระบบการจัดการ (Management made the impossible possible) การจะทำให้ระบบมีพลังนั้นจะต้องสร้างวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) และต้องทำเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามาส่วนร่วมในเรื่องการท่องเที่ยว (Tourism for All and for Tourism)

หลักการของการท่องเที่ยววัฒนธรรม

จากแนวคิดของการท่องเที่ยววัฒนธรรมนำไปสู่หลักการของการท่องเที่ยววัฒนธรรมทั้งหมด ๔ ประการ คือ^{๕๙}

๑. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ข้อมูลที่ได้เพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้ประกอบการเที่ยวชมเพื่อเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้และเข้าใจในทรัพยากรวัฒนธรรมท้องถิ่น อีกทั้งชุมชนยังภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

๒. เป็นการท่องเที่ยวที่ปลูกฝังคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรัก ห่วงแหน รักษา ทรัพยากรวัฒนธรรมในท้องถิ่น นอกจากนี้คนในชุมชนท้องถิ่นยังมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทรัพยากรท่องเที่ยว และได้รับประโยชน์ตอบแทนที่ยุติธรรมจากการท่องเที่ยว อาทิ การจ้างงาน การบริการนำเที่ยว การให้บริการขนส่ง การให้บริการที่พัก การขายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

๓. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวในด้านวัฒนธรรมและจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๔. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น รวมทั้งเคารพใน วัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและผู้คนของตนเอง

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้^{๖๐}

๑) แหล่งความเป็นอยู่และวิถีชีวิต

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทนี้ผู้มาเยี่ยมชมสามารถสังเกตความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชุมชนนั้น โดยตนเองมิได้เข้าไปมีส่วนร่วม เช่น ชุมชนของชนเผ่า ศูนย์วัฒนธรรม คุณค่าต่อส่วนรวมอยู่ที่การช่วยรักษาความหลากหลายของเชื้อชาติคุณค่าต่อผู้เยี่ยมชมอยู่ที่การได้รับความรู้ วิสัยทัศน์ความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชนเผ่าต่างๆ และภูมิปัญญาของชนเผ่า ตัวอย่างเช่น บ้านชาวไทยภูเขาเผ่ากระเหรี่ยงบนพื้นที่สูงจังหวัดอุทัยธานี เป็นต้น

รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท ซึ่งหมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ดูผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษา

^{๕๙} ปรัชญาพร พัฒนาผล, “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยววัฒนธรรมแม่น้ำเพชรบุรี, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม), (วิทยาลัยนวัตกรรม : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๘๙-๙๐.

^{๖๐} สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, หน้า ๒.

มรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๒) แหล่งวัฒนธรรมประเพณีและหัตถกรรมพื้นเมือง

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทนี้ผู้เยี่ยมชมสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีและซื้อสินค้าของที่ระลึกจากผู้ประกอบการหัตถกรรม คุณค่าต่อส่วนรวมอยู่ที่การรักษาคุณค่าความหลากหลายของวัฒนธรรม คุณค่าต่อผู้เยี่ยมชมอยู่ที่ความพอใจจากการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณีและการได้ซื้อสิ่งของที่ระลึกที่พอใจ ตัวอย่างเช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

รูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ จึงเป็นการท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและประเพณีซึ่งหมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้นได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมมีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวกรอบแนวคิดและการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม

๓) องค์ประกอบของการท่องเที่ยววัฒนธรรม

การท่องเที่ยววัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้และเข้าใจในวัฒนธรรมอื่นมีองค์ประกอบ ดังนี้^{๖๑}

๑. องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยมีสิ่งดึงดูดใจทั้งหมด ๑๐ ประการ คือ

๑.๑ ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น

๑.๒ โบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานต่างๆ

๑.๓ งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ผังเมืองรวมทั้งซากปรักหักพัง

๑.๔ ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้นและแกะสลัก

๑.๕ ศาสนา และพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา

๑.๖ ดนตรีการแสดงละคร ภาพยนตร์และมหรสพต่างๆ

๑.๗ ภาษา วรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา

๑.๘ วิถีชีวิต เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ธรรมเนียมการรับประทานอาหาร

^{๖๑} ๖บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เพรส แอนด์ดีไซน์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

๑.๙ ประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียมและเทศกาลต่างๆ

๑.๑๐ ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่างๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะในท้องถิ่น

๒. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือการจัดการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้ผลประโยชน์ตอบแทนอย่างยุติธรรมเพื่อการกระจายรายได้และยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

การที่นักท่องเที่ยวจะเลือกเข้าไปเยี่ยมชมในแหล่งท่องเที่ยวใดนั้น แหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีความดึงดูดใจและความน่าสนใจอยู่ในระดับที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวได้ซึ่งศักยภาพในการดึงดูดใจสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยหลายปัจจัย ได้แก่คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวความสะดวกในการเข้าถึง ความปลอดภัยและความสามารถในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่

สัปปายะ ๗ คือ สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกี่ยวข้อง ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย ประกอบด้วย^{๒๒}

๑. อาวาสสัปปายะ ได้แก่ ที่อยู่ซึ่งเหมาะสม เช่น ไม่พลุกพล่านจอแจ

๒. โจรสัปปายะ ได้แก่ เส้นทางสัญจร เพื่อแสวงหาอาหาร ที่เที่ยวบินทบาตที่เหมาะสมดี เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป

๓. ภัตสัปปายะ ได้แก่ การพูดคุยที่เหมาะสม เช่น พูดคุยเล่าขานกันแต่ในกถาวัตถุ ๑๐ และพูดแต่พอประมาณ

๔. บุคคลสัปปายะ ได้แก่ บุคคลที่ถูกต้องเหมาะสม เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะสมใจ

๕. โภชนสัปปายะ ได้แก่ อาหารที่เหมาะสม เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพฉันไม่ยาก

๖. อุตุสัปปายะ ได้แก่ ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น

๗. อิริยาปถสัปปายะ ได้แก่ อิริยาปถที่เหมาะสม เช่น บางคนถูกกับกิจกรรม บางคนถูกกับนั่ง ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี

นอกจากองค์ประกอบด้านศักยภาพในการดึงดูดใจแล้ว แหล่งท่องเที่ยวควรมีศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยวด้วย ไม่ว่าจะเป็นในด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานและการสนับสนุนทางด้านนโยบาย ด้านงบประมาณ และด้านบุคลากร จากหน่วยงานภาครัฐ

^{๒๒} วิสุทธิ. ๑/๑๖๑ ; วินย.อ. ๑/๕๒๔ ; ม.อ. ๓/๕๗๐.

ภาคเอกชน และองค์กรท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ได้นั้น การบริหารจัดการเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญ ทั้งในด้านการจัดการด้านการอนุรักษ์การฟื้นฟูสภาพของแหล่งท่องเที่ยว การมีมาตรการป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับตัวแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดการด้านการบริการและการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวได้รับความรู้ ความเข้าใจต่อวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมถึงการสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อการรักษาวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวนั้น ทำให้การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวในครั้งนี้จึงให้ความสำคัญต่อการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก รวมทั้งการจัดการด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นด้วย

จากแนวคิดในการกำหนดมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้นทางคณะผู้ศึกษาจึงได้กำหนดองค์ประกอบพื้นฐานสำหรับประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ ๓ ด้าน ได้แก่^{๖๓}

องค์ประกอบที่ ๑ ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว

หมายถึง การที่แหล่งท่องเที่ยวมีจุดดึงดูดความสนใจหรือมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมซึ่งสามารถสร้างความประทับใจและความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว เช่น มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตและภูมิปัญญา มีความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม และจากการที่วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมของมนุษย์ที่สั่งสมมาแต่อดีตและมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้นความสามารถในการสืบทอดทางวัฒนธรรม ความต่อเนื่องของการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมความผูกพันต่อท้องถิ่น และความเข้มแข็งในการรักษาวัฒนธรรม จึงมีความสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่ ซึ่งเป็นจุดเสริมศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญอีกทั้งศักยภาพในทางกายภาพและการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ได้แก่การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวความปลอดภัยและความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวด้วย

สำหรับองค์ประกอบด้านศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ๒ ด้าน ได้แก่

๑. คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๗ ดัชนีชี้วัด ได้แก่ ๑) ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ ๒) ความต่อเนื่องของการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ๓) ความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม ๔) ความสามารถในการสืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง ๕) ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบค้นได้ ๖) ความผูกพันต่อท้องถิ่น ๗) ความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์

^{๖๓} สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, หน้าที่ ๓ - ๕.

๒. ศักยภาพทางกายภาพและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ๓ ดัชนีชี้วัด ได้แก่ ๑) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ๒) ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว ๓) ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ ๒ ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว

ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว หมายถึง องค์ประกอบต่างๆ ที่มีส่วนช่วยเสริมแหล่งวัฒนธรรมนั้นๆ ให้มีความสำคัญ มีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น แหล่งวัฒนธรรมอาจมีความดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวสูง แต่มีข้อจำกัดสูงในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานทำให้นักท่องเที่ยวไม่นิยมเข้าไปท่องเที่ยว ทำให้ศักยภาพในการจัดการด้านการท่องเที่ยวลดลงไปด้วยสำหรับศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ๒ ด้าน ได้แก่

๑. ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน

๒. ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก

องค์ประกอบที่ ๓ การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความสามารถในการควบคุมดูแลการดำเนินงาน การจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

๑) ด้านการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ประกอบด้วย การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว และการจัดการด้านการท่องเที่ยว

๒) การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก โดยพิจารณาจากการดำเนินงานขององค์กรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการสร้างเสริมจิตสำนึกและการเรียนรู้ในเรื่องคุณค่าของแหล่งวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่ผู้ประกอบการ และชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว

๓) การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม พิจารณาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการคิดการพิจารณาตัดสินใจ การดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในการเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนนั้นๆ รวมทั้งการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น

เกณฑ์ประเมินด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มี ๒ ด้าน ได้แก่

๑. การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย ๓ ดัชนีชี้วัด ได้แก่ ๑) การจัดการด้านการรักษาสภาพและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ๒) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่ ๓) การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว

๒. การจัดการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ๕ ดัชนีชี้วัด ได้แก่ ๑) การจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคแก่นักท่องเที่ยว ๒) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ๓) การ

จัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก ๔) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ๕) ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องมีระบบการจัดการที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของชุมชนพื้นที่ รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในด้านวัฒนธรรม การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมสามารถใช้แนวคิดการท่องเที่ยววัฒนธรรมในการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสม โดยเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในมรดกวัฒนธรรมของตน และสืบสานต่อยอดให้คงอยู่ และยังคงอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น

๗. ทฤษฎีการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์

๑. ความหมายเกี่ยวกับการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์

๑.๑ การบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management)

โดยทั่วไป หมายถึง การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) วัตถุประสงค์ (Objective) เป้าหมาย (Goal) ขององค์กร ในระยะสั้นและระยะยาว จากนั้นจึงวางแผนทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินงานตามพันธกิจ อันนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

นอกจากนี้ เนื่องจากสภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งอาจก่อให้เกิดโอกาส หรืออุปสรรคแก่องค์กรได้ องค์กรจึงจำเป็นต้องพิจารณาสภาพแวดล้อมภายในขององค์กร เพื่อหาจุดแข็งหรือจุดอ่อนในการที่จะสามารถหลีกเลี่ยงจากอุปสรรคหรือใช้ประโยชน์จากโอกาสที่มีอยู่นั้นได้ ดังนั้นการจัดการเชิงกลยุทธ์ จึงเป็นการบริหารโดยคำนึงถึงลักษณะการดำเนินงานขององค์กรในอนาคต สภาพแวดล้อม การจัดสรรทรัพยากร การปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์

๑.๒ องค์ประกอบของการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์

การบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยพื้นฐาน ๕ ประการ คือ

๑.๒.๑ การกำหนดทิศทาง (Direction Setting)

ในการกำหนดทิศทางขององค์กรจะประกอบด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) และการกำหนดภารกิจ (Mission) หรือ กรอบในการดำเนินงานที่ชัดเจนจะช่วยให้องค์กรสามารถกำหนดทิศทางในระยะยาว อีกทั้งยังแสดงถึงความตั้งใจในการดำเนินธุรกิจอีกด้วย

ภารกิจ (Mission) ในกระบวนการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์นั้น ชั้นแรกองค์การจะต้องระบุภารกิจและเป้าหมายหลักที่สำคัญของบริษัท ซึ่งภารกิจ หมายถึง ประกาศหรือข้อความของบริษัทที่พยายามกำหนดว่าจะทำอะไรในปัจจุบัน และกำลังจะทำอะไรในอนาคต และองค์การ เป็นองค์การแบบใด และจะก้าวไปสู่การเป็นองค์การแบบใดทั้งนี้เพื่อบรรลุสู่ความเป็นเลิศเหนือคู่แข่งซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วข้อความเรื่องภารกิจขององค์การจะประกอบไปด้วย ข้อความที่บ่งบอกถึงคุณค่าทางปรัชญาสำคัญที่ผู้บริหารตัดสินใจกระทำ ซึ่งแสดงถึงพันธะของบริษัทที่มีต่อเป้าหมายและสอดคล้องกับคุณค่าของผู้บริหาร นอกจากนี้แล้วภารกิจยังจะสร้างสภาพแวดล้อมในการกำหนดกลยุทธ์อีกด้วย

เป้าหมาย (Goal) คือการบอกถึงสิ่งที่องค์การปรารถนาให้เกิดขึ้นในอนาคตและพยายามบรรลุ โดยมีการกำหนดให้ชัดเจน กระชับ ตรงจุด และสามารถวัดได้ ทั้งนี้การกำหนดเป้าหมายจะมีการกำหนดให้ชัดเจนขึ้นกว่าการกำหนดภารกิจว่าจะต้องทำอะไร

๑.๒.๒ การประเมินองค์การและสภาพแวดล้อม (Environment Scanning)

ในการประเมินสภาพแวดล้อมขององค์การนั้นจะประกอบไปด้วยการประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก และการประเมินสภาพแวดล้อมภายใน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ทราบถึง จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค หรือโดยทั่วไปจะเรียกว่าการวิเคราะห์ตามตัวแบบ SWOT Analysis ได้แก่

๑.๒.๒.๑ การวิเคราะห์จุดแข็ง (Strength -S) : ลักษณะหรือองค์ประกอบขององค์การที่มีสมรรถนะเหนือกว่า

๑.๒.๒.๒ การวิเคราะห์จุดอ่อน (Weakness -W) : ลักษณะหรือองค์ประกอบขององค์การที่มีสมรรถนะด้อยกว่าเมื่อเทียบกับคู่แข่ง

๑.๒.๒.๓ การวิเคราะห์โอกาส (Opportunity -O) : การผสมผสานระหว่างเหตุการณ์ เวลา สถานที่ ที่มีแนวโน้มว่าจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กร มาทำให้องค์การมี สมรรถนะ ที่จะดำเนินการบางอย่างที่เหนือกว่าคู่แข่ง

๑.๒.๒.๔ การวิเคราะห์ภาวะคุกคาม (Threat- T) : เหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ และถ้าเกิดขึ้นก็จะทำความเสียหายให้แก่องค์การ

๑.๒.๓ การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy Formulation)

การกำหนดกลยุทธ์ เป็นการพัฒนาแผนระยะยาวบนรากฐานของโอกาสและอุปสรรคที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก และการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อนที่ได้จากการวิเคราะห์

สภาพแวดล้อมภายใน โดยองค์กรจะต้องกำหนดและเลือกกลยุทธ์ที่ดีที่สุด ที่เหมาะสมกับองค์กรที่สุด ผู้บริหารต้องพยายามตอบคำถามว่าทำอย่างไรองค์กรจึงจะไปถึงเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ได้

การกำหนดกลยุทธ์นั้นควรจะได้พิจารณาเกณฑ์ต่อไปนี้ประกอบด้วย เช่น

๑.๒.๓.๑ เป็นกลยุทธ์ที่ตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมภายนอก

๑.๒.๓.๒ เป็นกลยุทธ์ที่สร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน

๑.๒.๓.๓ เป็นกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ในระยะยาว

๑.๒.๓.๔ เป็นกลยุทธ์ที่มีความยืดหยุ่น เหมาะสม

๑.๒.๓.๕ เป็นกลยุทธ์ที่เป็นไปได้

๘. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ลิลี ก่อกิจความดี (๒๕๕๑) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ผู้วิจัยเห็นว่า ควรทำการพัฒนาการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้ได้เลือกอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเป็นอุทยานที่กว้างที่สุดในประเทศไทยและมีพื้นที่ ทางการท่องเที่ยวหลายเขต โดยในที่นี้จะทำการศึกษากระบวนการดำเนินงานและทัศนคติ ของเจ้าหน้าที่และคนในชุมชน ที่มีต่อการบริหารจัดการภายในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ผลการวิจัยพบว่า หน่วยงานภาครัฐขาดความเอาใจใส่ในการแก้ปัญหา และขาดงบประมาณ ในการจัดการ ทั้งยังขาดการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวที่เปรียบเสมือนชีวิตความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติ แก่งกระจานอยู่ในระดับที่ควรปรับปรุงให้ดีขึ้น เพื่อพัฒนาการจัดการให้มีมาตรฐานและสร้าง การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

สุภาพร คำภีระ (๒๕๕๓) ศึกษาเรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และประวัติศาสตร์หมู่บ้านสันติสุข ขององค์การบริหารส่วนตำบลขุนควรว อำเภอบึง จังหวัดพะเยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและประวัติศาสตร์หมู่บ้าน สันติสุข และแนวทางในการพัฒนาชุมชนบ้านสันติสุข ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและประวัติ ท่องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพและสภาพปัจจุบันของพื้นที่ชุมชนหมู่บ้านสันติสุขที่จะพัฒนา ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณาแล้วพบว่า สิ่งดึงดูดใจให้มาท่องเที่ยวมีศักยภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งจากแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ รองลงมา ได้แก่ ความสามารถในการรองรับของพื้นที่จากการมีจุดชมวิวที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยว สถานที่พักและโฮมสเตย์ที่รองรับอย่างเพียงพอ ในขณะด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการท่องเที่ยวและความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ศักยภาพในการรองรับ การ

ท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ต้องมีการพัฒนาขีดความสามารถให้มากขึ้น ส่วนแนวทางในการพัฒนาชุมชน บ้าน สันติสุขให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรพัฒนา ได้แก่ การจัดการที่จำเป็นต้องประชาสัมพันธ์ ข้อมูล แหล่งท่องเที่ยวและสาธารณูปโภคให้มากขึ้น กิจกรรมและกระบวนการมุ่งเน้นการจัดกิจกรรม อนุรักษ์ ป่าและทรัพยากรธรรมชาติตลอดจนการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ของคนใน ชุมชน พื้นที่กิจกรรมควรทำความสะอาด มีการส่งเสริมให้ชุมชนเป็นหมู่บ้านสีขาวซึ่งเป็น สิ่งที่มีความสำคัญที่เชื่อมโยงกับการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรมให้มีความน่าสนใจและเหมาะสม แก่ การเป็นแหล่งท่องเที่ยว ส่วนเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนจำเป็นต้องเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ใน การพัฒนาเส้นทางและการมีผลิตภัณฑ์ของชุมชนเพื่อสินค้าสำคัญ รวมถึงการจัดตั้งคณะกรรมการ ชุมชนในการเข้ามามีบริหารจัดการและบริการแก่นักท่องเที่ยวด้วย

ชาคริต ช่วยบำรุง (๒๕๕๔) ศึกษาเรื่อง บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน การ พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง การศึกษาค้นคว้ามีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาถึงบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยว ของ องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ (๒) เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา การ ท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ (๓) เพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนา การท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ ผลการวิจัยพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ มีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยว ในท้องถิ่น ดังนี้ (๑) ด้านการตลาดการท่องเที่ยว มีการจัดทำสื่อ เพื่อประชาสัมพันธ์ส่งเสริม การท่องเที่ยวในท้องถิ่น (๒) ด้านการสร้างและแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวใน ท้องถิ่น ปัจจุบันยังไม่ได้มี การดำเนินการในการแสวงหาหรือสร้างแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นเพิ่มเติม (๓) ด้านการให้บริการ ท่องเที่ยว มีการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวท่องเที่ยวลงเรือชมความงามของถ้ำเลเขา กอบ โดยมีพนักงาน พายเรือทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นคอยให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทาง มาเที่ยว (๔) ด้านการวางแผนและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีการกำหนดการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็น พันธกิจ ในการพัฒนาท้องถิ่น ในส่วนของสภาพปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวใน ท้องถิ่นมีดังนี้ (๑) การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวยังไม่ทั่วถึง (๒) การขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินการและความร่วมมือจากภาคประชาชน (๓) ด้านการ ให้บริการ ท่องเที่ยว ในปัจจุบันมักประสบปัญหาในการสื่อสารเพื่ออธิบายถึงรายละเอียดของถ้ำเลให้ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ(๔) ด้านการวางแผนและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ยังไม่มีการดำเนินงานจัดทำ แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแยกจากแผนการพัฒนาท้องถิ่น และยังไม่ได้มีการดึงภาคประชาชน ให้ เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบแนวทางในการพัฒนาการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ สามารถดำเนินการโดยการจัดทำ แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวและติดตามประเมินผล โดยสร้างการมีส่วนร่วมของภาค ประชาชนในการร่วมกันวางแผนพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว สร้างจิตสำนึกร่วมกัน จัดทำ

แผนพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาของ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้แผนพัฒนาในแต่ละสาขาของการพัฒนามีความเชื่อมโยงกัน และสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตามศักยภาพและบริบท ของพื้นที่ โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมจัดให้ มีการดูแลรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนอง พฤติกรรมนักท่องเที่ยว จัดทำโฆษณาประชาสัมพันธ์และการตลาดทางการท่องเที่ยว โดยเผยแพร่ ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวแก่สาธารณชนผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสารหนังสือพิมพ์ จดหมาย แผ่นพับ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

สุลาพร สุขชี (๒๕๕๓) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยว เจริญเวช ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อ (๑) การมีส่วนร่วม ของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเจริญเวช ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จำแนกข้อมูลทั่วไป ของประชาชนในชุมชน (๒) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเจริญเวชของประชาชนในชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเจริญเวช ตลาดน้ำดำเนินสะดวก ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างประชาชนในชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพค้าขาย/ ธุรกิจส่วนตัว มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๐ บาท ขึ้นไป อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านคลองสนนานมาเป็นระยะเวลามากกว่า ๑๑ ปี มีส่วนร่วมใน การพัฒนาการท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวกในระดับปานกลาง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับมาก ข้อเสนอแนะที่ได้มากที่สุดโดยการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ ให้เป็นแนวปฏิบัติให้ทราบโดยทั่วกัน เพื่อให้การทำกิจกรรมต่าง ๆ ของทุกกลุ่มคนในชุมชนท้องถิ่น เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย และเกิดผลดีต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ในส่วนของผลทดสอบสมมติฐาน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า (๑) ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นที่มีเพศ อายุ แตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเจริญเวช ตลาดน้ำดำเนินสะดวก ในด้านร่วมดำเนินงาน ที่แตกต่างกัน (๒) ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นที่มีระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อาศัย อยู่แตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการติดตามผลที่แตกต่างกัน และ (๓) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การพัฒนาการท่องเที่ยวเจริญเวชมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นตลาดน้ำ ดำเนินสะดวก ในด้านร่วมศึกษาค้นหาปัญหา ร่วมในการวางแผน ร่วมในการดำเนินงานและร่วมใน การติดตามผล

เฉลิมชัย ปัญญาดี และคณะ (๒๕๔๗) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเจริญเวช โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมชุมชนที่ศึกษาส่วนใหญ่มีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนน้อยโดยเฉพาะ การจัดการแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๆ มักถูกกำหนดโดยผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวจากภายนอก ชุมชนเป็นหลัก สำหรับการมีส่วนร่วมนั้น พบว่าการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างน้อยองค์กร

ท้องถิ่นที่ดูแลแหล่งท่องเที่ยวเกือบทั้งหมดเป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ซึ่งมักทำหน้าที่เพียงเข้าไปเก็บภาษีบริษัทหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเป็น หลักและไม่มีการวางแผนหรือจัดทำระเบียบควบคุมหรือกำกับการใช้ประโยชน์จาก แหล่งท่องเที่ยวแต่อย่างใด

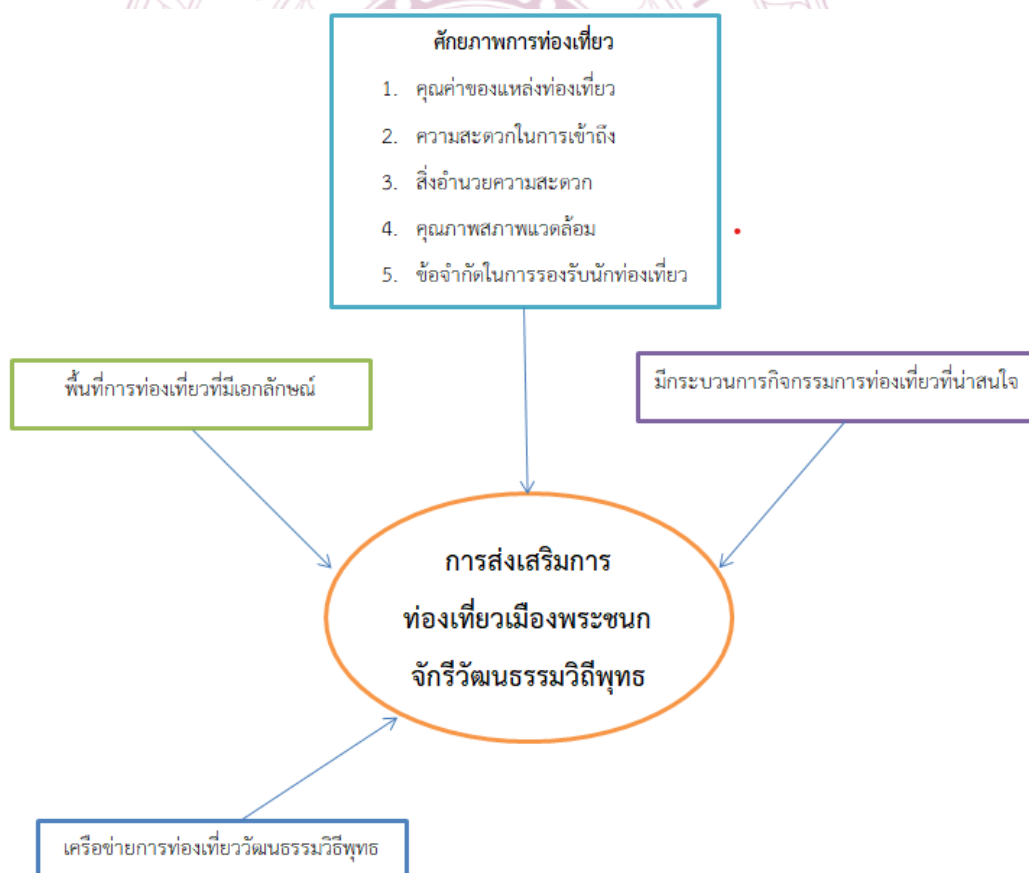
ปองพล ธีรวิทย์กุล และคณะ (๒๕๕๐) ได้ศึกษาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ พบว่าการประเมินศักยภาพเพื่อจัดลำดับ ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้จำนวน ๔๐ แหล่ง พบว่ามี แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมที่มีศักยภาพสูงจำนวน ๑๕ แหล่ง ศักยภาพปานกลางจำนวน ๑๔ แหล่ง และศักยภาพต่ำจำนวน ๑๑ แหล่ง และการศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการ ท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมพบว่า เดินทางมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมเพราะความ น่าสนใจด้านเกษตรกรรม วิถีชีวิตเกษตรกรรม ทัศนียภาพและความสวยงามของพื้นที่

ศักดิ์ศิริ นันตะสุข และคณะ (๒๕๕๐) ได้ศึกษาโครงการการพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ พบว่าคนในท้องถิ่นมี ศักยภาพด้านบุคลิกภาพระดับมาก ด้านบริหารจัดการ และด้านการพึ่งตนเองระดับปานกลาง มีความ ต้องการพัฒนาศักยภาพด้านบุคลิกภาพ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านบริหารจัดการและด้าน การพึ่งตนเองในระดับมาก

รลิกา อังกูรและคณะ (๒๕๔๙) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิง ศิลปวัฒนธรรมและภูมิ ปัญญาท้องถิ่นพบว่าการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น กำลังได้รับความนิยมจากชาวไทยและชาวต่างชาติโดยเฉพาะในกลุ่มที่ต้องการศึกษาหาความรู้ เกี่ยวกับวิถีชีวิต และความงดงามในศิลปวัฒนธรรมไทย สำหรับรูปแบบที่เป็นที่นิยมในกลุ่ม นักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นการเที่ยวชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณสถาน การเที่ยวชม ศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และการเที่ยวชมความงดงามของศิลปหัตถกรรม ไทยที่เป็นเอกลักษณ์ ของท้องถิ่น แต่การดำเนินการด้านการท่องเที่ยวที่ผ่านมาแต่ละจังหวัดได้แก่ ปัญหาความ เสื่อมโทรม ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหาความปลอดภัยของ นักท่องเที่ยว ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณในการปรับปรุงและ การท่องเที่ยวของจังหวัด ปัญหา การกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง ปัญหาบุคลากรในอุตสาหกรรม การบริการ ด้านการท่องเที่ยว ปัญหาการบริหารจัดการในชุมชน ปัญหาการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และการลดคุณค่าดั้งเดิมของศิลปวัฒนธรรม ส่วนการเสนอแนวทางการพัฒนา ได้แก่ การ นำภูมิปัญญาท้องถิ่นและความหลากหลาย ทางวัฒนธรรมมาเป็นแกนหลักในการส่งเสริมและ พัฒนาการท่องเที่ยว การกระจายอำนาจ การบริหารจัดการแก่ชุมชนและการสร้างการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของ วัฒนธรรม ตลอดจนทบทวนศักยภาพขีดความสามารถและ ข้อจำกัดของการท่องเที่ยวของ สถานที่ท่องเที่ยว

เพชรสินธุ์ศิริ (๒๕๕๕) ได้ทำการศึกษาเรื่อง รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวโดย ชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของกลุ่ม การท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง จำนวน ๔ ชุมชน ได้แก่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น จังหวัด สุโขทัย ชุมชนบ้านหนองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์ชุมชนบ้านใหม่ร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก และชุมชน บ้านแม่พูล จังหวัดอุตรดิตถ์เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการ สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีรูปแบบการดำเนินการแบบกระจายอำนาจ ด้านเศรษฐกิจมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ด้านการมีส่วนร่วม คนในชุมชนมีส่วนร่วมทั้ง ในการจัดตั้ง วางแผนและดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม พบแนวโน้มของการรวมอำนาจการตัดสินใจของ ผู้นำกลุ่ม ซึ่งเป็นสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในบางกลุ่ม นอกจากนี้ภูมิหลังการก่อตั้งองค์กร พี่เลี้ยงและภาวะความเป็นผู้นำของผู้นำกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบการดำเนินงานของกลุ่ม การท่องเที่ยวโดยชุมชนและความสำเร็จของกลุ่ม

๙. กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิด

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ๒) เพื่อสร้างกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ๓) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ โดยมีวิธีวิจัยดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

๑. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงรูปแบบ วิธีการ กระบวนการ ต้นแบบที่ดี ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังนี้

- ๑) รูปแบบ วิธีการ และกระบวนการการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น รูปแบบ วิธีการ ผลงาน กระบวนการ การส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นต้น
- ๒) กลยุทธ์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ
- ๓) รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธเมืองพระชนกจักรี

๒. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑) การลงพื้นที่ใน ๒ พื้นที่ เพื่อสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์ และรวบรวมข้อมูลจากพระสงฆ์ ผู้นำชุมชนเป็นแนวทางการส่งเสริม เพื่อให้ได้มาซึ่ง รูปแบบ วิธีการ และกระบวนการการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น รูปแบบ วิธีการ ผลงาน กระบวนการ การส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นต้น และกลยุทธ์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธเมืองพระชนกจักรี

๒) การสัมภาษณ์ สนทนากลุ่มกับตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาประจำจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และบริษัทท่องเที่ยว/ผู้ประกอบการที่ เกี่ยวข้องในการแนวทางการส่งเสริม เพื่อทราบถึงแนวทางการการส่งเสริม

การท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนา ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓) การสัมภาษณ์เชิงลึก สทนากลุ่มกับตัวแทนกับปราชญ์ท้องถิ่น วัฒนธรรม วิถีชีวิตพื้นบ้าน และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่เป็นแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว

๔) การพูดคุยกับกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่เป็นแนวทางการส่งเสริม

๓. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการลงพื้นที่สำรวจในแต่ละพื้นที่จากอดีตจนถึงปัจจุบันใน ๒ พื้นที่ เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้พื้นที่วัฒนธรรมวิถีพุทธที่จะนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน แล้วนำไปพัฒนาพื้นที่ โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ รวบรวมข้อมูลการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธเมืองพระชนกจักรี

ขั้นตอนที่ ๒ วิเคราะห์ swot ข้อมูลแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธเมืองพระชนกจักรี

ขั้นตอนที่ ๓ จัดเวทีเสวนาสร้างและกำหนดกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธเมืองพระชนกจักรี ร่วมกับหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ ๔ จัดเวทีนำเสนอกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธเมืองพระชนกจักรีแก่ชุมชน

ขั้นตอนที่ ๕ ประเมินกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธเมืองพระชนกจักรี

การวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหวังให้การ ส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธเมืองพระชนกจักรี และชาวบ้านมีส่วนร่วมในการสร้างและกำหนดกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ ในรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน โดยมีการค้นคว้าด้านข้อมูลและเนื้อหา ดังนี้

๓.๒ พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การศึกษาพัฒนาส่งเสริมจำนวน ๒ พื้นที่ ได้แก่อำเภอเมืองอุทัยธานี วัดอุโปสถาราม และอำเภอนองฉาง วัดหนองขุนชาติ โดยเน้นสถานที่ที่สำคัญ และการพัฒนาที่มีศักยภาพและความพร้อมในการส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลัก แหล่งโบราณสถาน วัด ชุมชน และการพัฒนาชุมชน

๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษานี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนด ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

๑. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๑) พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนในพื้นที่การส่งเสริม การท่องเที่ยว ๒ พื้นที่ๆ ละ ๒ ราย จำนวน ๔ ราย

๒) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยว และการกีฬาประจำจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และบริษัทท่องเที่ยว/ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การส่งเสริม การท่องเที่ยว ๒ พื้นที่ๆ ละ ๕ ราย จำนวน ๑๐ ราย

๓) ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้อาวุโส และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่การส่งเสริม การท่องเที่ยว ๒ พื้นที่ๆ ละ ๕ ราย จำนวน ๑๐ ราย

๔) กลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่การส่งเสริมการท่องเที่ยว ๒ พื้นที่ๆ ละ ๕ ราย จำนวน ๑๐ ราย

๒. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๑) จัดเวทีเสวนาสร้างและกำหนดกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ เมืองพระชนกจักรี ร่วมกับหน่วยงานราชการ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวจำนวน ๑๕ ราย

๒) จัดเวทีนำเสนอกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธเมืองพระชนกจักรีแก่ชุมชน ๒ พื้นที่ ประชาชนในพื้นที่จำนวนไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ราย

รวมประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย จำนวน ๑๔๙ ราย

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสมผสานเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการลงพื้นที่สำรวจ พื้นที่ กิจกรรม รูปแบบการดำเนินการในแต่ละพื้นที่จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้พื้นที่ กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยวที่จะนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน แล้วนำไปพัฒนาเป็นพื้นที่ กิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมวิถีพุทธของเมืองพระชนกจักรี ในรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน ดังนั้น จึงมีเครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย

๑. แบบสัมภาษณ์ (Interview) มุ่งเน้นการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนในพื้นที่การ

การส่งเสริมการท่องเที่ยว ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงาน

ท่องเที่ยวและการกีฬาประจำจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มชาวบ้าน และกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่การส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมีเนื้อหาสำคัญ เช่น

- ๑) การส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน
- ๒) กระบวนการสร้างและกำหนดกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยว
- ๓) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชนต้นแบบในการส่งเสริมการท่องเที่ยว
- ๔) รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดและชุมชน
- ๕) การพัฒนานโยบาย และยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยว ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน

๒. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (key informant) ในพื้นที่ ๒ แห่ง ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนในพื้นที่การส่งเสริมการท่องเที่ยว ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาประจำจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มชาวบ้าน และกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่การส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมีเนื้อหาสำคัญ เช่น

- ๑) การส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดและชุมชน
- ๒) กระบวนการสร้างและกำหนดกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยว
- ๓) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชนต้นแบบในการส่งเสริม การท่องเที่ยว
- ๔) รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดและชุมชน
- ๕) แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

๖) การพัฒนานโยบาย และยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรม การส่งเสริม การท่องเที่ยว ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน

๗) การสร้างและกำหนดกลยุทธ์ เป็นการหาเวทีสัมมนา โดยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานราชการ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวจำนวน ๑๕ ราย เพื่อให้ได้กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวของเมืองพระชนกจักรี

๓. กิจกรรมนำเสนอกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ เป็นการจัดกิจกรรมในพื้นที่ และภาคที่เกี่ยวข้องในภาคส่วนต่างๆ จำนวน ๑๐๐ ราย จาก ผู้นำชุมชน ประชาชนในพื้นที่ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาประจำจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่การ

ส่งเสริมการท่องเที่ยว นักวิชาการจากสถาบันการศึกษา ฯลฯ โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยว วัฒนธรรมวิถีพุทธ ประเด็นหลักในการจัดกิจกรรมประกอบด้วย

- ๑) การนำเสนอผลงานพื้นที่ กิจกรรมการท่องเที่ยว วัฒนธรรม วิถีชีวิต
- ๒) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม พื้นที่ กิจกรรม การพัฒนา การมีส่วนร่วม
- ๓) การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธในพื้นที่
- ๔) รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธ
- ๕) การพัฒนากลยุทธ์ นโยบาย และยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยว

๔. แบบประเมินผลงานและกิจกรรมการส่งเสริม แบบประเมินผลงานและกิจกรรม การส่งเสริมการท่องเที่ยวนี้ จัดทำขึ้นเพื่อประเมินความรู้ ทักษะ และกระบวนการของผู้เข้าร่วม กิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยประเมินก่อน-หลัง (Pre-test-Post-test) การเข้าร่วม กิจกรรม เนื้อหาประกอบด้วย

- ๑) ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมวิถีพุทธ ข้อมูลทาง ประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของวัดและชุมชน
- ๒) ทักษะต่อประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมวิถีพุทธ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตในพื้นที่
- ๓) กระบวนการมีส่วนร่วมในประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมวิถีพุทธ ข้อมูลทาง ประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต
- ๔) ทักษะและความเข้าใจต่อประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมวิถีพุทธ ข้อมูลทาง ประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต

๕. การจัดทำระบบฐานข้อมูลและเว็บไซต์ เพื่อรองรับข้อมูลของโครงการส่งเสริม การท่องเที่ยวของพื้นที่ที่ร่วมโครงการ

การสร้างเครื่องมือการวิจัย

- ๑) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้าง เครื่องมือที่เกี่ยวข้องทั้ง แบบสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ชุดปฏิบัติการ วิจัย และแบบประเมินโครงการ
- ๒) ร่างเครื่องมือทุกฉบับ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ชุดปฏิบัติการวิจัย และแบบประเมินโครงการ เพื่อให้เป็นต้นแบบการรวบรวมข้อมูล ในพื้นที่
- ๓) นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ เพื่อทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยให้ ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการวิจัย

๔) นำผลการตรวจสอบมาคำนวณหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับ วัตถุประสงค์หรือนิยาม (IOC: Item Objective Congruence Index) เกณฑ์การพิจารณาคัดเลือก ตามวัตถุประสงค์ที่มีคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ ๐.๕๐ ถึง ๑.๐๐ ซึ่งแสดงว่าจุดประสงค์นั้นวัดได้ครอบคลุม เนื้อหา หรือข้อสอบนั้นวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ และถ้าข้อใดได้คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า ๐.๕๐ ต้อง นำไปปรับปรุงแก้ไข เพราะหาที่มีความสอดคล้องกันต่ำ และปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยตามข้อเสนอแนะ ของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อจัดทำแบบสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ชุด ปฏิบัติการวิจัย และแบบประเมินโครงการ ฉบับสมบูรณ์

๕) จัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้ในการวิจัย

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยมีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑) จัดประชุมทีมวิจัย เพื่อชี้แจงความรู้ความเข้าใจและจัดสร้างการจัดสร้างเครื่องมือ ประกอบการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) การใช้เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียง และความพร้อม ของอุปกรณ์เครื่องมือการทำงาน

๒) ลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบ เจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อรวบรวมข้อมูลในเชิงกายภาพของพื้นที่ ๒ แห่ง โดยการทำ จดหมายและประสานงานติดต่อเพื่อขออนุญาตทำวิจัยกับกลุ่มประชากรเป้าหมาย โดยใช้แบบ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ร่วมกับการศึกษา ค้นคว้าจากเอกสารทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยการสำรวจข้อมูลและคัดเลือกชุมชนเป้าหมาย แบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

- สถานที่ในการลงพื้นที่สำรวจต้องเป็นสถานที่เหมาะสมและมีศักยภาพในการส่งเสริม การท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญ มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ มีเส้นทางเดินทาง เข้าถึงได้ง่าย และมีสิ่งอุปโภคบริโภคเพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว

- สถานที่ในการลงพื้นที่สำรวจนั้น ต้องมีองค์กรชุมชน ผู้นำ และประชาชนอนุญาตและ ให้ความร่วมมือในพัฒนาองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมที่สำคัญ โบราณสถาน โบราณวัตถุในอดีต จนถึง ปัจจุบันได้

- สถานที่ในการลงพื้นที่สำรวจนั้น มีวัฒนธรรมที่สำคัญ มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการนำมาสังเคราะห์องค์ความรู้

๓) ปฏิบัติสร้างกำหนดและนำเสนอกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่กำหนดไว้ในการศึกษาวิจัย เพื่อให้ได้ผลงานการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ

๔) จัดพิมพ์เอกสารรายงานความก้าวหน้างานวิจัยเพื่อนำเสนอรายงานความก้าวหน้าแก่แหล่งทุนสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงรายงานความก้าวหน้างานวิจัยและนำเครื่องมือการวิจัยไปทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ในการจัดทำฉบับสมบูรณ์

๕) สรุปลงความรู้อาการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ แล้วนำข้อมูลไปสู่การจัดทำเวทีประชาคมในชุมชนหรือพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์ในชุมชนหรือพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์ หลังจากนั้น จึงดำเนินการลงมือปฏิบัติการวิจัยเพื่อกระบวนการการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ

๖) จัดประชุมเสวนาทางวิชาการ และกิจกรรมเชิงปฏิบัติการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว และการประชาสัมพันธ์พื้นที่และกิจกรรมอย่างเพื่อประเมินผลการดำเนินการวิจัย

๗) การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ วีดีโอ ผลงานวิจัย วิดีทัศน์นำเสนอ เพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับ หนังสือสรุปลงความรู้ออนไลน์ เว็บไซต์ การเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ วารสารท่องเที่ยวและวัฒนธรรม และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงคุณภาพ ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) หลังจากนั้น ผู้วิจัยยืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการแปลข้อมูลพร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่นำเสนอ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้ ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้ตีความแล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการนำเสนอภาพกิจกรรมและชุดองค์ความรู้ (หนังสือสรุปลงความรู้ออนไลน์) และวีดีทัศน์บรรยายภาคการสังเคราะห์ข้อมูลในพื้นที่ให้ได้ผล

เป็นเชิงประจักษ์ และนำผลไปใช้ประโยชน์ได้จริงในวงกว้าง โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิเคราะห์เนื้อหา ดังนี้

- ประวัติความเป็นมาของพื้นที่ วัฒนธรรม วิถีชีวิต เช่น กิจกรรม วิถีชีวิต จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรมที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของเมืองพระชนกจักรี เช่น ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม โบราณคดี สังคม และวิถีชีวิต การออกแบบงานด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม

- การสร้างกำหนดและการนำเสนอการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ

- การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนในเมืองพระชนกจักรี เช่น วัดอุโปสถาราม (วัดโบสถ์) วัดหนองขุนชาติ เป็นต้น

- กลยุทธ์การส่งเสริมการเรียนรู้และการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน

- การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เป็นกรณีศึกษา ในมิติของการท่องเที่ยว กระบวนการสื่อสารคุณค่า การพัฒนาจิตใจ และการเสริมสร้างกระบวนการเครือข่ายการท่องเที่ยวในมิติต่างๆ ร่วมกัน

- กลยุทธ์การส่งเสริมพื้นที่ กระบวนการการท่องเที่ยวรวมทั้ง นโยบายและยุทธศาสตร์ การพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ ที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวและการพัฒนาที่ยั่งยืน

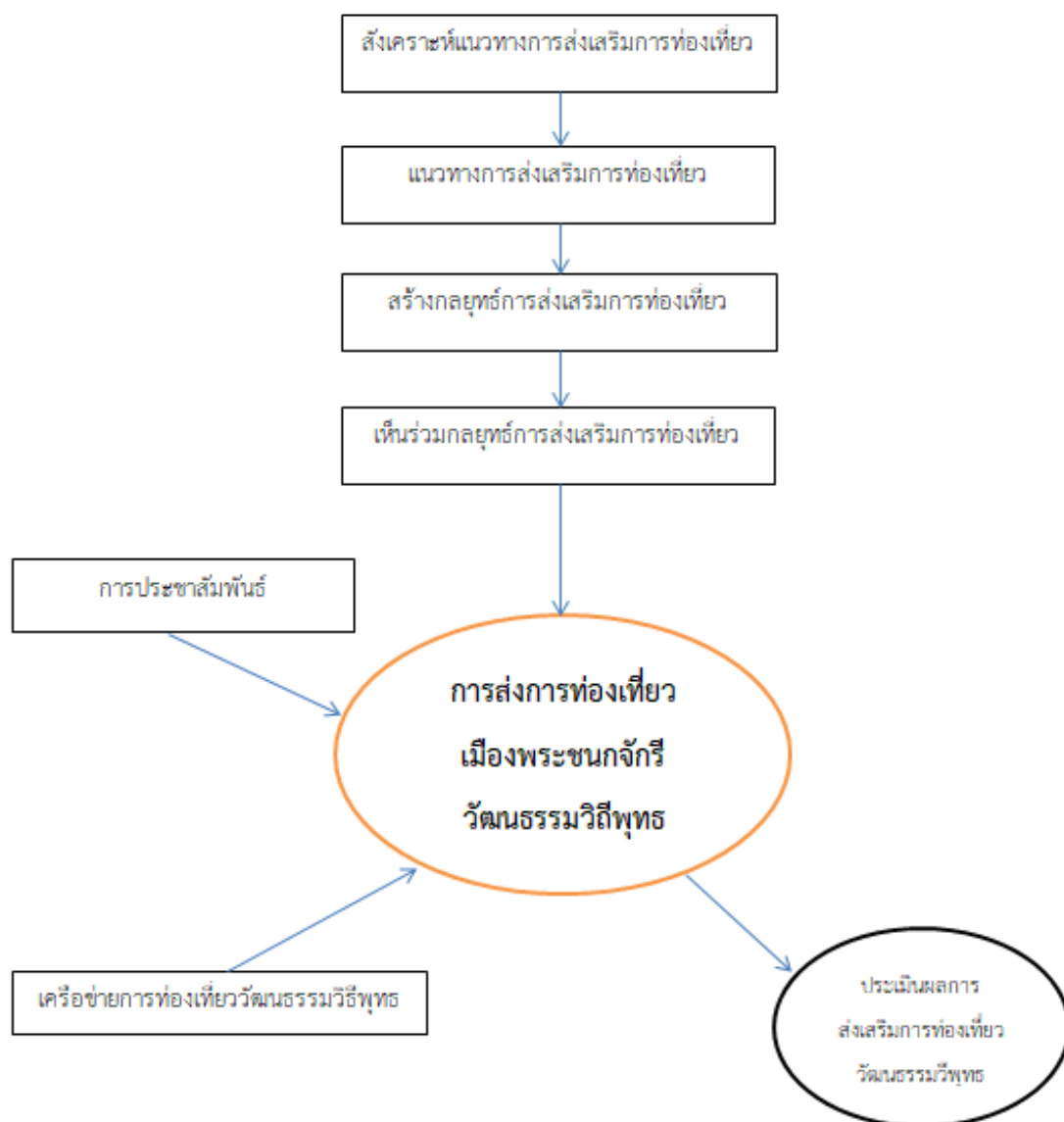
- การศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค ของการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว การส่งเสริมพื้นที่ การกระบวนการการท่องเที่ยว รวมทั้งแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธที่มีความเหมาะสมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรี

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต การประเมิน การส่งเสริม และการสนทนากลุ่มเฉพาะ นำมาทำการวิเคราะห์ สรุป และอภิปรายผล โดยจับประเด็นหลักของเรื่อง และจำแนกเหตุการณ์หลักๆ ด้วยการแยกเป็นประเด็น ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยจะนำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) พร้อมอ้างอิงคำพูดผู้ให้ข้อมูลสำคัญและนำเสนอรูปภาพประกอบเหตุการณ์ของเรื่องเพื่อยืนยันประเด็นที่พรรณนาวิเคราะห์ตามความเหมาะสม โดยเป็นการนำเสนอผลการวิจัยชุดองค์ความรู้ในการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบการบรรยายตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายพร้อมการบรรยาย จากผลการลงพื้นที่สำรวจผลงานการดำเนินการวิจัยในแต่ละพื้นที่จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อหาข้อมูลที่จะนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน แล้วนำไปสู่การสรุปองค์ความรู้เมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ แล้วนำข้อมูลไปสู่การจัดทำเวทีในชุมชนหรือพื้นที่

โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์ ในชุมชนหรือพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์ หลังจากนั้น จึงดำเนินการลงมือปฏิบัติการวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ การจัดประชุมเสวนา โดยการประเมินผลจากการสอบถามทัศนคติของคนในพื้นที่ เพื่อจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ ผลงานวิจัย วิดีทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับโบว์ชัวร์ หนังสือสรุปองค์ความรู้ และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศวารสารท่องเที่ยวและวัฒนธรรม และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

สรุปกิจกรรมและขั้นตอนการวิจัย

แผนภาพที่ ๓.๑ สรุปกิจกรรมและขั้นตอนการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

จากการดำเนินกิจกรรมตามงานของโครงการวิจัย “การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ” มีการศึกษาโครงการตามวัตถุประสงค์ดังนี้

- ๑) เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ
- ๒) เพื่อสร้างกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ
- ๓) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

๔.๑ แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ โดยแยกประเด็นในการศึกษาดังนี้

- ๔.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปเมืองพระชนกจักรีบริบทแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ
- ๔.๑.๒ การท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานี
- ๔.๑.๓ ศักยภาพการท่องเที่ยวของเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

๔.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปเมืองพระชนกจักรีบริบทแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ

(๑) ประวัติศาสตร์ความเป็นมา

เมืองอุทัยธานี มีหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ของกรมศิลปากรยืนยันไว้ว่า เป็นที่อยู่อาศัย ของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อประมาณ ๓,๐๐๐ ปี มาแล้ว โดยพบหลักฐานยืนยันในหลายพื้นที่ เช่น โครง กระดุก เครื่องมือหินกะเทาะจากหินกรวดและภาพเขียนสมัยก่อนประวัติศาสตร์เขาปลาร้าตำนานเก่าเล่าว่า ใน สมัยสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองนั้น “ท้าวมหาพรหม” ได้เข้ามาสร้างเมืองที่บ้านอุทัยเก่า คือ อำเภอหนองฉาง ในปัจจุบันนี้ แล้วพาคนไทยเข้ามาอยู่ท่ามกลางหมู่บ้านคนมอญ และคนกะเหรี่ยง จึงเรียกว่า “เมืองอุไทย” เรียกชื่อตามกลุ่มหรือที่อยู่ของคนไทย ซึ่งพากันตั้งบ้านเรือนอยู่อย่างหนาแน่น มีพืชพันธุ์ และอาหาร ที่อุดมสมบูรณ์ กว่าแห่งอื่น ต่อมากระแสน้ำเปลี่ยนทางเดินและเกิดคันดินน้ำ เมืองอุไทยจึงถูกทิ้งร้าง จนในที่สุด “พระตะเบิด” ได้เข้ามาปรับปรุงเมืองอุไทยโดยขุดที่

เก็บกักน้ำไว้ใกล้เมืองและพระตะเบิดได้เป็นผู้ปกครองเมืองอุไทย เป็นคนแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยา เมืองอุไทย ต่อมาได้เรียกกันเป็น "เมืองอุไทย" คาดว่าเพี้ยนไปตามสำเนียง ชาวพื้นเมืองเดิม ได้มีฐานะเป็นหัวเมืองด่านชั้นนอกมีพระพลสงครามเป็นนายด่านแม่กลองและพระอินทรเดช เป็นนายด่านหนองหลวง (ปัจจุบัน แม่กลอง คือ อำเภออัมพวา และหนองหลวง คือ ตำบลหนองหลวง อำเภอ อัมพวา จังหวัดตาก) คอยดูแลพม่าที่จะยกทัพมาตามเส้นทางชายแดนด่านแม่ละเมา ต่อมาในสมัยพระเอกาทศรถ (พ.ศ.๒๑๔๘-๒๑๖๓) ได้โปรดให้บัญญัติอำนาจการใช้ตราประจำตำแหน่ง มีบัญชาการตามหัวเมืองนั้น ได้ระบุ ในกฎหมายเก่าลักษณะพระธรรมนูญว่า “เมืองอุไทยธานี เป็นหัวเมืองชั้นแถมหาดไทย” เมืองอุไทยธานี เป็น เมืองที่อยู่บนที่ดอนและลึกเข้าไป ไม่มีแม่น้ำสายใหญ่ และไม่สามารถติดต่อทางเรือได้ ดังนั้นชาวเมืองอุไทยธานี จึง ต้องขนข้าวบรรทุกเกวียนมาลงที่แม่น้ำ จึงทำให้พ่อค้าพากันไปตั้งยู่ฉางรับซื้อข้าวที่ริมแม่น้ำจนเป็นหมู่บ้านใหญ่ เรียกว่าหมู่บ้าน “สะแกกรัง” เนื่องจากเป็นพื้นที่มีป่าสะแกขึ้นเต็มริมน้ำ และมีต้นสะแกใหญ่อยู่กลางหมู่บ้าน

บ้านสะแกกรัง ชาวจีนเรียกเพี้ยนเป็น “ซีเกียกั้ง” เป็นตลาดซื้อข้าวที่มีพ่อค้าคนจีนนิยมไปตั้งบ้านเรือนและยู่ฉาง ต่อมาในระยะหลังได้มีเจ้านายและขุนนางมาตั้งบ้านเรือนอยู่ เพราะความสะดวก ในการกะเกณฑ์สิ่งของส่งเมืองหลวง ซึ่งเป็นจำพวก มูลค่างควา ไม้ซุง กระจวาน และช้างป่า อีกทั้งยังมีช่องทาง ในการค้าข้าวอีกด้วย

พ.ศ. ๒๓๗๖ ข้าราชการชาวกรุงเทพฯ ผู้ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้เป็น พระยาอุไทยธานี เจ้าเมือง อุไทยธานีในสมัยนั้น ได้เห็นว่าบ้านสะแกกรังเป็นตลาดใหญ่ มีผู้คนอพยพเข้ามาอยู่กันอย่างหนาแน่น อีกทั้ง เป็นสถานที่ที่ชาวอุไทยธานีติดต่อค้าขายข้าว และไม้ซุง กับพ่อค้าที่นั่นมานานแล้ว จึงคิดตั้งบ้านเรือน เพื่อค้าขาย ประจวบกับเวลานั้น เจ้าเมืองไชยนาทเป็นเพื่อนกัน จึงขอตั้งบ้านเรือนที่ริมแม่น้ำสะแกกรัง เนื่องจากผู้คนมาติดต่อราชการและมาค้าขายกันมาก ทั้งนี้ เนื่องจากเจ้าเมืองไม่กล้าขึ้นไปเมืองอุไทยธานีเก่า อ้างว่ากลัวไข้ป่า จึงเป็นเหตุให้พากันอพยพมาอยู่กันมากขึ้น

พ.ศ. ๒๓๙๑ ได้มีการแบ่งเขตดินแดนเมืองอุไทยธานี และเมืองไชยนาทโดยตัดเขตบ้านสะแกกรัง ทางฝั่งคลองปากใต้ ตั้งแต่ท้ายบ้านสะแกกรังไปจดเมืองอุไทยธานีเก่า โอนที่นั้นจากเมืองไชยนาท เป็นของเมือง อุไทยธานี ดังนั้นเมืองอุไทยธานี จึงตั้งอยู่ที่ปลายสุดเขตแดนเมืองมโนรมย์ ข้างใต้บ้านลงมาสักคั้งน้ำหนึ่งก็เป็น แดนเมืองไชยนาท

พ.ศ. ๒๔๔๑ เมืองอุไทยธานี ขึ้นกับมณฑลนครสวรรค์ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ ได้เปลี่ยนเป็นขึ้นกับ มณฑลอยุธยา สุดท้ายมีการประกาศเลิกมณฑลปี พ.ศ. ๒๔๗๖ และกำหนดให้จังหวัดเป็นหน่วยปกครองส่วนภูมิภาค

(๒) อุทัยธานีเมืองพระชนกจักรี

พระชนกจักรี มีพระนามเดิมว่า นายทองดี เป็นบุตรคนโตของ หมื่นมหาสนิท (ทองคำ) ต่อมา ได้เป็นพระราชนิกร ปลัดทูลฉลองมหาดไทย ในแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ กรุงศรีอยุธยา สืบเชื้อสาย มาจากเจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน) ถือกำเนิดที่บ้านอุไทยธานี เมืองอุไทยธานี หรือจังหวัดอุทัยธานีในปัจจุบัน ภายหลังย้ายไปอยู่กรุงศรีอยุธยา รับราชการจนได้ตำแหน่งเป็นพระอักษรสุนทรศาสตร์ เสมียนตรากรม มหาดไทยมีหน้าที่ร่างพระราชสาส์นตราและรักษาพระราชลัญจกร (ตราประจำพระเจ้าแผ่นดิน) พระอักษรสุนทรศาสตร์ แต่งงานกับคุณดาวเรือง หลานสาวพระยาอภัยราชา สมุหนายกมีบุตรธิดา ๕ คน คนแรกเป็นหญิง ชื่อ สา คนรองเป็นชายชื่อ ราม คนที่สามเป็นหญิง ชื่อ แก้ว คนที่สี่และห้าเป็นชายชื่อ ทองด้วง และบุญมา ต่อมาพระยามหากษัตริย์ศึก (ทองด้วง) ได้ปราบดาภิเษกเป็นปฐมกษัตริย์ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราช รามาธิบดี (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) ได้นำบรรดาศักดิ์สุดท้าย คือ พระบิดา “พระยาจักรีศรีอครักษ์” มาใช้ เป็นชื่อราชวงศ์จักรี และได้สถาปนา พระอัฐิพระบิดาขึ้นเป็น “สมเด็จพระชนกาธิบดี” ใน พ.ศ. ๒๓๓๘ จังหวัดอุทัยธานีได้สร้างพระอนุสาวรีย์สมเด็จพระปฐมบรมชนกนาถบนยอดเขาแก้ว (เขาสะแกกรัง) บ้านสะแกกรัง ซึ่งเป็นสถานที่เกิดไว้เป็นอนุสรณ์แล้วเสร็จในปี ๒๕๒๒ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ (รัชกาลที่ ๙) เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพระวิสูตรพระอนุสาวรีย์ เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๒๒ ปัจจุบันรูป ปลับปลาจัตรมุข หน้าบรรณศาลาตราจักรี ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระบรมรูปของสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกนาถ บนยอดเขาแก้ว ใช้เป็นตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดอุทัยธานี

๔.๑.๒ การท่องเที่ยวของเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

การท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานีปี พ.ศ.๒๕๖๓ เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค ติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ จังหวัดอุทัยธานีเป็นจังหวัดที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวจำนวน ๗๘๖ ล้านบาท โดยลดลงจากปี พ.ศ.๒๕๖๒ คิดเป็นการหดตัวร้อยละ -๔๘.๕๘ เมื่อพิจารณาจำนวนผู้มาเยี่ยมเยือนและ พบว่ามีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง จำนวนผู้มาเยี่ยมเยือนในปี พ.ศ.๒๕๖๓ รวมทั้งหมด ๔๘๐,๖๔๖ คน ซึ่งน้อยกว่าปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ด้วยอัตราเปลี่ยนแปลงที่ร้อยละ -๓๙.๙๑ (สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา) สำหรับรายได้จากการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาจากผู้เยี่ยมเยือนชาวไทย ๗๘๓.๘ ล้านบาท

(๑) ความโดดเด่นของการท่องเที่ยว

จังหวัดอุทัยธานีมีความโดดเด่นด้านการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ วิถีชุมชน วัฒนธรรม สุขภาพ และ การเกษตร

๑) ด้านธรรมชาติ (เชิงนิเวศ)

จังหวัดอุทัยธานีมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มรดกโลกผืนป่าห้วยขาแข้งใน อำเภอลานสัก หุบป่าตาด ป่าดงดิบยุคไดโนเสาร์ภายในถ้ำหินย้อยในอำเภอลานสัก น้ำตกผาร่มเย็น สายน้ำสีขาวที่ทิ้งตัวลงมาจากป่าที่บ่ออยู่เบื้องล่าง คือภาพความงดงามของน้ำตกอุทัยธานีในอำเภอบ้านไร่ ถ้ำพุหวาย หนึ่งในสถานที่ถ่ายทำละครและชวนไปเที่ยวชมหินงอกหินย้อยสุดอลังการในถ้ำพุหวาย ภายในวนอุทยานถ้ำเขาวงในอำเภอบ้านไร่ เขาพระยาพายุเรือ เขาหินปูน ลูกเล็ก ๆ ที่ร่มรื่นล้อมรอบไปด้วยน้ำ มีถ้ำน้อยใหญ่เชื่อมต่อทะเลถึงกันหลายสิบถ้ำ ภายในมีหิน งอกหินย้อยที่สวยงามรูปร่างแปลกตาในอำเภอลานสัก น้ำตกไซเบอร์ เป็นน้ำตกที่อยู่ใกล้หมู่บ้าน ไซเบอร์ บ้านซำแม่ปือ ตำบลคอกควายในอำเภอห้วยคต เขาปฐวี เขาที่มีลักษณะเป็นเทือกเขา ที่มีหินเรียงซ้อนกันเป็นยอดค่อนข้างสูงชัน รูปร่างสวยงามแปลกตาในเขตอำเภอกั๊กพัน บ่อน้ำพุร้อน สมอทอง เป็นน้ำพุร้อนที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี^{๖๔}

๒) ด้านวิถีชุมชน วัฒนธรรม จังหวัดอุทัยมีแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์วิถีชุมชน วัฒนธรรม เช่น พระชนกจักรี ตั้งอยู่บน ยอดเขาสะแกกรัง วัดท่าซุง และวัดอุโบสถารามประเพณีตักบาตรเทโว ณ วัดสังกัสรัตนคีรี ในช่วงเทศกาลออกพรรษา ที่ตรงตามพุทธประวัติมากที่สุดวิถีชีวิตชาวแพลุ่มแม่น้ำสะแกกรัง ชุมชนคนบนน้ำแหล่งสุดท้ายที่สมบูรณ์ที่สุดของเมืองไทย วิถีตลาดเช้า เย็น ริมแม่น้ำสะแกกรัง อาหารการกินมีชื่อเสียงในเรื่องอาหารประเภทปลาแม่น้ำรสชาดอร่อย ขนมหวานมีชื่อเสียงและ ถือเป็นต้นตำรับของเมืองไทย ถนนคนเดินชุมชนตรอกโรงยา ของชุมชนชาวจีนแห่งลุ่มน้ำสะแกกรัง สำนักสงฆ์ถ้ำเขาวงในเขตอำเภอบ้านไร่ เขาปลาร้า ซึ่งมีภาพเขียนก่อนประวัติศาสตร์อายุประมาณ ๓,๐๐๐ ปีในเขตอำเภอลานสัก เมืองโบราณบึงคอกช้างในอำเภอสว่างอารมณ์ สกแซตติ้ง ร้านขายยาเก่าแก่อายุตั้งอยู่กลางเมืองอุทัยธานี และการท่องเที่ยวหมู่บ้านนวัตกรรมวิถี (OTOP) ผ้าทอ มือพื้นเมืองที่มีชื่อเสียง มีดพับ มีดพก หัวเข็มขัด กรรไกรตัดแต่งกิ่งไม้และ เครื่องการเกษตร หัตถอุตสาหกรรมเหล็กกล้า ศูนย์วงเดือนอาคมสุรทัณฑ์ การท่องเที่ยวภูมิวัฒนธรรมชนเผ่าพื้นที่ แก่นมะกรูด

^{๖๔} นางไพริน นุ้ยปรี ที่ปรึกษานายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี อำเภอมือง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕.

๓) ด้านสุขภาพ และการเกษตร จังหวัดอุทัยมีแหล่งท่องเที่ยวด้านสุขภาพ และการเกษตร เช่น เส้นทางจักรยานให้นักท่องเที่ยว เก็บเกี่ยวประสบการณ์แห่งความสุขในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในเส้นทางจักรยานรอบเกาะเทโพ ชมเสน่ห์ชุมชนในแบบสโลว์ไลฟ์ ด้วยการปั่นจักรยานชมสวน ล้มลองส้มโอ เกษตรปลอดสารพิษ ปลาย่าง และปลากระชัง การท่องเที่ยวเชิงเกษตร พืชเมืองหนาว แกนมะกรูด ศูนย์พัฒนาราชภูร บนพื้นที่สูงจังหวัดอุทัยธานี เป็นต้น

(๒) ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP)

ปี พ.ศ.๒๕๖๔ (ข้อมูล ณ เดือนกันยายน ๒๕๖๔) จังหวัดอุทัยธานีมีผู้ประกอบการและผลิตภัณฑ์ OTOF จำนวน ๕๒๒ ราย ประกอบด้วยกลุ่มผู้ผลิตชุมชน จำนวน ๓๒๐ กลุ่ม ผู้ประกอบการรายเดี่ยว จำนวน ๑๙๙ ราย และ SMEs จำนวน ๓ ราย สร้างเป็นผลิตภัณฑ์ได้ ๑,๖๒๐ ผลิตภัณฑ์ พบเป็นประเภทอาหารและ ของใช้ เช่น ปลาไร่ทรงเครื่อง กำไลข้อมือ มีดพับด้ามงาช้าง และมีดพับเหล็กด้ามสีกัส เป็นต้น ด้วยจำนวน ๖๕๓ และ ๕๕๖ ผลิตภัณฑ์ ตามลำดับ รองลงมาคือ ประเภทผ้าและเครื่องแต่งกาย เช่น ผ้ามัดหมี่ และ ผ้าพันคอจก เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ไม่ใช่อาหารและเครื่องดื่ม ดังนั้น หากมีการ สนับสนุนและส่งเสริมการประกอบการ ผลิตภัณฑ์ OTOF ต่อเนื่อง เน้นผลิตภัณฑ์จากภาคเกษตรเพื่อเป็น อาหารและสมุนไพรจะเป็นส่วน สร้างโอกาสการเพิ่มรายได้การท่องเที่ยวจังหวัดอุทัยธานีได้มากยิ่งขึ้น

รายได้จากการจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOF) จังหวัดอุทัยธานีมี รายได้จากการจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ OTOF เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๐.๖๔ จากปีพ.ศ. ๒๕๖๓ ซึ่งเท่ากับ ๑,๓๘๒,๙๗๘,๕๘๒ บาท โดยมีผลการจำหน่ายผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOF) ปี ๒๕๖๔ จำนวน ๑,๕๓๐,๑๓๖,๔๑๑ บาท บรรลุค่าเป้าหมายขั้นสูงที่ตั้งไว้ข้อมูล รายได้จากการผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์OTOF จำนวน ๑,๕๒๑,๒๗๖,๔๔๐ บาท คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๕

(๓) ด้านการท่องเที่ยววัฒนธรรม ประเพณีและของดีเมืองอุทัย

รายได้จากการท่องเที่ยวของจังหวัด (๑.ม.ค. ๖๓ - ธ.ค.๒๕๖๓) ๗๘๖ ล้านบาท/ปี จำนวน นักท่องเที่ยว ๔๘๐,๖๔๙ คน/ปี

ประเพณีสำคัญ

๑) ประเพณีตักบาตรเทโว

จัดขึ้นในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ หลังวันออกพรรษา ณ บริเวณลานวัดสังกัสรัตนคีรี พระสงฆ์จะรับนิมนต์มารับบิณฑบาตจากพุทธศาสนิกชน โดยสมมุติยอดเขาสะแกกรังเป็นสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่พระพุทธเจ้าเสด็จฯ ขึ้นไปจำพรรษาเทศน์โปรดพระพุทธมารดา เมื่อออกพรรษาปวารณาแล้วพระพุทธองค์จึงเสด็จกลับสู่โลกมนุษย์ทางบันไดทิพย์ทั้ง ๓ คือ บันไดเงิน บันไดทอง บันไดแก้ว โดยเสด็จฯ ลงที่สังกัสนครถือเป็นวันที่แดนทั้ง ๓ คือ สวรรค์ มนุษย์ และบาดาล (นรก) สามารถมองเห็นกันได้เรียกว่า วันเทโวโรหณะ หรือวันเปิดโลก

การตักบาตรเทโวของจังหวัดอุทัยธานี เป็นสถานที่ที่มีความเหมาะสมทั้งในด้านสถานที่ และชื่อตามตำนาน เป็น ประเพณีที่ชาวอุทัยธานีให้ความสำคัญมาก มีภิกษุสามเณร ไม่น้อยกว่า ๓๐๐ รูป นำด้วยพระพุทธรูปปางเสด็จกลับมา จากดาวดึงส์ เดินอุ้มบาตรจากยอดเขาตามบันได ๔๔๙ ขั้น ลงมารับบิณฑบาต ด้วยข้าวต้มลูกโยน ข้าวต้มมัด ข้าวสารอาหารแห้ง ณ วัดสังกัสรัตนคีรี หลังจากตักบาตรแล้วเสร็จ จะมีริ้วขบวนร่ายรำแสดงพุทธประวัติอันสวยงาม เข้าสู่ตัวเมืองที่มีการจัดโต๊ะหมู่ประดับข้าง ให้ประชาชน นักท่องเที่ยวกราบสักการะ และชื่นชมถ่ายรูปเป็นที่ระลึก^{๖๕}

๒) ประเพณีผ้าป่ากลางเมือง

งานประเพณีผ้าป่ากลางเมือง คือ พระราชอุทัยกวี (พุม สุทนต์) อดีตเจ้าอาวาสวัดมณีสถิตกปิฏฐารามและอดีตเจ้าคณะจังหวัดอุทัยธานี นำหลัก ของพระพุทธศาสนาชักชวนพุทธศาสนิกชนให้นำผ้าป่า มาทอดที่วัดมณีสถิตกปิฏฐาราม(วัดทุ่งแก้ว) ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ของทุกปี เรียกว่า ผ้าป่ากลางเมือง ได้เริ่ม จัดทำมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๙๘ ในแต่ละปีจะมีจำนวนผ้าป่า ๑๐๐-๒๐๐ กองเศษ และจะนิมนต์พระสงฆ์จากวัดต่างๆ ในบริเวณใกล้เคียงมารับผ้าป่าต่อมาพระราชอุทัยกวี (พุม สุทนต์) เห็นว่าการทอดผ้าป่ากลางเมือง ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ตรงกับวันลอยกระทง ชาวอุทัยธานีส่วนใหญ่จะไปลอยกระทงและทอดผ้าป่าด้วยเป็นการไม่สะดวก ที่จะปฏิบัติภารกิจทั้ง ๒ อย่างในเวลาเดียวกัน จึงเปลี่ยนกำหนดการทอดผ้าป่ากลางเมืองมาเป็นวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๒ จนถึงปัจจุบัน

ในการทอดผ้าป่ากลางเมืองนี้ พุทธศาสนิกชนจะ ทอยยกกันนำพุ่มผ้าป่ามาตั้งรวมกันเป็นแถวบริเวณลานหน้าพระ ปรารค์ ตั้งแต่เวลาประมาณ ๑๘.๐๐ น. เป็นต้นไป จนถึงเวลา ประมาณ ๑๙.๓๐ น. จะเริ่มพิธีถวายผ้าป่าแด่พระสงค์ดังกล่าว คือ มีพิธีรับศีลและกล่าวคำถวายผ้าป่า พระ

^{๖๕} สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์สิงห์ชัย จิตธมโม เจ้าอาวาสวัดสังกัสรัตนคีรี อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๔.

อนุโมทนาเสร็จแล้ว พระสงฆ์ที่ได้รับนิมนต์มาจะเดินแถวมายืนประจำที่หน้าพุ่ม ฝ่าป่าและพิจารณา ฝ่าป่า^{๖๖}

๓) งานเทิดพระเกียรติสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก

จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ระหว่างวันที่ ๑ - ๙ เมษายน ณ สนามกีฬาากลางจังหวัด อุทัยธานี เพื่อ เทิดพระเกียรติสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกต้นราชวงศ์จักรี และ ส่งเสริมการท่องเที่ยว ของจังหวัด กิจกรรมที่สำคัญ ประกอบด้วย การแสดงแสง สี เสียง “พระชนกจักรี พระบารมีเกริกฟ้า” การ แสดงศิลปวัฒนธรรมที่ยิ่งใหญ่ตระการตาและนิทรรศการให้ ความรู้ของส่วนราชการต่างๆ

๔) งานแห่เจ้าของชาวจีนในจังหวัดอุทัยธานี

เป็นประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ที่อยู่ตามศาลต่างๆ โดยกำหนดงานตามการครบรอบปี ของเจ้า แต่ละองค์ ซึ่งบางองค์แห่ ๕ ปี /ครั้ง บางองค์แห่ ๑๒ ปี/ครั้ง รวมทั้งการแห่เจ้าพ่อบุญเถ้ากง และเจ้าพ่อหลักเมืองอุทัยธานีจะมี ขบวนสาวงามแห่ผ่านตลาดรอบเมืองและมีการแสดง เชิดสิงโตคณะ ต่างๆ ร่วมให้พริกกับร้านค้าชาวจีนได้ลาดซึ่งทุกร้านจะตั้งโต๊ะหมู่บูชาประดับงาช้างด้วย หากเป็นงาน ของเจ้าแม่ทับทิมจะมีพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงของเจ้าแม่เมื่อครบรอบ ๑๒ ปีและการเข้าทรงลุยไฟ

(๔) แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดอุทัยธานี

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์

๑) มรดกโลกผืนป่าห้วยขาแข้ง

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร-ห้วยขาแข้ง ได้รับ การจดทะเบียนเป็นมรดกโลก จากองค์การยูเนสโก (UNESCO) ในการ ประชุมคณะกรรมการมรดกโลกของยูเนสโก ระหว่างวันที่ ๙-๑๓ ธันวาคม ๒๕๓๔ ณ เมืองคาร์เทจ ประเทศตูนิเซีย ห้วยขาแข้งมีพื้นที่ ครอบคลุม ๖ อำเภอ ๓ จังหวัด คือ อำเภอบ้านไร่ อำเภอลานสัก อำเภอห้วยคต จังหวัดอุทัยธานี อำเภอสังขละบุรี อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี และอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก มีพื้นที่ ๓,๖๐๙,๓๗๕ ไร่ หรือ ๕,๗๗๕ ตาราง กิโลเมตร โดยมีการรวมพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร เข้ามาด้วย ทำให้เป็นผืนป่าอนุรักษ์ต่อเนื่องที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย และในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ลักษณะ อากาศที่ห้วยขาแข้งหากเป็นฤดูร้อนจะร้อนมาก ฤดูฝนมีฝนตกหนักตลอดทั้งวัน และมีฤดู หนาวสั้น

^{๖๖} สัมภาษณ์, พระครูอุปกิจปิยัติโสภณ เจ้าอาวาสวัดมณีสถิตกปิฎการาม อำเภอเมือง จังหวัด อุทัยธานี. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๖๔.

มาก ห้วยขาแข้งได้เป็นมรดกโลกเพราะสภาพป่าของที่นี่มีความหลากหลายทางธรรมชาติ ประกอบด้วยป่าถึง ๕ ใน ๗ ชนิด ที่พบในเขตร้อนชื้น ได้แก่ ป่าดิบแล้ง ป่าดิบเขา ห้วยน้ำ ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ก่อให้เกิดความหลากหลายของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ต่างๆ บางชนิดเป็นสัตว์ที่หายาก ใกล้จะสูญพันธุ์ เช่น ควายป่า เลียงผา เสือดาว หมาใน ไก่ป่า นกยูงไทย และยังมีแมลงป่าพันธุ์ต่างๆ อีกมากมาย

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าไม่ใช่แหล่งท่องเที่ยวที่เปิดให้ประชาชนเข้าชมได้ทั่วไป เพราะพื้นที่ถูกจัดให้เป็นเขตอนุรักษ์และมีความอ่อนไหวสูง ฉะนั้นการมีคนจำนวนมากเข้าไปอาจก่อให้เกิดปัญหาด้านความไม่สมดุลของระบบนิเวศได้ แต่อย่างไรก็ดีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง มีการเปิดจุดผ่อนปรนทั้งหมด ๓ จุด ให้ประชาชนทั่วไปเข้าไปศึกษาธรรมชาติได้แบบไม่ค้างคืน และต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ได้แก่

๑. บริเวณสำนักงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง
๒. บริเวณหน่วยพิทักษ์ป่าไซเบอร์
๓. บริเวณหน่วยพิทักษ์ป่าห้วยแม่ดี (อยู่ในอำเภอบ้านไร่ เส้นทาง ๓๐๑๑ ไปทางห้วยแม่ดี- บ้านใหม่คลองอังวะ มีเส้นทางศึกษาธรรมชาติไว้ด้วย)

ในบริเวณที่ทำการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง มีรูปปั้นคุณสืบ นาคะเสถียร หันหน้าไปทิศตะวันตกเฉียงใต้ เพื่อดูความเป็นไปของผืนป่าตะวันตก มีบันได ๘ ขั้น ที่สื่อความหมายว่าคุณสืบดำรงตำแหน่งหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง อยู่ ๘ เดือน และลวดลายบน บันไดบ่งบอกถึงอุปสรรคในการทำงานที่นี่

๒) หุบป่าตาด

หุบป่าตาดตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๑ ตำบลทุ่งนางามอำเภอลานสัก เข้าทางเดียวกับกับเขาปลาร้า อยู่ก่อนถึง เขาปลาร้าประมาณ ๑ กิโลเมตรถ้านึกค้นพบโดยพระครูสันติธรรมโกศล (หลวงพ่อดองหยด) เจ้าอาวาสวัดถ้ำทอง เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๒๒ พระครูได้ปีนลงไปในหุบเขานี้จึงพบว่ามิดันตาดเต็มไปหมด (ต้นตาดเป็นไม้ดึกดำบรรพ์ ตระกูลเดียวกับปาล์ม) จึงเจาะปากถ้ำเพื่อเป็นทางเข้าในปีพ.ศ. ๒๕๒๗ ต่อมากรมป่าไม้ได้ประกาศเป็นพื้นที่ อนุรักษ์เพราะที่นี่มีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่แปลกและมีพันธุ์ไม้หายากอยู่ในความดูแลของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ถ้ำประทุนและมีการจัดทำเป็นเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติระยะทาง ๗๐๐ เมตร

หุบป่าตาด มีพื้นที่ประมาณ ๓๐ ไร่ มีเทือกเขาล้อมรอบโดยเป็นเขาหินปูน ด้านหน้าทางขึ้นไปยัง ถ้าเป็นป่าสะเดา ภายในจะมีมดมด เมื่อพ้นจากความมืดนักท่องเที่ยวจะสัมผัสความเย็นสบาย ความชื้นของ ดินและอากาศ เพราะรอบด้านเป็นหน้าผาโอบล้อม แสงอาทิตย์จะส่องถึงพื้นดินเฉพาะในเวลาเที่ยงวันเท่านั้น ด้วยความแปลกโดดเด่นทำให้แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว จึงได้รับการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ให้เป็น ๑ ใน ๕๐ แหล่งท่องเที่ยว (โครงการสัมผัสจริงเมืองไทย Unseen Thailand I) ในปี พ.ศ.๒๕๕๗

๓) เขาปลาร้า

เขาปลาร้า อุทัยธานีเป็นเขาที่แบ่งเขตหมู่บ้าน ห้วยโศก อำเภอลานสัก กับ ตำบลเขาบางแกรก อำเภอนองนาง เขาปลาร้ามีขนาดใหญ่ และสูงชันประมาณ ๕๙๘ เมตร สภาพป่าค่อนข้างสมบูรณ์ต้องเดินเท้าและปีนเขา ระยะทาง ๙๐๐ เมตร ใช้เวลาประมาณ ๒ ชั่วโมง จึงจะถึงยอดเขาและจะ เห็นภูมิประเทศที่สวยงาม ข้างบนเป็นที่ราบขนาดใหญ่และมี ป่าไม้มีค่าหน้าผาด้านตะวันตกที่ระดับความสูง ๓๒๐ เมตร พบภาพเขียนก่อนประวัติศาสตร์อายุประมาณ ๓,๐๐๐ ปี เป็น ลายเส้นสีแดงและสีแดง เส้นสีดำค่อนข้างจางไปแล้ว ส่วนสีแดงยังเห็นได้อยู่ เขียนไว้ตลอดแนว ยาวประมาณ ๙ เมตร เขียนด้วยสีแดงมีกลุ่มภาพมนุษย์หลายแบบหลายลักษณะและกลุ่มภาพสัตว์ ภาพมีทั้งหมดประมาณ ๔๐ ภาพ แสดงให้เห็นถึงสภาพชีวิตสังคมของคนยุคโบราณ ซึ่งเป็นมรดกทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดอุทัยธานี

นักโบราณคดีได้แบ่งกลุ่มภาพเขียนบนเขาปลาร้าไว้ ๔ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ กลุ่มภาพที่มีคน ทำมกลางสัตว์เลี้ยง (คาดว่าป็นสุนัข) กลุ่มที่สอง กลุ่มภาพที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัว การจับวัวป่า นำกลับมาเลี้ยง กลุ่มที่สาม กลุ่มภาพที่แสดงถึงการประกอบพิธีกรรม คนที่อยู่ในภาพมีเครื่องประดับซึ่งต่างจาก คนทั่วไป และสัตว์ที่อยู่ในภาพมีลักษณะคล้ายลิงอยู่ด้วย และกลุ่มที่สี่ กลุ่มภาพเบ็ดเตล็ดซึ่งส่วนใหญ่เป็นภาพสัตว์

๔) ถ้ำพุกหอย

ถ้ำพุกหอย เป็นหนึ่งในสถานที่ถ่ายทำละครเรื่องนาคี ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติพุเตย สภาพ โดยทั่วไปเป็นภูเขาหินปูนสูงชันสลับซับซ้อน เป็นถ้ำขนาดใหญ่ ภายในถ้ำกว้างขวาง มีหินงอกหินย้อย เสาหิน อายุนับล้านปี มีจุดชมหินงอกหินย้อยแยกออกไป รวมทั้งหมด ๒๑ จุด ได้แก่ หินดอกเห็ด, หินย้อย, เสาโรมัน, ดอกไม้หิน, หินหัวปลาโลมา, หินรูปนกกระจอกเทศ, หิน ปะการัง, เสาหินเล็ก, เสาหินปูน, หินรูปมาน, หินรูปฐาน ประทับเทพ, หินรูปกลด, หินรูปบ่อน้ำ, ถ้ำพญานาค, เสาหิน

ล้านปี, อ่างทิพย์, ฟองหิน, น้ำตกหินปูน, หินเกร็ดเพชร, และ หินงอกดอกกุหลาบ นอกจากนี้ยังเป็นที่อยู่ของค้างคาวกว่า ๙ ชนิด ได้แก่ ค้างคาวชนิดใช้ฟันหน้ากินผลไม้, ค้างคาว มงกุฎยอดสั้นเล็ก, ค้างคาวหน้ายักษ์เล็ก, ค้างคาวปีกถุงเคราดำ, ค้างคาวหน้ายักษ์ทศกัณฐ์, ค้างคาวปีกพับดำใหญ่, ค้างคาวมงกุฎจุกใหญ่, ค้างคาวยักษ์สามหลืบ และ ค้างคาวยอดปีกกล้วยไม้ ซึ่งบางชนิดหายากและใกล้สูญพันธุ์

๕) น้ำตกไซเบอร์

น้ำตกไซเบอร์หรือน้ำตกหินลาดอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยพิทักษ์ป่าไซเบอร์เป็นน้ำตกที่อยู่ ใกล้กับหมู่บ้านไซเบอร์(บ้านซำแม่ปือ) อำเภอยางชุมน้อยอยู่ห่างจากจังหวัด ๘๖ กิโลเมตร น้ำตกนี้เกิดจากลำห้วย ล่อยจ้อยที่ไหลมาจากภูเขาในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งทำให้เกิดน้ำตกขึ้นเป็นระยะๆหลายชั้นและแอ่ง น้ำที่มีความสวยงามโดยจะมีน้ำมากในเดือนกันยายน-ต้นเดือนพฤศจิกายนส่วนบริเวณโดยรอบเป็นป่าเบญจพรรณปกคลุมและมีใบไม้เปลี่ยนสีในเดือนพฤศจิกายนนักท่องเที่ยวควรมาในช่วงปลายฝนต้นหนาว ส่วนสถานที่พักเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งไม่มีบริการบ้านพักผู้มาพักต้องนำเต็นท์มาเองเสียค่าพื้นที่ กางเต็นท์ ๓๐ บาท/คนและต้องเตรียมอาหารมาให้พร้อม การเดินทางจากทางหลวงหมายเลข ๓๒๘๒ หลัก กิโลเมตรที่ ๓๐ แล้วเลี้ยวเข้าไปอีกประมาณ ๗ กิโลเมตรและเดินเท้าต่ออีก ๕๐๐ เมตรสภาพทางเข้า เป็นทางลูกรังและมีหินคมตลอดเส้นทางรวมทั้งต้องผ่าน ธารน้ำหลายจุดหน้าฝนรถเข้าไม่ได้เลย (สิงหาคม-ตุลาคม) ต้องใช้รถกระบะที่มีกำลังขับเคลื่อนสี่ล้อหรือ สามารถหาเช่ารถรับจ้างได้ที่ตัวตลาดอำเภอยางชุมน้อยน้ำตกไซเบอร์ได้

๖) น้ำตกผาร่มเย็น

น้ำตกผาร่มเย็น ตั้งอยู่ที่บ้านใหม่ร่มเย็น ตำบลเจ้าวัด อำเภอบ้านไร่ เป็นสายน้ำสีขาวที่สวยงาม ที่หิ้งตัวลงสู่เบื้องล่าง กล่าวกันว่าน้ำตกแห่งนี้ เป็นน้ำตก ที่สวยที่สุดในจังหวัดอุทัยธานีจากบริเวณผาดินใช้เวลา เดินทางเข้าไปชมน้ำตกประมาณ ๒๐ นาทีเมื่อเดิน ทางเข้าไปถึงจะเห็นสายน้ำตกไหลลดหลั่นลงมาจากบน แนวผาของภูเขาสู่ป่าดิบเบี่ยงล่าง มีลักษณะเป็นสาย บางๆคล้ายกับสายฝน โดยผ่านหน้าผาดินที่มีมอสสีเขียว เกาะอยู่เต็มโดยรอบประกอบกับพื้นที่ที่เป็นป่าครึ้ม ร่มเย็นทำให้บรรยากาศในบริเวณดังกล่าว มีความ ร่มเย็นและรู้สึกสดชื่น แก่ผู้ที่เดินทางเข้าไป น้ำตกผาร่มเย็นสามารถเดินทางไปเที่ยวได้ทั้งปี มีความสวยงามสุด ในช่วงปลายฝนต้นหนาว

๗) น้ำพุร้อนสมอทอง

น้ำพุร้อนสมอทอง ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ ๒ บ้านสมอทอง ตำบลทองหลาง อำเภอห้วยคต เป็นน้ำพุร้อน แบบธรรมชาติขนาดเล็กที่ผุดขึ้นมาผิวดินโดยไหลผ่านช่องเขา สองลูก น้ำพุที่ผุดนี้ใส มีกลิ่นกำมะถันฉุน และมีความร้อน ขนาดต้มไข่สุกภายใน ๕ นาที มีอุณหภูมิ ๖๘ องศาเซลเซียส โดยน้ำจะไหลลาดตามหินของภูเขาลงไปรวมกับน้ำในลำห้วย คอกควาย สภาพโดยรวมกับน้ำในลำห้วยคอกควาย สภาพ โดยรอบจะเป็นอ่างเก็บน้ำห้วยขุนแก้ว ซึ่งเป็นน้ำพุร้อนแห่งเดียวของประเทศไทยที่มีน้ำล้อมรอบ บริเวณน้ำพุร้อนได้รับ การปรับปรุงปรับปรุงให้เป็นบ่อน้ำพุร้อนต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไป รวมทั้งมีจุดชมทัศนียภาพในยามพระอาทิตย์ ตกดินที่สวยงามอีกแห่งหนึ่งของจังหวัด

๘) เขาปฐวี

เขาปฐวี เป็นเทือกเขาขนาดเล็กยาว ประมาณ ๗๕๐ เมตร สูง ๒๕๓ เมตร มีลักษณะเป็น เทือกเขาหินเรียงซ้อนกันเป็นยอด ค่อนข้างสูงชัน มีถ้ำ อยู่เรียงรายโดยรอบประมาณ ๓๐ ถ้ำ ทั้งขนาดเล็ก และใหญ่ เช่น ถ้ำประทุน ถ้ำบันได ถ้ำอ่าง ถ้ำช่องลม ถ้ำพุทธประวัติ ถ้ำปลา และถ้ำค้างคาว เป็นต้น สามารถปีนไต่ด้วยยอดเขาได้ บริเวณลานกว้างหน้าเขามีร่มไม้และฝูงลิงจำนวนมาก มีผู้คนนิยมมาเที่ยวชมฝูงลิงและชมถ้ำอยู่เสมอ ซึ่งที่เขापฐวีนี้ได้ค้นพบเครื่องมือ หินและโครงกระดูกมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์

(๕) แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม

๑) พระชนกจักรี

พระชนกจักรีตั้งอยู่บนยอดเขาสะแกกรังอำเภอเมืองอุทัยธานี โดยคำขวัญของจังหวัดอุทัยธานี ขึ้นต้นด้วยประโยคแรกว่า“เมืองพระชนกจักรี...” และบนยอดเขาสะแกกรังที่มองเห็นทิวทัศน์ของเมือง โดยรอบนั้นยังมีสิ่งยืนยันคำขวัญนี้คือพระราชนุสาวรีย์สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชซึ่งได้รับการสถาปนาพระอัฐิเป็นสมเด็จพระชนกาธิเบศรเมื่อพ.ศ.๒๓๓๘ พระราชนุสาวรีย์เป็นรูปหล่อขนาด๒เท่าพระองค์จริงประทับบนแท่นพระหัตถ์ซ้ายถือดาบประจำตำแหน่ง เจ้าพระยาจักรีทั้งปีกวางบนพระเพลาซ้ายพระหัตถ์ขวาวางบนพระเพลาขวามีพานวางพระมาลาอยู่ด้านขวา

๒) เขาสะแกกรัง

เขาสะแกกรังเป็นภูเขาที่ตั้งกันเมืองอุทัยอยู่ทางทิศตะวันตกก่อนที่จะเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ห้วยขาแข้งเหมือนดั่งเป็นร่มเงาให้กับจังหวัดอุทัยทั้งจังหวัดแต่เดิมเรียกกันว่าเขาแก้วเป็นที่ตั้งของวัดสังกัสรัตนคีรีเป็นวัดเก่าแก่สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ.๒๔๔๓ ยอดเขาสะแกกรังเป็นดินแดนที่ชาวอุทัยยกให้เป็นสถานที่ ศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูป มงคลศักดิ์สิทธิ์เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยซึ่งเป็น พระคู่บ้านคู่เมืองของเมืองอุทัยมาตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่ชาวเมืองต่างให้ความเคารพ ศรัทธาเป็นจำนวนมากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในวิหารหลังใหม่ฝั่งตรงข้าม บันไดทางขึ้นยอดเขาสะแกกรัง

จากบนยอดเขาสามารถมองเห็นทิวทัศน์ เมืองอุทัยธานีได้กว้างขวางมีจุดนั่งพักผ่อนชมวิวหลายจุดและ มีศาสนสถานที่ให้เข้าไปไหว้พระทำบุญหลายแห่งทั้งวิหาร พระพุทธรูปสำคัญวิหารพระบรมสารีริกธาตุศาลเจ้าจัน นอกจากนี้ยังเป็นที่ตั้งของมณฑปประดิษฐานรอยพระพุทธรูปบาทจำลองซึ่งย้ายมาจากวัดจันทาราม สร้างเมื่อพ.ศ. ๒๔๔๘ ด้านหน้ามีระฆังใบใหญ่ที่พระปลัดใจและชาวอุทัยธานีร่วมกันสร้างเมื่อพ.ศ. ๒๔๔๓ ถือกันว่าเป็นระฆังศักดิ์สิทธิ์ใครมาแล้วต้องตีเพื่อความเป็นสิริมงคล

ทางขึ้นสู่ยอดเขาสะแกกรังขึ้นไปได้สองทางคือทางรถยนต์และจากบริเวณลานวัดจะมีบันได๔๔๔ ขั้นตัดตรงขึ้นสู่ยอดเขาสะแกกรังถ้าไม่อยากจะเดินขึ้นบันไดก็สามารถใช้ทางรถก็ได้โดยขึ้นทางด้านข้างสนามกีฬา จังหวัดซึ่งบนยอดเขานั้นบนเขาสะแกกรังมีศาสนสถานที่สำคัญหลายแห่งคือพระมณฑปทรงไทยสวยงามมี นามว่าสิริมหาเมฆาภาคารซึ่งที่บนนี้เขาเปรียบให้เป็นสถานที่ที่พระพุทธรูปเจ้าเสด็จไปเทศนาโปรดพระ พุทธมารดาบนสรวงสวรรค์ขึ้นดาวดึงส์แล้วเสด็จกลับสู่โลกมนุษย์ซึ่งตามพุทธประวัติกล่าวว่าพระพุทธรูปเจ้าเสด็จ ลงมาที่เมืองกัสนครและกลายมาเป็นชื่อวัดสังกัสรัตนคีรี

๓) วัดจันทาราม(วัดท่าซุง)

วัดจันทาราม มีมานานับแต่สมัยอยุธยา และเนื่องจากในอดีตนั้นมีการพักชุกไว้บริเวณหน้าวัด ชาวบ้านจึงเรียกวัดแห่งนี้ว่าวัดท่าซุง ซึ่งได้เก่าแก่และทรุดโทรม ตามกาลเวลา ต่อมาท่านพระราชพรหมยาน หรือหลวงฤาษีลิงดำ ได้ปฏิสังขรณ์วัดนี้จนมีความสวยงามเป็นศูนย์รวมแห่งสัญญาอีกครั้ง มีการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่มากมายในอาณาบริเวณวัด รวมทั้งศพที่ไม่เน่า เปื่อยของหลวงพ่อ ฤาษีลิงดำในโลงแก้ว ซึ่งบรรดาศิษยานุศิษย์และประชาชนทั้งหลายยังพากันมา นมัสการขอพร

เพื่อความเป็นสิริมงคลอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ และ บริเวณวัดด้านที่อยู่ติดแม่น้ำสะแกกรังนั้นยังมีจัดพักผ่อน คือ วัง มัจฉาที่มีปลาหลากหลายพันธุ์นับหมื่นตัวอาศัยอยู่มากมาย^{๖๗}

๔) วัดอุโบสถาราม (วัดโบสถ์)

วัดโบสถ์หรือวัดอุโบสถารามเดิมชื่อมนโธรมย์ชาวบ้านเรียกว่าวัดโบสถ์เป็นวัดเก่าแก่อยู่ริมลำน้ำ สะแกกรังในเขตเทศบาลเมืองจากตลาดสดเทศบาลมีสะพานข้าม แม่น้ำไปยังวัดอุโบสถาราม ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำลำ ที่น่าสนใจในวัดได้แก่จิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์และวิหารเป็นภาพเขียนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในโบสถ์เป็นภาพเกี่ยวกับ พุทธประวัติเริ่มตั้งแต่ประสูติจนถึงปรินิพพานฝีมือประณีตมาก ส่วนในวิหารเขียนเป็นภาพพระพุทธรูปเจ้าเสด็จโปรดเทพยดาบนสวรรค์และภาพปลงสังขาร ด้านบนฝาผนังเป็นพระสงฆ์สาวกชุมนุมสนทนากับพญาคชสีห์เหมือนจะไหว้พระ ประธานในวิหารฝาผนังด้านนอกหน้าวิหารมีภาพถวายพระเพลิงศพพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าและภาพชีวิตชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

๕) วัดถ้ำเขาวง

วัดถ้ำเขาวงแต่เดิมชื่อธรรมสถานถ้ำเขาวงคือโดยภูมิ ประเทศแล้วเป็นสถานที่ที่มีภูเขาล้อมรอบด้านบนมีถ้ำหลายแห่งใน หน้าฝนจะมีน้ำตกไหลให้ความร่มเย็นชุ่มชื้นพระภิกษุที่มาอยู่อาศัยก็มีความตั้งใจที่จะพัฒนาสถานที่ให้เป็นที่ปฏิบัติธรรมจึงได้ตั้งชื่อว่าธรรมสถานถ้ำเขาวง

๖) หกแซตั้ง

หกแซตั้งตั้งอยู่บนถนนศรีอุทัยเดิมเป็นสำนักกินเจชื่อฮกฮั่นตัวต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่๒ ชินแสเล็กแซ่ลิได้เปิดร้านขายยาจีนขึ้นที่นี่จึงเปลี่ยนชื่อร้านเป็น "หกแซตั้ง" เป็นบ้านไม้สักโบราณลักษณะ อาคารเป็นครึ่งตึกครึ่งไม้หลังคาทรงปั้นหยามันงาอาคารโดยรอบก่ออิฐฉาบปูนชั้นล่างมีตู้ยาจีนและอุปกรณ์บำบัดปรุง ยาแบบโบราณเคยใช้เป็นที่ยายยาสมุนไพรจีนและเป็นที่ฝึกฝนให้ชินแสฝึกหัดชั้นบนเป็นห้องโถงขนาดใหญ่พื้นและ ผนังล้วนเป็นไม้สักประดับลวดลายสลักแบบจีนบริเวณกลางห้องมีแท่นบูชาแบบจีนใช้เป็นโรงเจภายในหกแซตั้งยังเป็นที่เก็บรักษาข้าวของเครื่องใช้เครื่องประดับตกแต่งแบบจีนดั้งเดิมที่มากด้วยคุณค่า ปัจจุบันหกแซตั้งเปิดให้เข้าชมเฉพาะในช่วงเทศกาลกินเจเท่านั้นแต่ในช่วงวันปกติผู้สนใจสามารถติดต่อขอเข้า ชมล่วงหน้าได้ที่ร้านวัฒนธรรมไพศาล โทร. ๐-๕๖๕๑-๑๐๗๘

^{๖๗} พระปลัดสำเภา ธมมปวโร. วัดจันทาราม (ท่าซุง) อำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๔.

๔.๑.๓ ศักยภาพการท่องเที่ยวของเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

(๑) ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ พบว่า

๑. ด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ พบว่า จังหวัดอุทัยธานี มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ เนื่องจาก มีทรัพยากร การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและโดดเด่นเป็นอย่างมาก มีแหล่งท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ เช่น วัดจันทารามหรือวัดท่าซุง วัดโบสถ์ วัดสังกัสรัตนคีรี เรือนแพ ลุ่มแม่น้ำ สะแกกรัง ตลาดเช้าสะแกกรัง ถนนคนเดินตรอกโรงยา วัดถ้ำเขาวง ตลาดชาวไร่ ชุมชนบ้านสะน้า หมู่บ้านกระเหรียงแก่นมะกรูด ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายสามารถ ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ สนใจในการท่องเที่ยวจังหวัดอุทัยธานี มีชาติพันธุ์กระเหรียงโปว์ ลาวเวียง ลาวครั่ง ทางอำเภอบ้านไร่ และอำเภอห้วยคต ของจังหวัดอุทัยธานี

๒. ด้านการเป็นเมืองการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ พบว่า จังหวัด อุทัยธานีเป็นเมืองการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป้าหมายเนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยว เชิง วัฒนธรรมที่น่าสนใจมากมาย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน แหล่งท่องเที่ยว ทางศาสนา แหล่ง ท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวทางพิพิธภัณฑ์ มีการ ตักบาตรทางน้ำบริเวณตลาด เช้าริมแม่น้ำสะแกกรัง ซึ่งเป็นพระภิกษุสงฆ์ที่พายเรือมาจากฝั่ง วัดโบสถ์ เพื่อมาบิณฑบาตทางน้ำ กิจกรรมประกวดขบวนแห่นาคของงานบุญเดือนสามสืบสามนประเพณีวิถีชาวอุไทย เป็นกิจกรรมที่ นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก

๓. ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ พบว่า จังหวัด อุทัยธานีเป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญมากมาย และมีการคงความเป็น เอกลักษณ์ดั้งเดิมเอาไว้ ส่วนใหญ่แหล่งท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ จะเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวศาสนา เนื่องจากเป็นเมืองที่เกี่ยวข้องกับ วัฒนธรรมแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเป็นอย่างมาก คือวัดจันทาราม หรือวัดท่าซุง วัดอุโปสถาราม วัดสังกัสรัตนคีรี หลวงพ่อพุทธมงคลศักดิ์สิทธิ์เป็นพระ คู่บ้านคู่เมือง สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก บรมเสกสรรค์ มีจุฑามณีวิภูมิต์ศน์ที่สวยาม วัดผาทั้ง วัดถ้ำเขาวง วัดคูเมือง วัดหัวเมือง วัดหนองสะแก ผ้าทอบ้านผาทั้ง ผ้าทอป่าจำปี ผ้าทอ บ้านนาตาโพธิ์ สะพานโยนไม้ (เกาะเทโพ) เรือนแพสะแกกรัง แม่น้ำสะแกกรัง หมู่บ้าน กระเหรียงแก่นมะกรูด ชุมชน หมู่บ้านสะน้า ชุมชนหมู่บ้านอิมาด-อิทราย ถนนคนเดิน ตรอกโรงยา ตลาดเช้า และตลาดเย็นสะแก กรัง ตลาดชาวไร่ ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ล้วนแล้ว เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ และม ีความน่าสนใจของจังหวัดอุทัยธานี

๔. ด้านการวิเคราะห์จุดแข็ง (Strengths) ทางด้านการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ พบว่า จังหวัดอุทัยธานีมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่หลากหลาย ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกระจายตัวอยู่ใน ๘ อำเภอ มีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์สืบต่อกันมานาน ที่เป็นประเพณีที่สังคมหรือชุมชนปฏิบัติร่วมกัน และประเพณีท้องถิ่น ได้แก่ ประเพณีตักบาตรเทโว มีชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง ที่มีรูปแบบ วิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์หนึ่งเดียวของประเทศไทย จังหวัดอุทัยธานีมีพื้นที่ตั้งที่เหมาะสม สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดใกล้เคียง ค่าใช้จ่าย ในการเดินทางท่องเที่ยวมีความคุ้มค่า มีราคาไม่สูงเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ไปแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่จังหวัดอื่น

๕. ด้านการวิเคราะห์จุดอ่อน (Weaknesses) ทางด้านการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ พบว่า จังหวัดอุทัยธานีมีแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งที่เกิดความเสื่อมโทรม เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งของจังหวัดอุทัยธานี ขาดการดูแลรักษาของแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวห่างไกลกัน ส่วนมากแหล่งท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ ที่นักท่องเที่ยวนิยมมาท่องเที่ยวกัน คืออำเภอเมืองอุทัยธานี และอำเภอบ้านไร่ ซึ่งมีระยะทาง ห่างกัน ๙๐ กิโลเมตร จังหวัดอุทัยธานีไม่ใช่เมืองการท่องเที่ยวหลัก และการท่องเที่ยว แห่งประเทศไทยได้จัดให้เป็นเมืองรองของการท่องเที่ยวในกลุ่มภาคกลางตอนบน จังหวัด อุทัยธานีไม่ใช่เมืองหลักของการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวจะนึกถึง และขาดการดำเนินการ ด้านการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง คนในชุมชนยังขาดทักษะการดำเนินงานและขาดความรู้ในด้าน การท่องเที่ยว

๖. ด้านการวิเคราะห์โอกาส (Opportunities) ทางด้านการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ พบว่า มีงบประมาณในการสนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและสร้างรายได้ จากการท่องเที่ยว จึงได้มีการจัดสรรงบประมาณไปยังภาคส่วนต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง กับการพัฒนาและสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวโดยเฉพาะภาคส่วนของการพัฒนาสินค้า ของจังหวัดอุทัยธานี มีเส้นทางการเดินทางที่สะดวกสบายสามารถเดินทางเชื่อมโยงไปยัง จังหวัดอื่น การเดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดอุทัยธานีในปัจจุบันสามารถเดินทางมาได้ อย่างสะดวกและมีเส้นทางการเดินทางหลากหลาย จังหวัดอุทัยธานีได้รับการโปรโมททางสื่อออนไลน์ ได้แก่ ทางเว็บไซต์, You tube, Facebook, บล็อกเกอร์ รวมไปถึงสื่อทาง ด้านโทรทัศน์ วิทยุ และสิ่งพิมพ์ต่างๆ จึงทำให้การท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานี มีการเติบโต ขึ้นอย่างต่อเนื่อง

๗. ด้านการวิเคราะห์อุปสรรค (Threats) ทางด้านการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ พบว่า การชะลอตัวของเศรษฐกิจทำให้เกิดการท่องเที่ยวน้อยลง ในปัจจุบันเนื่องด้วยค่าครองชีพต่างๆ แพงมากขึ้น ทั้งในส่วนของค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ค่าอาหาร ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจในการเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น โรคระบาด Covid-๑๙ ทำให้นักท่องเที่ยวจำนวนน้อยลง และนโยบายต่างๆ จากหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องมีการดำเนินการไม่ต่อเนื่อง^{๖๘}

(๒) องค์ประกอบสำคัญต่อการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ

๑. ด้านสิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยว (Attractions) พบว่า แหล่งท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ มีความพร้อมที่จะให้ประสบการณ์ที่ประทับใจแก่นักท่องเที่ยว มีสิ่งดึงดูดใจ ทางการท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก มีทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติ ทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ และทางวัฒนธรรม ประเพณี แหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับวัด เน้นการคงความเป็นเอกลักษณ์ ที่ยังคงเดิม ทั้งที่มีการบูรณะซ่อมแซม อาทิเช่น วัดสังกัสรัตนคีรี, วัดอุโบสถาราม วัดท่าซุง แหล่งท่องเที่ยวที่เน้นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน เช่น ตลาดเช้าริมแม่น้ำสะแกกรัง เรือนพลุ่มน้ำสะแกกรัง ถนนคนเดินตรอกโรงยา

๒. ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) พบว่า การเข้าถึงจังหวัดอุทัยธานี และแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ของจังหวัดอุทัยธานี มีความสะดวกสบายเป็นอย่างมาก ถนนหนทางดี และสามารถเข้าถึงได้หลากหลายเส้นทาง การเข้าถึงจังหวัดอุทัยธานี สามารถ เดินทางได้ทั้งรถส่วนตัว ซึ่งเป็นการเดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดอุทัยธานีที่สะดวกสบาย และ ได้รับความนิยมมากที่สุด มีการเดินทางโดยรถโดยสารประจำทาง คือบริษัท ขนส่ง จำกัด มีบริการเดินรถระหว่างกรุงเทพฯ-อุทัยธานี ทุกวัน การเดินทางโดยรถตู้โดยสาร คือ หจก.ชญา อุทัยธานีทัวร์ จำกัด มีบริการรถตู้ปรับอากาศขึ้นจากสถานีขนส่งหมอชิต ๒

๓. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว (Amenities) พบว่า จุดนั่งพัก ของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดอุทัยธานีมีความเพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว ในวันธรรมดา แต่ในวันเสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์มีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ทำให้ จุดนั่งพักของแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งไม่เพียงพอ จุดชมวิวของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด อุทัยธานีมีหลายแห่ง ไม่ว่าจะเป็น

^{๖๘} นายเผด็จ นุ้ยปรี. นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕.

เป็นวัดสังกัสรัตนคีรี หรือวัดเขาสะแกกรัง ตั้งอยู่บนเขาสะแกกรัง ป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว ก่อนเข้าตัวเมืองจังหวัดอุทัยธานี มีป้ายบอกทางมายัง แหล่งท่องเที่ยวตลอดเส้นทางจนมาถึงยังแหล่งท่องเที่ยว มีป้ายบอกข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวได้อ่านเพื่อเป็นความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยวนั้น มี QR CODE ให้นักท่องเที่ยวใช้มือถือสแกนและจะมีข้อมูลเป็นคลิปวิดีโอพร้อมกับเสียงบรรยาย ถึงข้อมูลที่สำคัญ

๔. การบริการเบ็ดเตล็ด (Ancillary) พบว่า ศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว ทางจังหวัดอุทัยธานีมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลทางการท่องเที่ยว คือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดอุทัยธานี สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานจังหวัด อุทัยธานี นักท่องเที่ยวบางคนการสอบถามข้อมูลจากร้านอาหาร ร้านกาแฟ ร้านขายของที่ระลึก หรือที่พักแรม ซึ่งการสอบถามจากสถานที่ดังกล่าวนี้จะทำให้ทราบข้อมูลแบบชัดเจน การบริการทางด้านการเงินและการธนาคาร ในจังหวัดอุทัยธานีมีธนาคารทุกธนาคาร อย่างครบครัน

๕. ด้านที่พัก (Accommodation) พบว่า การควบคุมและตรวจสอบผู้ให้บริการ ด้านที่พักให้ที่พักได้มาตรฐาน ส่วนมากที่พักแรมของจังหวัดอุทัยธานีจะมีมากในเขตอำเภอ เมือง และอำเภอบ้านไร่ ที่พักแรมในจังหวัดอุทัยธานีที่เปิดให้บริการนักท่องเที่ยวต้องทำการ ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานการปกครองท้องถิ่น จังหวัดอุทัยธานี ที่พักภายในชุมชนของจังหวัด อุทัยธานี ถ้าเป็นในเขตอำเภอเมืองก็จะเป็นเรือนแพ เกสต์เฮาส์ โฮมสเตย์แต่ถ้าเป็นทางอำเภอ บ้านไร่ จะมีทั้งเกสต์เฮาส์ โฮมสเตย์ และพื้นที่กางเต็นท์ ในการบริการนักท่องเที่ยวซึ่งมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทำการเข้ามาตรวจสอบในเรื่องของมาตรฐาน Home stay และ Guest House ให้ได้มาตรฐานในการรองรับนักท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน

๖. ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว (Activities) พบว่า กิจกรรมทางการท่องเที่ยว ส่วนมากจะเป็นการเข้าชมแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญต่างๆ กิจกรรมไหว้พระขอพรเพื่อ ความเป็นสิริมงคล กิจกรรมการล่องเรือชมวิถีชีวิตลุ่มน้ำสะแกกรัง กิจกรรมการเดินชมตลาด สะแกกรัง กิจกรรมตักบาตรทางน้ำบริเวณลานสะแกกรัง การจัดงานประเพณีตักบาตรเทโว ที่วัดสังกัสรัตนคีรี เป็นงานประเพณี ที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญของจังหวัด^{๖๙}

^{๖๙}

นายสุรยุทธ รุทธกาญจน์ ผู้อำนวยการกองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕.

(๓) ความต้องการชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีเชิงวัฒนธรรมวิถี

พุทธ พบว่า

๑. การมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุนชุมชนให้ช่วยกันอนุรักษ์ พื้นฟู แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมในพื้นที่นั้นให้เป็นที่รู้จัก อย่างแพร่หลาย รวมถึงมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ครอบคลุมทั้งในด้านองค์ความรู้ บุคลากร งบประมาณ และจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น โครงการงานบุญ งานส่งเสริมทางด้านวัฒนธรรมต่างๆ ของจังหวัดอุทัยธานี งานประเพณี ตักบาตรเทโว โครงการแข่งขันเรือยาว โครงการงานจุลกฐิน งานบุญบั้งไฟ งานบุญเดือนสาม เป็นต้น มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและบริหารจัดการถนนคนเดินตรอกโรงยา ให้เป็น แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การร่วมจัดงานเสด็จประพาสต้น การร่วมกันอนุรักษ์เรือนแพ สะแกกรังให้คงอยู่ต่อไป นอกจากนี้ยังมีส่วนร่วมในประชาสัมพันธ์ แนะนำข้อมูลทางการท่องเที่ยวและข้อมูลที่เป็นประโยชน์ให้กับนักท่องเที่ยวและผู้สนใจในการท่องเที่ยว จังหวัดอุทัยธานี

๒. ด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ พบว่า การพัฒนา ในด้านความเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป พัฒนาในด้านองค์ความรู้ให้กับชุมชน นำไปต่อยอดในชุมชนและนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว ควรมีการประชาสัมพันธ์ ให้รู้จักอย่างแพร่หลายในด้านข้อมูลทางการท่องเที่ยว อย่างต่อเนื่องและทำให้เกิดความยั่งยืน มากที่สุด การพัฒนาปรับปรุงทางด้านภูมิทัศน์ให้สวยงามน่าท่องเที่ยวในเส้นทางท่องเที่ยว ทางน้ำและเส้นทางทางท่องเที่ยวทางบก รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรมหรือมีภูมิทัศน์ ที่ไม่สวยงาม ให้มีความสวยงามน่าท่องเที่ยวมากขึ้น

๓. ด้านการแก้ไข อุปสรรคในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ พบว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเจ้าของวัฒนธรรม โดยในบางชุมชนมีส่วนร่วม

ในการบริหารจัดการค่อนข้างน้อย ทำให้ในส่วนนี้ขาดความยั่งยืนด้านการท่องเที่ยว บุคลากร ในการให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวยังขาดความรู้ ความรู้ ยังมีน้อยที่จะถ่ายทอดข้อมูลทางการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวได้ การขาดความต่อเนื่อง ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การประชาสัมพันธ์ยังไม่เพียงพอ สาเหตุเกิดจาก การมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน เจ้าของพื้นที่ และงบประมาณ เรื่องของรูปแบบในการจัดงาน ต่างๆ ของทางจังหวัดอุทัยธานีควรมีการรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเอาไว้ โดยการ ใช้ของที่มีอยู่ในท้องถิ่น มา

ระดับตกต่ำภายในงาน เพื่อรักษาความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น และเป็นที่น่าจดจำแก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชม^{๗๐}

(๔) การวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวด้วย SWOT

ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาข้อมูลนำมาวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) การวิเคราะห์ TOWS Matrix ดังต่อไปนี้

๑. การวิเคราะห์ SWOT ของการพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ

๒. การวิเคราะห์ TOWS Matrix เพื่อนำไปเป็นการพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ

การวิเคราะห์ SWOT ของการพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ มีข้อมูลดังนี้

จุดแข็ง (Strengths) :

๑. มีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่หลากหลาย
๒. จังหวัดอุทัยธานีมีพื้นที่ตั้งที่เหมาะสมสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดใกล้เคียง

๓. คนในพื้นที่มีอัธยาศัยดี

๔. มีการรักษาความเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นแบบดั้งเดิม

๕. มีสินค้าของที่ระลึกที่มีคุณภาพค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวมีความคุ้มค่า

จุดอ่อน (Weaknesses) :

๑. แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม

๒. แหล่งท่องเที่ยวห่างไกลกัน

๓. จังหวัดอุทัยธานีไม่ใช่เมืองการท่องเที่ยวหลัก

๔. เยาวชนในพื้นที่ละเลยไม่เห็นความสำคัญ

๕. คนในชุมชนขาดความรู้ด้านการท่องเที่ยว

๖. ขาดการดำเนินโครงการด้านท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

^{๗๐} นายชลิต วงษ์สกุล สือสารมวลชน อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๑๕ มกราคม

โอกาส (Opportunities) :

๑. มีงบประมาณในการสนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง
๒. มีการประชาสัมพันธ์ทางสื่อสังคมออนไลน์อย่างต่อเนื่อง
๓. จังหวัดอุทัยธานีมีอุทยานเหมือนทางภาคเหนือของประเทศไทย
๔. มีเส้นทางการเดินทางที่สะดวกสบายสามารถเดินทางเชื่อมโยงไปยังจังหวัดอื่น
๕. มีการนำสินค้าที่ผลิตในท้องถิ่นไปนำเสนอในระดับสากล

อุปสรรค (Threats) :

๑. การชะลอตัวของเศรษฐกิจทำให้เกิดการท่องเที่ยวน้อยลง
๒. การโรคระบาด Covid-๑๙ ทำให้นักท่องเที่ยวจำนวนน้อยลง
๓. ปัญหาจากภัยธรรมชาติต่างๆ เช่น อุทกภัย ภัยแล้ง ไฟป่า เป็นต้น
๔. นโยบายต่างๆ จากหน่วยภาครัฐมีการดำเนินการไม่ต่อเนื่อง
๕. มีการแข่งขันทางด้านการท่องเที่ยว

เมื่อนำประเด็นสำคัญที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนา มาทำการวิเคราะห์ สถานการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างจุดแข็งกับโอกาส จุดแข็งกับอุปสรรค จุดอ่อนกับโอกาส และจุดอ่อนกับ อุปสรรคเพื่อให้เกิดความชัดเจนในเรื่องโอกาสและอุปสรรคต่อจังหวัด นำสู่ทิศทาง/จุดเน้นการวางแผน ๔ ทิศทาง ดังนี้

การวิเคราะห์ TOWS Matrix เพื่อนำไปเป็นการพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธมีข้อมูลดังนี้

ทิศทาง/จุดเน้นการวางแผนเชิงรุก กลยุทธ์จุดแข็ง-โอกาส (กลยุทธ์เชิงรุก S-O)

๑. แผนการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
๒. ส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนด้วยการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อ สนับสนุน
๓. ให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวและซื้อสินค้า OTOP
๔. สร้างสินค้าทางการท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักยิ่งขึ้น
๕. เจาะกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น ๖. ถ่ายทอดสดวิดีโอบน Facebook

Live ในกิจกรรมและเทศกาลงานประเพณีที่มี ชื่อเสียงของจังหวัด

ทิศทาง/จุดเน้นการวางแผนเชิงแก้ไข กลยุทธ์จุดอ่อน-โอกาส (กลยุทธ์เชิงแก้ไข W-O)

๑. สำรวจแหล่งท่องเที่ยว พร้อมกับการพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้ง
๒. มุ่งเน้นพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว

๓. จัดการฝึกอบรมผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวระดับชุมชน ในเรื่องบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

๔. ประชุมเพื่อหาแนวทางการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นทำกิจกรรมในชุมชนแต่ละชุมชนให้เป็นระบบและเป็นรูปธรรมมากขึ้น

ทิศทาง/จุดเน้นการวางแผนป้องกัน กลยุทธ์จุดแข็ง-อุปสรรค (กลยุทธ์เชิงป้องกัน S-T)

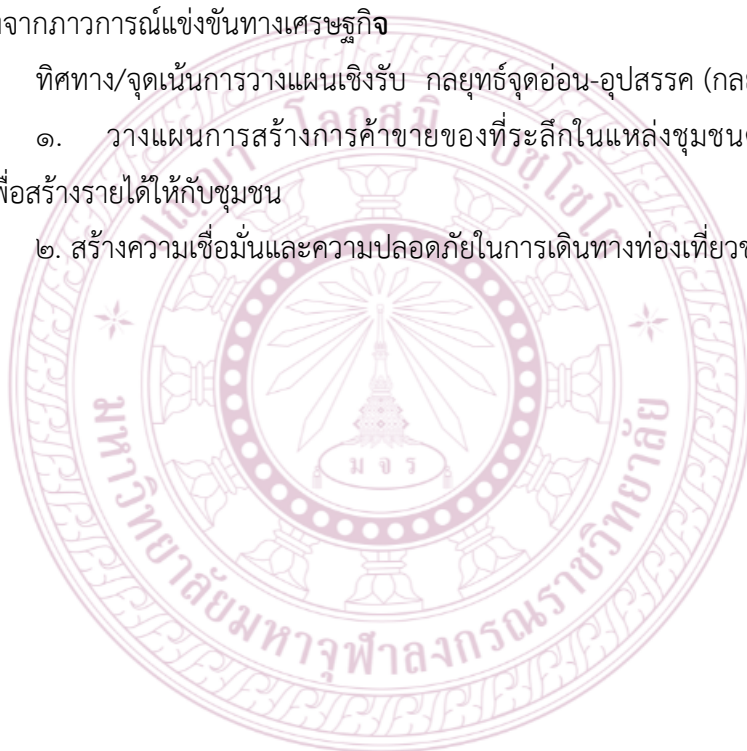
๑. จัดการรณรงค์ผ่านโครงการสร้างจิตสำนึกรักและหวงแหนแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ด้วยรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย และ ยั่งยืน

๒. เน้นการร่วมเครือข่ายธุรกิจชุมชนให้มากขึ้น เพื่อช่วยเหลือเศรษฐกิจชุมชน และลดความรุนแรงจากภาวการณ์แข่งขันทางเศรษฐกิจ

ทิศทาง/จุดเน้นการวางแผนเชิงรับ กลยุทธ์จุดอ่อน-อุปสรรค (กลยุทธ์เชิงรับ W-T)

๑. วางแผนการสร้างการค้าขายของที่ระลึกในแหล่งชุมชนต่างๆ ระหว่างแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน

๒. สร้างความเชื่อมั่นและความปลอดภัยในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

๔.๒ กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

๔.๒.๑ เป้าหมายการพัฒนาจังหวัดอุทัยธานี

๔.๒.๒ กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

๔.๒.๑ เป้าหมายการพัฒนาจังหวัดอุทัยธานี

“เมืองเกษตรปลอดภัย ท่องเที่ยวเชิงนิเวศสุขใจ สังคมอุทัยผาสุก”

เป้าหมายการพัฒนาจังหวัดอุทัยธานีดังกล่าว มีความหมายครอบคลุมถึง

● เมือง คือจังหวัดอุทัยธานี

● เกษตรปลอดภัย ครอบคลุมพืชหลักของจังหวัดอุทัยธานีคือพืชหลัก ๕ ชนิด ได้แก่ ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง ยางพารา ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และสับปะรดโรงงาน ตลอดจนสัตว์ เศรษฐกิจ ที่เน้นการพัฒนาคุณภาพผลผลิตและลดต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย เกษตรอินทรีย์และการพัฒนาหีบห่อบรรจุภัณฑ์ออกวางตลาด การแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ ให้มีมาตรฐานและสร้างมูลค่าเพิ่ม

● ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ครอบคลุมถึงการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ คือ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

● สังคมอุทัยผาสุก เป็นความผาสุก อันประกอบด้วย ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ครอบครัวพร้อมหน้าและอบอุ่น สุขภาพกายและใจที่แข็งแรง และระบบสวัสดิการ ของภาครัฐและชุมชนที่หนุนเสริมช่วยเหลือดูแลคุณภาพชีวิต และนำสู่การพึ่งตนเอง อย่างยั่งยืน

โดยมีเป้าหมายภาพรวม

๑. การเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดขยายตัวเพิ่มขึ้น

๒. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการบริการด้วยนวัตกรรม เพื่อให้มีมาตรฐาน ความปลอดภัยและมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงขึ้น

๓. ยกระดับมาตรฐานเกษตรปลอดภัย เกษตรอินทรีย์ และมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น

๔. ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความมั่นคงและปลอดภัยในการดำรงชีวิต และเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง

๕. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานกำหนด

สร้างคุณค่าด้านการท่องเที่ยว ควบคู่วิถีชีวิตอัตลักษณ์และวัฒนธรรม ของจังหวัดสู่

สากล

วัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอันประกอบไปด้วย การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยววิถีชุมชน การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยส่งเสริมให้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว บริการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural Attractions) หรือที่เกิดจากสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่มาจากพื้นฐานความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติของจังหวัด แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Manufactured Attractions) เช่น สถาปัตยกรรมทางประวัติศาสตร์ ศาสนาสถาน เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต โดยให้เกิดความปลอดภัยได้มาตรฐานการท่องเที่ยวไทยและยกระดับสู่มาตรฐานการท่องเที่ยวของอาเซียนในอนาคต การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความสำคัญในด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมโดยส่งเสริมให้ ชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยเร่งการประชาสัมพันธ์ การเชื่อมโยงผู้ประกอบการและจัดหาตลาดด้านการท่องเที่ยวใหม่ ๆ รองรับการเดินทาง การท่องเที่ยวของจังหวัดเพื่อมุ่งสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable Tourism)

เป้าหมายการพัฒนา

เมืองรองที่เป็นเป้าหมายปลายทางของนักท่องเที่ยว

ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย

๑. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของจำนวนผู้เยี่ยมเยือนเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมาไม่น้อยกว่าร้อยละ

๑๐

๒. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของรายได้จากการท่องเที่ยวเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมาไม่น้อยกว่าร้อยละ

๑๐

๓. จำนวนนักท่องเที่ยวที่พักค้างคืนเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา ๒ %

๔. จำนวนแหล่งท่องเที่ยวหรือบริการด้านการท่องเที่ยวที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน/รางวัลด้าน การท่องเที่ยวปีละ ๔ แห่ง

แนวทางการพัฒนา (Value Chain)

๑. พัฒนาระบบข้อมูลการท่องเที่ยวทุกประเภทอย่างเป็นระบบครบวงจร

๒. พัฒนา พื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว ทุกประเภทแบบครบวงจร

๓. พัฒนาส่งเสริมและสนับสนุนสินค้า และบริการด้านการท่องเที่ยว

๔. พัฒนามูลค่าเพิ่มและนวัตกรรมการท่องเที่ยว (Smart Tourism)
๕. เพิ่มประสิทธิภาพการทำการตลาดด้านท่องเที่ยวเชิงรุก
๖. บูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวและบุคลากรด้านการท่องเที่ยว

๔.๒.๒ กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

การวิเคราะห์ศักยภาพของแต่ละพื้นที่แล้ว จากการจัดเวทีเสวนาประวัติ แลกเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรมเห็นว่าอำเภอหนองฉาง เป็นใจกลางของพื้นที่เมืองพระชนกจักรี โดยทุกอำเภอมีอำเภอหนองฉางเป็นศูนย์กลาง หรือพื้นที่กลางจังหวัดอุทัยธานี และมีพื้นที่มีกิจกรรมด้านวัฒนธรรมวิถีพุทธ ที่เป็นที่น่าสนใจของระดับจังหวัดและระดับภาค จึงควรสร้างแนวทางการพัฒนาให้เป็นพื้นที่ และกิจกรรม

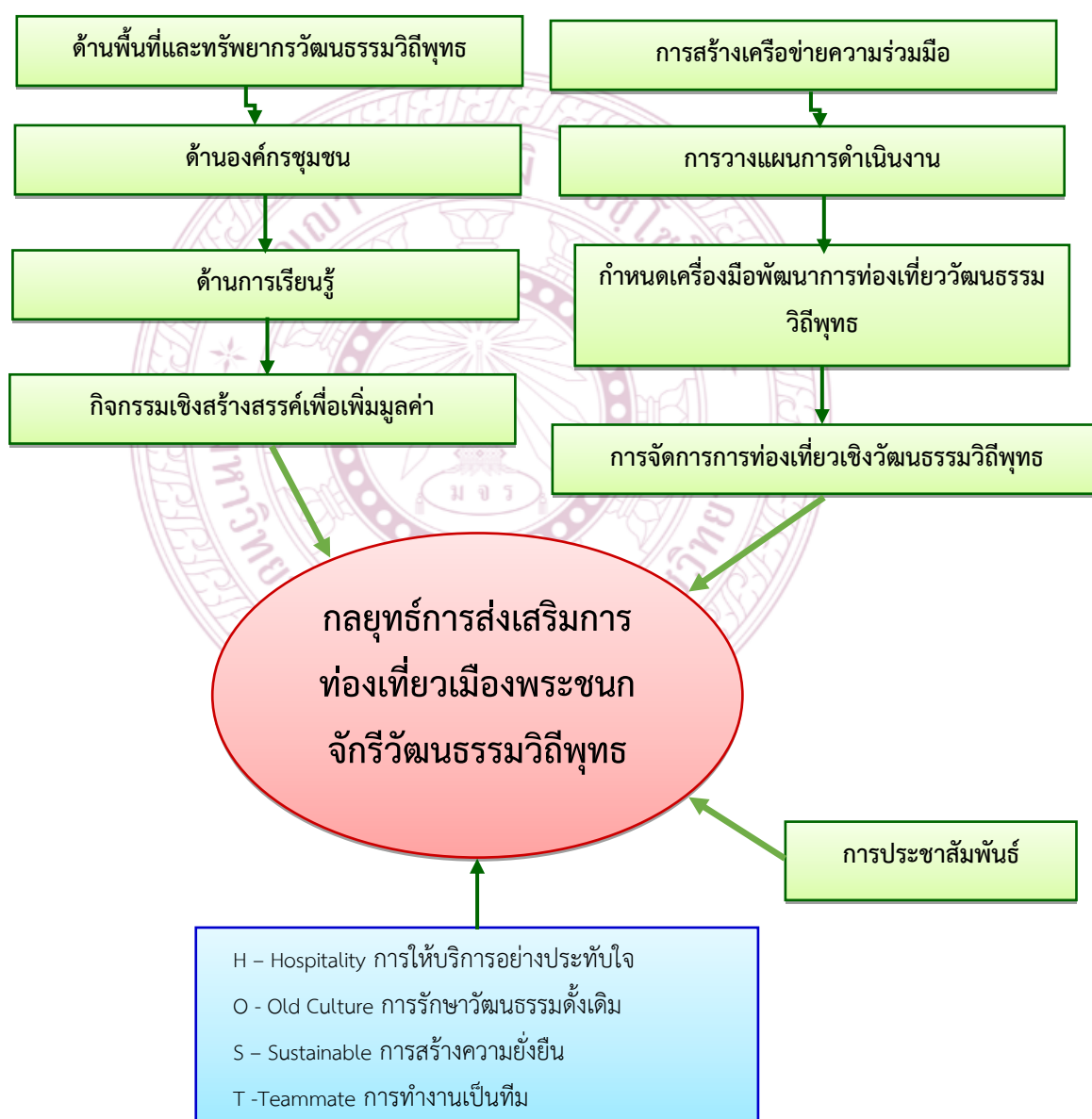
กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดอุทัยธานี การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

ภาพที่ ๔.๑ แหล่งท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรี

กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

การวิเคราะห์ศักยภาพของแต่ละพื้นที่แล้ว จากการจัดเวทีเสวนาประวัติ แลกเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาพื้นที่ การพัฒนากิจกรรมเห็นว่าอำเภอหนองฉาง เป็นใจกลางของพื้นที่เมืองพระชนกจักรี โดยทุกอำเภอมีย่านอำเภอหนองฉางเป็นศูนย์กลาง หรือพื้นที่กลางจังหวัดอุทัยธานี และมีพื้นที่มีกิจกรรมด้านวัฒนธรรมวิถีพุทธ ที่เป็นที่น่าสนใจของระดับจังหวัดและระดับภาค จึงควรสร้างแนวทางในการพัฒนาให้เป็นพื้นที่ และกิจกรรม

ภาพแผนที่ ๔.๑ ผังกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

กระบวนการจัดทำกลยุทธ์

ทบทวนแนวทางการจัดกิจกรรมที่ผ่านมา เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดสำหรับการปฏิรูปการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

ติดตามและประเมินผลแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะครึ่งแผน

จัดประชุมระดมความคิดเห็น “แนวทางการปฏิรูปการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธและภาพลักษณ์การท่องเที่ยวจังหวัดอุทัยธานี

แต่งตั้งคณะทำงานจัดทำกลยุทธ์การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ และเสนอที่ประชุมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ความเห็นเพิ่มเติม

นำเสนอกลยุทธ์การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธให้คณะกรรมการที่เกี่ยวข้องพิจารณา และเสนอให้ความเห็นชอบก่อนดำเนินงาน

งานบุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย

กลยุทธ์งานบุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย

๑. ด้านพื้นที่และทรัพยากรวัฒนธรรมวิถีพุทธ

วัดหนองขุนชาติ ตั้งอยู่ที่ ๑๔๔ หมู่ ๑ ตำบลหนองสรวง อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย สร้างขึ้นในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ขุนสนธิและชาวบ้านหนองสรวงเมื่อประมาณ พ.ศ.๒๓๖๗ ระยะแรกจึงเรียกว่า “วัดสนธิธรรมราม” ตามชื่อผู้นำการก่อสร้าง ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “วัดหนองสรวง” ตามชื่อบ้าน และในปี พ.ศ. ๒๔๔๓ ได้เปลี่ยนชื่อวัดอีกครั้งเป็น “วัดหนองขุนชาติ” เนื่องจากวัดอยู่ใกล้บ้านหนองขุนชาติได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา พ.ศ. ๒๔๔๓ และมีโรงเรียนอุทัยธรรมานุกูลวิทยา เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาด้วย

วัดหนองขุนชาติ เนื้อที่ ๕๐ ไร่ ๒ งาน ๘ ตารางวา มีธรณีสงฆ์เนื้อที่ ๑๓ ไร่ ๒ งาน พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่สูงเนิน มีอาคารเสนาสนะต่างๆ พระอุโบสถ ศาลาเปรียญ หอสวดมนต์ กุฏิสงฆ์ นอกจากนี้ยังมีวิหารมณฑปฌาปนสถาน ศาลาอเนกประสงค์ และสระน้ำ นอกจากนั้นยังมีปูชนียวัตถุ ได้แก่ พระพุทธชินสีห์ (จำลอง) ประดิษฐานเป็นพระประธานในพระอุโบสถพระพุทธชินราช (จำลอง)

ประดิษฐานภายในวิหารพ้อพิน-แม่ชม สะอาด พระศรีศาสดา (จำลอง) ประดิษฐานภายในวิหารหลวงพ้อสุข รอยพระพุทธรูป ประดิษฐานภายในมณฑปและภายในวิหารหลวงพ้อสุข ประดิษฐานรูปหล่ออดีตเจ้าอาวาส ๓ องค์ คือ พระพ้อสุข หลวงพ้อสือ หลวงพ้อตุ้ม ซึ่งเป็นพระที่ประชาชนในแถบนี้เลื่อมใสศรัทธา

เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันพระราชอุทัยโสภณ,ดร. (มนัส สมชาโน ป.ธ.๔) อายุ ๗๗ ปี พรรษา ๕๕ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอุทัยธานี และเจ้าอาวาสวัดหนองขุนชาติ ต.หนองสรวง อ.หนองฉาง จ.อุทัยธานี

มีนามเดิมว่า มนัส สะอาด เกิดวันพฤหัสบดีที่ ๒๘ ก.พ.๒๔๘๘ ที่บ้านเลขที่ ๒๘ หมู่ ๔ ต.หนองสรวง อ.หนองฉาง จ.อุทัยธานี ประกอบอาชีพเกษตรกรรมในช่วงวัยเยาว์ เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ที่โรงเรียนวิสามนัญศึกษา (ร.ร.หนองฉางวิทยา ปัจจุบัน) อายุครบ ๒๒ ปี เข้าพิธีอุปสมบท เมื่อวันจันทร์ ที่ ๓ เม.ย.๒๕๑๐ ที่พัทธสีมา วัดหนองขุนชาติ ต.หนองสรวง อ.หนองฉาง จ.อุทัยธานี โดยมี พระครูอุปการโกวิท (หลวงพ้อแอ้ว) วัดหัวเมือง ต.อุทัยเก่า อ.หนองฉาง เป็น พระอุปัชฌาย์, พระสมุห์แปลง ฐานธมโม เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระสำเนียง आयวฑฒโน เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้รับฉายาว่า สมชาโน หมายถึง ผู้รู้เสมอหลังอุปสมบท ท่านได้มุ่งมั่นศึกษาเล่าเรียนอย่างจริงจังและประสบความสำเร็จ พ.ศ.๒๕๑๕ สอบได้นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดมหาธาตุวรวิหาร อ.เมือง จ.เพชรบุรี และได้รับแต่งตั้งเป็นครูสอนพระปริยัติธรรมในปีเดียวกัน

ผลงานด้านการศึกษา พ.ศ.๒๕๒๑ ได้รับ แต่งตั้งเป็นครูสอนพระปริยัติธรรม ประจำโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๒๓ ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการสนามหลวง แผนกธรรม พ.ศ.๒๕๒๔ สำเร็จปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต(พธ.บ.) จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์พ.ศ.๒๕๔๔ สำเร็จปริญญาเอกสาขาปรัชญา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประเทศอินเดีย

ในห้วงระหว่างที่ท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดหนอง ขุนชาติ ได้พัฒนาวัดและชุมชนรอบพื้นที่จนมีความเจริญก้าวหน้ามาจนทุกวันนี้ พ.ศ.๒๕๕๐ เปิดหลักสูตรปริญญาตรี คณะสังคมศาสตร์ สาขาจัดการเชิงพุทธ เป็นหน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๕๔ เปิดหลักสูตรรัฐศาสตร สาขาการปกครอง คณะสังคมศาสตร์ ให้พระภิกษุ-สามเณรและบุคคลทั่วไปเข้าศึกษา และเป็นรองประธานคณะกรรมการจัดซื้อที่ดิน ๑๕๕ ไร่ ๒ งาน ๖๕ ตารางวา ที่บ้านเด่นโก ต.ทุ่งพง อ.หนองฉาง เพื่อจัดสร้างวิทยาลัยสงฆ์-พุทธมณฑล พัฒนาการศึกษพระภิกษุ-สามเณร และบุคคลทั่วไป พ.ศ.๒๕๕๕

จัดทำพิธีภัณฑท์ทองถิ่น สร้างอาคารนวดแผนไทย, สร้างพิธีภัณฑท์ตำรายาโบราณ เครื่องสมุนไพร และเปิดโรงเรียนการกุศลที่วัดหนองขุนชาติ เปิดสอนระดับ ม.ต้น-ม.ปลาย สายสามัญ เน้นให้เด็กเป็นคนดีของสังคม งานด้านสาธารณูปการ ท่านได้ทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์ในการก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์ ถาวรวัตถุเพื่อส่งเสริมให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ชนรุ่นหลัง อาทิ ก่อตั้งโรงเรียนอุทานอุทิศธรรมวิทยา, สร้างศาลาธรรมสังเวช ก่อสร้างวิหารประดิษฐานพระพุทธรูป, ทำถนนคอนกรีตภายในวัด, ขุดสระน้ำ เนื้อที่กักเก็บน้ำ ๙ ไร่, ซ้อมที่ดินขยายบริเวณวัด

๓๐ ไว้, สร้างศาลาอเนกประสงค์ ลักษณะอาคารไม้หลังคา ทรงไทย, บูรณะฌาปนสถานลักษณะทรงไทย, หอสวดมนต์ และศาลาการเปรียญ เป็นต้น

พระราชอุทัยโสภณ ถือได้ว่าปฏิบัติตามหน้าที่ สอนงานพระพุทธศาสนาอย่างเต็มกำลัง ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ลำดับงานปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นเจ้าอาวาสวัดหนองขุนชาติ ท่านได้ก่อตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกนักธรรม-บาลี และแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นพระอุปัชฌาย์ พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นรองเจ้าคณะจังหวัดอุทัยธานี พ.ศ. ๒๕๕๙ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอุทัยธานี ลำดับสมณศักดิ์ พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ พระอุทัยธรรมานุวัตร

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๙ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสถาปนาเลื่อนตั้งสมณศักดิ์ เนื่องในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน วันคล้ายวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตรในครั้งนี้ พระอุทัยธรรมานุวัตร เป็นพระเถระที่ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามที่ พระราชอุทัยโสภณ เป็นพระเถระที่ได้บำเพ็ญhirtานุหิตประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระพุทธศาสนาเป็นอเนกประการ ควรแก่การยกย่องเกียรติคุณให้ปรากฏไพศาล

กลยุทธ์ที่ ๑ มีการสื่อสารประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางไลน์ เฟสบุ๊ก แผ่นพับ ทางวิทยุกระจายเสียง ทางโทรทัศน์ หรือเสียงตามสายในชุมชน เพื่อให้ประชาชนเข้าใจและทราบถึงการจัดงานประเพณีบุญเดือน ๓ สืบสานวิถีชาวอุไทย

กลยุทธ์ที่ ๒ การจัดเส้นทางเดินทางไปวัด แพลนผังการเดินทางเที่ยวงานประเพณีบุญเดือน ๓

กลยุทธ์ที่ ๓ การปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในวัดให้สงบ สะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย

กลยุทธ์ที่ ๔ การจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่ เช่น การจัดเจ้าหน้าที่ดูแล การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อให้ผู้ที่มาทำบุญและไหว้พระได้มีทางเดินสะดวกสบายยิ่งขึ้น ที่พักหรือจุดพักสำหรับผู้มาท่องเที่ยวและปฏิบัติธรรมด้วย การปรับปรุงสภาพของวัดที่มีสภาพเสื่อมโทรมขององค์พระพุทธรูป สถานที่ปฏิบัติธรรมบางหลังไม่ได้ใช้ประโยชน์เท่าที่ควร ควรมีการใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น หรือนำมาใช้ในการใช้งานเป็นหลัก พระสงฆ์ปฏิบัติตนสมควรแก่กิจของสงฆ์ และสามารถให้ความรู้ที่ถูกต้องและ เหมาะสมแก่ผู้มาเยี่ยมเยือน รวมถึงการปรับปรุงภูมิทัศน์ของวัดและแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธตามสถานที่ต่าง ๆ ให้ สวยงามอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน วัดบ้านค่าน้อย การบริหารจัดการสถานที่ในการจัดเจ้าหน้าที่ดูแลการทำความสะอาดสถานที่ เพื่อรองรับกับจำนวนผู้ปฏิบัติธรรมในแต่ละกลุ่ม และมีเจ้าหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงคอยแนะนำตลอดการปฏิบัติธรรม การสร้างเส้นทางสำหรับคนพิการ เพื่อให้ผู้พิการที่มาทำบุญและไหว้พระได้มีทางเดินสะดวกสบายยิ่งขึ้น การ จัดการสภาพของวัดให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม ในการปฏิบัติตนของพระสงฆ์ตามสมควรแก่กิจของสงฆ์ และ สามารถให้องค์ความรู้ที่ถูกต้องแก่ผู้มาเยี่ยมชมวัด การสร้างถาวรวัตถุในปัจจุบันที่อาจจะเป็นศิลปะแบบเก่า ผสมผสานกับศิลปะสมัยใหม่

๒. ด้านองค์กรชุมชน

กลยุทธ์ที่ ๑ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมงานบุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย

โดยการสร้าง การมีส่วนร่วมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะทำให้คนในชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ร่วมแสดงความคิดเห็น และยังทำให้เกิดความรักความสามัคคีต่อกันภายในชุมชนเป็นพลังชุมชนในการทำกิจกรรมให้ประสบผลสำเร็จ

๓. ด้านการเรียนรู้

กลยุทธ์ที่ ๑ การนำเสนอข่าวสารข้อมูล ด้วยการใช้ภาษาสร้างสรรค์

กลยุทธ์ที่ ๒ จัดนิทรรศการให้ความรู้ เรื่อง งานประเพณีบุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย

๔. กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่า

กลยุทธ์ที่ ๑ การโน้มน้าวใจด้วยการสร้างคุณค่าของจุดท่องเที่ยวที่น่าสนใจและแปลกใหม่ในจังหวัดอุทัยธานี เพื่อเป็นจุดในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ ๒ การจัดจุดสำหรับถ่ายรูป, เช็คอิน, หรือจัดทำข้อความ คำคมที่ดึงดูดและสอดคล้องกับผู้ที่มาร่วมงาน เช่น อยากกรวยให้ทำทาน อยากรักกันนานๆ ให้ทำบุญ, จูงมือคนข้างๆ สู่เส้นทางโรแมนติคที่อบอุ่น , เที่ยววัดสุขใจ ไปไหนก็มีแต่บุญ , ผับไม่เข้า เหล้าไม่กิน เช็กอินแค่วัด เป็นต้น เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

๕. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

กลยุทธ์ที่ ๑ การสร้างภาพลักษณ์วัตถุประสงค์หลักประการหนึ่งของการประชาสัมพันธ์ไม่เพียงแต่มุ่งเน้น เฉพาะการส่งข่าวสารไปยังกลุ่มเป้าหมายเพื่อได้รับความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมหนึ่งๆ เท่านั้น แต่ผลระยะยาวของความร่วมมือดังกล่าวยังเกิดจากการที่องค์กรได้สื่อสารภาพลักษณ์ขององค์กร ไปสู่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายด้วย จากการเก็บข้อมูล

กลยุทธ์ที่ ๒ การสร้างภาพลักษณ์ด้านการทำประโยชน์ต่อสังคม การนำเสนอข่าวสารประชาสัมพันธ์ โดยสอดคล้องกับกระแสสังคมในเรื่องการทำประโยชน์ต่อชุมชน สังคมและกระแสอนุรักษ์วัฒนธรรมซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๖. การวางแผนการดำเนินงาน

กลยุทธ์ที่ ๑ จัดประชุมคณะกรรมการวัด ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับการวัดดูประสงค์และกำหนดการจัดงานฯ ตามขั้นตอน ดังนี้

๑. การดำเนินการก่อนการวางแผน เป็นงานขั้นเตรียมความพร้อมก่อนที่จะเริ่มงานวางแผน เตรียมความพร้อมในด้านการจัดงาน เช่น แต่งตั้งให้มีฝ่ายวางแผนซึ่งอาจจะอยู่ในความรับผิดชอบของคณะกรรมการจัดงาน กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบให้ชัดเจน การกำหนดวิธีการวางแผน (คณะกรรมการต้องช่วยกันคิดว่า จะต้องทำอะไรมีขั้นตอนอย่างไร และจะต้องมีคณะกรรมการหรือหน่วยงานอื่นมาร่วมในการวางแผนหรือไม่ ฯลฯ) และการรวบรวมข้อมูล (ให้คณะกรรมการทุกแผนกเก็บรวบรวมข้อมูลให้ครบถ้วนและทุกด้านและปรับปรุงให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ)

๒. การวิเคราะห์ปัญหาของปีที่ผ่านมา การวิเคราะห์ปัญหานี้พิจารณาจากการจัดงานในปีที่ผ่านมาตามภารกิจและความรับผิดชอบในหน้าที่งานต่างๆ ของคณะกรรมการแผนกนั้นๆ ว่า มีปัญหาในด้านใดจะต้องปรับปรุง เพิ่ม หรือลดในงานตรงส่วนใดบ้างหรือจะขยายงานเดิมให้มีประสิทธิภาพขึ้นอย่างไรบ้าง นอกจากนี้ยังต้องพิจารณางานที่จะทำขึ้นใหม่ จะริเริ่มงานใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัยรวมทั้งการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ตั้งเดิมคงไว้ ตลอดถึงแนวนโยบายของคณะกรรมการจัดงานได้พิจารณาและวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้จะต้องอาศัยเครื่องมือและประสบการณ์จากทุกฝ่าย และพิจารณาจากข้อมูลสถิติต่างๆ และแยกปัญหาหรือข้อมูลในแต่ละด้านและบันทึกรายการต่างๆ เพื่อที่จะนำมาคิดจัดทำงานหรือแก้ปัญหาเหล่านั้นให้เป็นแผนงานหรือกิจกรรมต่อไป

๓. การกำหนดแผนงาน พิจารณาและวิเคราะห์ปัญหา คณะกรรมการจัดงานและการวางแผนควรวิเคราะห์ว่า มีวิธีแก้ไข หรือปรับปรุงพัฒนางานให้ดีขึ้นได้อย่างไรบ้าง ทั้งสิ่งที่มีผลโดยตรงและสิ่งที่เกี่ยวข้อง ต่างๆ จัดแบ่งเป็นกลุ่มที่เรียกว่า แผนงาน ซึ่งหมายถึง จุดรวมของหน่วยงานที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ผลรวมที่คล้ายคลึงกัน เช่น แผนงานพัฒนาและปรับปรุงด้านการจัดสถานที่ งานพัฒนารูปแบบกิจกรรม ฯลฯ ในแต่ละแผนงานนั้น จะมีแผนงานที่เป็นส่วนย่อยของแผนงานนั้น เช่น ในแผนงานการพัฒนาและปรับปรุงงานด้านการจัดสถานที่ อาจจะประกอบด้วยงานการปรับปรุงแผนผังภายในงาน งานการเพิ่มรูปแบบที่แตกต่างไปจากปีที่ผ่านมา เป็นต้น ซึ่งในแต่ละงานนั้นอาจมีกิจกรรมย่อยๆ หลายๆ กิจกรรมก็ได้

๔. การกำหนดเป้าหมาย การที่จะทำงานตามแผนงานคณะกรรมการจัดงานจะต้องทราบเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนเสียก่อน การกำหนดเป้าหมายจึงต้องกำหนดให้ชัดเจนทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติเป้าหมายที่ทางวัดกำหนดนั้นควรชี้แนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน สามารถวัดและประเมินผลได้ เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพของคณะกรรมการจัดงาน เป้าหมายที่กำหนดอาจเป็น

๑) จัดอบรมคณะกรรมการจัดงานอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

๒) จัดให้มีการศึกษาดูงานสำหรับหัวหน้างานแต่ละแผนกอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง เป็น

ต้น

การกำหนดวิธีการดำเนินการ การกำหนดวิธีการดำเนินงานนี้ ผู้บริหารจะต้องคิดถึงสิ่งที่ต้องดำเนินการใน ๓ ด้าน คือ การกำหนดวิธีปฏิบัติงาน การกำหนดเวลาและผู้รับผิดชอบ และการกำหนดวิธีประเมินผล

การกำหนดวิธีปฏิบัติงานนั้นต้องอาศัยข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์มาแล้วพิจารณาว่าการที่จะจัดงานนั้นๆ ให้ลุล่วงได้ดีจะมีวิธีการอย่างไรบ้าง บันทึกแนวคิดทั้งหมดไว้ และนำมาวิเคราะห์ว่าวิธีการใดจะดีที่สุดบางครั้งอาจจะนำแนวคิดหลายๆ แนวคิดมาผสมผสานกันและจัดเรียงลำดับขั้นตอนการดำเนินงาน และต้องกำหนดว่างานแต่ละอย่างจะต้องเริ่มต้นทำเมื่อใดและเสร็จสิ้นเมื่อใด ใช้เวลาอย่างน้อยเพียงใด และ ใครจะเป็นผู้รับผิดชอบ การกำหนดวิธีปฏิบัติงานการกำหนดเวลาและผู้รับผิดชอบนี้ถ้าจัดทำเป็นแผนภูมิปฏิบัติงาน (Gantt chart) ก็จะดูได้ง่ายขึ้น

สำหรับการกำหนดวิธีประเมินผลนั้น ควรระบุว่าจะวัดอะไร วัดเมื่อไร และใช้เครื่องมือประเภทใด หากมีข้อบกพร่องก็จะได้รับปรับปรุงแก้ไขได้ทันทั่วทั้ง

๖. การกำหนดค่าใช้จ่าย คณะกรรมการจัดงานจะต้องพิจารณาให้รอบคอบ โดยพิจารณาถึงทรัพยากรที่มีอยู่ การปฏิบัติงานแต่ละขั้นตอนตามที่กำหนดไว้ว่า จะต้องทำอะไรบ้างและจะต้องใช้จ่ายเงินเพื่อทำกิจกรรมนั้นๆ เป็นจำนวนเงินมากน้อยเพียงไร และรวมเงินที่ต้องใช้จ่ายทั้งหมดเป็นจำนวนเงินมากน้อยเพียงไรค่าใช้จ่ายเหล่านี้จะได้มาจากแหล่งเงินทุนใดควรระบุไว้ให้ชัดเจนด้วย

ขั้นที่ ๑ ถึงขั้นที่ ๖ เป็นกระบวนการวางแผนก่อนที่จะลงมือปฏิบัติงาน เมื่อวางแผนงานเรียบร้อยแล้วผ่านการตรวจสอบ และได้รับอนุมัติจากผู้มีอำนาจให้ดำเนินการได้แล้วก็ถึงขั้นการปฏิบัติตามแผน

๗. การปฏิบัติตามแผน ขั้นตอนนี้เป็นการลงมือปฏิบัติตามแผนที่คณะกรรมการได้กำหนดไว้ ขั้นนี้จะต้องอาศัยความรู้ทางการบริหาร การสั่งการ การตรวจงาน การประสานงาน การตัดสินใจ ภาวะผู้นำและกฎระเบียบการปฏิบัติงานตามที่หน่วยงานกำหนดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะรวมอยู่ในขั้นตอนการนำเข้ากระบวนการผลิต และผลผลิต งานจะบรรลุเป้าหมายหรือไม่ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับผู้ปฏิบัติงานและผู้บริหารว่ามีความรู้ความเข้าใจในบทบาท หน้าที่ และภาระของงานมากน้อยเพียงใด

๘. การประเมินผลและปรับปรุงแผน การประเมินผลการปฏิบัติงานของการจัดงานจะต้องมีการกระทำเป็นประจำ เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรคของกระบวนการทำงานแต่ละปี ว่าเป็นไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพตามแผนงานที่กำหนดไว้หรือไม่ ถ้าพบว่ามีปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานในขั้นตอนใด ก็จะต้องมีการปรับปรุงแผนที่กำหนดไว้ในต่อไป

๗. กำหนดเครื่องมือพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ

กลยุทธ์ที่ ๑ ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการจัดกิจกรรมในปีที่ผ่านมา

กลยุทธ์ที่ ๒ การจัดตกแต่งสถานที่ภายในบริเวณการจัดงานฯ

๘. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธภายในงาน

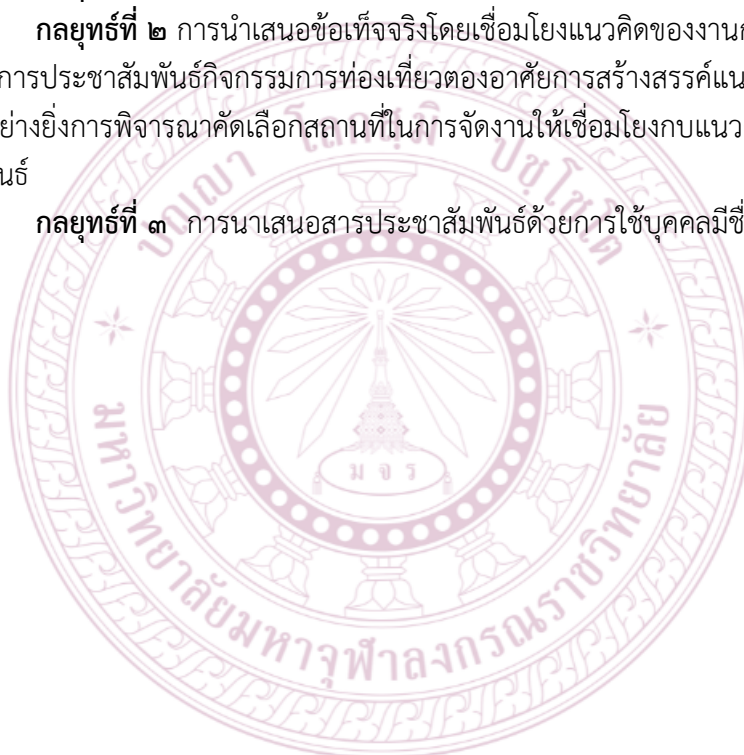
กลยุทธ์ที่ ๑ จัดการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิตและผลงานสร้างสรรค์ที่มีลักษณะพิเศษโดดเด่นให้ได้รับ ความเพลิดเพลินได้ความรู้ ดูผลงานสร้างสรรค์ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม

๙. การประชาสัมพันธ์

กลยุทธ์ที่ ๑ การเชิญชวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมาเที่ยว

กลยุทธ์ที่ ๒ การนำเสนอข้อเท็จจริงโดยเชื่อมโยงแนวคิดของงานกับจุดท่องเที่ยวภายในงาน การประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวต้องอาศัยการสร้างสรรค์แนวคิดในการจัดงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาคัดเลือกสถานที่ในการจัดงานให้เชื่อมโยงกับแนวคิดหลักของงานที่จะประชาสัมพันธ์

กลยุทธ์ที่ ๓ การนำเสนอสารประชาสัมพันธ์ด้วยการใช้บุคคลมีชื่อเสียงเพื่อผลทางการจัดงาน

๔.๓ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

๔.๓.๑ วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว

๔.๓.๒ ส่งเสริมพื้นที่ท่องเที่ยว

๔.๓.๓ ส่งเสริมนำเสนอคู่มือการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

๔.๓.๑ วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว

จากผลการศึกษาตามความมุ่งหมายของการศึกษาในแต่ละด้าน ทั้งการศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ การศึกษาสภาพแวดล้อมภายในภายนอกและยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ และการศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ แสดงให้เห็นความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงระหว่างกันในการจัดทำแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ในลักษณะการศึกษาสภาพแวดล้อมภายในภายนอกและยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ เป็นเรื่องของการวางแผนยุทธศาสตร์หรือแผนกลยุทธ์ของจังหวัดเป็นการวางแผนอย่างรอบคอบรัดกุมแสดงให้เห็นสถานะที่เป็นอยู่จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ภายในภายนอก (SWOT) ซึ่งสามารถทำการกำหนดทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความโดดเด่นมีเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นบนฐานความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนสามารถพัฒนาให้จังหวัดอุทัยธานี มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและมีมาตรฐาน การจัดการการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธก็จะช่วยรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว ช่วยทำให้ชุมชนเกิดความเข้าใจถึงการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่าเป็นเรื่องเดียวกัน มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน การวางแผนยุทธศาสตร์โดยมีแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธด้วยนั้น ทำให้มีทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวครอบคลุมและเกิดความยั่งยืนมากขึ้น หากขาดการวางแผนที่รอบคอบ และการจัดการที่มีประสิทธิภาพจะก่อให้เกิดผลเสียต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและจะส่งผลต่อสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศ สังคมวัฒนธรรม รวมทั้งเศรษฐกิจของจังหวัดในที่สุด ดังนั้นทั้งการศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานีการศึกษาสภาพแวดล้อมภายในภายนอกและยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธและการศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันในการที่จะทำให้จังหวัดอุทัยธานีเป็นเมืองท่องเที่ยวบนพื้นฐานการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธอย่างยั่งยืนสืบต่อไป

๑) ส่งเสริมทรัพยากรท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดอุทัยธานี

ผลจากการศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวพบว่า จังหวัดอุทัยธานีมีทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติได้แก่ทรัพยากรป่าไม้ที่สมบูรณ์และมีชื่อเสียง มีถ้ำที่สวยงามและมีเอกลักษณ์โดดเด่น และมี

ภูเขาต่าง ๆ ที่เป็นจุดชมทิวทัศน์ทัศนียภาพที่สวยงาม ด้านทรัพยากรท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานและศาสนา พบว่าจังหวัดอุทัยธานีมีวัดที่สำคัญและศูนย์ปฏิบัติธรรมที่มีชื่อเสียง เช่น วัดสังกัสรัตนคีรีมีโบราณสถานที่เก่าแก่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ และมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมือง สำหรับ ทรัพยากรท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม จังหวัดอุทัยธานีมีการจัดงานตากบาตร เทโว งานไหว้พระพุทธรูปมงคลศักดิ์สิทธิ์งานวันพระชนกจักรี งานบุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย งานประกวดขบวนแห่หน้านาคน งานมรดกโลกห้วยขาแข้ง งานกาชาดและของดีเมืองอุทัย มีวิถีชีวิตชาวแพในแม่น้ำสะแกกรัง วิถีชีวิตชาวเขาชาวกะเหรี่ยงที่ศูนย์วัฒนธรรมชาวเขาอีมาด-อีทรายและวิถีชีวิตด้านการเกษตรด้าน ทรัพยากรท่องเที่ยวทางการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก จังหวัดอุทัยธานีมีบริการพักร้อนที่มีคุณภาพ มีบริการด้านอาหารพื้นเมืองและมีสินค้าพื้นเมืองจำหน่าย มีของฝากของที่ระลึกขึ้นชื่อจำหน่ายหลากหลาย มีระบบคมนาคมขนส่งที่ติดต่อภายในจังหวัดและติดต่อกับ จังหวัดใกล้เคียง รวมทั้งกรุงเทพฯ ได้อย่างสะดวก

เมื่อพิจารณาทรัพยากรท่องเที่ยวที่สำคัญที่ควรนำไปเป็นแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวในแต่ละประเภทของทรัพยากร งบประมาณจากทางภาครัฐ เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพราะการพัฒนาในสภาพความเป็นจริง ขึ้นอยู่กับงบประมาณที่ได้รับ แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ควรส่งเสริมให้มีความน่าสนใจดึงดูดนักท่องเที่ยวมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดให้มีบริการสาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ รองรับอย่างเพียงพอและได้มาตรฐาน เช่น ห้องน้ำ ม้านั่ง ลานจอดรถ เป็นต้น การปรับปรุง สภาพแวดล้อมโดยรอบบริเวณแหล่งท่องเที่ยวให้สวยงาม สะอาด ร่มรื่น การจัดงานประเพณี วัฒนธรรมให้มีเอกลักษณ์โดดเด่นตามลักษณะของงาน การจัดทำแผ่นป้ายบอกเส้นทางการเข้าถึง แหล่งท่องเที่ยวอย่างชัดเจน การส่งเสริมต่างๆ เหล่านี้ควรจัดให้มีขึ้นพร้อมกันในทุกทางเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมที่จะรองรับนักท่องเที่ยวก่อนที่จะมุ่งเน้นประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามา ซึ่งเรื่องงบประมาณจากทางภาครัฐที่ไม่ต่อเนื่องและรัฐบาลให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานีไม่มากเป็นอุปสรรคที่สำคัญ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมองเห็นความสำคัญในเรื่องนี้ร่วมประสานงานในการนำงบประมาณจากทางภาครัฐมาพัฒนา การท่องเที่ยวที่สำคัญในแต่ละด้าน เมื่อการท่องเที่ยวมีการพัฒนา จะยังผลให้เกิดความเชื่อมั่นกับผู้ประกอบการในการลงทุนพัฒนาด้านการบริการ ทั้งที่พักร้านอาหาร ร้านของฝากของที่ระลึก รวมทั้งด้านขนส่ง ให้มีคุณภาพมาตรฐานที่ดีขึ้น และมีการลงทุนเพิ่มจำนวนมากขึ้น ในอนาคต และเนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ค่อนข้างกระจุกกระจาย ใกล้เคียงกัน นักท่องเที่ยวมักเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเฉพาะจุดไม่เดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ดังนั้นจึง ควรมีการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงภายในจังหวัดแล้วจึงประชาสัมพันธ์ในเส้นทางท่องเที่ยวขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ มากขึ้น เมื่อเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงภายในจังหวัดเกิดผลแล้วจึง ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มจังหวัดเพื่อเพิ่มทางเลือก

ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาจังหวัดอุทัยธานีอยู่เสมอ และในระยะยาวควรจัดให้มีบริการรถโดยสารสาธารณะเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มทางเลือกและอำนวยความสะดวกในการเดินทางเข้ามาของนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

๒) ส่งเสริมในจุดแข็ง แกไขจุดอ่อน พัฒนาโอกาสที่มีและป้องกันอุปสรรคด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญและส่งเสริมในยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

จังหวัดอุทัยธานีมีจุดแข็งด้านการท่องเที่ยว ๒ ส่วนคือ ส่วนของตัวทรัพยากรท่องเที่ยว และส่วนที่สนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยว ในส่วนของทรัพยากรท่องเที่ยวจังหวัดอุทัยธานี ทรัพยากรท่องเที่ยวที่โดดเด่น ได้แก่ มีความหลากหลายทางชีวภาพ (มีความหลากหลายในชนิด พันธุ์ ทั้งพืชและสัตว์หรือสิ่งมีชีวิตทุกชนิด) มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เป็นมรดกโลก มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย มีงานประเพณีวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จัก มีทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธที่อุดมสมบูรณ์มีแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุประชาชนมีวิถีชีวิตแบบอนุรักษ์นิยมแต่พร้อมที่จะยอมรับ และมีเส้นทางคมนาคมสะดวกต่อการท่องเที่ยวและการขนส่ง สำหรับส่วนที่เป็นสิ่งที่สนับสนุนการส่งเสริมการท่องเที่ยวนั้น จังหวัดอุทัยธานีมีการบริการด้านสาธารณสุขครอบคลุมพื้นที่ สำหรับจุดอ่อนด้านการท่องเที่ยว พบว่าจังหวัดอุทัยธานียังขาดการวางแผนด้านการท่องเที่ยวขาดการเชื่อมโยงข้อมูล บุคคลระหว่าง หน่วยงาน การประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวยังมีไม่ทั่วถึง ขาดการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลักสูตรการเรียนการสอน ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ขาดความรู้ภาษาต่างประเทศ วิทยาการจัดการสมัยใหม่เพื่อการค้าและระบบการจัดการข้อมูลข่าวสารที่ทันต่อการค้าของโลก และขาดการกำหนด Brand name (ตราสัญลักษณ์การค้า) ของตนเองและการกำหนด identity (เอกลักษณ์) ของตนเอง

เมื่อพิจารณาถึงโอกาสด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานี พบว่า รัฐบาลให้การสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว เสถียรภาพทางการเมืองมีความมั่นคงทั้งระดับประเทศและระดับท้องถิ่น รัฐบาลให้การสนับสนุนและช่วยเหลือผู้ประกอบการ SMEs และมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมโยงกับจังหวัดอุทัยธานีอุปสรรคด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานีอุปสรรคที่เป็นเหตุจากธรรมชาติได้แก่ เกิดภัยธรรมชาติซ้ำซาก เช่น อุทกภัย เป็นต้น และภาวะโลกร้อน (Global Warming) สำหรับอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานีพบว่ามาจากภาครัฐได้แก่กฎระเบียบของรัฐบาลไม่เอื้อต่อการท่องเที่ยวงบประมาณจากทางภาครัฐไม่ต่อเนื่องและรัฐบาลให้ความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานีน้อย

ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในภายนอก (SWOT) ด้านการท่องเที่ยวที่ทางจังหวัดได้ วิเคราะห์ไว้นั้น ทั้งจุดแข็งจุดอ่อน โอกาส อุปสรรคแต่ละประเด็นที่พบส่วนใหญ่ยังไม่ได้ส่งเสริมในจุดแข็ง แก้ไขในจุดอ่อน อาศัยโอกาสที่มีในการพัฒนาและป้องกันอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น เป็น

การวิเคราะห์ข้อมูลไต่แต่ในความเป็นจริงยังไม่ถูกนำไปปฏิบัติดังนั้นการที่จะทำให้การท่องเที่ยวของ จังหวัดอุทัยธานีได้รับการพัฒนา จึงควรมีการดำเนินงานเกิดขึ้นอย่างแท้จริง ในจุดแข็งเรื่องทรัพยากร ท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีอยู่ควรพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวตามทิศทางการส่งเสริม ทรัพยากรท่องเที่ยวที่สำคัญ จุดแข็งเรื่องการบริการด้านสาธารณสุขครอบคลุมพื้นที่ควรดูแลให้ได้มาตรฐานอยู่เสมอ ในกรณี ที่นักท่องเที่ยวมีอาการเจ็บป่วยหรือประสบอุบัติเหตุบริการด้านสาธารณสุขที่ครอบคลุมพื้นที่จะช่วย ดูแลรักษาได้อย่างทันท่วงทีที่สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับ นักท่องเที่ยวได้สำหรับจุดอ่อนใน ประเด็นที่พบ ควรมีการแก้ไขเกิดขึ้น โดยต้องอาศัยความร่วมมือ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการ ท่องเที่ยวในระดับจังหวัดเป็นหลัก ร่วมมือกันแก้ไขในประเด็นต่างๆ ที่เป็นจุดอ่อนที่มีอยู่ในส่วนของ โอกาสที่เกี่ยวข้องล้วนมีประโยชน์กับการพัฒนาท่องเที่ยวในเรื่องต่างๆ ของจังหวัดอุทัยธานีจึงควร ดำเนินการพัฒนาต่างๆ ในขณะที่โอกาสเหล่านี้ยังเอื้อประโยชน์อยู่และในเรื่องอุปสรรคควรป้องกัน และแก้ไขในทุกประเด็นที่พบ การวางแผนส่งเสริมโดยไม่มองข้ามในอุปสรรคที่มีอยู่ช่วยให้การวางแผน นั้นรอบคอบรัดกุม เกิดประโยชน์สูงสุด อุปสรรคในเรื่องงบประมาณจากทางภาครัฐไม่ต่อเนื่องและ รัฐบาลให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานีน้อยเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ที่จะส่งผลกระทบ กับทุกๆ เรื่องของการพัฒนาการ ท่องเที่ยวดังนั้นทุกหน่วยงานของภาครัฐในระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้อง ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวควรประสานการส่งเสริมการท่องเที่ยวในทุกๆ ด้านอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิด ความเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ให้เกิดภาพที่แสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานีควรได้รับการ ส่งเสริมสนับสนุน และ แม้ว่าจังหวัดอุทัยธานีแต่เดิมนั้นจะมีรายได้หลักขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรม และภาคพาณิชย์แต่ราคา พืชผลของเกษตรกรมักมีความเสี่ยงอยู่เสมอ หากมีรายได้จากการท่องเที่ยว เข้ามาและสามารถบริหารจัดการให้มั่นคงในแนวทางการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ดีกว่าดังนั้น การท่องเที่ยว ของจังหวัดอุทัยธานีควรได้รับการให้ความสำคัญและถูกจัดสรรงบประมาณให้อย่างต่อเนื่อง

ส่งเสริมในยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ซึ่งมีกลยุทธ์ที่ควรส่งเสริม ได้แก่ พื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพิ่มศักยภาพ และพัฒนาขีดความสามารถการบริหารจัดการและการแข่งขัน และพัฒนาบุคลากร สินค้า และบริการ ด้านการท่องเที่ยว และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักชี้ให้เห็นว่าการดำเนินงานตามกล ยุทธนั้นยังไม่ถูกปฏิบัติอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม เป็นการวางกำกับให้เป็นทิศทางการส่งเสริมในปีต่อๆ ไป ซึ่งอาจประสบปัญหาการโยกย้ายเปลี่ยนแปลงในระดับผู้นำของจังหวัด ทำให้มีการเปลี่ยนแปลง ส่วนงานต่างๆ อยู่เสมอการดำเนินงานตามกลยุทธ์ของยุทธศาสตร์ดังกล่าวจึงขาดการเชื่อมต่อและอาจ ไม่ถูกปฏิบัติให้เกิดขึ้นจริง ส่งผลให้ยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธขาดการดำเนินงาน อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ที่ทางจังหวัดกำหนดไว้ควรมีการดำเนินงานจริงภายใน ช่วงเวลาที่กำหนด และควรมีการสานต่อในแนวทางเดิมหากมีการเปลี่ยนแปลงโยกย้ายผู้นำก่อนเวลาที่ เหมาะสม เพื่อให้กลยุทธ์ต่างๆ นั้นสัมฤทธิ์ผลและเมื่อพิจารณากลยุทธ์ที่ถูกกำหนดขึ้น การส่งเสริมการ

ท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ เนื่องจากการพัฒนาบุคลากร สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว ยังเป็นสิ่งที่ขาดอยู่สำหรับจังหวัดอุทัยธานีอย่างเห็นได้ชัดการเพิ่มศักยภาพและพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการ จะเป็นการทำให้การท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานีมีระดับมาตรฐานที่สูงขึ้น การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมจะเป็นการรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวต่างๆให้คงอยู่สืบไป

กลยุทธ์ควรถูกกำหนดเพิ่มเติมในเรื่องการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว สร้างและส่งเสริมการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยววัฒนธรรมระหว่างประชาชนในชุมชนท้องถิ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ด้านการท่องเที่ยวทุกฝ่ายกลยุทธ์ที่ควรกำหนดเพิ่มเติมนี้เพื่อให้เป็นกรอบการพัฒนาที่ครอบคลุมองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมในการที่จะเป็นแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมดำเนินแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธอย่างเป็นรูปธรรม

จากการศึกษาพบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธยังขาดการ จัดการที่ชัดเจน ดังนั้นจึงควรจัดให้มีการดำเนินงานตามแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธที่ได้จากผลการศึกษาครั้งนี้โดยทุกแนวทางควรเริ่มต้นให้มีการดำเนินงานเกิดขึ้นจริง ดังนี้ส่งเสริมประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ด้านการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธให้มากขึ้น ให้การศึกษาและการเน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธแก่เยาวชนในท้องถิ่น จัดฝึกอบรม มัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมวิถีพุทธตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้น บริเวณที่จะส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธควรมีการแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ให้ชัดเจนเพื่อเป็นการจัดการพื้นที่ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่นเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวแก่ประชาชนในพื้นที่การจัดกลุ่มนักท่องเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวต่างๆจำเป็นต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม สนับสนุนเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจร่วมกันของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธจัดระบบข้อมูลในการเดินทางเพื่อควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับพื้นที่และมีมาตรการป้องกันและรักษาสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนรวมทั้งมีการควบคุมตรวจสอบและจัดการมลพิษของแหล่งท่องเที่ยว

๓) แนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

เมื่อพิจารณาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านทรัพยากรท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานีความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่บุคลากรภาครัฐต่อทรัพยากรท่องเที่ยว สภาพแวดล้อม

ภายในภายนอก ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ และแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธโดยจัดทำเป็นแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ระยะ ได้แก่แผนพัฒนาระยะสั้น (ระดับปฏิบัติการ ๑-๓ ปี) แผนพัฒนาระยะกลาง (ใน ระยะ ๕ ปี) และแผนพัฒนาระยะยาว (ในระยะ ๑๐ ปี) ซึ่งระยะเวลาของแผนสามารถปรับเปลี่ยนได้ ตามความเหมาะสม มีรายละเอียดดังนี้

- แผนพัฒนาระยะสั้น(ระดับปฏิบัติการ ๑-๓ ปี)

แผนพัฒนาระยะสั้น สามารถแยกเป็น

๑) แผนการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว

(๑) พัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อมระบบสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน

(๒) ปรับปรุงคุณภาพที่พักร้านอาหาร ร้านของฝากของที่ระลึกตลอดจน บริการต่างๆ

(๓) จัดทำป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆให้ชัดเจน

(๔) ดูแลบริการสาธารณสุขในพื้นที่ต่างๆ ให้ได้มาตรฐานอยู่เสมอ

๒) แผนการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น

(๑) อนุรักษ์และคงสภาพความดั้งเดิมของวัดศูนย์ปฏิบัติธรรม โบราณสถาน และสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมือง

(๒) จัดงานประเพณีประจำปีได้แก่งานบุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย งานตักบาตรเทโว งานไหว้พระพุทธรูปมงคล ศักดิ์สิทธิ์งานวันพระชนกจักรีงานมรดกโลกห้วยขาแข้ง งานกาชาดและของดีเมืองอุทัย ให้มีขึ้น เป็นประจำทุกปี

(๓) อนุรักษ์วิถีชีวิตดั้งเดิมของงานบวชนาคหนุ่มของชาวเมืองอุไทยเก่า ชาวแพริมน้ำ สะแกกรังวิถีชีวิตชาวเขาชาว กะเหรี่ยงที่ศูนย์วัฒนธรรมชาวเขาอิมาด-อีทรายและวิถีชีวิตด้านการเกษตรของเกษตรกรชุมชนเกาะ เทโพ ให้คงอยู่สืบไป

๓) แผนการเผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวได้แก่

(๑) เผยแพร่ความรู้และเน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ แก่เยาวชนใน ท้องถิ่น โดยให้การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธเป็นสื่อช่วยสร้างสรค์ความรู้และตระหนักในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นด้วยการจัดทัศนศึกษาตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆภายในจังหวัดเพื่อ ปลุกฝังจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น

(๒) จัดฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้น

(๓) ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์เมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธในแหล่งท่องเที่ยวแก่ประชาชนในพื้นที่

(๔) จัดทำระบบฐานข้อมูลเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลและบุคลากรระหว่างหน่วยงานในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวระดับจังหวัด

(๕) แบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์ในบริเวณที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธให้ชัดเจน และจัดระบบข้อมูลในการเดินทางเพื่อควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับพื้นที่

(๖) ส่งเสริมการผลิตสินค้าในชุมชนท้องถิ่นเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว

(๗) จัดกลุ่มนักท่องเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและกำหนดให้มีมาตรการป้องกันและรักษาสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนรวมทั้งมีการควบคุมตรวจสอบและจัดการมลพิษของแหล่งท่องเที่ยว

(๘) สนับสนุนเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจร่วมกันของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

(๙) จัดเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงภายในจังหวัด

- แผนพัฒนาระยะกลาง (ระยะ ๕ ปี)

๑) กำหนดให้มียุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว ต่อเนื่องจากแผนยุทธศาสตร์เดิมเน้นให้มีการดำเนินงานจริงภายในช่วงเวลาที่กำหนดและกำหนดกลยุทธ์เพิ่มเติมให้ครอบคลุมองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

๒) ส่งเสริมผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการบริการให้มีมาตรฐานมากขึ้น โดยการจัดฝึกอบรมความรู้ในเรื่องการค้นหาเอกลักษณ์และการ กำหนดตราสัญลักษณ์ของสินค้าและบริการ รวมทั้งความรู้ในวิทยาการจัดการสมัยใหม่เพื่อการค้า และระบบการจัดการข้อมูลข่าวสารที่ทันต่อการค้าของโลก

๓) ประชาสัมพันธ์ข้อมูลท่องเที่ยวให้ครบทรัพยากรท่องเที่ยวทุกด้าน และใช้สื่อในการประชาสัมพันธ์อย่างหลากหลาย

๔) จัดเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มจังหวัด

- แผนพัฒนาระยะยาว(ระยะ ๑๐ ปี)

๑) จัดให้มีบริการรถโดยสารสาธารณะไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญได้อย่าง สะดวก

๒) กำหนดให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ภายในจังหวัดอุทัยธานีบรรจุในหลักสูตรการเรียนการสอนของเยาวชนในระดับต่างๆ

๔.๓.๒ ส่งเสริมพื้นที่ท่องเที่ยว

๑) พื้นที่การทำบุญ

ภาพที่ ๔.๒ พื้นที่ทำบุญสักการะรอยพระพุทธรบาทจำลอง

ส่งเสริมให้มีพื้นที่ให้มีความเรียบร้อยมีประวัติความเป็นมา มีสิ่งที่เรียนรู้ได้ เตรียมสถานที่ต้อนรับ บริการ ดอกไม้ ธูปเทียนทอง สถานที่ให้เรียบร้อยเป็นที่อุ้มใจในการทำบุญ เป็นพื้นที่อยู่ในมณฑลวัดหนองขุนชาติเป็นพื้นที่สักการะมาแล้ว ๑๒๓ ปี

ภาพที่ ๔.๓ พื้นที่ปิดทองอดีตเจ้าอาวาส หลวงพ่อสุข หลวงพ่อสี หลวงพ่อดุ่ม

ส่งเสริมให้มีพื้นที่ให้มีความเรียบร้อยมีประวัติความเป็นมา มีสิ่งที่เรียนรู้ได้ เตรียมสถานที่ต้อนรับ บริการ ดอกไม้ ธูปเทียนทอง สถานที่ให้เรียบร้อยเป็นที่อุ้มใจในการทำบุญ เป็นพื้นที่อยู่ในมณฑลวัดหนองขุนชาติเป็นพื้นที่สักการะสำหรับพ่อแม่พี่น้องประชาชน

ภาพที่ ๔.๔ พื้นที่ทำบุญพระประจำวัน

ส่งเสริมให้มีพื้นที่การทำบุญพระประจำวันเกิดทั้ง ๙ ปาง และให้มีพื้นที่ทำบุญเป็นการเพิ่มพื้นที่การทำส่งเสริมการท่องเที่ยว พื้นที่อยู่ภายในวัดหนองขุนชาติข้างรอยพระพุทธรูปจำลอง เพื่อเป็นพื้นที่ต่อเนื่อง

ภาพที่ ๔.๕ พื้นที่ทำบุญพระร้อย

ส่งเสริมให้มีพื้นที่การทำบุญพระร้อย โดยมีพระพุทธรูปไว้ให้เป็นสถานที่กราบไหว้บูชา มีพระปางต่าง ๆ นับร้อยองค์ พื้นที่อยู่ภายในวิหารพระร้อยวัดหนองขุนชาติ เพื่อเป็นพื้นที่ต่อเนื่อง

ภาพที่ ๔.๖ พื้นที่ทำบุญผ้าไตรอุปสมบทขนาดใหญ่

ส่งเสริมให้มีพื้นที่การทำบุญในกิจกรรมการอุปสมบทนาคหมู่ โดยมีผ้าไตรให้ได้ถวาย
ทำบุญใช้สำหรับการอุปสมบท บวชพระภิกษุในพระพุทธศาสนา พื้นที่อยู่ภายในหน้าวิหารพระร้อย
เพื่อเป็นพื้นที่ต่อเนื่อง

ภาพที่ ๔.๗ พื้นที่ทำบุญติดผ้าป่าลอยฟ้า

ส่งเสริมให้มีพื้นที่การทำบุญในกิจกรรมทอดผ้าป่า โดยมีเชือกสำหรับติดผ้าป่าไปยังยอด
วิหาร เพื่อให้เป็นพื้นที่ทำบุญผ้าป่าลอยฟ้า พื้นที่อยู่ภายในหน้าวิหารพระร้อย เพื่อเป็นพื้นที่ต่อเนื่อง

ภาพที่ ๔.๘ พื้นที่ทำบุญถวายสังฆทาน

ส่งเสริมให้มีพื้นที่การทำบุญถวายสังฆทาน โดยการเตรียมพื้นที่ เตรียมสังฆทานไว้
สำหรับในการทำบุญถวายสังฆทาน พื้นที่อยู่ข้างวิหารหลวงพ่อสุข หลวงพ่อสี หลวงพ่อตุ้ม เพื่อเป็น
พื้นที่ต่อเนื่อง

ภาพที่ ๔.๙ พื้นที่ทำบุญโลงศพ

ส่งเสริมให้มีพื้นที่การทำบุญโลงศพ โดยการเตรียมพื้นที่ เตรียมโลงศพไว้สำหรับการทำบุญ พื้นที่อยู่ข้างวิหารหลวงพ่อสุข หลวงพ่อสี หลวงพ่อตุ้ม เพื่อเป็นพื้นที่ต่อเนื่อง

ภาพที่ ๔.๑๐ พื้นที่ทำบุญทอเสื่อ

ส่งเสริมให้มีพื้นที่การทำบุญทอเสื่อ โดยการเตรียมพื้นที่ เตรียมเตรียมอุปกรณ์ และผู้ชำนาญในการทอเสื่อไว้สำหรับการทำบุญ พื้นที่อยู่หลังวิหารหลวงพ่อสุข หลวงพ่อสี หลวงพ่อตุ้ม เพื่อเป็นพื้นที่ต่อเนื่อง

ภาพที่ ๔.๑๑ พื้นที่ทำบุญบริจาคซื้อที่ดินถวายวัด

ส่งเสริมให้มีพื้นที่การทำบุญบริจาคซื้อที่ดินถวายวัด โดยการเตรียมพื้นที่ เตรียมอุปกรณ์ ไว้สำหรับในการทำบุญ พื้นที่อยู่ข้างมณฑลรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง เพื่อเป็นพื้นที่ต่อเนื่อง

๒) พื้นที่ศิลปวัฒนธรรม

ภาพที่ ๔.๑๒ กิจกรรมการทำขวัญนาหมู

เพิ่มพื้นที่กิจกรรมทำขวัญนาหมู โดยการส่งเสริมให้มีพื้นที่โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานีร่วมกับวัดหนองขุนชาติ จัดให้มีบายศรี มีพระทำขวัญนาหมู เตรียมสถานที่ในการทำขวัญนาหมู

ภาพที่ ๔.๑๓ พื้นที่อัฐฐาภิหารบวชนาค

ภาพที่ ๔.๑๔ พื้นที่ถวายเป็นเครื่องอัฐบริวาร

ภาพที่ ๔.๑๕ จัดสถานที่รถขบวนแห่นาคหมู่

ภาพที่ ๔.๑๖ พื้นที่จัดแสดงสำหรับคาร-หวาน สำหรับถวายพระ

๓) พื้นที่กีฬาสุขภาพ

ภาพที่ ๔.๑๗ พื้นที่การแข่งขันฟุตบอล

ภาพที่ ๔.๑๘ พื้นที่การแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน

ภาพที่ ๔.๑๙ พื้นที่การแข่งขันเปตอง

จัดพื้นที่การกีฬาในพื้นที่จัดงานเพื่อส่งเสริมเยาวชน ประชาชนในการออกกำลังกาย เล่นกีฬา จัดแข่งขันกีฬาในการบุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย

๔.๓.๓ ส่งเสริมนำเสนอคู่มือการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

การร่างรูปแบบและกิจกรรม โดยนำเสนอเป็นคู่มือการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ เพื่อเป็นการพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ มีข้อมูลดังนี้

๑. ประวัติความเป็นมาของจังหวัดอุทัยธานี
๒. อาณาเขตที่ตั้ง
๓. แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี
๔. โปรแกรมท่องเที่ยวจังหวัดอุทัยธานี
๕. เทศกาลและงานประเพณี
๖. ที่พักจังหวัดอุทัยธานี
๗. ร้านอาหารและเครื่องดื่ม
๘. ของฝากของที่ระลึกจังหวัดอุทัยธานี
๙. หมายเลขโทรศัพท์ที่สำคัญ
๑๐. แผนที่ตัวเมืองจังหวัดอุทัยธานี
๑๑. แผนที่จังหวัดอุทัยธานี

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ในประเด็นตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย กล่าวคือ ๑) เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ๒) เพื่อสร้างกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ และ๓) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ คณะผู้วิจัยได้องค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

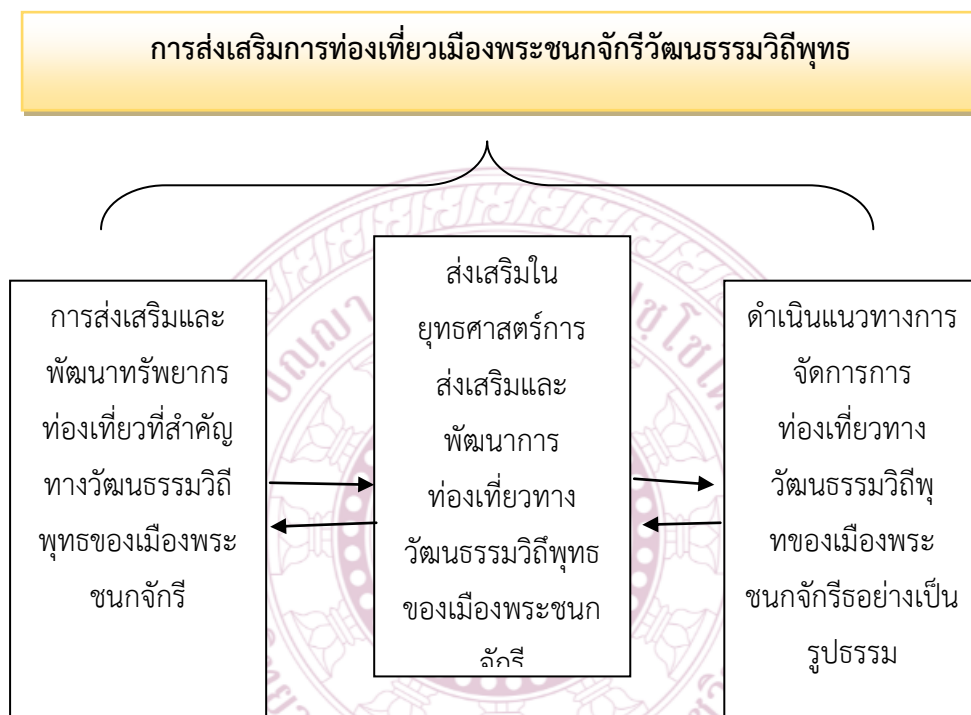
๑. แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธด้วยการดำเนินการประกอบด้วย การจัดทำแผนการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนด้วยการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อ สนับสนุน ให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวและซื้อสินค้า OTOP สร้างสินค้าทางการท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักยิ่งขึ้น เจาะกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น และถ่ายทอดสดวีดีโอบน Facebook Live ในกิจกรรมและเทศกาลงานประเพณีที่มีชื่อเสียงของจังหวัด

๒. กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ กลยุทธ์งานบุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทยประกอบด้วย **ด้านพื้นที่และทรัพยากรวัฒนธรรมวิถีพุทธ**

การจัดเส้นทางเดินทางไปวัด แพลนผังการเดินเที่ยวงานประเพณีบุญเดือน ๓๑ การปฏิรูปทัศนียภาพในวัดให้สงบ สะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย การจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่ เช่น การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อให้ผู้ที่มาทำบุญและไหว้พระได้มีทางเดินสะดวกสบายยิ่งขึ้น ที่พักหรือจุดพักสำหรับผู้มาท่องเที่ยวและปฏิบัติธรรมด้วย การปรับปรุงสภาพของวัดที่มีสภาพเจตีย์วิหาร โอสธ องค์กรพระพุทธรูป **ด้านองค์กรชุมชน** ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมงานบุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย **ด้านการเรียนรู้** การนำเสนอข่าวสารข้อมูล ด้วยการใช้ภาษาสร้างสรรค์ จัดนิทรรศการให้ความรู้ เรื่อง งานประเพณีบุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย **ด้านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่า** การโน้มน้าวใจด้วยการสร้างคุณค่าของจุดท่องเที่ยวที่น่าสนใจ และแปลกใหม่ในจังหวัดอุทัยธานี เพื่อเป็นจุดในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว การจัดจุดสำหรับถ่ายรูป, เช็คอิน, หรือจัดทำข้อความ คำคมที่ดึงดูดและสอดคล้องกับผู้ที่มีมาร่วมงาน เช่น อยากรวยให้ทำทาน อยากรักกันนานๆ ให้ทำบุญ, จูงมือคนข้างๆ สู่เส้นทางโรแมนติคที่อบอุ่น , เที่ยววัดสุขใจ ไปไหนก็มีแต่บุญ , ผับไม่เข้า เหล้าไม่กิน เช็คอินแค่วัด **ด้านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ** การสร้างภาพลักษณ์วัดอุประสงค์หลักประการหนึ่งของการประชาสัมพันธ์ไม่เพียงแต่มุ่งเน้น เฉพาะการส่งข่าวสารไปยังกลุ่มเป้าหมายเพื่อได้รับความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมหนึ่งๆ เท่านั้น แต่ผลระยะยาวของความร่วมมือดังกล่าวยังเกิดจากการที่องค์กรได้สื่อสารภาพลักษณ์ขององค์กร ไปสู่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ด้วย จากการเก็บข้อมูล การสร้างภาพลักษณ์ด้านการทำประโยชน์ต่อสังคม การนำเสนอข่าวสารประชาสัมพันธ์ โดยสอดคล้องกับกระแสสังคมในเรื่องการทำประโยชน์ต่อชุมชน สังคมและกระแสนวัตกรรมวัฒนธรรมซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านการวางแผนการดำเนินงาน จัดประชุมคณะกรรมการวัด ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับการวัดอุประสงค์และกำหนดการจัดงานฯ ตามขั้นตอน ดังนี้ การดำเนินการก่อนการวางแผน การวิเคราะห์ปัญหาของปีที่ผ่านมา การกำหนดแผนงาน การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดค่าใช้จ่าย การปฏิบัติตามแผน การประเมินผลและปรับปรุงแผน **ด้านกำหนดเครื่องมือพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ** ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการจัดกิจกรรมในปีที่ผ่านมา การจัดตกแต่งสถานที่ภายในบริเวณการจัดงานฯ **ด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธภายในงาน** จัดการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิตและผลงานสร้างสรรค์ที่มีลักษณะพิเศษโดดเด่น ให้ได้รับ ความเพลิดเพลินได้ความรู้ ดูผลงานสร้างสรรค์ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม **ด้านการประชาสัมพันธ์** การเชิญชวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมาเที่ยว การนำเสนอข้อเท็จจริงโดยเชื่อมโยงแนวคิดของงานกับจุดท่องเที่ยวภายในงาน การประชาสัมพันธ์ กิจกรรมการท่องเที่ยวต้องอาศัยการสร้างสรรค์แนวคิดในการจัดงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณา

คัดเลือกสถานที่ในการจัดงานให้เชื่อมโยงกับแนวคิดหลักของงานที่จะประชาสัมพันธ์ การนำเสนอสารประชาสัมพันธ์ด้วยการใช้บุคคลมีชื่อเสียงเพื่อผลทางการจัดงาน

๓) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ด้วยการวิจัยพื้นที่ส่งเสริมพัฒนาพื้นที่ และจัดทำคู่มือการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธสามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๒ แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากแผนภาพอธิบายได้ว่า

องค์ความรู้จากการที่ได้ดำเนินการวิจัย การที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธนั้น ต้องส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของเมืองพระชนกจักรี ยกตัวอย่างเช่น ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต สถานที่ กิจกรรม การแสดง เป็นต้น เมื่อส่งเสริมพัฒนาทรัพยากรแล้ว จัดทำยุทธศาสตร์การส่งเสริมและพัฒนาดำเนินการตามยุทธศาสตร์พร้อมพัฒนาตามแผนยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้แล้วนั้น เมื่อดำเนินการแล้ววางแผนระยะสั้น ระยะยาว ติดตามการดำเนินการพร้อมประเมินผลปรับปรุงให้ทันต่อสถานการณ์ในการพัฒนาอยู่เสมอ ดำเนินการจัดการและปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะการวิจัย

๕.๑ สรุปความเป็นมา วัตถุประสงค์ ขอบเขต และวิธีการวิจัย

๕.๑.๑ สรุปความเป็นมา

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้กับประเทศ เป็นอย่างมาก ถือเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อกลไกการพัฒนาประเทศไทย การส่งเสริมการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ต่างๆ ซึ่งนำมาสู่การสร้างอาชีพ การจ้างงาน เกิดการกระจายรายได้ ไปสู่ชุมชนและท้องถิ่นมากขึ้น นำไปสู่การสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจ และมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งการท่องเที่ยวสถานที่สำคัญเชิงภูมิวัฒนธรรม เป็นการสิ่งใหม่และน่าสนใจในปัจจุบัน^{๗๑}

วัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญา เป็นสิ่งสะท้อนถึง ความสามารถของผู้คนในท้องถิ่น อันเกิดจากการสั่งสมสติปัญญาความรู้ที่หลากหลาย และการปรับตัวผสมผสานให้เกิดความกลมกลืนกับธรรมชาติกระบวนการเหล่านี้ ได้ผ่านมามากหลายชั่วอายุคนจนสืบทอดเป็นวิถีในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับ สังคมไทย ศาสนาคือหนึ่งในปัจจัยที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ วัฒนธรรมไทยซึ่งมีรากฐานมาจากพุทธศาสนาได้รับการถ่ายทอด สืบต่อกันมาในรูปแบบของความเชื่อ พิธีกรรม ศีลธรรม กฎหมาย วรรณกรรม ภาษา ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี “วัฒนธรรมถือเป็นเครื่องหล่อหลอม สมาชิกของสังคมให้เกิดความผูกพัน สามัคคี และอบรมขัดเกลาให้มีทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมที่สอดคล้องกัน นอกจากนี้วัฒนธรรมยังเป็นสิ่งที่มีได้หยุด นิ่งอยู่กับที่ หากแต่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาไปตามยุคสมัย”^{๗๒} ดังนั้น วัฒนธรรม วิถีชีวิตจึงเป็นส่วนในการพัฒนาจัดการการท่องเที่ยวในเชิงชุมชนบูรณาการการท่องเที่ยวกับวัฒนธรรม ศาสนา วิถีชีวิตของชุมชน

การท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานี มีรายได้จากการท่องเที่ยว จำนวน ๑,๔๔๔.๓๗ ล้านบาท ในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยเพิ่มขึ้นจาก ปี พ.ศ.๒๕๖๑ คิดเป็นการขยายตัวร้อยละ +๓.๓๖ จัดเป็น

^{๗๑} ยุวดี นิรันดร์ตระกูล. ยุทธศาสตร์การพัฒนาการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย. พ.ศ. ๒๕๔๘ – ๒๕๔๙. หน้าที่ ๒

^{๗๒} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา พิมพ์ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๕๙ หน้า ๑๒

ลำดับ ๑๖ ของภาคเหนือ เมื่อพิจารณาจำนวนผู้เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดอุทัยธานีพบว่า มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากจำนวนผู้เข้ามาท่องเที่ยวเยี่ยมชมเยือนในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ รวมทั้งสิ้น ๗๙๙,๘๑๔ คน ซึ่งมีจำนวนมากกว่าปี พ.ศ.๒๕๖๑ ด้วยอัตราเปลี่ยนแปลงที่ร้อยละ +๑.๙๙ มีรายได้จากการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาจากผู้เยี่ยมชมเยือนชาวไทย ๑,๔๒๕.๗๐ ล้านบาท^{๗๓}

คณะผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานี เมืองพระชนกจักรี จังหวัดอุทัยธานี เป็นพื้นที่ในการศึกษาวิจัยเนื่องจากพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานีมีทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมหลากหลายอันสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแต่คงไว้ซึ่งความยั่งยืนของชุมชน ซึ่งมีความเก่าและมีความค่าทางประวัติและศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจยิ่ง ๆ ขึ้นไปได้อีก

การท่องเที่ยวของอุทัยธานีที่ผ่านมาได้ให้ผลกระทบต่องานวิถีชีวิตของคนในชุมชนเมืองพระชนกจักรี อำเภอเมืองอุทัยธานี ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทั้งทางด้านบวกหรือด้านลบ ทั้งในด้านทรัพยากร สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ทั้งนี้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ส่งผลดีและผลเสียต่อวิถีชีวิตของชุมชน อันเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดการปรับตัวของระบบการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก และต้องมีการวางแผนการพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ร่วมทั้งการประสานงานกันระหว่าง ภาครัฐ และเอกชน รวมทั้งชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวอีกประการหนึ่งด้วย

ดังนั้นประโยชน์จากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ โดยอยู่ภายใต้ขอบเขตความสามารถในการรองรับของทรัพยากรท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับแผนแม่บทโลก และยังเป็นการกระจายรายได้ไปสู่ประชาชนในพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานี อีกทั้งยังเป็นการรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ผลการวิจัยยังเป็นการเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวให้หลากหลายเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางสู่ชุมชนในอนาคต เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวนำเสนอเอกลักษณ์ วัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองอุทัยธานี และการตลาดให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไปในอนาคต สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ ให้เข้ามาท่องเที่ยวมีกระบวนการรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดอุทัยธานี

๕.๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ
๒. เพื่อสร้างกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ
๓. เพื่อวิเคราะห์กลยุทธ์การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

^{๗๓} แผนพัฒนาจังหวัดอุทัยธานี พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๕ (ฉบับทบทวน) หน้า ๘

๕.๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑. แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธเป็นอย่างไร
๒. การสร้างกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธได้อย่างไร
๓. การวิเคราะห์กลยุทธ์การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธเป็นอย่างไร

๕.๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๕.๑.๔.๑ ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่จังหวัดอุทัยธานี โดยเน้นสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ มีศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ ที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลัก แหล่งโบราณสถาน วัด ชุมชน และการพัฒนา ประกอบไปด้วยพื้นที่ ๒ พื้นที่

๓. อำเภอหนองฉาง (เทศบาลหนองฉาง)

อำเภอหนองฉาง (ชุมชนหนองสรวง วัดหนองขุนชาติ)

๕.๑.๔.๒ ขอบเขตเนื้อหา

ทำการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานีเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม ของชุมชน ภาครัฐ เทศบาล ประชาชน และวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนเมืองอุทัยธานี ประเด็น แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว กลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยว และส่งเสริมพื้นที่และกิจกรรมการจัดการการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

๕.๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ในการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนด ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

๑. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๑) พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนในพื้นที่การส่งเสริม การท่องเที่ยว ๒ พื้นที่ๆ ละ ๕ ราย จำนวน ๑๐ ราย

๒) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยว และการกีฬาประจำจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และบริษัทท่องเที่ยว/ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่การส่งเสริม การท่องเที่ยว ๒ พื้นที่ๆ ละ ๕ ราย จำนวน ๑๐ ราย

๓) ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้อาวุโส และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่การส่งเสริม การท่องเที่ยว ๒ พื้นที่ๆ ละ ๕ ราย จำนวน ๑๐ ราย

๔) กลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่การส่งเสริมการท่องเที่ยว ๒ พื้นที่ๆ ละ ๕ ราย
จำนวน ๑๐ ราย

๒. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๑) รวบรวมข้อมูลการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธเมืองพระชนกจักรี
๒) วิเคราะห์ swot ข้อมูลแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธเมือง
พระชนกจักรี

๓) จัดเวทีเสวนาสร้างและกำหนดกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ
เมืองพระชนกจักรี ร่วมกับหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนในพื้นที่และ
นักท่องเที่ยวจำนวน ๑๕ ราย

๔) จัดเวทีนำเสนอกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธเมืองพระชนก
จักรีแก่ชุมชน ๒ พื้นที่ จำนวนไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ราย

รวมประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย จำนวน ๑๕๕ ราย

๕.๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา

ระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๖๔ – เดือนกันยายน ๒๕๖๕ รวมระยะเวลา ๑๒ เดือน

๕.๑.๕ สรุปวิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย ๓ ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร
(Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิง
ปฏิบัติการ (Action Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษา และรวบรวมข้อมูลโดยใช้หลักการวิจัยใน
เชิงเอกสาร และการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย การสัมภาษณ์เชิง
ลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การประชุมร่วม ปฏิบัติการทำกิจกรรมการดำเนินการสังเคราะห์จัดเวที
ส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธตามยุทธศาสตร์การพัฒนากการท่องเที่ยวที่กำหนด แล้วนำ
ข้อมูลมาวิเคราะห์ สรุปและเขียนบรรยายเชิงพรรณนา นำมาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เกิดความเหมาะสม
กับวัตถุประสงค์งานวิจัย

๕.๒ สรุปผลการศึกษา

๕.๒.๑ ผลการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรม วิถีพุทธ

ข้อมูลทั่วไปเมืองพระชนกจักรีบริบทแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ

เมืองอุทัยธานี มีหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ของกรมศิลปากรยืนยันไว้ว่า เป็นที่อยู่อาศัย ของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อประมาณ ๓,๐๐๐ ปี มาแล้ว โดยพบหลักฐานยืนยันในหลายพื้นที่ เช่น โคร่ง กระดุก เครื่องมือหินกะเทาะจากหินกรวดและภาพเขียนสมัยก่อนประวัติศาสตร์เขาปลาร้าตำนานเก่าเล่าว่า ใน สมัยสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองนั้น “ท้าวมหาพรหม” ได้เข้ามาสร้างเมืองที่บ้านอุทัยเก่า คือ อำเภอหนองฉาง ในปัจจุบันนี้ แล้วพาคนไทยเข้ามาอยู่ท่ามกลางหมู่บ้านคนมอญ และคนกะเหรี่ยง จึงเรียกว่า “เมืองอุไทย” เรียกชื่อตามกลุ่มหรือที่อยู่ของคนไทย ซึ่งพากันตั้งบ้านเรือนอยู่อย่างหนาแน่น มีพืชพันธุ์ และอาหาร ที่อุดมสมบูรณ์ กว่าแห่งอื่น ต่อมากระแสน้ำเปลี่ยนทางเดินและเกิดคันธารน้ำ เมืองอุไทยจึงถูกทิ้งร้าง จนในที่สุด “พระตะเบิด” ได้เข้ามาปรับปรุงเมืองอุไทยโดยขุดที่เก็บกักน้ำไว้ใกล้เมืองและพระตะเบิดได้เป็นผู้ปกครองเมืองอุไทย เป็นคนแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยา เมืองอุไทย ต่อมาได้เรียกกันเป็น "เมืองอุไทย" คาดว่าเพี้ยนไปตามสำเนียง ชาวพื้นเมืองเดิม ได้มีฐานะเป็นหัวเมืองด่านชั้นนอกมีพระพลสงครามเป็นนายด่านแม่กลองและพระอินทรเดช เป็นนายด่านหนองหลวง (ปัจจุบัน แม่กลอง คือ อำเภออุ้มผาง และหนองหลวง คือ ตำบลหนองหลวง อำเภอ อุ้มผาง จังหวัดตาก) คอยดูแลพม่าที่จะยกทัพมาตามเส้นทางชายแดนด่านแม่ละเมา ต่อมาในสมัยพระเอกาทศรถ (พ.ศ.๒๑๔๘-๒๑๖๓) ได้โปรดให้บัญญัติอำนาจการใช้ตราประจำตำแหน่ง มีบัญชาการตามหัวเมืองนั้น ได้ระบุ ในกฎหมายเก่าลักษณะพระธรรมนูญว่า “เมืองอุไทยธานี เป็นหัวเมืองชั้นแก้มหาดไทย” เมืองอุไทยธานี เป็น เมืองที่อยู่บนที่ดอนและลึกเข้าไป ไม่มีแม่น้ำสายใหญ่ และไม่สามารถติดต่อทางเรือได้ ดังนั้นชาวเมืองอุไทยธานี จึง ต้องขนข้าวบรรทุกเกวียนมาลงที่แม่น้ำ จึงทำให้พ่อค้าพากันไปตั้งยั้งฉางรับซื้อข้าวที่ริมแม่น้ำจนเป็นหมู่บ้านใหญ่ เรียกว่าหมู่บ้าน “สะแกกรัง” เนื่องจากเป็นพื้นที่มีป่าสะแกขึ้นเต็มริมน้ำ และมีต้นสะแกใหญ่อยู่กลางหมู่บ้าน

บ้านสะแกกรัง ชาวจีนเรียกเพี้ยนเป็น “ซิเกียกั้ง” เป็นตลาดซื้อข้าวที่มีพ่อค้าคนจีนนิยมไปตั้งบ้านเรือนและยั้งฉาง ต่อมาในระยะหลังได้มีเจ้านายและขุนนางมาตั้งบ้านเรือนอยู่ เพราะความสะดวก ในการกะเกณฑ์สิ่งของส่งเมืองหลวง ซึ่งเป็นจำพวก มูลค่างควา ไผ่ซุง กระวาน และช้างป่า อีกทั้งยังมีช่องทาง ในการค้าข้าวอีกด้วย

การท่องเที่ยวของเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

พระชนกจักรีตั้งอยู่บนยอดเขาสะแกกรังอำเภอเมืองอุทัยธานี โดยคำขวัญของจังหวัดอุทัยธานี ขึ้นต้นด้วยประโยคแรกว่า“เมืองพระชนกจักรี...” และบนยอดเขาสะแกกรังที่มองเห็นทิวทัศน์ของเมือง โดยรอบนั้นยังมีสิ่งยืนยันคำขวัญนี้คือพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชซึ่งได้รับการสถาปนาพระอัฐิเป็นสมเด็จพระชนกาธิบดีเมื่อพ.ศ.๒๓๓๘ พระราชานุสาวรีย์เป็นรูปหล่อขนาด๒เท่าพระองค์จริงประทับบนแท่นพระหัตถ์ซ้ายถือดาบประจำตำแหน่ง เจ้าพระยาจักรีทั้งฝักวางบนพระเพลาช้ายพระหัตถ์ขวาวางบนพระเพลาชวามีพานวางพระมาลาอยู่ด้านขวา

เขาสะแกกรังเป็นภูเขาที่ตั้งกั้นเมืองอุทัยอยู่ทางทิศตะวันตกก่อนที่จะเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ห้วยขาแข้งเหมือนดังเป็นร่มเงาให้กับจังหวัดอุทัยทั้งจังหวัดแต่เดิมเรียกกันว่าเขาแก้วเป็นที่ตั้งของวัดสังกัสรัตนคีรีเป็นวัดเก่าแก่สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ.๒๔๔๓ ยอดเขาสะแกกรังเป็นดินแดนที่ชาวอุทัยยกให้เป็นสถานที่ ศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูป มงคลศักดิ์สิทธิ์เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยซึ่งเป็น พระคู่บ้านคู่เมืองของเมืองอุทัยมาตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่ชาวเมืองต่างให้ความเคารพ ศรัทธาเป็นจำนวนมากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในวิหารหลังใหม่ฝั่งตรงข้าม บันไดทางขึ้นยอดเขาสะแกกรัง

จากบนยอดเขาสามารถมองเห็นทิวทัศน์ เมืองอุทัยธานีได้กว้างขวางมีจุดนั่งพักผ่อนชมวิวหลายจุดและมีศาสนสถานที่ให้เข้าไปไหว้พระทำบุญหลายแห่งทั้งวิหาร พระพุทธรูปสำคัญวิหารพระบรมสารีริกธาตุศาลเจ้าจัน นอกจากนี้ยังเป็นที่ตั้งของมณฑปประดิษฐานรอยพระพุทธรูปบาทจำลองซึ่งย้ายมาจากวัดจันทาราม สร้างเมื่อพ.ศ. ๒๔๔๘ ด้านหน้ามีระฆังใบใหญ่ที่พระปลัดใจและชาวอุทัยธานีร่วมกันสร้างเมื่อพ.ศ. ๒๔๔๓ ถือกันว่าเป็นระฆังศักดิ์สิทธิ์ใครมาแล้วต้องตีเพื่อความเป็นสิริมงคล

ทางขึ้นสู่ยอดเขาสะแกกรังขึ้นไปได้สองทางคือทางรถยนต์และจากบริเวณลานวัดจะมีบันได๔๔๔ ขั้นตัดตรงขึ้นสู่ยอดเขาสะแกกรังถ้าไม่ื่อยากเดินขึ้นบันไดก็สามารถใช้ทางรถก็ได้โดยขึ้นทางด้านข้างสนามกีฬา จังหวัดซึ่งบนยอดเขานั้นบนเขาสะแกกรังมีศาสนสถานที่สำคัญหลายแห่งคือพระมณฑปทรงไทยสวยงามมี นามว่าสิริมหายากฎาการซึ่งที่บนนี้เขาเปรียบให้เป็นสถานที่ที่พระพุทธรูปเจ้าเสด็จไปเทศนาโปรดพระ พุทธมารดาบนสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์แล้วเสด็จกลับสู่โลกมนุษย์ซึ่งตามพุทธประวัติกล่าวว่าพระพุทธรูปเจ้าเสด็จ ลงมาที่เมืองกัสนครและกลายมาเป็นชื่อวัดสังกัสรัตนคีรี

วัดจันทาราม มีมานานับแต่สมัยอยุธยา และเนื่องจากในอดีตนั้นมีการพักชุกไว้บริเวณหน้าวัด ชาวบ้านจึงเรียกวัดแห่งนี้ว่าวัดท่าซุง ซึ่งได้แก่แกล่และท่อดุโธรม ตามกาลเวลา ต่อมาท่านพระราชพรหมยาน หรือหลวงฤาษีลิงดำ ได้ปฏิสังขรณ์วัดนี้จนมีความสวยงามเป็นศูนย์รวมแห่งสัญญาอีกครั้ง มีการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่มากมายในอาณาบริเวณวัด รวมทั้งศพที่ไม่เน่า เปื่อยของหลวงปู่ ฤาษีลิงดำในโลงแก้ว ซึ่งบรรดาศิษยานุศิษย์และประชาชนทั้งหลายยังพากันมา นมัสการขอพร เพื่อความเป็นสิริมงคลอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ และ บริเวณวัดด้านที่อยู่ติดแม่น้ำสะแกกรังนั้นยังมีจัดพักผ่อน คือ วัง มัจฉาที่มีปลาหลากหลายพันธุ์นับหมื่นตัวอาศัยอยู่มากมาย

วัดโบสถ์หรือวัดอุโบสถารามเดิมชื่อมนรมย์ชาวบ้านเรียกว่าวัดโบสถ์เป็นวัดเก่าแก่อายุริมลำน้ำ สะแกกรังในเขตเทศบาลเมืองจากตลาดสดเทศบาลมีสะพานข้าม แม่น้ำไปยังวัดอุโบสถาราม ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำลำ ที่น่าสนใจในวัดได้แก่จิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์และวิหารเป็นภาพเขียนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในโบสถ์เป็นภาพเกี่ยวกับ พุทธประวัติเริ่มตั้งแต่ประสูติจนถึงปรินิพพานฝีมือประณีตมาก ส่วนในวิหารเขียนเป็นภาพพระพุทธรเจ้าเสด็จโปรดเทพยดาบนสวรรค์ และภาพปลงสังขาร ด้านบนฝาผนังเป็นพระสงฆ์สาวกชุมนุมสลับกับพัตยศเหมือนจะไหว้พระ ประธานในวิหารฝาผนังด้านนอกหน้าวิหารมีภาพถวายพระเพลิงศพพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าและภาพชีวิตชาวบ้านที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา

ศักยภาพการท่องเที่ยวของเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

ด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ พบว่า จังหวัดอุทัยธานี มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ เนื่องจาก มีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและโดดเด่นเป็นอย่างมาก มีแหล่งท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ เช่น วัดจันทารามหรือวัดท่าซุง วัดโบสถ์ วัดสังกัสรัตนคีรี เรือนแพ ลุ่มแม่น้ำสะแกกรัง ตลาดเช้าสะแกกรัง ถนนคนเดินตรอกโรงยา วัดถ้ำเขาวง ตลาดชาวไร่ ชุมชนบ้านสะน้า หมู่บ้านกระเหรี่ยงแก่นมะกรูด ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายสามารถ ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้สนใจในการท่องเที่ยวจังหวัดอุทัยธานี มีชาติพันธุ์กระเหรี่ยงโปว์ ลาวเวียง ลาวครั่ง ทางอำเภอบ้านไร่ และอำเภอห้วยคต ของจังหวัดอุทัยธานี

แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

จากการวิเคราะห์ศักยภาพการวางแผนสู่แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ประเด็นดังต่อไปนี้ วางแผนการพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนด้วยการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อ สนับสนุน ให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวและซื้อสินค้า

OTOP สร้างสินค้าทางการท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักยิ่งขึ้น เจาะกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น
 ๖. ถ่ายทอดสดวิดีโอบน Facebook Live ในกิจกรรมและเทศกาลงานประเพณีที่มีชื่อเสียงของจังหวัด

๕.๒.๒ กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ กระบวนการจัดทำกลยุทธ์

ทบทวนแนวทางการจัดกิจกรรมที่ผ่านมา เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดสำหรับการปฏิรูปการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

ติดตามและประเมินผลแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะครึ่งแผน

จัดประชุมระดมความคิดเห็น “แนวทางการปฏิรูปการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธและภาพลักษณ์การท่องเที่ยวจังหวัดอุทัยธานี

แต่งตั้งคณะทำงานจัดทำกลยุทธ์การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ และเสนอที่ประชุมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ความเห็นเพิ่มเติม

นำเสนอกลยุทธ์การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธให้คณะกรรมการที่เกี่ยวข้องพิจารณา และเสนอให้ความเห็นชอบก่อนดำเนินงาน

งานบุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย

กลยุทธ์งานบุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย

๑. ด้านพื้นที่และทรัพยากรวัฒนธรรมวิถีพุทธ

วัดหนองขุนชาติ ตั้งอยู่ที่ ๑๔๔ หมู่ ๑ ตำบลหนองสรวง อำเภอนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย สร้างขึ้นในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ขุนสนธิและชาวบ้านหนองสรวงเมื่อประมาณ พ.ศ.๒๓๖๗ ระยะเวลาจึงเรียกว่า “วัดสนธิธรรมราม” ตามชื่อผู้นำการก่อสร้าง ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “วัดหนองสรวง” ตามชื่อบ้าน และในปี พ.ศ. ๒๔๔๓ ได้เปลี่ยนชื่อวัดอีกครั้งเป็น “วัดหนองขุนชาติ” เนื่องจากวัดอยู่ใกล้บ้านหนองขุนชาติได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา พ.ศ. ๒๔๔๓ และมีโรงเรียนอุทัยธรรมานุวัตรวิทยา เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาด้วย

วัดหนองขุนชาติ เนื้อที่ ๕๐ ไร่ ๒ งาน ๘ ตารางวา มีธรณีสงฆ์เนื้อที่ ๑๓ ไร่ ๒ งาน พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่สูงเนิน มีอาคารเสนาสนะต่างๆ พระอุโบสถ ศาลาเปรียญ หอสวดมนต์ กุฏิสงฆ์ นอกจากนี้ยังมีวิหารมณฑปฌาปนสถาน ศาลาอเนกประสงค์ และสระน้ำ นอกจากนี้ยังมีปูชนียวัตถุ ได้แก่ พระพุทธรูปชินสีห์ (จำลอง) ประดิษฐานเป็นพระประธานในพระอุโบสถพระพุทธรูปชินราช (จำลอง) ประดิษฐานภายในวิหารพ่อปิน-แม่ชม สะอาด พระศรีศาสดา (จำลอง) ประดิษฐานภายในวิหารหลวงพ่อสุข รอยพระพุทธรูปบาท ประดิษฐานภายในมณฑปและภายในวิหารหลวงพ่อสุข ประดิษฐานรูปหล่ออดีตเจ้าอาวาส ๓ องค์ คือ พระพ่อสุข หลวงพ่อสือ หลวงพ่อตุ้ม ซึ่งเป็นพระที่ประชาชนในแถบนี้เลื่อมใสศรัทธา

เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันพระราชอุทัยโสภณ,ดร. (มนัส สมชาโน ป.ธ.๔) อายุ ๗๗ ปี พรรษา ๕๕ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอุทัยธานี และเจ้าอาวาสวัดหนองขุนชาติ ต.หนองสรวง อ.หนองฉาง จ.อุทัยธานี

มีนามเดิมว่า มนัส สะอาด เกิดวันพฤหัสบดีที่ ๒๘ ก.พ.๒๔๘๘ ที่บ้านเลขที่ ๒๘ หมู่ ๔ ต.หนองสรวง อ.หนองฉาง จ.อุทัยธานี ประกอบอาชีพเกษตรกรในช่วงวัยเยาว์ เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ที่โรงเรียนวิสามนศึกษา (ร.ร.หนองฉางวิทยา ปัจจุบัน) อายุครบ ๒๒ ปี เข้าพิธีอุปสมบท เมื่อวันจันทร์ ที่ ๓ เม.ย.๒๕๑๐ ที่พัทธสีมา วัดหนองขุนชาติ ต.หนองสรวง อ.หนองฉาง จ.อุทัยธานี โดยมี พระครูอุปการโกวิท (หลวงพ่อแอ่ว) วัดหัวเมือง ต.อุทัยเก่า อ.หนองฉาง เป็น พระอุปัชฌาย์, พระสมุห์แปลง ฐานธมโม เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระสำเนียง आयวทุมนโน เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้รับฉายาว่า สมชาโน หมายถึง ผู้รู้เสมอหลังอุปสมบท ท่านได้มุ่งมั่นศึกษาเล่าเรียนอย่างจริงจังและประสบความสำเร็จ พ.ศ.๒๕๑๕ สอบได้นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดมหาธาตุวรวิหาร อ.เมือง จ.เพชรบุรี และได้รับแต่งตั้งเป็นครูสอนพระปริยัติธรรมในปีเดียวกัน

ผลงานด้านการศึกษา พ.ศ.๒๕๒๑ ได้รับ แต่งตั้งเป็นครูสอนพระปริยัติธรรม ประจำโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๒๓ ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการสนามหลวง แผนกธรรม พ.ศ.๒๕๒๔ สำเร็จปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต(พธ.บ.) จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์พ.ศ.๒๕๔๔ สำเร็จปริญญาเอก สาขาปรัชญา จากมหาวิทยาลัยมจร ประเทศอินเดีย

ในห้วงระหว่างที่ท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดหนอง ขุนชาติ ได้พัฒนาวัดและชุมชนรอบพื้นที่ จนมีความเจริญก้าวหน้ามาจนทุกวันนี้ พ.ศ.๒๕๕๐ เปิดหลักสูตรปริญญาตรี คณะสังคมศาสตร์ สาขาจัดการเชิงพุทธ เป็นหน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๕๔ เปิดหลักสูตรรัฐศาสตร์ สาขาการปกครอง คณะสังคมศาสตร์ ให้พระภิกษุ-สามเณรและบุคคลทั่วไปเข้าศึกษา และเป็นรองประธานคณะกรรมการจัดซื้อที่ดิน ๑๕๕ ไร่ ๒ งาน ๖๕ ตารางวา ที่บ้านเด่นโก ต.ทุ่งพง อ.หนองฉาง เพื่อจัดสร้างวิทยาลัยสงฆ์-พุทธมณฑล พัฒนาการศึกษาระดับพระภิกษุ-สามเณร และบุคคลทั่วไป พ.ศ.๒๕๕๕ จัดทำพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา สร้างอาคารนวดแผนไทย, สร้างพิพิธภัณฑสถานโบราณ เครื่องสมุนไพร และเปิดโรงเรียนการกุศลที่วัดหนองขุนชาติ เปิดสอนระดับ ม.ต้น-ม.ปลาย สายสามัญ เน้นให้เด็กเป็นคนดีของสังคม งานด้านสาธารณูปการ ท่าน

ได้ทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์ในการก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์ ถาวรวัตถุเพื่อส่งเสริมให้ พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ชนรุ่นหลัง อาทิ ก่อตั้งโรงเรียนอุทานอุทิศธรรม วิทยา, สร้างศาลาธรรมสังเวช ก่อสร้างวิหารประดิษฐานพระพุทธรูป, ทำถนนคอนกรีตภายในวัด, ขุด สระน้ำ เนื้อที่กักเก็บน้ำ ๙ ไร่, ซื่อที่ดินขยายบริเวณวัด ๓๐ ไร่, สร้างศาลาอเนกประสงค์ ลักษณะ อาคารไม้หลังคา ทรงไทย, บูรณะฉาปนสถานลักษณะทรงไทย, หอสวดมนต์ และศาลาการเปรียญ เป็นต้น

พระราชอุทัยโสภณ ถือได้ว่าปฏิบัติตามหน้าที่ สอนงานพระพุทธศาสนาอย่างเต็มกำลัง ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ลำดับงานปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นเจ้าอาวาสวัดหนองขุนชาติ ท่านได้ก่อตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกนักธรรม-บาลี และ แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นพระอุปัชฌาย์ พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นรองเจ้าคณะจังหวัดอุทัยธานี พ.ศ. ๒๕๕๙ ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอุทัยธานี ลำดับสมณศักดิ์ พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้รับ พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ พระอุทัยธรรมานุวัตร

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๙ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสถาปนาเลื่อนตั้งสมณศักดิ์ เนื่องในพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุป ระทาน วันคล้ายวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระ ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิต ลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตรในการนี้ พระอุทัยธรรมานุวัตร เป็นพระเถระที่ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทิน นามที่ พระราชอุทัยโสภณ เป็นพระเถระที่ได้บำเพ็ญhirtานุหิตประโยชน์แก่ประเทศชาติและ พระพุทธศาสนาเป็นอเนกประการ ควรแก่การยกย่องเกียรติคุณให้ปรากฏไพศาล

กลยุทธ์ที่ ๑ มีการสื่อสารประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางไลน์ เฟสบุ๊ก แผ่นพับ ทางวิทยุกระจายเสียง ทางโทรทัศน์ หรือเสียงตามสายในชุมชน เพื่อให้ประชาชนเข้าใจและ ทราบถึงการจัดงานประเพณีบุญเดือน ๓ สืบสานวิถีชาวอุไทย

กลยุทธ์ที่ ๒ การจัดเส้นทางเดินทางไปวัด แผนผังการเดินทางเที่ยวงานประเพณีบุญ เดือน ๓ฯ

กลยุทธ์ที่ ๓ การปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในวัดให้สงบ สะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย

กลยุทธ์ที่ ๔ การจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่ เช่น การจัดเจ้าหน้าที่ดูแล การ สร้างเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อให้ผู้ที่มาทำบุญและไหว้พระได้มีทางเดินสะดวกสบายยิ่งขึ้น ที่พักหรือ จุดพักสำหรับผู้มาท่องเที่ยวและปฏิบัติธรรมด้วย การปรับปรุงสภาพของวัดที่มีสภาพเสื่อมโทรมให้ดีขึ้น หรือ คำนึงถึงการใช้งานเป็นหลัก พระสงฆ์ปฏิบัติตนสมควรแก่กิจของสงฆ์ และสามารถให้ความรู้ที่ ถูกต้องและ เหมาะสมแก่ผู้มาเยี่ยมเยือน รวมถึงการปรับปรุงภูมิทัศน์ของวัดและแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ ตามสถานที่ต่าง ๆ ให้ สวยงามอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน วัดบ้านค่าน้อย การบริหารจัดการสถานที่ ในการจัดเจ้าหน้าที่ดูแลการทำความสะอาดสถานที่ เพื่อรองรับกับจำนวนผู้ปฏิบัติธรรมในแต่ละกลุ่ม และมีเจ้าหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงคอยแนะนำตลอดการปฏิบัติธรรม การสร้างเส้นทางสำหรับคนพิการ เพื่อให้ ผู้พิการที่มาทำบุญและไหว้พระได้มีทางเดินสะดวกสบายยิ่งขึ้น การ จัดการสภาพของวัดให้อยู่ในสภาพ ที่เหมาะสม ในการปฏิบัติตนของพระสงฆ์ตามสมควรแก่กิจของสงฆ์ และ สามารถให้อรรถความรู้ที่

ถูกต้องแก่ผู้มาเยี่ยมชมวัด การสร้างถาวรวัตถุในปัจจุบันที่อาจจะเป็นศิลปะแบบเก่า ผสมผสานกับศิลปะสมัยใหม่

๒. ด้านองค์กรชุมชน

กลยุทธ์ที่ ๑ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมงานบุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย

โดยการสร้าง การมีส่วนร่วมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะทำให้คนในชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ร่วมแสดงความคิดเห็น และยังทำให้เกิดความรักความสามัคคีต่อกันภายในชุมชนเป็นพลังชุมชนในการทำกิจกรรมให้ประสบผลสำเร็จ

๓. ด้านการเรียนรู้

กลยุทธ์ที่ ๑ การนำเสนอข่าวสารข้อมูล ด้วยการใช้ภาษาสร้างสรรค์

กลยุทธ์ที่ ๒ จัดนิทรรศการให้ความรู้ เรื่อง งานประเพณีบุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอุไทย

๔. ด้านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่า

กลยุทธ์ที่ ๑ การโน้มน้าวใจด้วยการสร้างคุณค่าของจุดท่องเที่ยวที่น่าสนใจและแปลกใหม่ในจังหวัดอุทัยธานี เพื่อเป็นจุดในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

กลยุทธ์ที่ ๒ การจัดจุดสำหรับถ่ายรูป, เช็คอิน, หรือจัดทำข้อความ คำคมที่ดึงดูดและสอดคล้องกับผู้ที่มาร่วมงาน เช่น อยากกรวยให้ทำทาน อยากรักกันนานๆ ให้ทำบุญ, จูงมือคนข้างๆ สู่เส้นทางโรแมนติกที่อบอุ่น , เทียววัดสุขใจ ไปไหนก็มีแต่บุญ , ผับไม่เข้า เหล้าไม่กิน เช็กอินแค่วัด เป็นต้น เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

๕. ด้านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

กลยุทธ์ที่ ๑ การสร้างภาพลักษณ์วัตถุประสงค์หลักประการหนึ่งของการประชาสัมพันธ์ไม่เพียงแต่มุ่งเน้น เฉพาะการส่งข่าวสารไปยังกลุ่มเป้าหมายเพื่อได้รับความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมหนึ่งๆ เท่านั้น แต่ผลระยะยาวของความร่วมมือดังกล่าวยังเกิดจากการที่องค์กรได้สื่อสารภาพลักษณ์ขององค์กร ไปสู่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายด้วย

กลยุทธ์ที่ ๒ การสร้างภาพลักษณ์ด้านการทำประโยชน์ต่อสังคม การนำเสนอข่าวสารประชาสัมพันธ์ โดยสอดคล้องกับกระแสสังคมในเรื่องการทำประโยชน์ต่อชุมชน สังคมและกระแสอนุรักษ์วัฒนธรรมซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๖. ด้านการวางแผนการดำเนินงาน

กลยุทธ์ที่ ๑ จัดประชุมคณะกรรมการวัด ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับการวัดดูประสงค์และกำหนดการจัดงานฯ ตามขั้นตอน ดังนี้

๑. การดำเนินการก่อนการวางแผน เป็นงานขั้นเตรียมความพร้อมก่อนที่จะเริ่มงานวางแผน เตรียมความพร้อมในด้านการจัดงาน เช่น แต่งตั้งให้มีฝ่ายวางแผนซึ่งอาจจะอยู่ในความรับผิดชอบของคณะกรรมการจัดงาน กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบให้ชัดเจน การกำหนดวิธีการวางแผน (คณะกรรมการต้องช่วยกันคิดว่า จะต้องทำอะไรมีขั้นตอนอย่างไร และจะต้องมีคณะกรรมการหรือหน่วยงานอื่นมาร่วมในการวางแผนหรือไม่ ฯลฯ) และการรวบรวมข้อมูล (ให้คณะกรรมการทุกแผนกเก็บรวบรวมข้อมูลให้ครบถ้วนและทุกด้านและปรับปรุงให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ)

๒. การวิเคราะห์ปัญหาของปีที่ผ่านมา การวิเคราะห์ปัญหานี้พิจารณาจากการจัดงานในปีที่ผ่านมาตามภารกิจและความรับผิดชอบในหน้าที่งานต่างๆ ของคณะกรรมการแผนกนั้นๆ ว่า มีปัญหาในด้านใดจะต้องปรับปรุง เพิ่ม หรือลดในงานตรงส่วนใดบ้างหรือจะขยายงานเดิมให้มีประสิทธิภาพขึ้นอย่างไรบ้าง นอกจากนี้ยังต้องพิจารณางานที่จะทำขึ้นใหม่ จะริเริ่มงานใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัยรวมทั้งการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ตั้งเดิมคงไว้ ตลอดจนนโยบายของคณะกรรมการจัดงานได้พิจารณาและวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้จะต้องอาศัยเครื่องมือและประสบการณ์จากทุกฝ่าย และพิจารณาจากข้อมูลสถิติต่างๆ และแยกปัญหาหรือข้อมูลในแต่ละด้านและบันทึกรายการต่างๆ เพื่อที่จะนำมาคิดจัดทำงานหรือแก้ปัญหาเหล่านั้นให้เป็นแผนงานหรือกิจกรรมต่อไป

๓. การกำหนดแผนงาน พิจารณาและวิเคราะห์ปัญหา คณะกรรมการจัดงานและการวางแผนควรวิเคราะห์ว่า มีวิธีแก้ไข หรือปรับปรุงพัฒนางานให้ดีขึ้นได้อย่างไรบ้าง ทั้งสิ่งที่มีผลโดยตรงและสิ่งที่เกี่ยวข้อง ต่างๆ จัดแบ่งเป็นกลุ่มที่เรียกว่า แผนงาน ซึ่งหมายถึง จุลรวมของหน่วยงานที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ผลรวมที่คล้ายคลึงกัน เช่น แผนงานพัฒนาและปรับปรุงด้านการจัดสถานที่ งานพัฒนารูปแบบกิจกรรม ฯลฯ ในแต่ละแผนงานนั้น จะมีแผนงานที่เป็นส่วนย่อยของแผนงานนั้น เช่น ในแผนงานการพัฒนาและปรับปรุงงานด้านการจัดสถานที่ อาจจะประกอบด้วยงานการปรับปรุงแผนผังภายในงาน งานการเพิ่มรูปแบบที่แตกต่างไปจากปีที่ผ่านมา เป็นต้น ซึ่งในแต่ละงานนั้นอาจมีกิจกรรมย่อยๆ หลายๆ กิจกรรมก็ได้

๔. การกำหนดเป้าหมาย การที่จะทำงานตามแผนงานคณะกรรมการจัดงานจะต้องทราบเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนเสียก่อน การกำหนดเป้าหมายจึงต้องกำหนดให้ชัดเจนทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติเป้าหมายที่ทางวัดกำหนดนั้นควรชี้แนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน สามารถวัดและประเมินผลได้ เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพของคณะกรรมการจัดงาน เป้าหมายที่กำหนดอาจเป็น

๑) จัดอบรมคณะกรรมการจัดงานอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

๒) จัดให้มีการศึกษาดูงานสำหรับหัวหน้างานแต่ละแผนกอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง เป็น

ต้น

การกำหนดวิธีการดำเนินการ การกำหนดวิธีการดำเนินงานนี้ ผู้บริหารจะต้องคิดถึงสิ่งที่ต้องดำเนินการใน ๓ ด้าน คือ การกำหนดวิธีปฏิบัติงาน การกำหนดเวลาและผู้รับผิดชอบ และการกำหนดวิธีประเมินผล

การกำหนดวิธีปฏิบัติงานนั้นต้องอาศัยข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์มาแล้วพิจารณาว่าการที่จะจัดงานนั้นๆ ให้ลุล่วงได้ดีจะมีวิธีการอย่างไรบ้าง บันทึกแนวคิดทั้งหมดไว้ และนำมาวิเคราะห์ว่าวิธีการใดจะดีที่สุดบางครั้งอาจจะนำแนวคิดหลายๆ แนวคิดมาผสมผสานกันและจัดเรียงลำดับขั้นตอนการดำเนินงาน และต้องกำหนดว่างานแต่ละอย่างจะต้องเริ่มต้นทำเมื่อใดและเสร็จสิ้นเมื่อใด ใช้เวลานานน้อยเพียงใด และ ใครจะเป็นผู้รับผิดชอบ การกำหนดวิธีปฏิบัติงานการกำหนดเวลาและผู้รับผิดชอบนี้ถ้าจัดทำเป็นแผนภูมิปฏิบัติงาน (Gantt chart) ก็จะดูได้ง่ายขึ้น

สำหรับการกำหนดวิธีประเมินผลนั้น ควรระบุว่าจะวัดอะไร วัดเมื่อไร และใช้เครื่องมือประเภทใด หากมีข้อบกพร่องก็จะได้รับปรับปรุงแก้ไขได้ทันที่

๖. การกำหนดค่าใช้จ่าย คณะกรรมการจัดงานจะต้องพิจารณาให้รอบคอบ โดยพิจารณาถึงทรัพยากรที่มีอยู่ การปฏิบัติงานแต่ละขั้นตอนตามที่กำหนดไว้ว่า จะต้องทำอะไรบ้างและจะต้องใช้จ่ายเงินเพื่อทำกิจกรรมนั้นๆ เป็นจำนวนเงินมากน้อยเพียงไร และรวมเงินที่ต้องใช้จ่ายทั้งหมดเป็นจำนวนเงินมากน้อยเพียงไรค่าใช้จ่ายเหล่านี้จะได้มาจากแหล่งเงินทุนใดควรระบุไว้ให้ชัดเจนด้วย

ขั้นที่ ๑ ถึงขั้นที่ ๖ เป็นกระบวนการวางแผนก่อนที่จะลงมือปฏิบัติงาน เมื่อวางแผนงานเรียบร้อยแล้วผ่านการตรวจสอบ และได้รับอนุมัติจากผู้มีอำนาจให้ดำเนินการได้แล้วก็ถึงขั้นการปฏิบัติตามแผน

๗. การปฏิบัติตามแผน ขั้นตอนนี้เป็นการลงมือปฏิบัติตามแผนที่คณะกรรมการได้กำหนดไว้ ขั้นนี้จะต้องอาศัยความรู้ทางการบริหาร การสั่งการ การตรวจงาน การประสานงาน การตัดสินใจ ภาวะผู้นำและกฎระเบียบการปฏิบัติงานตามที่หน่วยงานกำหนดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะรวมอยู่ในขั้นตอนการนำเข้ากระบวนการผลิต และผลผลิต งานจะบรรลุเป้าหมายหรือไม่ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับผู้ปฏิบัติงานและผู้บริหารว่ามีความรู้ความเข้าใจในบทบาท หน้าที่ และภาระของงานมากน้อยเพียงใด

๘. การประเมินผลและปรับปรุงแผน การประเมินผลการปฏิบัติงานของการจัดงานจะต้องมีการกระทำเป็นประจำ เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรคของกระบวนการทำงานแต่ละปี ว่าเป็นไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพตามแผนงานที่กำหนดไว้หรือไม่ ถ้าพบว่ามีปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานในขั้นตอนใด ก็จะต้องมีการปรับปรุงแผนที่กำหนดไว้ในปีต่อไป

๗. ด้านกำหนดเครื่องมือพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ

กลยุทธ์ที่ ๑ ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการจัดกิจกรรมในปีที่ผ่านมา

กลยุทธ์ที่ ๒ การจัดตกแต่งสถานที่ภายในบริเวณการจัดงานฯ

๘. ด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธภายในงาน

กลยุทธ์ที่ ๑ จัดการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิตและผลงานสร้างสรรค์ที่มีลักษณะพิเศษโดดเด่นให้ได้รับ ความเพลิดเพลินได้ความรู้ ดูผลงานสร้างสรรค์ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม

๙. ด้านการประชาสัมพันธ์

กลยุทธ์ที่ ๑ การเชิญชวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมาเที่ยว

กลยุทธ์ที่ ๒ การนำเสนอข้อเท็จจริงโดยเชื่อมโยงแนวคิดของงานกับจุดท่องเที่ยวภายในงาน การประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวต้องอาศัยการสร้างสรรค์แนวคิดในการจัดงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาคัดเลือกสถานที่ในการจัดงานให้เชื่อมโยงกับแนวคิดหลักของงานที่จะประชาสัมพันธ์

กลยุทธ์ที่ ๓ การนำเสนอสารประชาสัมพันธ์ด้วยการใช้บุคคลมีชื่อเสียงเพื่อผลทางการจัดงาน

๕.๒.๓ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

ส่งเสริมในยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ซึ่งมีกลยุทธ์ที่ควรส่งเสริม ได้แก่ พื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพิ่มศักยภาพและพัฒนาขีดความสามารถการบริหารจัดการและการแข่งขัน และพัฒนาบุคลากร สินค้า และบริการด้านการท่องเที่ยว และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักชี้ให้เห็นว่าการดำเนินงานตามกลยุทธ์นั้นยังไม่ถูกปฏิบัติอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม เป็นการวางกำกับให้เป็นทิศทางการส่งเสริมในปีต่อไป ซึ่งอาจประสบปัญหาการโยกย้ายเปลี่ยนแปลงในระดับผู้นำของจังหวัด ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงส่วนงานต่างๆ อยู่เสมอการดำเนินงานตามกลยุทธ์ของยุทธศาสตร์ดังกล่าวจึงขาดการเชื่อมต่อและอาจไม่ถูกปฏิบัติให้เกิดขึ้นจริง ส่งผลให้ยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธขาดการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ที่ทางจังหวัดกำหนดไว้ควรมีการดำเนินงานจริงภายในช่วงเวลาที่กำหนด และควรมีการสานต่อในแนวทางเดิมหากมีการเปลี่ยนแปลงโยกย้ายผู้นำก่อนเวลาที่เหมาะสม เพื่อให้กลยุทธ์ต่างๆ นั้นสัมฤทธิ์ผลและเมื่อพิจารณากลยุทธ์ที่ถูกกำหนดขึ้น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ เนื่องจากการพัฒนาบุคลากร สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว ยังเป็นสิ่งที่ขาดอยู่สำหรับจังหวัดอุทัยธานีอย่างเห็นได้ชัดการเพิ่มศักยภาพและพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการ จะเป็นการทำให้การท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานีมีระดับมาตรฐานที่สูงขึ้น การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมจะเป็นการรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวต่างๆ ให้คงอยู่สืบไป

กลยุทธ์กำหนดเพิ่มเติมในเรื่องการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว สร้างและส่งเสริมการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยววัฒนธรรมระหว่างประชาชนในชุมชนท้องถิ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวทุกฝ่ายกลยุทธ์ที่ควรกำหนดเพิ่มเติมนี้เพื่อให้เป็นกรอบการพัฒนาที่ครอบคลุมองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมในการที่จะเป็นแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมดำเนินแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธอย่างเป็นรูปธรรม

๕.๓ อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ จากการศึกษาวิจัยพบว่า การส่งเสริมในยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ซึ่งมีกลยุทธ์ที่ควรส่งเสริม ได้แก่ พื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพิ่มศักยภาพและพัฒนาขีดความสามารถการบริหารจัดการและการแข่งขัน และพัฒนาบุคลากร สินค้า และบริการด้านการท่องเที่ยว และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักชี้ให้เห็นว่าการดำเนินงานตามกลยุทธ์นั้นยังไม่ถูกปฏิบัติอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม เป็นการวางกำกับให้เป็นทิศทางการส่งเสริมในปีต่อไป ซึ่งอาจประสบปัญหาการโยกย้ายเปลี่ยนแปลงในระดับผู้นำของจังหวัด ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงส่วนงานต่างๆ อยู่เสมอการดำเนินงานตามกลยุทธ์ของยุทธศาสตร์ดังกล่าวจึงขาดการเชื่อมต่อและอาจไม่ถูกปฏิบัติให้เกิดขึ้นจริง ส่งผลให้ยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธขาดการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ที่ทางจังหวัดกำหนดไว้ควรมีการดำเนินงานจริงภายในช่วงเวลาที่กำหนด และควรมีการสานต่อในแนวทางเดิมหากมีการเปลี่ยนแปลงโยกย้ายผู้นำก่อนเวลาที่เหมาะสมเพื่อให้กลยุทธ์ต่างๆ นั้นสัมฤทธิ์ผลและเมื่อพิจารณาถึงกลยุทธ์ที่ถูกกำหนดขึ้น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ เนื่องจากการพัฒนาบุคลากร สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว ยังเป็นสิ่งที่ขาดอยู่สำหรับจังหวัดอุทัยธานีอย่างเห็นได้ชัดการเพิ่มศักยภาพและพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการ จะเป็นการทำให้การท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานีมีระดับมาตรฐานที่สูงขึ้น การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมจะเป็นการรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวต่างๆ ให้คงอยู่สืบไป

สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาคริต ช่วยบำรุง (๒๕๕๔) ศึกษาเรื่อง บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง การศึกษาค้นคว้ามีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาถึงบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยว ขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ (๒) เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา การท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ (๓) เพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนา การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ ผลการวิจัยพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบมีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยว ในท้องถิ่น ดังนี้ (๑) ด้าน

การตลาดการท่องเที่ยว มีการจัดทำสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ส่งเสริม การท่องเที่ยวในท้องถิ่น (๒) ด้านการสร้างและแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น ปัจจุบันยังไม่ได้มี การดำเนินการในการแสวงหาหรือสร้างแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นเพิ่มเติม (๓) ด้านการให้บริการ ท่องเที่ยว มีการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวล่องเรือชมความงามของถ้ำเลเขากอบ โดยมีพนักงาน พายเรือทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นคอยให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยว (๔) ด้านการวางแผนและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีการกำหนดการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นพันธกิจ ในการพัฒนาท้องถิ่น ในส่วนของสภาพปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นมีดังนี้ (๑) การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวยังไม่ทั่วถึง (๒) การขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินการและความร่วมมือจากภาคประชาชน (๓) ด้านการให้บริการ ท่องเที่ยว ในปัจจุบันมักประสบปัญหาในการสื่อสารเพื่ออธิบายถึงรายละเอียดของถ้ำเลให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ(๔) ด้านการวางแผนและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ยังไม่มีการดำเนินงานจัดทำ แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแยกจากแผนการพัฒนาท้องถิ่น และยังไม่ได้มีการดึงภาคประชาชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบลเขากอบ สามารถดำเนินการโดยการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวและติดตามประเมินผล โดยสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการร่วมกันวางแผนพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว สร้างจิตสำนึกร่วมกัน จัดทำแผนพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาของ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้แผนพัฒนาในแต่ละสาขาของการพัฒนามีความเชื่อมโยงกัน และสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยวและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตามศักยภาพและบริบท ของพื้นที่ โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมจัดให้ มีการดูแลรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนอง พฤติกรรมนักท่องเที่ยว จัดทำโฆษณาประชาสัมพันธ์และการตลาดทางการท่องเที่ยวโดยเผยแพร่ ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวแก่สาธารณชนผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ จดหมาย แผ่นพับ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุลาพร สุขชี (๒๕๕๓) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยว เชนินเวศ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อ (๑) การมีส่วนร่วม ของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จำแนกข้อมูลทั่วไป ของประชาชนในชุมชน (๒) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ ประชาชนในชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างประชาชนในชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพค้าขาย/ ธุรกิจส่วนตัว มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๐ บาท ขึ้นไป อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านคลองสนนานมาเป็นระยะเวลามากกว่า ๑๑ ปี มีส่วนร่วม

ใน การพัฒนาการท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวกในระดับปานกลาง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับมาก ข้อเสนอแนะที่ได้มากที่สุดโดยการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับให้เป็นแนวปฏิบัติให้ทราบโดยทั่วกัน เพื่อให้การทำกิจกรรมต่าง ๆ ของทุกกลุ่มคนในชุมชนท้องถิ่นเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย และเกิดผลดีต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ในส่วนของผลทดสอบมาตรฐานที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ พบว่า (๑) ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นที่มีเพศ อายุ แตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก ในด้านร่วมดำเนินงาน ที่แตกต่างกัน (๒) ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นที่มีระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อาศัย อยู่แตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการติดตามผลที่แตกต่างกัน และ (๓) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นตลาดน้ำ ดำเนินสะดวก ในด้านร่วมศึกษาค้นหาปัญหา ร่วมในการวางแผน ร่วมในการดำเนินงานและร่วมใน การติดตามผล

สอดคล้องกับงานวิจัยของ เพชรศรีนันทศิริ (๒๕๕๕) ได้ทำการศึกษาเรื่อง รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวโดย ชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของกลุ่ม การท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง จำนวน ๔ ชุมชน ได้แก่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น จังหวัด สุโขทัย ชุมชนบ้านหนองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์ชุมชนบ้านใหม่ร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก และชุมชน บ้านแม่พูล จังหวัดอุตรดิตถ์เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการ สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีรูปแบบการดำเนินการแบบกระจายอำนาจ ด้านเศรษฐกิจมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ด้านการมีส่วนร่วม คนในชุมชนมีส่วนร่วมทั้ง ในการจัดตั้ง วางแผนและดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม พบแนวโน้มของการรวมอำนาจการตัดสินใจของ ผู้นำกลุ่ม ซึ่งเป็นสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในบางกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีหลังการก่อตั้งองค์กร พี่เลี้ยงและภาวะความเป็นผู้นำของผู้นำกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบการดำเนินงานของกลุ่ม การท่องเที่ยวโดยชุมชนและความสำเร็จของกลุ่ม

สอดคล้องกับงานวิจัยของ ลีลี ก่อกิจความดี (๒๕๕๑) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ผู้วิจัยเห็นว่า ควรพัฒนาการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้ได้เลือกอุทยานแห่งชาติ แก่งกระจานเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเป็นอุทยานที่กว้างที่สุดในประเทศไทยและมีพื้นที่ ทางการท่องเที่ยวหลายเขต โดยในที่นี้จะทำการศึกษากระบวนการดำเนินงานและทัศนคติ ของเจ้าหน้าที่และคนในชุมชน ที่มีต่อการบริหารจัดการภายในอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ผลการวิจัยพบว่า หน่วยงานภาครัฐขาดความเอาใจใส่ในการแก้ปัญหา และขาดงบประมาณในการจัดการ ทั้งยังขาดการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวที่เปรียบเสมือนขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติ แก่งกระจาน

อยู่ในระดับที่ควรปรับปรุงให้ดีขึ้น เพื่อพัฒนาการจัดการให้มีมาตรฐานและสร้าง การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

๕.๖ ข้อเสนอแนะ

๕.๖.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวควรมีนโยบายในการส่งเสริมการดำเนินการพัฒนาทรัพยากรทางวัฒนธรรมวิถีพุทธให้มากขึ้น
- ๒) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวควรมีนโยบายให้หน่วยงานในกำกับติดตามการทำงานเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง
- ๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวควรมีนโยบายในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมวิถีพุทธในพื้นที่ของตนเอง

๕.๖.๒ ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

- ๑) ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องลงพื้นที่ สำนวญความคิดเห็นของชุมชน จัดทำข้อมูลชุมชนในทุกด้าน แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และส่งเสริมให้ดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจังและต่อเนื่อง
- ๒) ควรมีนักวิชาการ เจ้าหน้าที่ ที่มีความรู้ความสามารถเข้าไปพูดคุยกับชุมชน กระตุ้นให้ชุมชนเห็นจุดเด่นของตน แล้วนำมาพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์ ทั้งในส่วนที่เป็นวิถีชีวิต วัฒนธรรม และถิ่นที่อยู่อาศัย

๕.๖.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) การพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์
- ๒) อารยธรรมการท่องเที่ยววิถีพุทธพัฒนาสู่การท่องเที่ยวเชิงศรัทธา
- ๓) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี – ไทย

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือ

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิ

ปัญญา. พิมพ์ครั้งที่ ๑, ๒๕๕๙.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ :การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๖.

โกวิท พวงงาม. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท., ๒๕๔๕.

ชิด นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๒.

ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๘.

ดิเรก ฤกษ์หรรษา. พฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓.

ธีรวัลย์ ศิลารัตน์. การจัดการความรู้ชุมชน. จันทบุรี.คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๙.

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐานเทคนิคและกรณีตัวอย่าง. กรุงเทพมหานคร: , ๒๕๕๖.

นิคม จารุมณี. การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : บริษัทโอเอส พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๔๔.

นรินทร์ จงวุฒิเวศย์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เพรสแอนด์ดีไซน์จำกัด, ๒๕๔๘.

พจนา สอนศรี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ :โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิต และธรรมชาติ, ๒๕๕๖.

ไพฑูรย์ พงศบุตร และวิลาสวงศ์ พงศบุตร. คู่มือการอบรมมัคคุเทศก์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

มนตรี กรรพุมมาลย์ และภุชงค์ กุณฑลบุตร. การพัฒนาแบบยั่งยืน. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. มปป.

มนัส สุวรรณ และคณะ. โครงการศึกษาแนวทางและการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบล. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๑.

วรรณ วะษ์วานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว.. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๓๙.

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์นิติธรรม. ๒๕๔๘.

วีระพล ทองมา. การจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. เชียงใหม่ : คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๔๗.

เศกสรรค์ ยงวณิชย์. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ ๒. ขอนแก่น: ภาควิชา สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑.

สถาบันพระปกเกล้า. การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ธรรมดาเพรส, ๒๕๔๕.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : กองบริการที่ปรึกษาสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. รายงานขั้นสุดท้ายการ ดำเนินการกำหนดนโยบายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒

สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและการพัฒนาชุมชน พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ . โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

सानิตย์ บุญชู. การพัฒนาชุมชน: การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗.

สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษาและทบวงมหาวิทยาลัย. วิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. ๒๕๔๖.

อคิน รพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของชุมชนในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภารพิมพ์, ๒๕๒๗.

อภิชาติ อินทร์พงษ์พันธ์. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: อุกบลกิจ ออฟเซ็ท, ๒๕๔๐.

๑.๒.๒. งานวิจัย

เดชชาติ นิลวิเศษ และมณีวรรณ ผิวนิยม. “การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นแหล่งเรียนรู้ในวัดบวร นิเวศวิหาร”. Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และ ศิลปะ, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๘): ๘๘๙- ๙๐๔.

ไพรินทร์ ณ วันนา. “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมลำพูน”. วารสารมจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ เล่มที่ ๒) พฤษภาคม ๒๕๖๐: ๒๙๕-๓๐๘.

ประเวศ วะสี. “การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”. จุลสารการท่องเที่ยว. ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน, ๒๕๔๔) , ๕ - ๑๐.

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอู่) และคณะ. “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร”. ประชาคมวิจัย. ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๙๕ (มกราคม - กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔): ๕๑.

๑.๒.๓. งานวิจัย

กรณีย์ ถนอมกุล. “พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดสกลนคร”. การศึกษาอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการตลาด. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗.

ณัฐพงษ์ สืบบุญเรืองและคณะ. “ปัจจัยจิตสังคมที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา”, (Psycho-Social Correlation of Buddhist Tourism Behavior), รายงานวิจัย. ปทุมธานี :มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๕๒.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. “การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน”. รายงานการวิจัย. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.

ประกอบศิริ ภักดีพิณิจ. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา .บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๕.

ปรัชญาพร พัฒนาผล, “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยววัฒนธรรมแม่น้ำเพชรบุรี , วิทยานิพนธ์ศิลปะ ศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม). วิทยาลัยนวัตกรรม : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔.

วาลิกา แสนคำ, “การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่”. การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

สุดชีวัน นันทวัน ณ อยุธยา. “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง”. การศึกษาอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, เศรษฐศาสตร์การเมือง, ๒๕๔๘.

อรนุช ศิลป์ มณีพันธ์. “ลักษณะชายฝั่งทะเลที่พึงประสงค์ของนักท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่ง ทะเลประเทศไทย”. **บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ** , ๒๕๕๗.

๑.๑.๔ สัมภาษณ์

พระราชอุทัยโสภณ. เจ้าคณะจังหวัดอุทัยธานี วัดหนองขุนชาติ ตำบลหนองสรวง อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๔.

พระครูอุทิศธรรมพิณ. เจ้าคณะอำเภอหนองฉาง วัดหนองขุนชาติ ตำบลหนองสรวง อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๔.

พระปลัดมนตรี รตนาโน. เจ้าคณะตำบลหนองสรวง วัดหนองขุนชาติ ตำบลหนองสรวง อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๔.

พระครูสมุทรสุวรรณ อคฺคณฺโณ. เจ้าอาวาสวัดหัวเมือง ตำบลหนองฉาง อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๔.

พระอธิการภูมิสิทธิ์ ปิยสีโล. เจ้าอาวาสวัดแจ้ง ตำบลอุทัยเก่า อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี. สัมภาษณ์, วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๔.

นางสาวเยาวนาฏ เหล่าเข้ม. ผู้นำชุมชนหนองขุนชาติ อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นางสมหมาย ทวีผล. ผู้นำชุมชนแสงจันทร์ อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นายประสาร สังข์ชัย. ผู้นำชุมชนหนองเชือกเขา อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นางละเอียด นพรัตน์. ผู้นำชุมชนเนินหม่อม อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นางลาวัลย์ บัวตุม. ผู้นำชุมชนทองประสาทเวทย์ อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นายนภดล ทองวิทยา. ประธานชุมชนหน้าอำเภอ อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นางสุภาณี จันทร์พุฒ. ประธานชมรมคนรักสุขภาพ อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นางทัศนีย์ สังข์พันธ์. ประธานกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นางบังอร นาคพงษ์. ประธานกลุ่มสตรี อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี
สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นายดำรง นพรัตน์. นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลหนองฉาง อำเภอหนองฉาง
จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นายชำนาญ เพ็ญแก้ว. ผู้อำนวยการกองการศึกษา เทศบาลตำบลหนองฉาง
อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นางสุทัตตา ทองคำดี. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองสรวง อำเภอหนอง
ฉาง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นายรังสันติ พูลเพิ่ม. กำนันตำบลหนองสรวง อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี
สัมภาษณ์, วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๕.

นายเผด็จ นุ้ยปรี. นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี อำเภอเมือง
จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕.

นางประภัสสร ตรีศิลา. วัฒนธรรมจังหวัดอุทัยธานี อำเภอเมือง จังหวัด
อุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕.

นางวิฑิตา การสมทบ. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอุทัยธานี
อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี สัมภาษณ์, วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕.

๑.๑.๕ ข้อมูลออนไลน์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. รายงานประจำปี ๒๕๕๒.
<http://thai.tourismthailand.org/about-tat/annual-report>, [๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

รูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทย.
<http://www.travel.in.th/th/review/knowledge/>. [๒๔ ตุลาคม ๒๕๖๔].

2. ภาษาอังกฤษ:

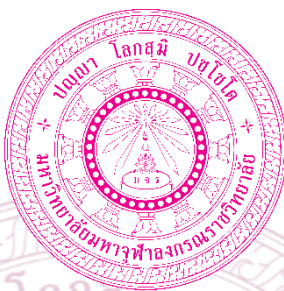
2.1 Secondary Sources:

2.1.1 Books

Burkart and Medlik. *Tourism : Past, Present and Future*. New York
: Harper & Row. 1981.

ภาคผนวก

๑. เครื่องมือวิจัย

แบบบันทึกการตรวจสอบสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว โครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

คำชี้แจงในการบันทึกการตรวจสอบสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

แบบบันทึกการตรวจสอบสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวนี้ เพื่อสังเกต สอบถาม สัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน กลุ่มตัวแทนประชาชนในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ/ท้องถิ่น กลุ่มศิลปิน เยาวชน นักวิชาการด้านวัฒนธรรม ด้านการท่องเที่ยว ด้านพระพุทธศาสนา เพื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

๑. เพื่อพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ
๒. เพื่อพัฒนากระบวนการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ
๓. เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

สถานที่

ที่ตั้ง

สิ่งอำนวยความสะดวก และบริการ

ป้ายบอกทางเข้าถึง

.....
.....

.....
.....
การมีป้ายข้อมูลเกี่ยวกับโบราณสถานนั้น

.....
.....
การมีผังแสดงภาพรวมของจุดท่องเที่ยว

.....
.....
สภาพลานจอดรถ

.....
.....
ที่พักนักท่องเที่ยว

.....
.....
การเล่าเรื่องราวและให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

.....
.....
สิ่งอำนวยความสะดวกเหมาะสมแก่นักท่องเที่ยว

.....
.....
การปรับปรุงบริการข้อมูลให้ทันสมัยอยู่เสมอ

.....
.....
การดูแลความสะอาดแหล่งท่องเที่ยว

.....
.....
.....

นักท่องเที่ยวสามารถเดินดูสิ่งต่าง ๆ ได้มากเท่าที่ต้องการ

.....
.....
.....

แหล่งท่องเที่ยวมีภาพลักษณะที่เป็นที่รู้จักกันดี

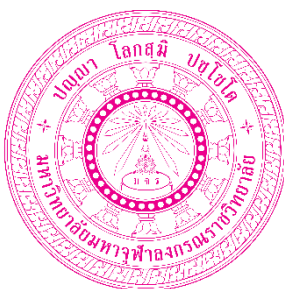
.....
.....
.....

ปริมาณนักท่องเที่ยว

.....
.....
.....

วันที่ประเมิน
...../...../.....

แบบประเมิน

ศักยภาพในการเป็นแหล่งการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

คำชี้แจง

แบบประเมินนี้ เพื่อสอบถาม นักท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน กลุ่มตัวแทนประชาชนในชุมชน ปรชาญชาวบ้าน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ/ท้องถิ่น กลุ่มศิลปิน เยาวชน นักวิชาการด้านวัฒนธรรม ด้านการท่องเที่ยว ด้านพระพุทธศาสนา เพื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

๑. เพื่อพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ
๒. เพื่อพัฒนากระบวนการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ
๓. เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

ส่วนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล สังคม และเศรษฐกิจของผู้ให้ข้อมูล

1. เพศ

- ☐ (1) ชาย ☐ (2) หญิง

2. อายุ ปี

3. การศึกษา

- ☐ (1) ประถมศึกษา ☐ (2) มัธยมศึกษาตอนต้น
☐ (3) มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช ☐ (4) อนุปริญญา / ปวส
☐ (5) ปริญญาตรี ☐ (6) ปริญญาโท
☐ (7) อื่น ๆ โปรดระบุ

4. อาชีพหลัก

- ☐ (1) เกษตรกรรม ☐ (2) ข้าราชการการเมืองในท้องถิ่น
☐ (3) รับจ้าง ☐ (4) ข้าราชการ

☐ (5) คำขาย

☐ (6) ธุรกิจส่วนตัว

ส่วนที่ 2 แบบประเมินทรัพยากรการเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ของชุมชนวัดโบสถ์ ชุมชนเทศบาลเมืองอุทัยธานี ชุมชนวัดหนองขุนชาติ ชุมชนเทศบาลหนองฉาง

ก. ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว

1. ด้านคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม

1.1 ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้

- ☐ 1. มีเอกลักษณ์ระดับท้องถิ่น สามารถพบเห็นได้ทั่วไป
- ☐ 2. มีเอกลักษณ์ระดับจังหวัด
- ☐ 3. มีเอกลักษณ์ระดับภาค
- ☐ 4. มีเอกลักษณ์ระดับชาติ
- ☐ 5. มีเอกลักษณ์ระดับโลก สามารถพบเห็นได้เพียงแห่งเดียว

1.2 ความต่อเนื่องของการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

- ☐ 1. กิจกรรมที่จัดขึ้นเริ่มจัดได้เพียง 1 - 2 ครั้ง
- ☐ 2. มีการจัดกิจกรรม 2 - 3 ปี ต่อครั้ง แต่เริ่มจัดกิจกรรมมาไม่เกิน 10 ปี
- ☐ 3. มีการจัดกิจกรรม 1 ครั้ง ต่อปี แต่เริ่มจัดกิจกรรมมาไม่เกิน 10 ปี
- ☐ 4. มีการจัดกิจกรรม 1 ครั้ง ต่อปี และจัดต่อเนื่องกันทุกปี โดยจัดมาไม่ต่ำกว่า 10 ปี
- ☐ 5. มีการจัดกิจกรรมมากกว่า 1 ครั้งต่อปี และจัดต่อเนื่องกันทุกปี โดยจัดมาไม่ต่ำกว่า 10 ปี

1.3 ความมั่งคั่งทางศิลปวัฒนธรรม

- ☐ 1. มีความมั่งคั่ง ประทับใจ น้อยที่สุด
- ☐ 2. มีความมั่งคั่ง ประทับใจ น้อย
- ☐ 3. มีความมั่งคั่ง ประทับใจ ปานกลาง
- ☐ 4. มีความมั่งคั่ง ประทับใจ มาก
- ☐ 5. มีความมั่งคั่ง ประทับใจ มากที่สุด

1.4 ความสามารถในการสืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง

- ☐ 1. เป็นภูมิปัญญาและองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่
- ☐ 2. เป็นภูมิปัญญาและองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นมาไม่ถึง 20 ปี
- ☐ 3. เป็นภูมิปัญญาและองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นระหว่าง 20 - 30 ปี
- ☐ 4. เป็นภูมิปัญญาและองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นระหว่าง 31 - 40 ปี
- ☐ 5. เป็นภูมิปัญญาและองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นนานกว่า 40 ปี

1.5 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบค้นได้

- ☐ 1. เกิดขึ้นน้อยกว่า 20 ปี

- ☐ 2. เกิดขึ้นระหว่าง 20 - 30 ปี
- ☐ 3. เกิดขึ้นระหว่าง 31 - 40 ปี
- ☐ 4. เกิดขึ้นระหว่าง 41 - 50 ปี
- ☐ 5. เกิดขึ้นนานกว่า 50 ปี

1.6 ความผูกพันต่อท้องถิ่น

- ☐ 1. มีความสัมพันธ์กับชุมชนน้อยมาก โดยชุมชนไม่ค่อยให้ความสนใจในสิ่งดังกล่าว
- ☐ 2. มีความสัมพันธ์กับชุมชนน้อย มีเพียงบางส่วนให้ความสนใจ
- ☐ 3. มีความสัมพันธ์กับชุมชนปานกลาง โดยชุมชนมีการจัดงานหรือพิธีการต่าง ๆ เป็นประจำทุกปี
- ☐ 4. มีความสัมพันธ์กับชุมชนสูง โดยมีการจัดงานหรือพิธีการต่าง ๆ เป็นประจำทุกปี และมีชุมชนใกล้เคียงเข้าร่วมงานด้วย
- ☐ 5. มีความสัมพันธ์กับทางชุมชนสูงมาก โดยชุมชนมีการจัดงานหรือพิธีการเป็นประจำทุกปี และมีชื่อเสียงในระดับชาติ

1.7 ความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์

- ☐ 1. มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมขนาดเล็ก 1 กลุ่มโดยชุมชน แต่การดำเนินงานยังไม่ชัดเจน
- ☐ 2. มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรม 1 กลุ่มโดยชุมชน และมีการดำเนินงานที่ชัดเจน
- ☐ 3. มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรม 2 - 3 กลุ่มโดยชุมชน และมีการดำเนินงานที่ชัดเจน
- ☐ 4. มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรม 2 - 3 กลุ่มโดยชุมชน และมีการดำเนินงานที่ชัดเจนและมีการเชื่อมโยงเครือข่ายกันระหว่างกลุ่ม
- ☐ 5. มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรม 2 - 3 กลุ่มโดยชุมชน และมีการดำเนินงานที่ชัดเจนและมีการเชื่อมโยงเครือข่ายกันระหว่างกลุ่ม และมีหน่วยงานภายนอกให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ บุคลากร และนโยบาย

2. ศักยภาพทางกายภาพและการจัดกิจกรรม

2.1 การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

- ☐ 1. มีทางเข้าถึงได้แต่ไม่สะดวก
- ☐ 2. มีทางเข้าถึงได้สะดวก รถเดินได้ 2 ทาง แต่สามารถใช้ความเร็วได้ต่ำกว่า 30 กิโลเมตร/ชั่วโมง
- ☐ 3. มีทางเข้าถึงได้สะดวก รถเดินได้ 2 ทาง และสามารถใช้ความเร็วได้เกิน 30 กิโลเมตร/ชั่วโมง
- ☐ 4. มีทางเข้าถึงได้สะดวกด้วยรถยนต์นั่ง

- ☐ 5. มีทางเข้าถึงได้สะดวกด้วยรถยนต์ขนาดใหญ่ ได้แก่ รถโดยสารหรือรถทัศนจร

2.2 ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว

- ☐ 0. มีเหตุอันตรายบ่อยตลอดปี
- ☐ 1. มีเหตุอันตรายทุกปี แต่เกิดขึ้นในบางฤดูกาลหรือเพียงบางช่วงของปี
- ☐ 2. มีเหตุอันตราย 1 - 2 ครั้ง ต่อปี
- ☐ 3. มีเหตุอันตราย 1 - 2 ครั้ง ในรอบ 3 ปี
- ☐ 4. มีเหตุอันตราย 1 - 2 ครั้ง ในรอบ 5 ปี
- ☐ 5. มีเหตุอันตราย 1 - 2 ครั้ง ในรอบ 10 ปี หรือ นานกว่า

2.3 ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว

- ☐ 1. ไม่มีกิจกรรมอื่นนอกเหนือจากการเที่ยวชมแหล่งวัฒนธรรม
- ☐ 2. นอกเหนือจากการเที่ยวชมแหล่งวัฒนธรรม ยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวชนิดอื่นภายในแหล่งวัฒนธรรม 1 - 2 ประเภท
- ☐ 3. นอกเหนือจากการเที่ยวชมแหล่งวัฒนธรรม ยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวชนิดอื่นภายในแหล่งวัฒนธรรม 1 - 2 ประเภท และบริเวณใกล้เคียงมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น
- ☐ 4. นอกเหนือจากการเที่ยวชมแหล่งวัฒนธรรม ยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวชนิดอื่นภายในแหล่งวัฒนธรรมมากกว่า 2 ประเภท
- ☐ 5. นอกเหนือจากการเที่ยวชมแหล่งวัฒนธรรม ยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวชนิดอื่นภายในแหล่งวัฒนธรรมมากกว่า 2 ประเภท และบริเวณใกล้เคียงมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น

ข. ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว

1. ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ได้แก่ น้ำ ไฟ ถนน ที่พัก ฯลฯ เพื่อการท่องเที่ยวในปัจจุบัน และข้อจำกัดในการพัฒนาต่อไปในอนาคต

- ☐ 1. ยังไม่มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน และมีข้อจำกัดสูงในการพัฒนาต่อไปในอนาคต
- ☐ 2. มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานซึ่งสามารถรองรับนักท่องเที่ยวในปัจจุบันได้เป็นบางช่วงเวลา และมีข้อจำกัดสูงในการพัฒนาต่อไปในอนาคต
- ☐ 3. มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานซึ่งสามารถรองรับนักท่องเที่ยวในปัจจุบันได้ปานกลาง แต่มีข้อจำกัดบางประการในการพัฒนาต่อไปในอนาคต
- ☐ 4. แหล่งท่องเที่ยวมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานซึ่งสามารถรองรับนักท่องเที่ยวในปัจจุบันได้ดี แต่มีข้อจำกัดบางประการในการพัฒนาต่อไปในอนาคต
- ☐ 5. แหล่งท่องเที่ยวมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานซึ่งสามารถรองรับนักท่องเที่ยวในปัจจุบันได้อย่างสะดวกสบาย และยังสามารถพัฒนาต่อไปได้อีก

2. ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก

- ☐ 1. มีการจัดตั้งกลุ่มโดยชุมชน เพื่อกำหนดนโยบาย วางแนวทางการจัดการการท่องเที่ยว แต่ยังไม่สัมฤทธิ์ผลที่ชัดเจน
- ☐ 2. มีกลุ่มองค์กรท้องถิ่นให้การสนับสนุนและจัดการด้านนโยบาย งบประมาณ และบุคลากร สำหรับพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
- ☐ 3. มีหน่วยงาน กลุ่มองค์กรท้องถิ่น และภาคเอกชนให้การสนับสนุนและให้คำปรึกษาด้านนโยบาย งบประมาณ และบุคลากรสำหรับพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
- ☐ 4. มีหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนและจัดการด้านนโยบาย งบประมาณ และบุคลากรในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
- ☐ 5. มีหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรท้องถิ่น ร่วมกันให้การสนับสนุนและจัดการด้านนโยบาย งบประมาณ และบุคลากรในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ค. ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ

1. การจัดการด้านการอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวภายในชุมชน

1.1 การจัดการด้านการรักษาสภาพและฟื้นฟูสถานที่ท่องเที่ยวภายในชุมชน

- ☐ 1. มีการดูแลรักษาน้อยมาก
- ☐ 2. มีการดูแลรักษาน้อย
- ☐ 3. มีการดูแลรักษาปานกลาง
- ☐ 4. มีการดูแลรักษาดี
- ☐ 5. มีการดูแลรักษาดีมาก

1.2 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ภายในชุมชน โดยพิจารณาจากดัชนี 3 ด้านคือ

ก. การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว เช่น มีการแบ่งเขตพื้นที่ภายในชุมชน มีการตกแต่งและจัดภูมิทัศน์ภายในชุมชนเป็นต้น

ข. การกำหนดช่วงเวลาในการเข้าชมกิจกรรมของชุมชนตามช่วงเวลาของวัน และ/หรือ ฤดูกาล

ค. การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้พอเหมาะกับศักยภาพของชุมชนและการบริการ

- ☐ 0. ไม่มีการจัดการในข้อ ก ข และ ค
- ☐ 1. มีการจัดการในข้อ ก ข และ ค น้อยมากและไม่เป็นระบบ
- ☐ 2. มีการจัดการในข้อ ก ข และ ค โดยมีระเบียบการปฏิบัติเป็นหลักฐานอยู่บ้าง แต่การปฏิบัติมีข้อบกพร่อง
- ☐ 3. มีการจัดการเป็นระบบหรือได้มาตรฐาน 1 ข้อ
- ☐ 4. มีการจัดการเป็นระบบหรือได้มาตรฐาน 2 ข้อ
- ☐ 5. มีการจัดการเป็นระบบหรือได้มาตรฐานครบ 3 ข้อ

1.3 การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว

- ☐ 0. ไม่มีแผนการดำเนินงาน
- ☐ 1. มีแผนการดำเนินงาน แต่ไม่มีการติดตามวิเคราะห์ผล
- ☐ 2. มีแผนการดำเนินงาน และมีการเก็บข้อมูลการเปลี่ยนแปลงตามแผนการดำเนินงาน แต่ไม่มีการดำเนินการอื่น ๆ
- ☐ 3. มีแผนการดำเนินงาน มีการเก็บข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของตามแผนการดำเนินงาน และมีการวิเคราะห์ประเมินผล
- ☐ 4. มีแผนการดำเนินงาน มีการเก็บข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของตามแผนการดำเนินงาน มีการวิเคราะห์ประเมินผล และมีการปรับปรุงและแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยว
- ☐ 5. มีแผนการดำเนินงาน มีการเก็บข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของตามแผนการดำเนินงาน มีการวิเคราะห์ประเมินผล และมีการปรับปรุงและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องทุกปี

2. การจัดการด้านการท่องเที่ยว

2.1 การจัดการด้านการบริหารและสาธารณูปโภคแก่นักท่องเที่ยว

ดัชนี	คุณสมบัติที่ปรากฏ		
	ไม่มี (0)	มี แต่ไม่มีประสิทธิภาพ (0.5)	ดี (1)
➤ มีจำนวนบุคลากรด้านการบริการเพียงพอต่อการให้บริการนักท่องเที่ยว ➤ มีระบบเตือนภัย และระบบรักษาความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ➤ มีการจัดการด้านสิ่งก่อสร้างและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และต้องมีความเหมาะสมกลมกลืนกับสภาพพื้นที่ ➤ มีการจัดการด้านอาหารและโภชนาการ ที่พอเพียงและถูกสุขลักษณะ ➤ มีการจัดการด้านที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เช่นมีการออกแบบและใช้วัสดุก่อสร้างที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ประหยัดพลังงาน และมีระบบกำจัดของเสียที่ได้มาตรฐาน			

2.2 การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

ดัชนี	คุณสมบัติที่ปรากฏ		
	ไม่มี (0)	มี แต่ไม่มี ประสิทธิภาพ (0.5)	ดี (1)
➤ กิจกรรมการท่องเที่ยวไม่มีผลกระทบต่อพื้นที่สงวนและพื้นที่อนุรักษ์ของแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ➤ กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่น ไม่รบกวนความสงบสุขของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ และไม่ขัดต่อกฎหมาย ศีลธรรมอันดี หรือวัฒนธรรมของชาติ ➤ มีการศึกษาและวิจัยสภาพแวดล้อมของพื้นที่ และนำข้อมูลที่ได้มาวางแผนทาง ที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อแหล่งวัฒนธรรม ➤ มีการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น และนำข้อมูลมาวางแผนทางการดำเนินการท่องเที่ยว ที่ไม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ประเพณีของคนในท้องถิ่น ➤ กิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ส่งผลให้แหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์เกิดความเสื่อมโทรม เช่น ไม่ทำให้เกิดปริมาณขยะและของเสียที่ขัดต่อทัศนียภาพ			

2.3 การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก

ดัชนี	คุณสมบัติที่ปรากฏ		
	ไม่มี (0)	มี แต่ไม่มี ประสิทธิภาพ (0.5)	ดี (1)
➤ มีศูนย์บริการหรือมีการกำหนดพื้นที่เพื่อเป็นศูนย์บริการ อย่างชัดเจนและมีเจ้าหน้าที่ประจำ ➤ มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ให้บริการด้านความรู้แก่นักท่องเที่ยวและชุมชนโดยรอบ ➤ มีการจัดเส้นทางศึกษาแหล่งวัฒนธรรม และป้ายสื่อ			

ความหมายบนเส้นทาง เพื่อให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว ➤ มีการจัดอบรมเจ้าหน้าที่ ผู้ประกอบการ และชุมชน เกี่ยวกับคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ เป็นระยะ ๆ ตามความเหมาะสม ➤ มีสื่อหลากหลายประเภทในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ นิทรรศการ และภาษาที่ใช้สื่อมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ			
---	--	--	--

2.4 ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

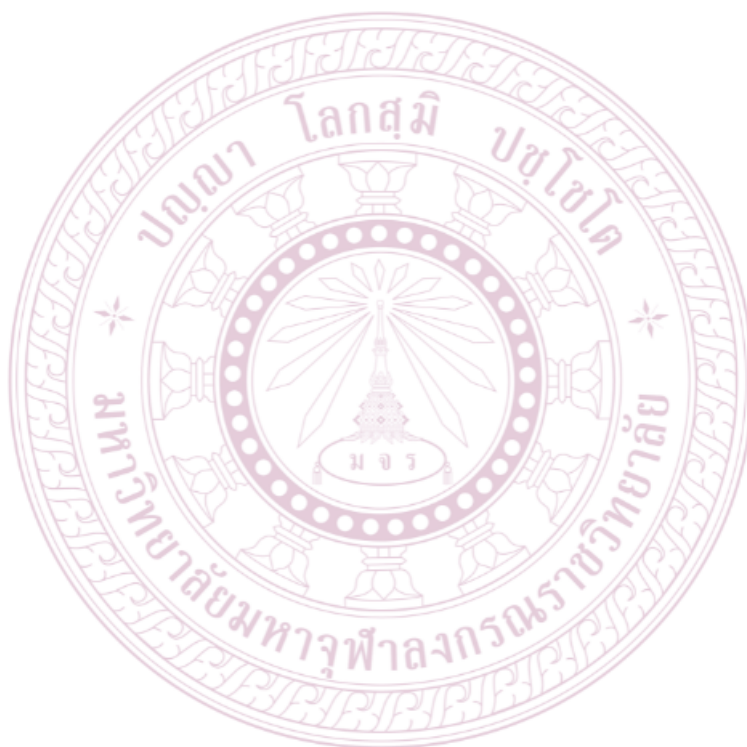
ดัชนี	คุณสมบัติที่ปรากฏ		
	ไม่มี (0)	มี แต่ไม่มีประสิทธิภาพ (0.5)	ดี (1)
➤ ชุมชนท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การนำเที่ยวและการให้บริการต่าง ๆ ➤ ชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารและมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน ➤ ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ➤ ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการวางแผนหรือบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ➤ มีการก่อตั้งองค์กรหรือโครงการอนุรักษ์ต่าง ๆ ที่เกิดจากท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทหลักต่อการจัดการการท่องเที่ยว			

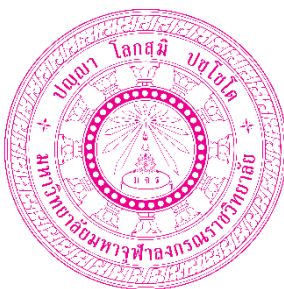
2.5 ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

ดัชนี	คุณสมบัติที่ปรากฏ		
	ไม่มี (0)	มี แต่ไม่มีประสิทธิภาพ (0.5)	ดี (1)
➤ ชุมชนมีรายได้หรือเงินเดือนจากการถูกจ้างงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ➤ ชุมชนมีรายได้จากการนำเที่ยวและให้บริการใน			

กิจกรรมการท่องเที่ยว ➤ ชุมชนมีรายได้จากการขายอาหารและสินค้าพื้นเมือง ➤ ชุมชนมีรายได้จากการให้บริการด้านที่พัก เช่น การจัดโฮมสเตย์ ➤ ชุมชนมีรายได้จากการแสดงศิลปะพื้นเมือง			
---	--	--	--

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ข้อมูลไว้ ณ โอกาสนี้

แบบสัมภาษณ์

การศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

คำชี้แจง

แบบสอบถามชุดนี้ แบ่งออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ตอนที่ 3 การพัฒนาการท่องเที่ยว

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นสิ่งที่ควรพัฒนาส่งเสริม และข้อเสนอแนะอื่น ๆ

1. การตอบแบบสอบถามนี้ คำตอบของท่านมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย กรุณาตอบแบบสอบถามทุกข้อ ทุกตอน เพื่อให้การวิจัยนี้มีความเที่ยงตรงและเกิดประโยชน์แท้จริง โปรดตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง

2. ข้อมูลที่ท่านตอบแบบสอบถามนี้จะเก็บเป็นความลับ การนำเสนอผลการวิจัยจะเสนอในภาพรวมเท่านั้น

หากผู้ตอบแบบสอบถามมีปัญหาหรือข้อสงสัยประการใดเกี่ยวกับแบบสอบถามชุดนี้ โปรดติดต่อ
ข้าพเจ้า ดร.ประคอง มาโต ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต
วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายเลขโทรศัพท์ 087-8426924
และ E-mail prakong_99@hotmail.com

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ข้อมูลไว้ ณ โอกาสนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ
2. อายุ..... ปี
3. ระดับการศึกษา
4. ตำแหน่งของผู้ที่ให้สัมภาษณ์
4. ระยะเวลาการทำงานในตำแหน่งนี้ ปี

ส่วนที่ 2 มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว

2.1 ศักยภาพในการดึงดูดใจในด้านการท่องเที่ยว

1) คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม

ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ มีอะไรบ้าง มีความเป็นมาอย่างไร

.....

ความต่อเนื่องของการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี อะไรบ้าง มีความเป็นมาอย่างไร

.....

ความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม อะไรบ้าง มีความเป็นมาอย่างไร

.....

ความสามารถในการสืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง อะไรบ้าง มีความเป็นมาอย่างไร

.....

ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบทอดได้ อะไรบ้าง มีความเป็นมาอย่างไร

.....

ความผูกพันต่อท้องถิ่น เป็นอย่างไร

.....

ความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์เป็นอย่างไร

.....

2) ศักยภาพทางกายภาพและการจัดกิจกรรม

การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เป็นอย่างไร

.....

ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว เป็นอย่างไร

.....

ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว มีอะไรบ้าง

.....

2.2 ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว

ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เป็นอย่างไร

.....

ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก เป็นอย่างไร

.....

2.3 การบริหารจัดการ

1) การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว

การจัดการด้านการรักษาสภาพและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว เป็นอย่างไร

.....

การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่ เป็นอย่างไร

.....

การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว เป็นอย่างไร

.....

2) การจัดการด้านการท่องเที่ยว

การจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคแก่นักท่องเที่ยว เป็นอย่างไร

.....

การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นอย่างไร

.....

การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก เป็นอย่างไร

.....

ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เป็นอย่างไร

.....

ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว เป็นอย่างไร

.....

ตอนที่ 3 การพัฒนาการท่องเที่ยว

ท่านในฐานะเจ้าของบ้าน (hosts) ท่านมีความต้องการพัฒนาอย่างไร ภายในชุมชนไปเป็นทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว ดังประเด็นต่อไปนี้

1 ทรัพยากรด้านวัฒนธรรมทางแนวคิด (ความเชื่อและค่านิยม)

.....

2 ทรัพยากรด้านวัฒนธรรมบรรทัดฐาน (อาชีพและวิถีชีวิตประจำวัน)

.....

3 ทรัพยากรด้านวัฒนธรรมบรรทัดฐาน (อาหารและพืชสมุนไพร)

.....

4 ทรัพยากรด้านวัฒนธรรมบรรทัดฐาน (ศิลปะและหัตถกรรม)

.....

5 สิ่งอำนวยความสะดวก

.....

6 การบริการ

.....

7 กิจกรรม

.....

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นสิ่ง queควรพัฒนาส่งเสริม และข้อเสนอแนะอื่น ๆ

4.1 พื้นที่การท่องเที่ยวปัจจุบันเป็นอย่างไร การพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธนั้นควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

4.2 กิจกรรมการท่องเที่ยวปัจจุบันมีอะไรบ้าง การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธนั้นควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

4.3 การส่งเสริมการท่องเที่ยวปัจจุบันเป็นอย่างไร การพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธนั้นควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

4.4 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ถ้ามี

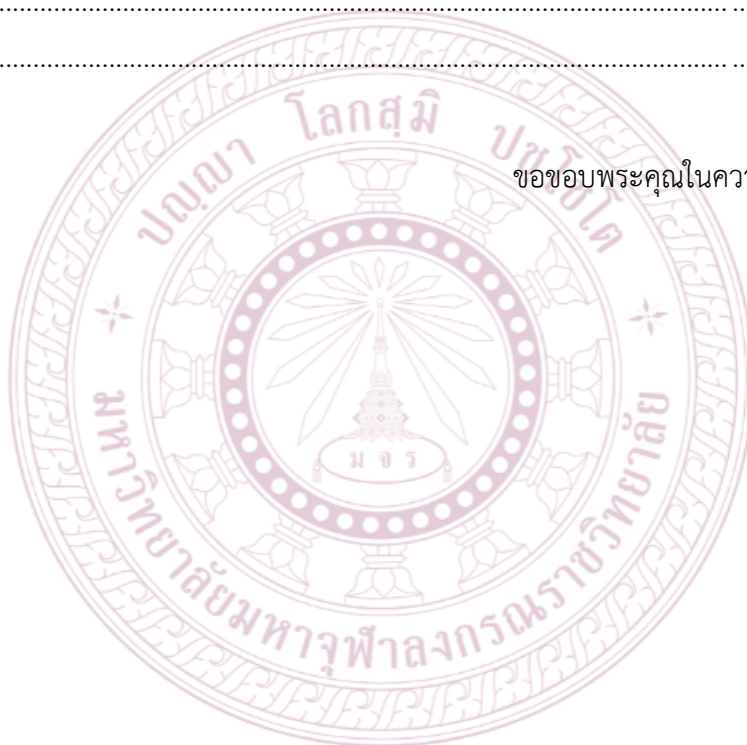
.....

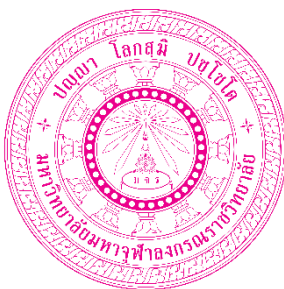
.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณในความร่วมมือของท่าน

การสนทนากลุ่ม (FOCUS GROUP)

การศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

ดำเนินการสนทนาเมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เวลา.....น. สถานที่.....

ผู้ดำเนินการรายการ.....

ผู้จัดบันทึก.....

คำชี้แจง แบบบันทึกการสนทนากลุ่มนี้ แบ่งเป็น ๔ ตอน

ตอนที่ ๑ ขอให้ทุกท่านร่วมกันวิเคราะห์จุดเด่นที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนและท่านคิดว่าสามารถพัฒนาให้เป็นจุดขายรวมทั้งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมีอะไรบ้าง โดยให้คำนึงถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวใน 3 ประเด็น คือ 1) ด้านสิ่งดึงดูดใจ 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และ 3) ด้านการเข้าถึง สำหรับพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ

	วัฒนธรรม ทาง แนวคิด (ความ เชื่อ และ ค่านิยม)	วัฒนธรรมบรรทัด ฐาน(อาชีพและ วิถีชีวิตประจำวัน)	วัฒนธรรม บรรทัดฐาน (อาหารและพืช สมุนไพร)	วัฒนธรรมทาง วัตถุ (ศิลปะและ หัตถกรรม)
การเข้าถึง (Accessibility)	กิจกรรม - - - -	กิจกรรม - - - -	กิจกรรม - - - -	กิจกรรม - - - -

	วัฒนธรรม ทาง แนวคิด (ความ เชื่อ และ ค่านิยม)	วัฒนธรรมบรรทัด ฐาน(อาชีพและ วิถีชีวิตประจำวัน)	วัฒนธรรม บรรทัดฐาน (อาหารและพืช สมุนไพร)	วัฒนธรรมทาง วัตถุ (ศิลปะและ หัตถกรรม)
สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities)	กิจกรรม - - - -	กิจกรรม - - - -	กิจกรรม - - - -	กิจกรรม - - - -
สิ่งดึงดูดใจ (Attraction)	กิจกรรม - - - - -	กิจกรรม - - - - -	กิจกรรม - - - - -	กิจกรรม - - - - -

ตอนที่ ๒ บทสนทนาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพื้นที่ กิจกรรมในพื้นที่.....

บันทึกข้อคิดเห็น

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ บทสนทนาเกี่ยวกับการสิ่งที่ควรพัฒนาในพื้นที่ และกิจกรรมที่ควรพัฒนาในพื้นที่

บันทึกข้อคิดเห็น

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ บทสนทนาเกี่ยวกับวิธี แนวทาง หรือกลยุทธ์ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่

บันทึกข้อคิดเห็น

.....

.....

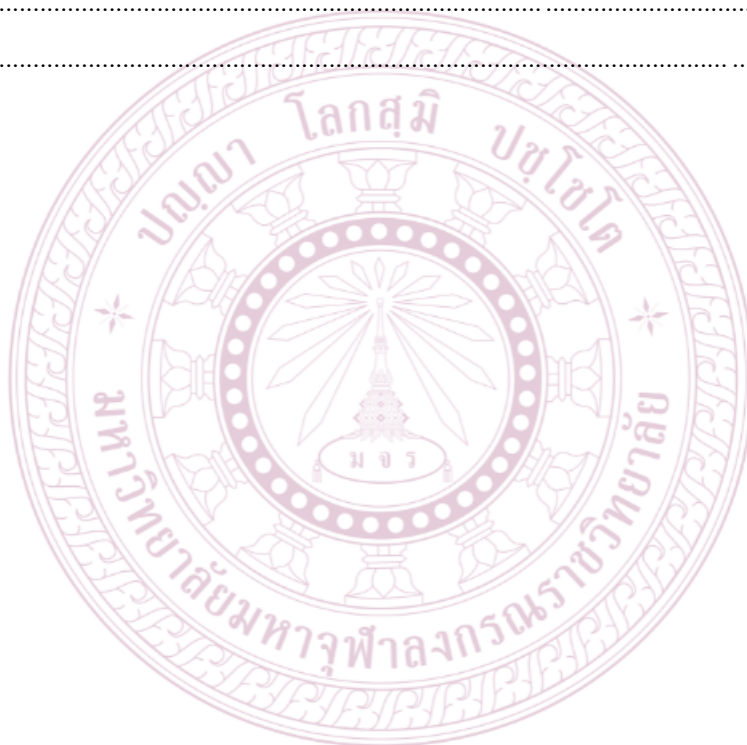
.....

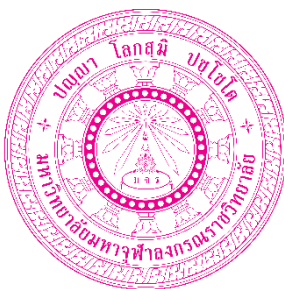
ตอนที่ ๕ บทสนทนาเกี่ยวกับการสังเคราะห์องค์ความรู้การท่องเที่ยววัฒนธรรมวิถีพุทธ ในการส่งเสริม
การท่องเที่ยวในพื้นที่
บันทึกข้อคิดเห็น

.....

.....

.....

กิจกรรมถอดองค์ความรู้

การศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ

ชื่อผู้ร่วมถอดองค์ความรู้.....

เวลา.....น. สถานที่.....

หัวข้อกิจกรรม

๑. พื้นที่ที่ถูกพัฒนา
๒. กิจกรรมที่พัฒนา
๓. กลยุทธ์ในการส่งเสริม
๔. แนวทางการต่อยอด
๕. องค์ความรู้ที่ได้
๖. การอนุรักษ์ที่เหมาะสม

ของขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

๒. หนังสือของความอนุเคราะห์ผู้ให้ข้อมูล

ที่ พิเศษ/๒๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี

ณ วัดหนองขุนชาติ อำเภอหนองฉาง

จังหวัดอุทัยธานี ๖๑๑๑๐

วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูล สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลชุมชน

เรียน/กราบনমসকর

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี ณ วัดหนองขุนชาติ อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี ได้มีการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา ปริญญาตรี ซึ่งกระผม ดร. ประคอง มาโต ตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สังกัดส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคณะ ได้จัดทำ โครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ แผนงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนก จักร์วัฒนธรรมวิถีพุทธ (Tourism Development of Phra Chanok Chakri, Buddhist Culture.) ตามสัญญาเลขที่ MCU ๖๕๐๒๘ ความทราบแล้วนั้น

ในการนี้ กระผมผู้ทำวิจัยจึงขอความอนุเคราะห์ท่านให้ข้อมูลและสัมภาษณ์ดังกล่าว ในส่วนของวัน เวลา สถานที่ที่จะขอข้อมูลและสัมภาษณ์นั้น จะขอความอนุเคราะห์ผู้ให้ข้อมูลหลักกำหนดตามความสะดวก

จึงเรียน/กราบনমসকরมาเพื่อพิจารณาและหวังว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

เรียน/กราบনমসকরมาด้วยความเคารพ

(ดร.ประคอง มาโต)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ดร.ประคอง มาโต มือถือ ๐๘๗-๘๔๒๖๙๒๔

E-mail. prakong_๙๙@hotmail.com

ที่ พิเศษ/๒๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี
ณ วัดหนองขุนชาติ อำเภอหนองฉาง
จังหวัดอุทัยธานี ๖๑๑๑๐

วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูล สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลชุมชน

เรียน/กราบบังคมทูล อาจารย์นิรันดร์ กล้าการชาย ปราชญ์พิพิธภัณฑวัดหนองขุนชาติ

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี ณ วัดหนองขุนชาติ อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี ได้มีการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา ปริญญาตรี ซึ่งกระผม ดร.ประคอง มาโต ตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สังกัดส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคณะ ได้จัดทำโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ แผนงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ (Tourism Development of Phra Chanok Chakri, Buddhist Culture.) ตามสัญญาเลขที่ MCU ๖๕๐๒๘ ความทราบแล้วนั้น

ในการนี้ กระผมผู้ทำวิจัยจึงขอความอนุเคราะห์ท่านให้ข้อมูลและสัมภาษณ์ดังกล่าว ในส่วนของวัน เวลา สถานที่ที่จะขอข้อมูลและสัมภาษณ์นั้น จะขอความอนุเคราะห์ผู้ให้ข้อมูลหลักกำหนดตามความสะดวก

จึงเรียน/กราบบังคมทูลมาเพื่อพิจารณาและหวังว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

เรียน/กราบบังคมทูลด้วยความเคารพ

(ดร.ประคอง มาโต)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ดร.ประคอง มาโต มือถือ ๐๘๗-๘๔๖๖๙๒๔

E-mail: prakong_๙๙@hotmail.com

ที่ พิเศษ/๒๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี
ณ วัดหนองขุนชาติ อำเภอหนองฉาง
จังหวัดอุทัยธานี ๖๑๑๑๐

วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ข้อมูล สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลชุมชน

เรียน/กราบบังคมทูล พระครูอุปถัมภ์ปริยัติโสภณ เจ้าอาวาสวัดมณีสถิตกปิฏฐาราม

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี ณ วัดหนองขุนชาติ อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี ได้มีการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา ปริญญาตรี ซึ่งกระผม ดร.ประคอง มาโต ตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สังกัดส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคณะ ได้จัดทำโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ แผนงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ (Tourism Development of Phra Chanok Chakri, Buddhist Culture.) ตามสัญญาเลขที่ MCU ๖๕๐๒๘ ความทราบแล้วนั้น

ในการนี้ กระผมผู้ทำวิจัยจึงขออนุญาตท่านให้ข้อมูลและสัมภาษณ์ดังกล่าว ในส่วนของวัน เวลา สถานที่ที่จะขอข้อมูลและสัมภาษณ์นั้น จะขออนุญาตให้ผู้ให้ข้อมูลหลักกำหนดตามความสะดวก

จึงเรียน/กราบบังคมทูลมาเพื่อพิจารณาและหวังว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

เรียน/กราบบังคมทูลด้วยความเคารพ

(ดร.ประคอง มาโต)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ดร.ประคอง มาโต มือถือ ๐๘๗-๘๔๒๖๙๒๔

E-mail. prakong_๙๙@hotmail.com

ที่ พิเศษ/๒๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี

ณ วัดหนองขุนชาติ อำเภอหนองฉาง

จังหวัดอุทัยธานี ๖๑๑๑๐

วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขออนุมัติขอพระราชทานข้อมูล สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลชุมชน

เรียน/กราบบังคมทูล พระราชอุทยโสภณ เจ้าอาวาสวัดหนองขุนชาติ

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี ณ วัดหนองขุนชาติ อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี ได้มีการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา ปริญญาตรี ซึ่งกระผม ดร.ประคอง มาโต ตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สังกัดส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคณะ ได้จัดทำโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ แผนงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ (Tourism Development of Phra Chanok Chakri, Buddhist Culture.) ตามสัญญาเลขที่ MCU ๖๕๐๒๘ ความทราบแล้วนั้น

ในการนี้ กระผมผู้ทำวิจัยจึงขอความอนุเคราะห์ท่านให้ข้อมูลและสัมภาษณ์ดังกล่าว ในส่วนของวัน เวลา สถานที่ที่จะขอข้อมูลและสัมภาษณ์นั้น จะขอความอนุเคราะห์ผู้ให้ข้อมูลหลักกำหนดตามความสะดวก

จึงเรียน/กราบบังคมทูลมาเพื่อพิจารณาและหวังว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

เรียน/กราบบังคมทูลด้วยความเคารพ

(ดร.ประคอง มาโต)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ดร.ประคอง มาโต มือถือ ๐๘๗-๘๔๒๖๙๒๔

E-mail: prakong_๙๙@hotmail.com

๓. ภาพถ่ายในการลงพื้นที่ทำวิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นายประคอง มาโต
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานีอุทัยธานี
วัน เดือน ปีเกิด	๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๘ สถานที่เกิด ๑๑๗ หมู่ที่ ๔ ตำบลหนองบ่มกล้วย อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ประเทศไทย
วุฒิการศึกษา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๔๘ - ๒๕๕๒ พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๔ - ๒๕๕๖ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒-ปัจจุบัน กำลังศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์
งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว	ชื่อเรื่องและสถานภาพการวิจัย ๑. เรื่อง รูปแบบการเรียนการสอนรายวิชาการจัดการ สาธารณูปการ ตามหลังนิเวศวิทยาเชิงพุทธ ๒๕๕๘ ๒. เรื่อง การจัดการน้ำแบบพหุภาคีของชุมชนตามลำคลองของ เขื่อนทับเสลา อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี ๒๕๕๙ ๓. เรื่อง “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เชิงภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวใน พื้นที่มรดกโลกห้วยขาแข้ง” ๒๕๖๐ ๔. เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) ตามแนวทาง พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ของเมืองพระชนกจักรี . ๒๕๖๑
งานวิจัยที่กำลังดำเนินการ	ชื่อเรื่อง และสถานภาพในการทำวิจัย ดำเนินการนำเสนอขอทุนวิจัยปีงบประมาณ ๒๕๖๕
สถานภาพ ที่อยู่ปัจจุบัน	ผู้วิจัย บ้านเลขที่ ๑๑๗ หมู่ที่ ๔ ตำบลหนองบ่มกล้วย อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ๖๑๑๘๐ โทรศัพท์ ๐๘๗-๘๔๔๒ ๖๙๒๔ E-mail: prakong_๙๙@hotmail.com